

Universita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného Východu

Mitsuko Coudenhove-Kalergi a vznik Panevropy

**Mitsuko Coudenhove-Kalergi and the Origin
of Pan-Europa**

DISERTAČNÍ PRÁCE

2013

Mgr. Vlasta Čiháková Noshirová

Universita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Dálného Východu

Historické vědy - dějiny a kultury zemí Asie a Afriky

Vlasta Čiháková Noshirová

Mitsuko Coudenhove-Kalergi a vznik Panevropy

**Mitsuko Coudenhove-Kalergi and the Origin
of Pan-Europa**

DISERTAČNÍ PRÁCE

vedoucí práce - Doc. Ing. Jan Sýkora, M. A. Ph. D

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem disertační práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Poděkování

Práce je výsledkem dlouhodobého studia historie rodiny Mitsuko Coudenhove-Kalergi a zamyšlením nad souvislostmi se vznikem hnutí Panevropy. Ráda bych zde poděkovala všem, kteří mě na této cestě provázeli - svým učitelům, především vedoucímu práce Doc. Ing. Janu Sýkorovi, M. A. Ph. D za jeho odborné školení, obětavost a trpělivost, dále kolegyni PhDr. Věře Závacké z Domažlic za zasvěcené poznámky a poznatky k životu a hodnocení rodiny hraběnky Mitsuko v Poběžovicích, dále panu Janu Rosendorfskému, kastelánu Státního hradu a zámku Horšovský Týn, a týmu japonských i českých kolegů za spolupráci, v neposlední řadě svým blízkým za jejich trvalé pochopení a pracovní podporu.

Abstrakt

Cílem práce je rekonstruovat skutečný životní příběh Japonky Mitsuko Aoyama, provdané do šlechtické rodiny hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi se sídlem v českých Poběžovicích na přelomu 19. a 20. století, a zařadit jej do kontextu moderních kulturních dějin a vývoje mezinárodních vztahů, kde není plně ukotven. Historická část práce začíná od rekapitulace bádání o této Japonce od poloviny 70. let 20. století a končí teoretickou úvahou nad jejím vztahem k synovi Richardovi a založením Pan-Evropy. Mitsuko se odvážila jako jedna z prvních Japonek uzavřít sňatek v roce 1895 v Tokiu s cizincem a rakousko-uherským diplomatem hrabětem Heinrichem Coudenhove-Kalergi, v době po restauraci císařské moci Meidži (1868), kdy byla zrušena po více než dvou letech izolace Japonska od světa. Konvertovala z buddhismu na katolickou víru manžela a odjela s ním do Evropy, kde musela cele změnit svou osobní identitu. Rekonstrukce příběhu zahrnuje sociální zařazení rodiny Aoyama v soudobé japonské společnosti, s objasněním dobových okolností mezinárodních sňatků, jež plnily významnou roli v mezinárodní diplomacii a ve vývoji moderních dějin. Zahrnuje i výklad sociálně-historického zázemí rodiny Coudenhove-Kalergi, včetně jejich postavení v Čechách, se správou panství v okolí Domažlic. Jsou zde popsány i výrazné osobnosti a život sedmi dětí této „rodiny bez hranic“, vychovaných s pochopením ke všem sociálním, rasovým a kulturním rozdílům, s tolerancí k mentálním odlišnostem dvou kontinentů. Hrabě Heinrich zemřel předčasně v roce 1906 na zámku v Poběžovicích, avšak svou humánní panevropskou filosofií, úsilím o reformní přeměnu mnohonárodnostního habsburského státu na federaci a podporou sionistického hnutí, ovlivnil životní dráhu svého druhého syna Richarda pro založení hnutí Panevropské unie (Panevropa) v roce 1923 ve Vídni, dnes chápané jako „kolébky“ Evropské Unie. Hnutí se odvinulo od myšlenky koexistence národů ve sjednocené Evropě, s vědomím nezbytnosti rovnoprávné integrace evropských národů do jednoho společenství, aby mohl být překonán dobový ekonomický egoismus nacionálně uvažujících států, a otevřena jejich mezinárodní spolupráce na volném trhu a ve volném obchodu, při duchovním sjednocování na základě společné kultury a mravních hodnot v míru. Teoretické východisko této studie spočívá v důrazu na formování identity „evropské duše“ v koexistenci národů Panevropy. Zakládá se na srovnávání kulturních dějin Evropy a Japonska, s otázkou, do jaké míry bylo hnutí ovlivněno cítěním a smýšlením jejího tvůrce výchovou jeho japonské matky,

a jak tato okolnost utvářela jeho kulturně-politické vědomí ve vztahu k programu Panevropy. Na základě srovnání duchovních a etických principů západní a východní kultury se objevily paralely, svým obsahem obohacující i dnešní discours o evropské duši a její identitě, s ideovým základem v „jednotě názorové plurality“ našeho multikulturního společenství v Evropě. I z důvodu, že Adolf Hitler a němečtí nacionalisté označili tvůrce Panevropy a jeho svazek s (polo)židovskou manželkou za ikony rasového míšenectví a symbol židovské snahy o ovládnutí Evropy, se jeví být tato komparativní analýza stále aktuální.

Teoretická východiska práce se opírají o rozbor mravních zásad křesťanství po první světové válce ve vztahu k založení Panevropy. Zabývají se vytvořením Richardovy hyperetiky a pojmem evropské identity ve vztahu k antisemitismu, dále definováním pojmu evropské duše. Hodnocení tematiky je rozvrženo do otázek: 1. naplnění „evropské duše“ vědomím buddhismu, 2. vztahu náboženského šintoismu a nacionalismu „japonské duše“, 3. oddělení etiky od náboženství v „hyperetické“ filosofii Pan-Evropy, na základě sloučení etiky a estetiky ve starém Řecku i na Dálném Východě. Tato filosofie nevyrostla z náboženství, ale je naukou o kráse v nás, estetikou duše. Jde o jediný hodnotový systém, jenž náleží k normativním rysům etického chování ve společnosti. U Japonců si „hyperetika“ uchovala různé významové nuance, od zdrženlivosti a sebeovládání, přes uměřený styl v umění, po zdvořilou ukázněnost a rytířství v lidském jednání. V pojetí Richarda Coudenhove byla hyperetika nositelem „nové rytířskosti“ a měla definovat morálku Evropy 20. století s její novou „duchovní aristokracií“. Znamenala i úctu k autoritám, především ve smyslu podřízení se principu vzdělanosti. „Příští osvěta svrhne šovinismus a připraví cestu národní snášenlivosti. Tato snášenlivost doplní lásku k vlastnímu národu úctou k národům cizím, a položí základ ke kulturnímu znovuzrození Evropy,“ napsal Richard v proklamaci Pan-Evropy (1923). Dnes to znamená, že pokud v Evropské unii hájíme zásadní stanovisko integrace různých národnostních a sociálních etnik v soužití národů Evropy, a zakládáme svou kulturní identitu na „jednotě myšlení v rozmanitosti“, musíme vzít na vědomí i nutnost komparativního poznání kulturních dějin nejen dvou kontinentů, ale všech těch etnik, jež se o soužití v Evropě ucházejí.

Abstract

The aim of this thesis is to reconstruct the true life story of Mitsuko Aoyama, the Japanese woman married into the aristocratic family of Count Heinrich Coudenhove-Kalergi residing in Poběžovice, on the turn of the 19th and 20th century, and place it into the context of modern cultural history and the development of international relations where it has not been anchored yet. The historical part of the thesis begins with a recap of the research regarding this Japanese woman starting in the 1970's and ends with a theoretical consideration about her relationship to her son Richard and birth of Paneurope.. Mitsuko was one of the first Japanese women who dared to marry a foreigner and an Austro-Hungarian diplomat, Count Heinrich Coudenhove- Kalgri, in 1895 in Tokyo, during a time period after the restoration of the Meiji Empire (1868), when the Japanese isolation from the rest of the world which lasted for over two hundred years had been abolished. She converted from Buddhism to her husband's faith, Catholicism, and followed him to Europe, where she had to change her personal identity completely. The reconstruction of the story includes the social ranking of the Aoyama family within the contemporary Japanese society together with clarification of international marriages which played a significant role in international diplomacy and in the development of modern history. An explication of the social-historical background of the Coudenhove- Kalgri family is also included, together with their position in Bohemia and the management of the estate near Domažlice. In addition, the distinct personalities and lives of the seven children of this "family without frontiers" brought up with an understanding to all social, racial and cultural differences, with tolerance to mental divergences of two continents are described. Count Heinrich passed away untimely in 1906, however, due to his humane Pan- European philosophy, his endeavour for a reformatory transformation of the multi-national Habsburg state to a federation and his support of the Zionist movement, he influenced the life of his second son, Richard, who, in 1923 in Vienna, founded the Pan-European Union, today seen as the "cradle" of the European Union. The movement evolved from the idea of coexistence of nations in a united Europe with an awareness of the necessity of equal integration of European nations into one community in order to overcome the period economic egoism of nationalistically oriented countries and to bring about international cooperation in the open market and in an intellectual unification based on common culture and ethical values in times of peace.

The theoretical basis of this essay lies in the emphasis on identity formation of Paneurope's

within the coexistence of European nations. It is based on the comparison of “European soul” based on the comparison of the cultural history of Europe and Japan questioning the extent to which the movement had been influenced by the author’s opinions due to his upbringing by his Japanese mother and how this circumstance had shaped his cultural-political consciousness in relation to Paneurope’s programme. Based on the comparison of spiritual and ethical principles of Western and Eastern cultures, parallels arose, whose content still enriches today’s discourse about the European soul and its identity, with ideas founded in the “unity of opinion plurality” of our multi-cultural society in Europe. Then, due to the fact that Adolf Hitler and German nazists labelled the founder of Paneurope and his marriage to a (half-)Jewish woman as icons of racial cross-breeding and symbol of Jewish efforts for domination over Europe, this comparative analysis seems to be still relevant.

The theoretical starting point is put on the analysis of moral principles of Christianity after the First World War in relation to founding of Paneurope. Then Richard’s conception of hyperethics is analysed and a notion of the European identity is related to the antisemitism and to the definition of the European soul. The topic evaluation is laid out into questions of: 1. filling the “European soul” with the consciousness of Buddhism, 2. the relationship between religious Shintoism and nationalism of the “Japanese soul”, 3. separation of ethics and religion in the “hyperethical” philosophy of Paneurope based on the merging of ethics and aesthetics of ancient Greece and the Far East. This philosophy did not stem from religion, but it is a doctrine about the beauty within us, the aesthetics of the soul. It is the only value system which relates to normative aspects of ethical behaviour in the society. The Japanese “hyperethic” has preserved various nuances, from man’s self-control and simplicity in art to polite discipline and knighthood in human conduct. In Richard Coudenhove’s conception, hyperethics was the carrier of “new knighthood” and was supposed to define the morals of 20th century Europe through its new “spiritual aristocracy”. It also represented respect to authorities, especially in the sense of subordination to the principle of education. In his proclamation of Pan-Europe (1923), Richard wrote: “The next enlightenment will overthrow chauvinism and will prepare a ground for national tolerance. This tolerance will enhance the love of one’s nation with respect of other nations and will lay a foundation to the cultural rebirth of Europe.” Today, this means that if, in the European Union, we insist on the integration of various national and social ethnics within the coexistence of Europe’s nations and conceive our cultural identity in “unity of thinking in diversity” we must also consider the necessity of comparative recognition of the cultures not only of two continents but of all those ethnics which strive for coexistence in Europe.

Klíčová slova

- rodina bez hranic, koexistence národů, sjednocená Evropa, křesťanství, antisemitismus, evropská identita, utopie, evropská duše
- konverze z buddhismu na katolictví, služba vlasti, asimilace žen, mezinárodní vztahy, šintoismus a nacionalismus, náboženství a hyperetika, autorita, vzdělanost, čest
- rytířství, pokora, zdvořilost, hyperetika, etické normy a sociálně regulační funkce
- multikulturalismus, otevřená společnost, politika rovného uznání, důstojnost, individualismus, dialog, rovná úcta, rovné hodnoty, srovnávací studium kulturních dějin

Key Words

- family without frontiers, coexistence of nations, united Europe, Christianity, European identity, antisemitism, Utopia, European soul
- conversion from Buddhism to Catholicism, service to the country, assimilation of women, international relationships, Shintoism and Nationalism, religion and hyperethics, authority, education, honour and knighthood, politeness, obedience, authorities, ethical norms and social-regulatory functions
- multiculturalism, open society, equal recognition politics, dignity, authenticity, dialogue, individuality, equal respect, equal values, comparative study of cultural history

Ediční poznámka

Japonská vlastní jména jsou v textu uváděna podle mezinárodní konvence, tj. napřed osobní jméno a za ním rodové jméno (příjmení). V bibliografii je však respektována původní japonská norma, tj. napřed příjmení, pak jméno osobní, jež jsou odděleny čárkou. Respektuji pro všechna pojmenování, včetně názvů institucí a děl mezinárodní Hepburnovu transkripci, v textu však ponechávám pro místní názvy a věcné pojmy zdomácnělý český přepis. Názvy míst a slovní výrazy z Koreje cituji z původního pramene Deníků hraběnky Mitsuko, stejně tak jména dnes už neznámých civilních osob, jež autorka jmenuje, avšak jejichž identitu se nepodařilo ověřit. Valná většina jmen, uvedených zde v rekonstrukci příběhu, však byla natolik historicky významná a známá, že se lze o jejich autenticitu opřít. Pro lepší orientaci jsou japonské výrazy často překládány nejen do češtiny, ale i do angličtiny, neboť to usnadňuje srovnávací práci s anglickou literaturou.

Obsah

Úvod

1. Cíl práce.....	str.13
1.2 Zdůvodnění a vývoj výzkumu.....	str.19
2. Kulturologická východiska.....	str.26
2.1 Mravní závazky křesťanství.....	str.29
2.2 Hyperetika.....	str.34
2.3 Evropská identita a antisemitismus.....	str.39
2.4 Evropská duše a překonání utopie.....	str.41
3. Rozvržení kulturně-historického tématu	
3.1.1 Rekonstrukce rodiny Mitsuko Aoyama a její sociální zařazení.....	str.48
3.1.2 Uzavírání mezinárodních sňatků a „služba vlasti“.....	str.51
3.1.3 Asimilace žen v Japonsku po sňatku s cizincem.....	str.57
3.1.4 Mitsuko Aoyama a její proměna v hraběnku Coudenhove-Kalergi.....	str.61
3.1.5 Angažovanost manželů Coudenhove-Kalergi v mezinárodních vztazích.....	str.68
3.2.1 Rekonstrukce rodiny hraběte Coudenhove-Kalergi a její sociální zařazení.....	str.79
3.2.2 Zámeček Ronšperk a panství v Poběžovicích.....	str.82
3.3.1 Děti hraběnky Mitsuko a vznik Panevropy v rovině moderních dějin.....	str.88
3.3.2 Mitsuko jako „japonská matka moderní Evropy?“.....	str.93
4. Hodnocení tématu	
4.1 Naplnění „evropské duše“ vědomím buddhismu.....	str.99
4.2 Šintoismus a nacionalismus „japonské duše“.....	str.105
4.3 Oddělení etiky od náboženství v hyperetice.....	str.111
4.4 Etické normy a regulace sociálního chování ve společnosti.....	str.117
Závěr.....	str.124

Seznam použité literatury.....str.130

Přílohy.....str.145

Fotografie (bez str.)

Úvod

1. 1 Cíl práce

Cílem práce je rekonstruovat skutečný životní příběh Japonky Mitsuko Aoyama, provdané do šlechtické rodiny hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi se sídlem v českých Poběžovicích na přelomu 19. a 20. století, a zařadit jej do kontextu moderních kulturních dějin a vývoje mezinárodních vztahů mezi Evropou a Japonskem. Mitsuko byla jednou z prvních Japonek, jež se odvážily uzavřít sňatek v roce 1895 v Tokiu s cizincem a rakousko-uherským diplomatem v době po restauraci císařské moci Meidži (1868), kdy byla zrušena po více než dvou stech letech izolace země od světa (1854) a Japonsko se otevřelo „západní“ kultuře a civilizaci. S manželem, hrabětem Heinrichem Coudenhove-Kalergi, který působil v letech 1892 až 1896 v Japonsku jako rakousko-uherský legační rada, odešla žít do Evropy, nejprve do Čech, po jeho smrti přesídlila do Vídně. Panství v Čechách navštěvovala podle potřeby a do svého úmrtí v rakouském Mödlingu v roce 1941 se už nikdy do své japonské vlasti nevrátila. Se vzájemným pochopením pro rozdíly svého původu a odlišnost kultur svých zemí založili manželé „rodinu bez hranic“ a vychovali sedm dětí, z nichž vyrostly výrazné osobnosti. Hrabě Heinrich zemřel předčasně v roce 1906 na zámku v Poběžovicích, avšak svou humánní panevropskou filosofií, zahrnující podporu sionistického hnutí,¹ ovlivnil zvláště druhého syna Richarda, zakladatele hnutí Panevropské unie (Panevropa), programované od roku 1923 ve Vídni, kterou dnes chápeme jako „kolébku“ Evropské Unie.² Mitsuko se po smrti manžela ujala správy panství i výchovy dětí, které posílala ve Vídni do prestižních škol. Byla pouze měšťanského původu, bez valného vzdělání, avšak jako typická japonská matka se obětavě starala o vzdělání svých dětí. Znovu už se neprovdala, ačkoli v období před první světovou válkou byla ozdobou aristokratické společnosti u vídeňského dvora. Udržovala čilé styky s japonskými diplomaty i s vojenskými přidělenci v Evropě. Na přelomu 19. a 20. století zažila v Evropě období takzvané druhé průmyslové revoluce, charakterizované užitím elektřiny, výbušných motorů, rozmachem hutního a investičního strojírenství i sériové strojírenské produkce. Po skončení 1. světové války, kdy došlo k zániku rakouského mocnářství a privilegií šlechty, provázeném okleštěním nemovitého majetku, se přerodu evropské společnosti v moderní demokracii aktivně neúčastnila. V roce 1924,

po přesídlení z českých Pobežovic do rakouského Mödlingu, byla postižena prvním ze tří záchvatů mozkové mrtvice, a žila nadále v ústraní pod pečovatelským dohledem své druhé dcery Olgy. Od počátku dvacátých let se rozhodujícím činitelem v politice i v ekonomice Evropy stal stát namísto někdejšího mocnářského panovníka, jehož autoritě se hraběnka Mitsuko vždy podřizovala, vedená k hierarchické poslušnosti k rodině a společnosti od útlého mládí, bez ohledu na vznik moderní japonské ústavy v roce 1889 (pozn. - ústava konstituční monarchie doby Meidži, považovaná za moderní a demokratickou, jen potvrdila svrchované postavení císaře v Japonsku. Nejprve bylo 3. ledna 1868 vydáno Prohlášení o obnově císařské moci, jež platilo až do 11. února 1889, kdy byla vyhlášena Císařská ústava Velkého Japonska. Trvalo dvacet dva let od restaurace císařské moci v roce 1868, kdy se v roce 1890 konaly první volby do japonského parlamentu).

Státy v meziválečném období 20. století vytvářely na světovém trhu nové vazby ekonomického vlivu a kladly důraz na úvěrovou politiku bank v těsném spojení s průmyslem. Změnilo se i celkové světové rozvržení mocenských sil s nástupem ekonomického vlivu velmocí USA, Německa a Japonska, ve 30. letech pak i Sovětského svazu. Uvnitř státních struktur se vyhranily také ideologie politických stran, založené na liberálním parlamentarismu a na vědomí občanů, že politická moc už nepatří jen mocnářským vládcům, ale především lidu, což souviselo i s jeho stoupajícími požadavky na sebeurčení národů, se zvýšeným nacionálním sebevědomím.³

Pro Japonku Mitsuko znamenaly tyto společenské změny zásadní zlom v jejím životě, nepříznivý pro rozkol rodiny ve vztahu k dětem, i pro ohrožení její nové identity, pracně vytvořené takřka třicetiletým soužitím a asimilací s evropskou společností. Jejich sedm dětí s osvojením několika státních příslušností a znalostmi několika světových jazyků se rozuteklo z českých Pobežovic do různých zemí světa a rodina přestala fungovat ve své pospolitosti. Děti jakoby zdědily a rozvinuly především myšlenky otce šlechtice a filosofa s ideálem mírumilovného soužití rovnoprávných národů v Evropě, díky i svému včasnému přehodnocení aristokratického původu na občanský statut po zrušení šlechtických titulů zákonem z prosince 1918, a po rozpadu rakousko-uherské monarchie. Zachovávaly respekt vůči novému občanskému právu, při zachovávání křesťanských zásad v životě společnosti, ve jménu jejího moderního, liberálně demokratického vývoje.

Tyto děti si s vědomím generace nové doby osobovaly podíl na formování moderní tvářnosti Evropy meziválečného období, v nových poměrech společenství různých evropských zemí. Ocitly se sice v názorové rozepři s matkou, smýšlením náležející minulé době a jiné civilizaci, avšak díky jejímu atypickému myšlení s kořeny v asijské výchově, a díky jedinečnému vlivu otce ze starého evropského šlechtického rodu, jenž rodinu založil vědomě ve spojení zcela odlišných kultur, dokázaly nakonec přirozeně rozlišit podobu mírumilovného vlastenectví od politicky orientovaného nacionalismu, stálým způsobem ohrožujícího mír v Evropě. Nejstarší syn Hans působil od dvacátých let do konce 2. světové války především jako správce rodového panství v Čechách, okleštěného zákonem z roku 1918 o obstavení velkostatků, a nestal se ani vědcem ani myslitelem. Měl řadu uměleckých zálib, zděděných po matce a po předcích, především po slavné prababičce z otcovy strany.⁴ Myslitelský vliv jeho otce v kombinaci s výchovou japonské matky se nejmórazněji projevil u druhého syna Richarda Coudenhove-Kalergi, žijícího ve Vídni, a také se promítl do jeho politologické kariéry a jedinečného uchopení dobových problémů. Jeho program sjednocení Evropy pro vytvoření hnutí Panevropy=Panevropské unie (vyjádřeno publikací Pan-Evropa, Panevropa Verlag, Vídeň, 1923, 1. české vydání 1926, COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1923, 1926) vznikl u vědomí nezbytnosti rovnoprávné integrace evropských národů do jednoho federativního uspořádání, za účelem překonání ekonomického egoismu nacionálně uvažujících států, ve prospěch otevření mezinárodní spolupráce na volném trhu i ve volném obchodu, při duchovním sjednocování národů na základě společné kultury a mravních hodnot. V knize svých pozdějších pamětí *Život pro Evropu*⁵ Richard uvedl: „Matka nám ztělesňovala Asii, otec Evropu. Bylo obtížné identifikovat se s jakoukoli národností. Tehdy se pro nás Evropa stala samozřejmým celkem, vlastí našeho otce.“ Takto byl Richardův program „Evropy bez hranic“ odvozen od projevu svobodné vůle rovnoprávných národů k jejich sjednocení, za předpokladu řešení národnostní a menšinové otázky, k potlačení politického a hospodářského chaosu meziválečné doby, jenž podle něj byl způsoben především rozpadem křesťanské morálky a tradiční kulturně-duchovní sounáležitosti.

Vliv rodinných duchovních tradic se výrazně projevil i u třetího syna Gerolfa, který po ustavení samostatného československého státu v roce 1918 působil na nově zřízeném japonském vyslanectví v Praze. Zároveň byl pedagogem s výukou světových dějin na Karlově

univerzitě a v třicátých letech pomáhal založit Česko-japonskou společnost. Stal se místopředsedou Orientálního ústavu v Praze s cílem položit základy česko-japonské kulturní spolupráci. Zato nejmladší syn Karl, z důvodu své emigrace do Austrálie, kde prožil od konce 1. světové války polovinu svého života, naopak rodinnému vlivu a životu v Evropě unikl, přihlásil se však k duchovnímu odkazu rodiny ještě ke sklonku svého života, po návratu do Evropy v 50. letech a přesídlení do Athén, poté do Švýcarska, kde působil jako renomovaný tlumočník a překladatel.

Pokud jde o tři dcery rodiny Coudenhove-Kalergi, sehrály významnou roli ve formování moderní tvárnosti meziválečné Evropy především v úsilí za zrovnoprávnění žen, s důrazem na ženské vzdělávání a v solidaritě se slabšími sociálními vrstvami. Druhá dcera Olga nestačila dostatečně projevit svou emancipační vůli, protože péči o nemocnou matku od poloviny dvacátých let byla připoutána k vedení její domácnosti a po jejím skonu v roce 1941 k vedení domácnosti svého nejstaršího bratra Hanse. Avšak prvorozená dcera Elizabeth byla považována na přelomu dvacátých a třicátých let za nadějnou právničku, historičku a ekonomku, pracovala u rakouského kancléře Engelberta Dollfusse jako jeho pravá ruka, do doby jeho násilného skonu v roce 1934 ve Vídni a vlastního předčasného úmrtí v Paříži v roce 1936. Sociální aspekty vzdělávání žen a ženské emancipace ve spojení s křesťanskými zásadami pak silně zaujaly třetí dceru Idu Fredericke, jež v druhé polovině dvacátých let minulého století studovala v německém Freiburgu na Ženské sociální škole, poté byla zaměstnaná na biskupské diecézi v Míšni a od roku 1928 vedla sdružení sociální pomoci Charita se sídlem v Drážďanech. Po svém sňatku v roce 1935 a přesídlení s manželem do Anglie, se stala úspěšnou spisovatelkou se zaměřením na církevní literaturu, určenou vrstvám věřících katolických žen.

Tato studie byla motivována snahou o bezpečné ukotvení historického příběhu a faktografie rodiny Mitsuko Coudenhove-Kalergi v kulturních dějinách vzájemných styků Čech a Japonska, avšak specifický důraz klade na vztah matky Mitsuko a syna Richarda, v souvislosti se vznikem myšlenky Panevropské unie, jakožto hnutí za koexistenci a tvorbu nové duchovní identity evropských národů v době 20. století. Hrabě Richard shrnul duchovní vliv asijské provenience v kombinaci s křesťanskými tradicemi pod níže analyzovaný pojem *hyperetika*. Činnost Panevropy je v této práci pojímána pouze v rámci výchovného působení matky

na syna do počátku 2. světové války, tedy do konce života hraběnky Mitsuko (1941) a s jejich vztahem do odchodu Richarda do emigrace v USA (1940). Jejich vztah byl však narušen osobními i společenskými spory už před koncem 1. světové války. I tak předpokládejme, že hledisko rodičovského vlivu v souvislosti se vznikem ideje Panevropy je významuplné v této víceméně opomenuté kapitole novodobých kulturních dějin, a to nejen v rámci hlubšího pochopení kulturně-historických styků Evropy s Japonskem, ale i v kontextu našich národních dějin. Vztahuje se jak k osobě hraběnky Mitsuko, tak k osobnosti zakladatele Panevropy, Richarda Coudenhove-Kalergi, neboť, jak uvádí dnes předseda české organizace Panevropy (Panevropské unie Čech a Moravy) Doc. PhDr. Rudolf Kučera ve svém prohlášení na portálu Panevropy, Richard je známý v českých zemích jen okruhu odborníků z akademických pracovišť. Cituji: „Ačkoli se jedná o jednoho z největších politických myslitelů 20. století a osobnost úzce spjatou s českým prostředím, s jeho jménem se v učebnicích dějepisu nesetkáme. Druhé české vydání Panevropy vyšlo v roce 1993 a o rok později v roce 1994 se konala v Poběžovicích mezinárodní konference o této osobnosti a jeho díle. Avšak v souvislosti s naším vstupem do EU a členstvím v EU je zapotřebí uznávat tohoto myslitele, jehož projekt nejprve předběhl dobu, avšak na přelomu druhého tisíciletí se s určitými modifikacemi teprve dočkal svého naplnění.“⁶

Minulost se běžně vrací a připomíná nejen proto, že lidské osudy pro svou složitost zůstávají dlouhou dobu v zapomenutí, ale i z důvodu, že skrze naši přítomnost se stávají základem představ a vizí o naší kulturní budoucnosti společného života v Evropě, v rámci dnešního globalizujícího se světa.

¹ Doktorská práce hraběte Heinricha se nazývala *O podstatě antisemitismu* a byla jím obhájena s vyznamenáním v roce 1904 na Filosofické fakultě Karlovy university v Praze. Sigmund Freud ji později označil za jednu z nejlepších studií židovského problému vůbec. Kniha charakterizuje židovství jako „národ, sestávající ze směsi různých národností, uměle pospojovaný, ale vlastníci společné náboženství a kulturu“. V roce 1935 ji v němčině a v angličtině vydal jeho syn Richard (COUDENHOVE-KALERGI, H. J. Maria Graf von, 1935). Rozsáhlá měla být i korespondence hraběte Heinricha s Theodorem Herzlem, zakladatelem hnutí sionismu a jeho dalšími protagonisty, avšak hrabě Heinrich ke sklonku svého života vyznával víru trappistického řádu asketických katolíků a ve shodě s pravidly řádu pověřil před smrtí svého osobního tajemníka Babika Kaligjana zničením všech svých spisů, korespondence a 40 svazků deníků. Svědčí o tom nejen záznamy jeho ženy a vzpomínky syna Richarda, ale i výpovědi archivářů z Poběžovic a historiků z Domažlic. Jeho práce se v rodinné knihovně ani v archivech nezachovaly, avšak rodině se povedlo některé z nich objevit a rekonstruovat. Byly nanovo a několikrát zeditovány (COUDENHOVE-KALERHI, H. J. Maria Graf von, 2008, 2009, 2009, 2010). Ucelenou zprávu o hraběti Heinrichovi a jeho práci podává publikace *The Austrian Mind 1848-1938* (William M. Johnston, University of California Press, 1983), část 4 – Reformní katolicismus

v Čechách, str. 330 – 332, (JOHNSTON, 1983), a dále publikace *Fin-de-Siecle Vienna: Politics and Culture*, Carl. R. Schorske (Fischer, 1982), str. 67 a str. 500, (SCHORSKE, 1982)

² Dnešní Panevropa i Evropská unie považují Richarda Coudenhove-Kalergi za svého duchovního otce nejen proto, že na počátku 20. let minulého století byl zakladatelem hnutí Panevropy ve Vídni (manifestační spis *Pan-Evropa* vyšel na podzim roku 1923 – COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1923), ale i nositelem myšlenek společné evropské politické strany, evropského referenda, evropské armády, evropské ústavy, společné zahraniční a bezpečnostní politiky aj., jež byly realizovány po 2. světové válce – blíže viz překlad a předmluvu Rudolfa Kučery publikace *Pan-Evropa*, vydanou pražským nakladatelstvím Panevropa v roce 1993 (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993). V ČR byla Panevropská unie založena v září 1926 s českou a německou sekcí a byl vydán český překlad *Pan-Evropy* (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1926). Největší rozkvět zaznamenalo hnutí v letech 1929-1930, v době panevropského memoranda francouzského politika Aristida Brianda (BABÍK, 2006), který s Prahou udržoval živé styky, a dále během přednáškové činnosti významného francouzského politika Édouarda Herriota u nás, s osobní účastí Richarda Coudenhove-Kalergi, i ministra zahraničí ČR dr. Edvarda Beneše, a s podporou prezidenta ČR, T. G. Masaryka (obecně viz v přehledu dobového společenského vývoje v různých publikacích - GONĚC, 2001; KALVODA, 1998; GALANDAUER, 1988).

³ Tato charakteristika meziválečné dějinné epochy se zakládá na podrobném rozboru publikace autorského kolektivu *Křížovatky 20. století, 1990* (V. Mencl, M. Hájek, M. Otáhal, E. Kadlecová eds., Naše vojsko, Praha, str. 5-30 – *Křížovatky 1990*); dále ve vztahu k Japonsku na neobyčejně zasvěceném rozboru v publikaci Andrewa Gordona, *A Modern History of Japan*, Oxford University Press, Oxford / New York 2009, Part 3 – Imperial Japan from Ascendence to Ashes, str. 138 – 238 (GORDON, 2009)

⁴ Koníčkem hraběnky Mitsuko bylo malování, jež se zachovalo i s díly jejích dcer v mnoha žánrových podobách v depozitu a ve stálé expozici na Státním hradu a zámku Horšovský Týn (viz příloha č.), a také veršování japonské poezie *waka*, nepříliš literárně zdařilé, avšak autenticky vypovídající o tužbách, pocitech a představách autorky. Verše zůstaly zachovány v *Denících* (primární dobový pramen Státního památkového ústavu, archivní pobočka Klatovy) a částečně jako ukázka byly zeditovány v publikaci *Paměti hraběnky Mitsuko Coudenhove-Kalergi*, 2005, str. 19, 116 (*Paměti*, 2005). Jinak, prababička dětí z otcovy strany, polská hraběnka Maria Nesselrode Kalergis-Muchanow (1822 – 1874) se narodila a zemřela ve Varšavě a byla známou evropskou pianistkou, jež se učila u Frederika Chopina. Byla věhlasnou patronkou mnoha soudobých umělců, v jejím pařížském salonu se scházeli Liszt, Wagner, de Musset, Moniuszko, Gautier, Heine, Delacroix a jiní velikáni. Zvláště blízký vztah měla k Richardu Wagnerovi, jehož podporovala až do své smrti, a který také skonal v jejím benátském paláci Vendramini-Kalergi (SZENIC, 1963)

⁵ Ve svých pamětech *Život pro Evropu* (COUDENHOVE, 1966) publikoval Richard Coudenhove-Kalergi řadu osobních vzpomínek, jež soukromě přeložila z němčiny do češtiny PhDr. Věra Závacká z Okresního úřadu v Domažlicích v roce 1994 za účelem koncipování výstavy o Mitsuko na Státním hradu a zámku v Horšovském Týně. Tento překlad nebyl knižně publikován, avšak Richardovy vzpomínky měly pro rekonstrukci historie rodiny Coudenhove-Kalergi velký význam v rámci *Vzpomínkové výstavy na Mitsuko* a následně na mezinárodním sympoziu v Poběžovicích, na což později navázal pracovní překlad prezidenta české Panevropy Doc. PhDr. Rudolfa Kučery. Moje práce v japonském kolektivu TV NHK s *Deníky hraběnky Mitsuko* byla rozhodující pro výstavní prezentaci Mitsuko a rodiny v letech 2002-2003 v Praze a v Tokiu, dále na 5 muzejních místech v Japonsku (*Katalog*, 2002 a CD jako volná příloha této práce).

⁶ Citát je převzat z informačního portálu na internetové adrese české Panevropy www.panevropa.cz. Panevropská unie Čech a Moravy od doby svého ustavení v roce 1989 systematicky propaguje život a dílo hraběte Richarda Coudenhove-Kalergi a její představitelé navštívili po roce 1990 několikrát město Poběžovice. Snažili se přispět k obnově zdevastovaného zámku k uctění památky zakladatele Panevropy. V roce 1994 v návaznosti na výstavu na zámku v Horšovském Týně a mezinárodní sympoziem

v Poběžovicích (druhé vydání jeho českého překladu *Pan-Evropy* vyšlo v nakladatelství Panevropa Praha rok předtím; COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993) umístili do vstupní části poběžovického zámku Richardovu pamětní desku. V posledních letech se přidruženě k české Panevropě ustavil i Český kruh přátel panevropské unie, který programově sleduje „Cestu Richarda Coudenhove-Kalergi k evropskému patriotismu“ - viz programové prohlášení na <http://www.kpv-praha15.wz.cz/ppv>).

1.2 Zdůvodnění a vývoj výzkumu

K důvodům rekonstrukce historického příběhu rodiny Mitsuko Coudenhove-Kalergi v této práci patří i to, že údaje z faktografie života rodiny a činnosti jejích členů, dosud publikované knižně, elektronicky a ve filmových dokumentech, se nezdá vzájemně odlišují, neboť domněnky bývaly zaměňovány za skutečnost. Příběh rodiny nebyl obecně znám do poloviny 90. let minulého století a jeho romantické motivy sloužily převážně literárnímu a dramatickému zpracování. V Japonsku našel příběh postupně i podobu comics, divadelního dramatu a muzikálu. Dokumentace však nebyla do počátků porevoluční doby 90. let minulého století v Čechách řádně zpracována ani archivně utříděna, neboť nebyla veřejnosti zpřístupněna, ani badateli vyhledávána. Poslední šlechtický majitel zámku v Poběžovicích, hrabě Hans Coudenhove-Kalergi, byl odsunut s rodinou v roce 1945 do Německa a zámek se zařízením předán na základě benešovských dekretů do vlastnictví československého státu, poté používán střídavě k zemědělským účelům a pro armádu. Hrabě Hans byl prohlášen za kolaboranta a z téhož důvodu i budova zámku byla vyjmuta z Programu záchrany architektonického dědictví. Do roku 1989 chátrala a prostředky na její obnovu se začaly shánět až po revoluci 1989, jinde a jinak.⁷ Mobiliář zámku byl v roce 1945 převeden do muzejních a jiných zámeckých depozitářů (Státní hrad a zámek Horšovský Týn, Státní zámek Jemniště, Národní muzeum v Praze a Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze; z Jemniště po zrušení jeho sbírkového depozitu přešla předmětná část, především textilii a drobné galanterie do Uměleckoprůmyslového muzea v Praze – viz přílohy 1. a 2. v závěru práce). Archivní dokumenty, s výjimkou rodinné knihovny, jež byla z části odvezena do Národního muzea v Praze a zbylá část v Poběžovicích se většinou poztrácela, byly v počtu asi padesáti velkých kartonových krabic převezeny do západočeského Státního památkového archivu v Plzni s pobočkou v Klatovech, kde bylo po prozkoumání obsahu konstatováno, že zhruba polovina se přímo vztahuje k období života rodiny Coudenhove-Kalergi v Čechách. Ještě na přelomu milénia však nebyly tyto dokumenty utříděny ani signovány a má vlastní

práce s nimi se odehrávala v archivní badatelně pod přímým dohledem zaměstnanců a bezpečnostních kamer. Jiné dokumenty méně podstatného významu byly však uchovány ve veřejně přístupných archivech Okresního úřadu v Domažlicích a Městského úřadu v Poběžovicích. Samotné Deníky hraběnky Mitsuko v počtu šesti zachovaných, rukou psaných svazků, nejsou kontinuální, mají epizodický charakter a jsou značně nepřesné co do správnosti uváděných vzpomínek. Jsou sice způsobilé vytvořit kostru rodinného příběhu, avšak nikoli bez ověření jmen osob, místních názvů, dobových událostí a propojení jejich souvislostí. Bylo tedy nutné sestavit genealogii a příběh rodiny znovu. Zčásti za tímto účelem cituji výsledky zkoumání PhDr. Věry Závacké v souvislosti se *Vzpomínkovou výstavou na Mitsuko* na Státním hradu a zámku Horšovský Týn a s mezinárodním sympoziem v městě Poběžovice v roce 1994. V zásadě se však tato práce opírá o mé vlastní poznatky, postupně shromážděné na výzvu japonských kolegů z domácích českých zdrojů od poloviny 80. let do začátku milénia, a to nejen studiem písemných archiválií, ale i na základě identifikace předmětných a vizuálních pramenů, doplněných studiem historické literatury. Mezi písemné prameny se řadí i bezpočet různých drobných dokumentů ze Státního památkového ústavu v Plzni s pobočkou v Klatovech, dále z archivu Okresního úřadu v Domažlicích a ze zámku v Horšovském Týně. Týkají se přímo rodinného života a téměř stoletého užívání zámku v Poběžovicích třemi generacemi Coudenhovů (v letech 1864-1896 rodiči hraběte Heinricha, v letech 1896-1918 rodinou hraběte Heinricha s Mitsuko a dětmi, a v letech 1918-1945 rodinou dědice, nejstaršího syna Hanse s manželkou Lily a dcerou Marií Electou). Rozumí se samozřejmě, že jsou psány v různých jazycích – češtině, němčině, francouzštině, angličtině, japonštině, dokonce i v ruštině, počínaje základními osobními dokumenty jako rodné, oddací a úmrtní listy, až po cestovní doklady, majetkové listiny, školní vysvědčení, fotografie, rozsáhlou korespondenci, hospodářské účty, nákupní stvrzenky a jiná drobná potvrzení. S japonskými kolegy jsme je dlouhodobě zkoumali, já jsem je překládala (pozn. - německé překlady prováděla dílčím způsobem i dr. Závacká a moje matka Vlasta Strmisková), nejen za účelem oddělení literární fikce od prokazovaných skutečností, ale i k účelu korigování někdejších výpovědí svědků, a ve prospěch dalšího průzkumu pro město Poběžovice a architektonickou revitalizaci jeho zámku.⁸ Bylo však třeba mnoha dedukcí a do značné míry i představivosti k pospojování těchto poznatků různé povahy, aby bílá místa faktografie

a genealogie rodiny mohla být zaplněna, neboť vzhledem k široce rozvětvené „rodině bez hranic“ bylo problematický i rozsah „výzkumu bez hranic“, kde ještě dnes zůstává prostor pro iniciativu mladých badatelů.

O japonské hraběnce Mitsuko (Mitsu=Mícu) Coudenhove-Kalergi, rozené Aoyama, jsem se dozvěděla poprvé v polovině 70. let minulého století v Tokiu, kdy renomovaný japonský režisér Naoya Yoshida natočil v roce 1973 pro státní japonskou televizi NHK hraný dokument o mladé japonské ženě, jež se provdala v roce 1895 v Japonsku za rakousko-uherského diplomata, zplodila s ním sedm dětí a bydlela v Čechách. Film se jmenoval *Rodina Coudenhove – lidé bez hranic* a hlavní roli v něm vytvořila známá japonská herečka Sayuri Yoshinaga. Točil se podle námětu slavného japonského scénáristy Takeshiho Kimury (1912-1988), někdejšího člena japonské komunistické strany, a vzbudil svým námětem velkou pozornost. Pro nedostatek podkladových materiálů však zanechal i v duši samotných autorů rozpačitý dojem, takže po jeho odvysílání v TV se autoři rozhodli pokračovat v pátrání po osudech hraběnky Mitsuko a rodiny s úmyslem natočit ještě zasvěcenější snímek v průběhu 80. let. Herečka hledala poslední žijící potomky, zvláště jedinou dceru hraběte Hanse Marii Electu Coudenhove, provdanou za Američana Raymonda Withama Dauma s pobytem v Kalifornii, režisér se scénáristou si vzali na starost osudy rodiny v Evropě, hlavně v Rakousku, Německu a v Čechách. Přizvali mě ještě za mého pobytu v Tokiu v 70. a 80. letech ke spolupráci, a tak začala první etapa shromažďování původních pramenů v dlouholetém procesu od 70. let v Japonsku a od druhé poloviny 80. let v Čechách, v uvedených Státních památkových archivech města Plzně a Klatov. Nicméně, pro obtíže spojené se získáváním povolení ke vstupu do archivů a s pořizováním kopií dokumentů za byrokratických překážek minulého režimu, skončilo i toto pátrání s neuspokojivým výsledkem, ačkoli rok před natáčením filmu se podařilo scénáristovi Takeshimu Kimurovi shrnout všechny nově nabyté poznatky do životopisné knihy o Mitsuko (KIMURA, 1986).⁹

V roce 1987 bylo přikročeno k natáčení nového pětidílného TV seriálu, avšak japonský filmový štáb státní televize NHK nezískal povolení k natáčení ve zdevastovaném objektu zámku Poběžovic, používaného tehdy jako vojenská kasárna, takže záběry budovy se pořizovaly pouze v exteriérech teleobjektivem ze vzdálenosti až několika set metrů. Pomáhala jsem filmařskému týmu při rešerších až do natáčení, nikoli bez jistého rizika,

spočívajícího v policejním dozoru strážců bývalého režimu, avšak pátrali jsme s režisérem Yoshidou v různých lokalitách podle archiválií a originálních fotografií. Když jsme například dospěli v Praze k vile Na Hřebenkách, původnímu obydlí třetího syna Gerolfa Coudenhove-Kalergi, jenž zde žil v třicátých letech a čtyřicátých letech s rodinou před svým nuceným odchodem do štyrského Grazu v roce 1945, zjistili jsme, že v té době před revolucí 1989 byla i s původním zařízením obývána rodinou ministra vnitra Obziny a povolení k natáčení jsme nedostali. Režisér Yoshida shrnul naše strastiplné vzpomínky v knize *Pohřeb motýla* (YOSHIDA, 1997) a v příspěvku pro můj monografický katalog souhrnné výstavy Mitsuko v Praze a v Japonsku po zlomu milénia (*Katalog*, 2002).

Tak vznikl nový pětidílný hraný TV dokument v konfrontaci se soudobou realitou konce 20. století (hlavní roli vytvořila opět herečka Sayuri Yoshinaga) pod názvem *Mitsuko - dva konce století*, na základě cíleného záměru autorů uvést rodinu do světových kulturních dějin. Nakonec se však opakoval znovu jen příběh o Popelce, jež našla svého pohádkového prince za zvláštních okolností, neboť dcera obchodníka se starožitnostmi v Tokiu nebyla urozeného původu, nadto po absolvování základní školní výuky se stala učenkou na gejšu v prestižním tokijském restaurantu. Nerovný, smíšený sňatek se šlechticem nejvyšší vrstvy rakousko-uherské monarchie byl v období konce 19. století na obou stranách nemyslitelný a podrobnosti o uzavření manželství nebyly plně známy, takže ve filmovém příběhu šlo pouze o příběh spojení šlechtické cti a ženské odvahy na pozadí pozoruhodných dobových okolností: Mitsuko Aoyama se prostě provdala za cizího diplomata jako jedna z prvních Japonek, aby s ním odešla žít do Evropy a nikdy už se do své vlasti nevrátila.

O několik let později, před příchodem nového milénia, rozhodla tokijská kulturní agentura NHK Culture Service Centre v Tokiu uspořádat v šesti muzeích v Japonsku putovní výstavu Mitsuko, jež měla představit japonské kulturní veřejnosti všechny autentické předměty a dokumenty z pozůstalosti rodiny, včetně nábytku, uměleckých děl a fotografií, jež se podařilo do té doby shromáždit a identifikovat. Dostala jsem samostatnou příležitost k publikování, takže rukou psané deníky hraběnky Mitsuko z archivu jsem nechala v jejich úplnosti přepsat a přeložit do češtiny i do angličtiny, neboť do japonštiny byly mezitím zčásti převedeny. Publicistka paní Masumi Schmidt-Muraki, provdaná za politického činitele v sudetoněmecké straně Landschmanshaftu s bydlištěm v Mnichově, navštívila několikrát

v 90. letech klatovský archiv a odvezla zkopírované dokumenty do Japonska k překladu a ke knižnímu publikování (MINAMIKAWA, 1997; SCHMIDT-MURAKI, 1998). Přesto jsem se však stala jedinou kurátorkou projektu NHK, při čemž dohledávání exponátů s postupným restaurováním poškozených předmětů a obrazů trvalo v rámci stálých konzultací s japonským týmem více než dva roky. Dodatečné šetření dokumentů se odehrávalo od zmíněných západočeských státních archivů směrem k Západočeskému muzeu v Plzni, Národnímu muzeu v Praze, Náprstkově muzeu v Praze s depozitem v Liběchově, Uměleckoprůmyslovému muzeu v Praze, Severočeskému muzei v Liberci, a konečně na jihomoravský zámek Kunštát, kde posledním šlechtickým majitelem od roku 1901 do roku 1945 byla rodinná větev Coudenhove-Honrichs, mj. rodina Marie Thekly, sestry hraběte Heinricha a jejích potomků.¹⁰

Při této příležitosti se podařilo z rozpočtu japonské výstavy dát do pořádku valnou část předmětů a obrazů z rodinné pozůstalosti Coudenhovů v depozitu Státního hradu a zámku Horšovský Týn (viz seznam v příloze č.1 , jenž se později stal základem stálé expozice *Mitsuko*) a také aktualizovat depozit poběžovické sbírky Náprstkovy muzea a Národního muzea v Praze (viz seznam v příloze č.2). Podařilo se rovněž uspořádat archívni a fotografickou dokumentaci rodiny ve státních archivech v poměrně značné šíři, a to jak pro účel instalace výstavy, tak pro následné katalogové zpracování. Po improvizované „generální zkoušce“ japonské výstavy v pražské Galerii kritiků v Paláci Adria v lednu 2002 byl objemný soubor takřka 300 exponátů s katalogem k tisku odeslán na výstavní pouť do japonských muzeí, počínaje metropolí Tokia, a do dalších pěti japonských měst, s časovým rozmezím výstavy do roku 2003. Jako kurátorka výstavy jsem společně s organizátory NHK a českými spolupracovníky vytvořila kromě katalogu (*Katalog*, ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, 2002) i čtyřjazyčný CD-Rom (zde ve volné příloze).¹¹ Výstava zaznamenala poměrný úspěch a po jejím skončení rozhodlo Velvyslanectví České republiky v Japonsku uspořádat mezinárodní politologické sympozium na téma *Mitsuko Coudenhove-Kalergi a Panevropa* (2003) v Tokiu, jehož se zúčastnili i tehdejší naši političtí představitelé. V roce 2004, po návratu výstavy do Čech jsme společně s pracovníky Státní památkové péče vytvořili na zámku Horšovský Týn stálou expozici *Mitsuko*, zahrnující výklad v japonštině pro japonské návštěvníky, který sepsal můj syn Philip Noshiro, včetně zkomponování hudebního

doprovodu výstavy. Začali jsme souběžně připravovat v kolektivu historiků, odborníků památkové péče a architektů libreto pro revitalizaci zámku v Poběžovicích. Vytvořila jsem i scénář pro stálou expozici *Mitsuko* a rodiny v Poběžovicích pro dobu dokončení stavební rekonstrukce zámecké budovy, v neposlední řadě i návrh na japonskou čajovnu a využití společenských prostor zámku.

Mým osobním zájmem na projektu bylo i to, že můj vlastní život s vytvořením česko-japonské rodiny dnes již dvou generací se svou povahou podobal v mnoha ohledech zde rekonstruovanému příběhu a mohla jsem při jeho zpracování uplatnit svou znalost jak reálného prostředí, tak i jazyků a vlastní specializace dějin umění a estetiky.

⁷ O zámek v Poběžovicích, s polohou v sudetském pohraničním pásmu, se zajímala od počátku 90. let ze sousedního Bavorska politická strana Sudetoněmecké Landsmanschaft, se záměrem vybudovat v obytném jižním křídle budovy po skončení stavebních úprav letovisko pro mládež za rekreačními a studijními účely. Manželkou jednoho z protagonistů byla Japonka jménem Masumi Schmidt-Muraki (později se rozvedla a došlo k jejímu novému sňatku se změnou příjmení na Bötcher-Muraki), jež nechala přeložit a zeditovat v Japonsku část *Deníků hraběnky Mitsuko* (SCHMIDT-MURAKI, 1998, 2003). Podílela se i na několika peněžních darech klubu japonských čtenářek pro obnovu zámku v Poběžovicích. Okolnosti překladu jsou však nejasné z hlediska řešení autorských práv a některé zapůjčené dokumenty se od pisatelky do klatovského archivu nevrátily, takže tato spolupráce postupně odezněla a v současné době nefunguje ani styk města Poběžovice se stranou Landsmanschaft. Politická podpora byla shledána postupně problematickou vzhledem ke stále diskutované otázce benešovských dekretů a reparací vysídlených místních sudetských Němců. Nadto, sídlo původně spolupracující Panevropy bylo v roce 2004 přesunuto z Mnichova do Paříže. V Poběžovicích se v polovině 90. let ustavila Nadace Coudenhove-Kalergi k obnově původní zámecké stavby, avšak později zanikla v důsledku novelizace nadačního zákona. Na rekonstrukci stavby přispívaly od roku 1990 i Okresní úřad v Domažlicích a Ministerstvo kultury České republiky, avšak rozsah devastace v průběhu uplynulých čtyřiceti let byl příliš veliký a získané finanční prostředky nedostačující, takže opravy dodnes postupují pomalu a zámek zůstává ve stavu neukončené přestavby. Město však již řadu let usiluje o čerpání chybějících prostředků z Evropských fondů pro záchranu evropských architektonických památek.

⁸ Architektonickému průzkumu pro účel revitalizace zámku v Poběžovicích se v rámci ustavení týmové spolupráce odborníků v roce 2006 věnovali i PhDr. Naďa Kubů z NPÚ Praha a PhDr. Vratislav Ryšavý z NPÚ Plzeň, který navrhl také prozkoumat památkový fond Ústřední správy Thun-Hohensteinů v děčínské pobožce Státního oblastního archivu v Litoměřicích. Předpokládalo se totiž, že v důsledku dlouholetého vlastnictví zámku hraběcími rody Thunů a jeho přestavby v letech 1840-1845 hrabětem Leopoldem z Thunu před odprodejem panství rodině Coudenhove-Kalergi, by mohly být pro revitalizaci stavby objeveny ještě jiné podstatné skutečnosti, dokládající architektonický průzkum s odkrytím mnoha vrstev nástěnné výzdoby, i užitkové funkce zámeckých interiérů. Průzkum zámku však není dodnes zcela ukončen

⁹ V souvislosti s přípravou scénáře TV filmu se přihodila zajímavá literární událost, když námět *Mitsuko* přijel na popud TV NHK zpracovat z Tokia do Prahy známý japonský spisovatel Seichó Matsumoto, aby jej nakonec pojal jako paralelu k morganatickému sňatku arcivévodky Franze Ferdinanda d'Este s hraběnkou Žofíí Chotkovou. Námět se tím vymkl účelu scénáře pro TV seriál, jenž se nakonec přidržel původního zpracování Takeshiho Kimury, avšak kniha spisovatele Seichó Matsumoto, rovněž vydaná nakladatelstvím NHK v Tokiu v roce 1986, byla čtenářsky velmi úspěšná a popisuje i mou vlastní asistenci při spisovatelově pátrání. Spisovatel byl v minulosti v Čechách poměrně často překládán a jeho

knižní zpracování tématu pod názvem *Kuroi či no senmai = Whirling of the Black Blood = Kolotání černé krve* (MATSUMOTO, 1986) přispělo v 90. letech k úspěšnému vysílání TV seriálu v Japonsku i v Čechách. V Čechách pak pokračovala práce na zkompletování dokumentace rodiny Mitsuko z iniciativy PhDr. Věry Závacké v Městském úřadu v Domažlicích, za účelem uspořádání již zmíněné výstavy *Vzpomínkový den na Mitsuko* na Státním hradu a zámku Horšovský Týn v roce 1994, kdy se podařilo vystavit všechny v té době dostupné relikvie a archiválie rodiny Coudenhove-Kalergi. Pak navázaly mé vlastní rešerše za účelem publicity japonské výstavy Mitsuko v letech 2002-2003.

¹⁰ S průzkumem souvislostí a koordinací pozůstalosti rodiny Coudenhove-Kalergi na Státním hradu a zámku Horšovský Týn a rodiny Coudenhove-Honrichs na zámku Kunštát pomohla výrazně PhDr. Nad'a Kubů (NPÚ Praha), jež je také spoluautorkou stálé expozice *Mitsuko* na zámku v Horšovském Týně a zajistila zápůjčku některých předmětů ze zámku v Kunštátu. Později se stala i členkou revitalizačního týmu projektu města Poběžovic na obnovu zámku a vytvoření stálé expozice.

¹¹ Po české a japonské výstavě v letech 2002-2003 se rozvinul zájem o tematiku Mitsuko a rodiny ve vztahu k Panevropě také proto, že odborné tiskoviny i CD byly volně distribuovány. Vlna vzrůstajícího zájmu o toto téma přerostla daleko do zahraničí. Tím vznikla i potřeba uložit obsah výzkumu pod ochrannou známku, kterou jsem pod hesly „Mitsuko“ a „Mitsuko Coudenhove-Kalergi“ nechala zaregistrovat u Úřadu průmyslového vlastnictví v Praze (2004). Bohužel ne však všechny publicistické aktivity kolem tohoto tématu probíhaly s mým vědomím, i když za tohoto předpokladu dostaly vždy souhlas bez podmínek, takže došlo i k plagiátorství a následné potřebě ochránit výzkum i před soudem. To zbytečně prodloužilo pokračování této práce i vydání mé připravované knihy o Mitsuko v Čechách a v Japonsku. Podle možností jsem však na různých místech konala přednášky a publikovala články do časopisů podle poptávky. Formu zpracování tématu v celovečerním filmu se ovšem příznivcům Mitsuko dosud nepodařilo prosadit pro značně vysoké náklady, ačkoli o česko-japonské či širší mezinárodní koprodukcii se stále jedná.

2. Kulturologická východiska

Během utváření evropských moderních dějin na přelomu 19. a 20. století až do 2. světové války sehrála rodina hraběnky Mitsuko Coudenhove-Kalergi významnou roli především v úsilí o prosazování *koexistence* různých národů a národností v mírovém a demokratickém uspořádání Evropy, na základě společných ekonomických a právních principů. Členové rodiny vlastnili několikerou státní příslušnost, ovládali několik světových jazyků, zakládali vlastní kosmopolitní rodiny a zajímali se aktivně o životní styl nové doby. Myšlenka koexistence národů původně náležela otci, hraběti Heinrichovi, jakožto rakouskému říšskému patriotovi, který se zabýval rozsáhlou reformou habsburského mnohonárodnostního státu a odvážně bojoval proti antisemitismu.¹² Jeho *Politické studie Rakouska-Uherska* (COUDENHOVE-KALERGI, H. J. M. GRAF VON, 1900) obsahují myšlenky, jež jsou do značné míry shodné s pozdějšími tezemi syna Richarda, kdybychom pojem „říše“ nahradili pojmem „Evropa“.¹³ Byl nepochybně velkým idealistou, jehož duchovní zázemí utvářela touha po míru, harmonii a osvětleném vzdělání, a hluboká religiozita, pro kterou byl zařazován mezi čelní představitele „rakouského reformního katolicismu“, ovlivněného Leibnitzovou a platónskou filosofií. Na zámku v Poběžovicích byla bohatá knihovna, zahrnující četná pojednání z oblasti filosofie, etiky, náboženství, mystiky, judaiky a antisemitismu, zčásti zděděná po jeho dědovi z matčiny strany, německém hraběti Nesselrodovi ve službách ruského cara. Místnost zdobily na dřevěných sloupech busty slavných myslitelů – Sokrates, Platón, Marcus Aurelius, Aristoteles, Kant a Schopenhauer. Tuto plejádu slavných mužů hrabě obohatil ještě svými nákupy z cest – bustou Ježíše a Michelangelova Mojžíše, a menšími bustami Goetheho, Schillera, Homéra, Apollóna a Napoleona, jež zdobily stoly (po smrti hraběte k nim přibyla i jeho vlastní busta, vytvořená v letech 1914-1915 renomovaným vídeňským sochařem Augustinem (Gustavem) Ambrosim (1893-1975); dnes je uložena v depozitu Státního hradu a zámku Horšovský Týn (pozn. - Ambrosiho sochařské muzeum najdeme ve vídeňském parku Augarten). Nad vstupními dveřmi do zámecké knihovny visel vzácný obraz Zarathuštry a okenní niky zdobily kaligraficky upravené texty Koránu. Hrabě před svým sňatkem působil jako diplomat v Athénách, Riu de Janeiru, Istanbulu, Buenos Aires a naposledy v Japonsku, odkud si přivezl nejen svou choť, ale i bohatou sbírku uměleckých předmětů. Manželku Mitsuko nechal rok po sňatku v Tokiu (1894) pokřtít a konvertovat z buddhistické víry na katolickou, aby ji

evropská rodina v manželském svazku uznala, a vůbec celá katolicky založená, vysoká společnost v Rakousku-Uhersku. Křest se konal stejně jako sňatek manželů v tokijském katolickém kostele Tsukiji (viz příloha Dokumentů závěru práce) v roce 1895 a vykonal jej katolický misionář, biskup Yusuff (pozn.- jeho jméno je převzato z *Denků hraběnky Mitsuko*, 1925-1933, avšak totožnost není doložena). Po příjezdu do Evropy na jaře 1896 a návštěvě Vatikánu požehnal pokřtěné Mitsuko sám papež Lev XIII. Jinak, hrabě Heinrich ovládal osmnáct cizích jazyků a procestoval kromě asijských a jihoamerických zemí Přední Východ, severní Afriku, Rusko a většinu evropských zemí. Na jeho panství v Poběžovicích žily v harmonických vztazích česká, německá a židovská komunita. Jeho syn Richard ve vzpomínkách uvádí: „I bez otcových komentářů jsme byli přesvědčeni, že takzvaná úhlavní nepřátelství bývají založena jen na pouhé nevědomosti, předsudcích a nacionálních podvodech. Otcovým heslem bylo - *Poznej svět a přestaneš nenávidět.*“¹⁴

Hrabě vytvořil své rodině na zámku v Čechách kosmopolitní prostředí s národnostně rozmanitým složením personálu a s mezinárodním okruhem přátel (společnice Mitsuko byla Maďarka, první dvě chůvy dětí Japonky, dvě guvernanky z Anglie a Francie, vychovatelky dětí byly české sestry Boromejky, sekretář hraběte Bavor, ředitel panství Čech, učitel turečtiny albánský muslim a komorník hraběte byl Armén). Mezi vítané hosty patřili plzeňský rabín a znalec talmudu dr. Samuel Poznaňski, dále učený Ind Suraworthy, zprvu bezejmenný vykladač Koránu, který po přesídlení do Londýna koncem 19. století se stal hlasatelem jednoty muslimů a jedním z iniciátorů založení pan-islámské společnosti v duchu náboženského nacionalismu.¹⁵ Mimoto na zámečku často hostili i návštěvy spřízněné sousedské šlechty, rodinu Trauttmansdorffů z Horšovského Týna, japonské diplomaty, křesťanské misionáře z Dálného Východu, místní učence, správní úředníky a církevní hodnostáře.

Na základě hluboké víry v Boha a pojetí náboženství jakožto filosofické reflexe, spojené s dodržováním principů askeze, obětavosti a pomoci bližním, si hrabě vytvořil jedinečný a hluboce humanistický přístup k životu a lidem. Prosazoval jej už za své diplomatické mise v Japonsku (1892 – 1896), formou poněkud utopického úsilí o vytvoření „pan-buddhismu“-sjednocení různých buddhistických sekt s vírou v jednoho Buddhu na základě přesvědčení, že

v náboženské svornosti lze zabránit ozbrojeným válečným konfliktům. Bylo to v době čínsko-japonské války (1894-1895) a opakovaných pokusů Japonců o proniknutí do Koreje, především do účasti na správě a investicemi v zemi, pod záminkou ochrany japonských občanů žijících v Koreji. Nesetkal se tudíž ve své snaze o porozumění právě u Japonců, avšak později mu tato zkušenost umožnila zkorigovat na témže pacifistickém základě různé panismy vytvářené v Evropě, postižené egocentrickým nacionalismem. Jeho nový lepší „pan“ měl být záchranou před destruktivními účinky těchto rozmanitých „pan-myšlenek“ a hájením zásady sjednocení evropských národů jakožto jednoho národa na základě společné křesťanské a duchovně-kulturní tradice.¹⁶ Po návratu do Evropy v roce 1896 byl hrabě Heinrich také hluboce inspirován filosofií Arthura Schopenhauera, stejně jako mnozí jeho současníci, a na přelomu století ještě náboženstvím katolických trappistů, jejichž zásada odříkání a životní askeze mu korespondovala se Schopenhauerovým výkladem popření vůle a sloužila k neustálému ověřování etických hodnot křesťanství. Bohužel však právě při dodržování asketických zásad si hrabě po roce 1900 podlomil zdraví a ve věku nedožitých 44 let skonal v Poběžovicích roku 1906, aniž by stačil dokončit své souhrnné filozofické dílo s názvem *Říše negace*.¹⁷

¹² V srpnu 1914 napsal Richard Coudenhove-Kalergi své pozdější ženě, herečce Idě Rolland v dopise, že z Evropy již vymizeli kosmopolité a celá evropská kultura je rozvrácená rasistickými žáky Gobineaua a Chamberlaina. „Můj otec to vše musel předvídat, když bojoval ve vědomé opozici vůči Chamberlainovi proti antisemitismu. Chtěl bych v jeho díle v širším rámci pokračovat“. Potvrdil svá slova už tím, že si vzal poloviční židovku Idu za manželku, s níž před Hitlerem uprchl v roce 1940 do USA, ale i tím, že v době silícího nacismu vydal německy v roce 1935 otcovu sionistickou knihu *O podstatě antisemitismu* (COUDENHOVE-KALERGI, H. J. Maria, Graf von; ed. Coudenhove-Kalergi Richard, 1935). Jinak, práce Houstona Stewarta Chamberlaina (1895-1927) byly zaměřeny důkazy, že západní civilizace vděčí za svou vyspělost germánským kmenům. Podle něj byla tzv. árijská rasa vybudována na základech protoindoevropské kultury, vytvořená Kelty, Germány, Slovany, Řeky a Římany. Vedoucí roli sehrály nordicko-germánské kmeny, protože zachránily západní civilizaci před nadvládou Židů. Tyto myšlenky vyjádřil Chamberlain ve svém stěžejním díle *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts* (CHAMBERLEIN, 1899).

¹³ V Programovém prohlášení Českého kruhu přátel Panevropské unie se citují v českém překladu myšlenky hraběte Heinricha z této knihy roku 1900 následovně: „Je čas se probrat, nejvyšší čas! Ostatní velmoci kráčejí velkolepě kupředu, zatímco my politicky čím dál tím více upadáme. Jen Maďarsko vzkvétá a prosperuje, ne již Říše! Z masa této nešťastné říše byl vyřezán pangermanismus a panitalianismus, bude snad z našeho masa a krve stvořen i panslavismus? Ach, tyto „Pany“! Jak již Rakousko zjizvily!...A kolik škod ještě nadělají, nepomůžeme-li si včas...Germáni, Slované, Hunové...jak nádherný trojzvuk...Jednotni v základních věcech: jeden mocnář, císař, král, kníže, zemský pán či veličenstvo, ať už jej nazýváme jakkoliv; jedna armáda, jediné zastoupení vůči vnějšku, každý občan znalý přinejmenším dvou světových jazyků, co největší svoboda každému vyznání,

každému obyčejí, každému úsilí nedotýkajícímu se zájmů říše, to vše stmeleno láskou. In necessariis unitas, in dubiis Libertas, in omnibus caritas. Taková je Boží vůle!“ (<http://www.kpv-praha15.wz.cz/kpv>) Dále, Martin Posselt uvádí ve svém doslovu k druhému českému vydání publikace *Pan-Evropy* (COUDENHOVE, Richard, 1993), že navzdory posmrtnému žehu písemné pozůstalosti hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi zůstaly některé úvahy jeho „pan-myšlenek“ zachovány už *Politickou studií Rakouska-Uherska* (COUDENHOVE, H. J. Maria, Graf von, 1900), dále v *Das Wesen Des Antisemitismus* (Podstata antisemitismu, pražskou univerzitou vyznamenaná filozofická disertace; COUDENHOVE, H. J. Maria, Graf von, 1923), *Der Minotaur Der Ehre: Studie Zur Antiduellbewegung Und Duellluge* (Dinosaurus cti; Filipika proti soubojové tradici, COUDENHOVE, H. J. Maria, Graf von, 1902) a v *Zur Charakteristik Der Los Von Rom* (Charakteristika protiřímského hnutí, předběžná studie k nedokončené práci, zabývající se jádrem všech náboženství, později se měla jmenovat *Říše negace*; COUDENHOVE, H. J. Maria, Graf von, 1906).

¹⁴ Převzato z neoficiálního českého překladu Richardových pamětí (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1966) PhDr. Věry Závacké z Okresního úřadu v Domažlicích.

¹⁵ Zmínka o Indovi Suraworthym pochází z Richardových vzpomínek, obecně však pan-islámskou problematiku na konci 19. století v Anglii pojednává publikace *Pan-Islam in British Indian Politics* (QURESHI, 1999) anebo v českém širším kontextu studie *Realita versus fikce. Velké indické povstání na stránkách anglické krásné literatury* (SOUKUP, 2007)

¹⁶ Čínsko-japonská válka vypukla právě v Koreji. Jejím katalyzátorem byla tzv. tonghaská revolta v roce 1894, v níž původně rolnické hnutí Tonghak se prosadilo jakožto východní učení v náboženské směsici myšlení Číňanů, Korejců a buddhistů. Bylo však postaveno korejským dvorem mimo zákon, protože se pokoušelo o násilné prosazení nacionálních nálad, protestujících proti korupci a chudobě v korejské společnosti, za přítomnosti cizích mocností Číny a Japonska. Když se Čína s Japonskem nedohodly na podmínkách potlačení tohoto povstání, vypukla mezi nimi v roce 1894 válka, v níž dobře vedené vojenské síly Japonců byly úspěšnější a boje skončily v březnu 1895 porážkou čínského námořnictva. Mírovou dohodou v Šimonoseki byly Japonsku přiznány vysoké reparace a Číně odebrán poloostrov Liaotung, ostrov Tchaj-wan a Peskadorské ostrovy. Číňané byli nuceni přiznat Japonsku také obchodní výsady ve svých přístavech. Korea byla vymaněna z čínského vazalského řádu a prohlášena za nezávislou, ale brzy intervenovaly mocnosti Francie, Německo, Rusko, a přinutily Japonsko vrátit poloostrov Liaotung Číně, čímž otevřely další prostor pro politické třenic mezi Japonskem a Ruskem v Koreji a Mandžusku. Ty nakonec vyústily v rusko-japonskou válku v letech 1904-1905, jež skončila opět vítězstvím Japonska a změnila jeho postavení ve světě na velmoc.

¹⁷ Kniha *Říše negace* měla mít podtitul *Studie über Denken, die Religionen und Kulturen Europas und Asiens* (*Studie o myšlení, náboženství a kulturách Evropy a Asie*) a hrabě Heinrich ji začal psát v roce 1904 v Poběžovicích. Měla shrnout všechny jeho dosavadní myšlenky a vyjádřit obdiv k voluntaristické filosofii Arthura Schopenhauera, jenž vykládal vůli jako základní princip bytí a základní funkci v duševním a morálním životě člověka (SCHOPENHAUER, *Svět jako vůle a představa*, 1819 – překlad Milan Váňa, 1996). Ve shodě s trappistickou vírou existují jen dvě východiska vykoupení, jak se osvobodit od strastí: ve smyslu asketické morálky, odříkání a popření vůle cestou trvalou, totožnou i s cestou Buddhovou k nirváně; druhou, ve smyslu přechodného vykoupení, cestou estetickou – stát se pozorovatelem díla, směřovat k duchovní kontemplaci a katarzi (str.119 - 130).

2. 1 Mravní zásady křesťanství

Richard Coudenhove-Kalergi v úvahách o Pan-Evropě a duchovní sounáležitosti národů Evropy vyšel z otcových mravních zásad, opírajících se o **křesťanství**, což bylo zvláště významné v době po skončení 1. světové války. Svět po Velké válce se totiž ocitl především

v krizi křesťanských hodnot. Válka přinesla celkem až deset milionů obětí, z toho sedm milionů z řad civilistů. Nejvíce civilistů zahynulo v Rusku a nejvíce vojáků v německé armádě, dále pak ve francouzské a v britské. Proti křesťanským zásadám bylo ve válce použito k zabíjení lidí nových technologií masových zbraní: kulometů, tanků a chemických prostředků. V Evropě byla válkou narušena i rovnováha dosavadních mocenských sil a sociopsychická stabilita, jež zde tradičně vládla od konce 17. do konce 19. století. Zavinil to především úpadek poražených států, Rakouska a Německa, jimž vítězné státy Dohody, zejména Francie, přičky po válce tvrdé tresty a uvrhly je do stavu mravního ponížení. Rozpadla se také tradiční mocenská Osmanská říše. Všude v Evropě nastala celospolečenská krize, jež svou hloubkou nebyla pouze ekonomické povahy, ale prolнула všemi oblastmi lidské činnosti a poznamenala jak státy a národy, tak i jejich základní stavební jednotku – rodinu. Historik prof. Ivan Šedivý charakterizuje tuto krizi křesťanských hodnot během 1. světové války ve čtyřech hlavních bodech následovně: 1/ legitimizace války náboženskou vírou ustoupila do pozadí, nebo se úplně vytratila (signifikantní bylo, že válka přestala být součástí přirozené existence společnosti - pozn. v minulosti třeba v Čechách nemohl bez válek existovat stát prvních českých Boleslavů. V legiích také postupně ustoupila svatováclavská tradice bojovým reminiscencím husitským, preferovaným už od dob hnutí národního obrození). 2/ vztah ke křesťanským hodnotám rozvolnila nejhmatatelněji válečná každodennost, jejíž povaha byla dána nejen krvavým účtem na frontě, ale provázaností fronty a zázemí. Popřela dosavadní představy o civilizovaném – křesťanském – vedení boje, přestože hluboce věřící rakousko-uherský panovnický pár, císař Karel I. a jeho choť Zita, kladli poměrně houževnatý, i když marný odpor vůči německým projektům totální ponorkové, plynové a letecké války. ... Nejsilněji však válka zasáhla tradici rodiny v uvolněnosti sexuálních vztahů na frontě (více než každý desátý rakousko-uherský voják se za války nakazil pohlavní chorobou, z toho bylo asi 40% ženatých mužů) i doma (tzv. „válečné vdovy“, objevily se dokonce případy bigamie, např. u navrátilců z Ruska) 3/ válka urychlila celkovou sekularizaci společnosti. Vytvořila jiný hodnotový žebříček, v němž na jedno z předních míst se dostala namísto křesťanských zásad loajalita vůči národu a příslušnost k sociální třídě. Charakteristický byl neobyčejný egocentrismus této loajality, neboť jakékoliv zakolísání či zaváhání se považovalo za zradu. 4/ Nová, totální povaha války mohla sice

potenciálně - vzhledem k transcendentálnímu, mystickému výkladu jejího smyslu - posílit její legitimizaci náboženskou vírou, avšak křesťanské hodnoty postupně oslabovaly, či se dokonce úplně popřely. Již v prvních letech války se ukázalo, že „velká očekávání“ útěku za čistším lidstvím a lepší společností se nenaplní, zákonitě následovala „velká deziluze“. (ŠEDIVÝ, 2004, str. 10-13)

Hrabě Richard Coudenhove-Kalergi, vychovaný svým otcem v naprosté bohobojnosti, nesl mravní pokles křesťanských hodnot zvláště těžce, neboť životním heslem celé jeho rodiny bylo „stát se dobrým katolíkem“ = synonymum pro heslo „stát se dobrým Evropanem“. Hrabě Heinrich své krédo hlásal po celý život a ukotvil je i jako duchovní odkaz v závěti své manželce a dětem. Na záměčku v Poběžovicích se konávala pravidelně každou sobotu soukromá mše v rodinné kapli, kterou sloužil poběžovický děkan a v neděli ráno rodina navštěvovala místní kostelík na nedělní ranní mši. Pobožnost a modlitba byly pravidlem při každém stolování. Rovněž školy, jež děti později navštěvovaly ve Vídni, byly katolické. Hoši studovali všichni na prestižní vojenské akademii Theresianum, jež od dob Marie Terezie sloužila monarchii k elitní výuce a výchově mladých šlechticů. Připravovala své chovance na diplomatickou nebo vojenskou dráhu. Dívky zase navštěvovaly katolickou kolej Sacré Coeur. Na straně druhé si hrabě Heinrich již za svého života v Poběžovicích uvědomoval, že vztah Čechů k římskokatolické církvi je vlažný, charakterizovaný od vzniku národního obrození spíše antiklerikalismem a ateismem (pozn. - viz duchovně mravní vzor Karla Havlíčka Borovského nebo Karla Hynka Máchy), avšak poměřoval tuto okolnost svou filozofií a vzděláním. Mnozí čeští kněží se totiž ještě ke konci 19. století chovali při svém vlastenectví jako národní buditelé, spíše než jako apoštolové víry, a také na ně působil soudobý vliv hnutí klerikálního modernismu, usilujícího o soulad vědy a víry s praktickými požadavky vůči sociálnímu životu (toto hnutí nakonec v roce 1900 vyústilo ve vznik instituce Katolické české moderny). Po příjezdu hraběte s japonskou chotí do Evropy a po jejich společné návštěvě u papeže ve Vatikánu v roce 1896, byly konflikty mezi církví a státní mocí velmi časté. V Čechách byla od roku 1891 společensky činná bohoslovecká fakulta, jakožto součást české univerzity, a katolíci se angažovali i politicky. V roce 1896 se zrodila Křesťansko-sociální strana (na Moravě v roce 1899) v opozici vůči konzervativní Straně katolickónárodní, ustavené rovněž roku 1896. Hrabě Heinrich jakožto synovec hraběte Karla Marii Coudenhove

(v letech 1894-1896 zemským prezidentem ve Slezsku, od roku 1896 do roku 1911 jmenovaný císařem za místodržícího v Čechách) sice nemohl otevřeně vystupovat jako politický radikál, avšak jen z hlubokých sympatií k papeži Lvovi XIII. (1878-1903) se velmi zajímal o reorganizaci a reformu katolické církve. Cenil si třeba vydání papežovy první sociální encykliky *Rerum novarum* (1891), jež potvrzovala právo jak na soukromé vlastnictví, tak i na sociální práva pracujících a pozdvihla v mezinárodním měřítku politickou prestiž papežství. V roce 1902 pak následovala papežova encyklika *Quae ad nos*, určená českým a moravským biskupům, jež vyzývala k jednotě proti postupující sekularizaci českého národa. Hrabě Heinrich tedy začal uvažovat o reformě katolicismu už od roku 1897, kdy se vrátil z Japonska přes Řím domů, a z Rakouska do Čech pronikalo heslo „Pryč od Říma“ (*Los von Rom*), jež zapříčinilo hromadné přestupy Čechů a Němců k evangelickým církvím. V reakci na toto hnutí začal psát svůj spis *Charakteristika protiřímského hnutí (Zür Charakteristik der Los von Rom – Bewegung*, COUDENHOVE-KALERGI, 1906), kde svou výzvou ke skromnosti, lásce k bližním a ke spasení prostřednictvím askeze také předeslal své pozdější nedokončené poselství spisu *Říše negace*.¹⁸

Ve vzpomínkových *Pamětech* (PAMĚTI, Český les ed., 2005, str. 54) hraběnka Mitsuko uvádí, že v roce 1896 dostali s manželem pozvání z Prahy od strýce Karla Coudenhove, tehdy už místodržícího v Čechách, k účasti na jarních oslavách svátku sv. Jana Nepomuckého, spojenou s audiencí u pražského arcibiskupa Franze de Pauly Schönborna (Buchheim-Wolfsthal, 1844-1899). Ten nejprve působil v roce 1893 v Čechách jako biskup českobudějovický a v roce 1895 byl intronizován a jmenován arcibiskupem pražským. Proslul svou starostí o kněžský dorost, v roce 1899 se stal kardinálem a na jeho přání zřídil papež v Římě českou kolej Collegium Bohemicum (od roku 1929 přejmenovanou na Nepomučených). Hraběnka Mitsuko byla v té době těhotná s třetím synem Gerolfem, avšak zúčastnili se s manželem slavnostní návštěvy u arcibiskupa v jeho paláci na Hradčanech, večer ještě zpestřenou plesem v místodržitelském paláci strýce Karla, který pořádala jejich teta hraběnka Trauttmansdorfová, a kde se shromáždila veškerá česká a německá šlechta. V paláci u arcibiskupa zjistila Mitsuko z fotografií, jež visely v rámech na stěnách a představovaly různé etapy z života církevního knížete Čech, že býval od mládí

nejen theologem, ale i důstojníkem kavalerie a účastnil se dokoce několika válečných bitev. Poté u slavnostní tabule, kde na dezertním patrovém stojánku byly vyrovnány čokoládové bonbony v papírovém obalu ve tvaru kardinálského klobouku, ozdobené zlatým kardinálským erbem, se podivila, co by asi tomuto přepychu řekli asketičtí katoličtí misionáři, jak je poznali s manželem v Japonsku a při cestách do Koreje. Ti ve shodě s Ježíšovým kázáním žili stejně prostě jako místní rolníci a pěstovali pro svou obživu obilí a zeleninu. Hrabě ji tehdy údajně napomenul, že i ti katoličtí misionáři, které navštívili v Koreji a v Japonsku, jsou bez rozdílu jako sám arcibiskup Božími služebníky, avšak v duchu si nejspíš také pomyslel, že arcibiskupský přepych se těžko srovnává s misionářskou řeholí misionářů, i s vírou jeho uctívaných katolických trappistů.

Syn Richard Coudenhove-Kalergi pak chápal náboženskou víru s větším generačním odstupem a tolerancí, a s ideálem soužití lidí v míru, nacionální a rasové snášenlivosti, duchovní svobodě a pokroku vzdělávání – v tom viděl budoucnost Evropy. Už za svých studií na tereziánské akademii ve Vídni měl za spolužáky mezinárodní společnost - Němce, Maďary, Poláky, Čechy, Italy, Rumuny, Chorvaty a Slovinci. Kromě všech těchto národností podunajské monarchie studovali na škole i Rusové, Turci, Indové, Egypťané, Peršané a Číňané. Existovala tu přátelství i nepřátelství, nikoliv však založená na nacionálních sporech, ale na osobních rozdílnostech. Duch Tereziana byl prostě prodchnut rakouským lokálním patriotismem, podložen vědomým odmítáním nacionálních ideologií, a tmelil se ve jménu uctívání staříckého mocnáře. V tomto prostředí v roce 1912 dokončil hrabě Richard také své středoškolské vzdělání, stejně jako jeho bratři.

Téhož roku se v sousedním Reichenau narodil pozdější velký stoupenec Panevropy Otto von Habsburg, kdežto její zapřisáhlý odpůrce J. V. Stalin studoval právě ve Vídni národnostní otázku. V bídě a nouzi zde na předměstí žil i mladý muž, jenž ochotně nasával záští nacionalismu a antisemitismu, a neúspěšně se ucházel o studium na Vídeňské výtvarné akademii - malíř tuctové krajinomalby, Adolf Hitler. O deset let později se po dozrání mladických zkušeností Stalina a Hitlera začal projevovat jejich sklon k prosazování bolševismu a nacismu. Vídeň byla před 1. světovou válkou považována za mezinárodní metropoli, jež neměla sobě rovné, avšak byla také plná rozporů - vyšší vrstvy společnosti

pohrdaly antisemitismem, ačkoli se považovaly za zastánce kosmopolitismu a nacionalismus prohlašovaly za maloměšťácký předsudek. Přijaly také benevolentně do svého středu hraběnku Mitsuko, avšak její soukmenovce označovaly za „žluté opice“. Mitsuko sama uvádí v deníkových vzpomínkách, že prvním varovným signálem takové rasové diskriminace byl pro ni hned po příjezdu do Vídně v roce 1896 obraz, vystavený za výlohou starozitnictví vedle jejich hotelu Im Palais Schwarzenberg, který maloval podle tvrzení jejího manžela sám pruský císař Vilém II. a znázorňoval Buddhu se suitou malých bůžků pod názvem „Žluté nebezpečí.“¹⁹

¹⁸ Obecně se problematikou v této době zabývá spis *Český katolicismus 1890-1914*, vydaný Katedrou politologie a evropských studií FF UP (MAREK, 2003)

¹⁹ Autorství obrazu přisoudil Vilémovi II. hrabě Heinrich, ale je nepravděpodobné, pruský císař Vilém II. s militantní povahou nebyl znám žádnými sklony k malování a měl ochrnutou levou ruku (jeho životopisnou charakteristiku viz blíže v knize Františka Stellnera, *Poslední německý císař*; STELLNER, 1995). Pojem „žluté nebezpečí“ však byl v 80.–90. letech 19. století velmi frekventovaný, zavedli jej Američané v souvislosti s omezováním přílišné čínské a japonské emigrace do USA - první zákonná úprava na množství asijských přistěhovalců byla provedena v roce 1882.

2.2 Hyperetika

V roce 1913 začal hrabě Richard studovat na vídeňské universitě Alma Mater Rudolphina světové dějiny a filozofii. „Světové dějiny se mi jeví jako nejvelkolepější román – sepsaný nikoli lidmi, ale samotným Bohem“ (pozn. – citace je převzata z programového prohlášení Českého kruhu přátel Panevropské unie). Pro získání doktorátu z filozofie v roce 1917 (historický rok vstupu USA do války a vypuknutí Velké říjnové revoluce v Rusku) sepsal Richard disertační práci s názvem „*Objektivita jako základní morální princip*“. Zakládala se na myšlence zavazující společenské morálky, nepochybně v duchu nespokojeném se soudobým stavem náboženství a úpadkem křesťanských hodnot: „Položil jsem si otázku, existují-li jiné základy morálky než náboženská dogmata, a našel jsem odpověď v Řecku a na Dálném Východě. Oba kulturní okruhy stojí na etice, jež nevyrostá z náboženství, ale z krásy. Etika je estetikou duše, naukou o kráse v nás – tak jako je estetika naukou o kráse okolo nás. To nejsou dvě hodnoty, ale jediný velký hodnotový systém, který zahrnuje etiku a estetiku – to je **hyperetika**.“²⁰ Na tomto základě začal hrabě Richard stavět svou koncepci Panevropské unie, jejímž cílem měla být Evropa sjednocená, svobodná, blahobytná, kulturní

a mírumilovná. Jak svědčí ve svých pamětech, chápal ji především v návaznosti na myšlenkách svého otce. Dominantní otec, který kladl cílený důraz na to, aby děti byly vychovávány jako Rakušané, katolíci a Evropané, mu vštípil hlubokou rasovou, náboženskou a národnostní toleranci, jež ostatně byla i jeho vlastním předpokladem k sňatku s Japonkou. Zemřel sice, když Richardovi bylo pouhých 12 let, avšak jeho vliv byl natolik silný, že syn se později vyjádřil o jeho skonu jako o milosti, jež mu umožnila v období dospívání nestavět se proti obdivovanému vzoru jeho osobnosti. Stará šlechta se ovšem nikdy necítila nijak nacionálně, nýbrž celoevropsky - děti neměly být rozhodně výchovou zmítány mezi dvěma světy, s tím se musela smířit i jejich japonská matka. Avšak zároveň se neměly stydět za svou asijskou krev. V době, kdy šovinistická propaganda používala pro Japonce hanlivé označení „žluté opice“, si Richard cíleně pěstoval a kultivoval svou duchovní nadřazenost, takže v důsledku určité citové zranitelnosti byl někdy považován i za autoritativního a arogantního.

V doslovu k českému vydání Pan-Evropy v roce 1993 si položil Martin Posselt otázku, proč právě Richard Coudenhove-Kalergi se stal průkopníkem Pan-Evropy, a ne jako jiní jeho současníci-intelektuálové zbožňovatelem Stalina nebo Hitlera? Proč bez váhání se rozhodl pro evropskou jednotu a svobodný Západ? „S jistotou se přece pohyboval v hlučných kruzích předválečné generace a sdílel s ní i dobové módní myšlenky, odkud vzešlo mnoho problematických intelektuálů“²¹ - narážka na tzv. „generaci roku 1914“, později nazývanou i „ztracenou generací“, neboli skupinu evropských elitářů s datem narození okolo 1894, k níž se Richard řadil, a z jejíhož středu vzešli nejenom tvůrci mezinárodních pacifistických hnutí, ale i obdivovatelé a propagátoři komunismu a nacismu.

S rodinnými kořeny bylo Richardovi prostě dáno do vínku chápání evropské krize tak hluboce, jako žádnému z jeho současníků. Schopnost myšlení v kontinentálních rozměrech, vnitřní i vnější náhled na Evropu, byly u něj posilovány jedinečnou výchovou rodičů. Pro problémy s plícemi a chatrné zdraví nebyl Richard odveden na frontu, během války se oženil se slavnou herečkou a na podzim roku 1918 se připojil ke vznikajícímu pacifistickému, levicově orientovanému hnutí kroužku spisovatelů s názvem „Politická rada duševně pracujících“, kterou vedli v Mnichově Heinrich Mann a v Berlíně Kurt Hiller. Ačkoli po názorových rozporech se později se skupinou rozešel pro poskytování ideologické podpory

sociální demokracii v Mnichově, nezdánil nikdy své ideály míru, svobody a lidského pokroku ve službách jednotné Evropy. V roce 1919, ve svých 24 letech, zveřejnil své první články v časopisu „Erde“, který vydával jeho švagr Walther Rilla, a v eseji „Platónova idea státu a současnost“ vylíčil utopii harmonického vztahu dokonalého člověka a dokonalého státu. V roce 1920 pak opublikoval návrh vyčlenění Vídně z Rakouska a přetvoření na sídlo Společnosti národů a neutrální mezinárodní město. (Tento plán se defacto uskutečnil až v roce 1955, kdy Vídeň spolu s New Yorkem a Ženevou byla jmenována jedním ze tří sídel OSN a Rakousko vyhlásilo státní politickou neutralitu). Pokud jde o návrh Panevropy, Richard jej uveřejnil poprvé v roce 1922, jakožto vizi politicky, ekonomicky a vojensky sjednocené Evropy v deníku Voss v Berlíně, 15. 11. 1922 a o dva dny později ve vídeňském New Free Press.

Nebylo divu, že Velká válka zásadně otřásla náboženskou vírou lidí v Boha, na vrub vzniku nových fanatických ideologií, jako fašismu nebo komunismu. V důsledku zažité intenzity hmotného ničení, otřesů z obětí na životech a celkového propadu křesťanských duchovních hodnot se například počet katolíků v Čechách při prvním poválečném sčítání lidu v roce 1921 snížil z 90% na 82% v roce 1919. Došlo zároveň k velkému nárůstu kriminality (v roce 1922 bylo spácháno 112 vražd oproti počtu 25 vražd na konci války a počtu 78 vražd v roce 1914), sestávající právě z těžkých zločinů, zapovězených křesťanským kodexem.²² Dále, evropské státy projevíly značnou hospodářskou nesoběstačnost a ocitly se v úplné krizi, protože válečná výroba, hlavně v Německu, byla zaměřena převážně na výrobu válečného materiálu k vedení „totální války“ (tento pojem rozebírá např. DĀNIKER, 1991, str. 15). Naopak Japonsko, USA a Austrálie vyšly z války posíleny a velmoc USA zaujala dokonce vedoucí postavení ve světě. V Japonsku byla přičítána ekonomická konjunktura předválečné dekády vzniku koncernů *zaibacu* v propojení ekonomiky s politickými stranami, dále mohutnému vývozu textilních surovin jako bavlny a hedvábí na světový trh, a vzniku nových odvětví ve spotřebním průmyslu, v publicitě, v tiskárenském a zábavním průmyslu. Během války pak boom pokračoval jakožto důsledek přerušení evropských dovozů na asijský trh a v 2. polovině 20. let po velkém zemětřesení při „rekonstrukci“ země novým rozmachem strojírenství, stavebnictví a loďařství, provázeným aktivní investiční politikou v bývalých teritoriích

poráženého Německa, v severní Číně a Mandžusku (GORDON, 2009, str. 139-154).

Versailleský mírový systém, nastolený po skončení války, byl v politickém slova smyslu zcela nedokonalý, neboť pod heslem práva na sebeurčení národů umožnil vytvořit jen několik nových národních států, kdežto národnostní skupiny, jimž nebylo přiznáno právo na sebeurčení, se ocitly vůči nim v degradovaném postavení. Pařížská mírová konference ve Versailles se konala 18. 1. 1919 především pod diktátem vítězných mocností (s výjimkou Ruska) – za účasti Francie (ministrský předseda Georges Clemenceau), USA (prezident Woodrow Wilson), Itálie (ministrský předseda Vittorio Orlando), Japonska (ministrský předseda Takashi Hara) a Spojeného království (ministrský předseda David Lloyd George). Zakládala se na jednání této Rady pěti neboli Velké pětky, později se redukuje na Velkou čtyřku, až nakonec na Velkou trojku - v ochuzení o střídavou účast Japonska a Itálie. Porážené státy nebyly pozvány a neúčastnily se. Celkem však se přidruženě zúčastnilo 32 menších států, neboť jejich zájmy byly zkomplikovány předchozími tajnými dohodami, jež po válce postupně vycházely najevo, takže tato tzv. druhá skupina států, zahrnující i ČSR, prosazovala své zvláštní zájmy včetně teritoriálních prostřednictvím tzv. „předměstských dohod“. Dále se vytvořila třetí skupina ze států, jež s centrálními mocnostmi přerušily diplomatické styky. Malé mladé státy podporovaly většinou tvrdý a nekompromisní názor Francie na reparační podmínky Německa, a delegaci ČSR, zahrnující diplomatická jednání ministra zahraničí Edvarda Beneše, vedl tehdy ne zcela úspěšně ministrský předseda Karel Kramář. Německo pak podepsalo svou značně nevýhodnou mírovou smlouvu v červnu 1919 a v září téhož roku byl ve francouzském Saint Germain podepsán i mír s Rakouskem. Byla mu do budoucna zakázána možnost spojovat se s Německem.

Také hrabě Richard Coudenhove-Kalergi chápal Versailleskou dohodu jako diktát mocností a byl přesvědčen, že porážené státy jej musí dříve či později odstranit. Původně hleděl poválečné době vstříc s důvěrou: „Svět, který tehdy vznikl, byl demokratický, republikánský, socialistický a pacifistický. Tyto změny jsem uvítal... Velké naděje jsem vkládal do Společnosti národů. Jejím prostřednictvím měly všechny národy a rasy, se kterými jsem se cítil být spojován, spolupracovat ve jménu ideálů míru, svobody a lidského pokroku.“

(pozn. převzato z Programového prohlášení Českého kruhu přátel Panevropské unie). Nově vytvořená Společnost národů však jej v jeho očekávání zklamala, především ve vztahu k iniciativě prezidenta Woodrowa Wilsona a jeho tzv. čtrnáctému bodu návrhu pro americký kongres na federativní uspořádání Evropy podle modelu Spojených států amerických. Neboť USA – především z vnitropolitických důvodů (americký kongres odmítl ratifikovat Pakt Společnosti národů, podepsaný na Pařížské mírové konferenci v roce 1919) a zachování politické izolace (kongres odmítl v roce 1920 ratifikovat i Versailleskou smlouvu a stát se členem této dohody) – brzy po skončení války rezignovaly na tuto první možnost skutečně globálního mírového řešení světa, takže z původního návrhu USA na Společnost národů zbyla jen fraška. Pro hraběte Richarda se začala jevit nezbytnou jednotnost Evropy, jakožto jediná možnost jak zachovat v meziválečném období světový mír, i z hlediska postupující ekonomické spolupráce a technického vývoje národů Evropy, jež si žádaly politického zabezpečení.²³ Ze všech těchto důvodů prohlásil Richard Coudenhove-Kalergi rozříštěnou Evropu za anachronismus a zvolil si za vzor federativního uspořádání Panevropy USA (Pan-Ameriku), ačkoli Evropu pojal ve vztahu ke Spojeným státům, Rusku, Británii a Asii jakosamostatný celek, do něhož zahrnul i původní evropské kolonie.²⁴

²⁰ Doslov Martina Posselta k *Pan-Evropě* (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993, str.100)

²¹ Doslov Martina Posselta k *Pan-Evropě* (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993, str. 101 – 102)

²² Údaj o snížení počtu katolíků je převzat z *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, 1998, str. 299, kde jako důvod se uvádí masový přestup katolíků do církve evangelické, jenž během 20.let ještě zesílil v rozložení na jiné náboženské víry, takže v roce 1930 bylo římských katolíků v Čechách už pouze 76%. Údaj o kriminalitě je převzat z pojednání ŠEDIVÝ, 2004, str.3.

²³ Člen britské delegace, ekonom John Maynard Keynes, vydal již v roce 1919 spisovou zprávu o jednání v Paříži s názvem *Hospodářské důsledky kartaginského míru*, v němž kritizoval Versailleskou smlouvu a ponížení Německa, a také předpověděl hospodářskou nestabilitu a další světovou válku. Německu byla například znemožněna možnost vydělat si peníze, protože Francie obsadila na patnáct let německé uhelné doly. Německo nemohlo v žádném případě reparace splatit, v zemi propukla velká krize. U nás viz bližší reference v publikaci SOUKUP, 2007, str. 227-240.

V beletrii podala zasvěcený nástin emocí a rozčarování z Versailleské konference dvoudílná kniha Uptona Sinclaira *Konec světa I. a II.*, naklad. Erika, 1992, kterou vysoce zhodnotil recenzí Thomas Mann, pozdější nadšený přívrženec hnutí Panevropy a držitel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1929.

²⁴ Ve svých pamětech *Život pro Evropu* uvedl Richard Coudenhove-Kalergi, že při koncipování Panevropy a stejnojmenné knihy mu byla největší inspirací kniha *Pan-Amerika*, německého publicisty a nositele Nobelovy ceny míru Alfreda Frieda, jež byla vydána v Curychu 1910 (FRIED, 1910). V jeho vlastní knize *Pan-Evropa* je pak zmínka, že vzkvétající Američané jsou jenom Evropané, kteří, vědomi si svého kreativního potenciálu, byli přesazeni do jiného politického prostředí (COUDENHOVE-

KALERGI, 1923). V roce 1912 navrhla vybudování Panevropy podle knihy *Pan-Amerika* již Richardova sudetská krajanka z Čech, Berta von Suttner, ve Friedově časopisu *Die Friedenswarte* ve Vídni. Sama Bertha von Suttner byla první ženskou nositelkou Nobelovy ceny míru, s účastí na prvním Světovém mírovém kongresu v Haagu v roce 1899, který inicioval ruský car Mikuláš II. na popud ruského podnikatele Ivana Blocha. Kongres však nebyl příliš úspěšný, omezoval se pouze na stanovení pravidel zbrojení a vedení války.

2.3 Evropská identita a antisemitismus

Pro myšlenku založení jednotné Panevropy se stala podstatnou úvaha o principu *evropské identity*, vytvářené po staletí kulturním společenstvím, vycházejícím z geografických, geopolitických a historických daností Evropy. Hrabě Richard byl přesvědčen, že existuje pouze jeden evropský národ, který s oblibou přirovnával ke stromu s jedním kmenem a mnoha větvemi. Domníval se, že nacionalisté vidí jen ty větve a považují je za stromy, neboť přes ně nevidí na kmen. Považoval za nutné, aby se postupně přešlo od prosazování státního nacionalismu k celoevropskému patriotismu. To ovšem neznamenovalo uznání evropského primátu v modernizaci, chtěl pouze obhájit civilizační hodnoty evropského západního světa a prokázat, že anticko-křesťansko-židovská tradice je normou a vzorem pro ostatní mimoevropské kultury. Neupozorňoval přitom nikterak na křesťanskou diskriminaci Židů, jež vyplynula ze skutečnosti, že Židé již ve starověkém antickém světě žili v uzavřených komunitách, dodržujících vlastní náboženské tradice a zvyky a odmítali splynout s okolím, což se pak promítlo na náboženské nevráživosti křesťanů vůči nim. Proto také byli ve středověku Židé zvaní vrahy Boha, vyznavači škodlivé víry a odpůrci většinového (křesťanského) světonázoru, o což se měli zasloužit svým proviněním za ukřižování Krista²⁵. Hrabě Richard jen hájil protestní stanovisko svého otce, který již bezprostředně po návratu z Japonska v letech 1897-1898 odmítal antisemitské pamflety na českém trhu (knihu *Národní sebeochrana. Úvahy o hmotném a mravním úpadku národa českého* od Rudolfa Vrby roku 1898, ovlivněnou spisem Eduarda Drumonta *La France Juive*, Paříž, 1886 a spisem Augusta Rohlinga *Der Talmudjude*, Münster, 1871, či publikaci antisemitského ražení *Český lid a český žid* od Jaroslavy Procházkové, Praha, 1897, jež se snažila prozkoumat příčiny antisemitismu a tzv. židovské otázky), a doložil to svým vlastním sňatkem s (polo)židovkou Idou Rolland a celým svým životním postojem.

Projevy „moderního antisemitismu“ v Čechách na konci 19. století byly zjevně charakteru náboženského, hospodářského i sociálního (přispěl k tomu rychle stoupající počet židovských podnikatelů a obchodníků), avšak zejména národnostního – mnoho Židů v českých zemích hovořilo od dob josefínských reforem německy, což se odrazilo v českoněmeckém zápolení o národní suverenitu. Kromě toho se Češi cítili ohroženi samotným procesem industrializace. Židovská emancipace pak vyšla z ekonomického liberalismu a předpokládala postupné zaniknutí protizidovských náboženských předsudků, kde židovští asimilanti samozřejmě očekávali po formálním zákonném zrovnoprávnění a eliminaci náboženských důvodů proti nim, že dojde i k jejich faktickému zrovnoprávnění, jenomže ve skutečnosti zrušení ghatt (1781) přineslo do české, rychle se industrializující společnosti mohutný prvek židovské konkurence, takže staré stereotypy nezankly, naopak přibýly k nim nové (ZÁMEČNÍKOVÁ, 2007, str.7.)

Hrabě Heinrich, otec Richarda, si velice zakládal na přirozeně harmonickém soužití Čechů, Němců a Židů svého panství v pohraničním sudetském pásmu, jež přetrvávalo až do 2. světové války. Nebylo divu, že tudíž celá jeho rodina sdílela tradice tohoto pokojného soužití místní komunity a tři z jeho čtyř synů se oženili s Židovkou (kromě Richarda i Hans a Karl Coudenhove-Kalergi). Do Poběžovic neproniklo zdaleka ani pangermánské hnutí Georga von Schönerera (1842-1921), jež získalo ohlas ve své době na severu Čech mezi německými rolníky a dělníky, ani konzervativní vliv prorakouského křesťansko-sociálního politického hnutí v Čechách, odštěpeného v roce 1899 od oficiální Křesťansko-sociální strany v nacionálně zaměřenou Křesťansko-sociální stranu lidovou. Neboť v Čechách využil katolický politický tábor pod rouškou ochrany křesťanů všech protizidovských argumentů k posílení politických pozic a dbal o šíření předsudků o Židech, jakožto představitelů liberálního kapitalismu i mezi lidovými vrstvami. Když pak ve 20. století přerostl tento národnostní antisemitismus v důvody rasové intolerance, politická argumentace se rozvinula přesně tam, kde své sémě zasely pseudovědecké teorie o Židech z konce 19. století, hovořící o čistotě rasy, nedostatku sociálního citění, a hlavně o nedostatku národního citění u Židů. Většina antisemitů totiž vyšla z řad nacionalistů a sdílela s nimi představu národa jakožto jednoho organismu, jenž musí být stmelen v očištění od všech možných parazitů. Byla to pouze osvícená evropská intelektuální společnost, zastávající hlediska moderní kultury

v mezinárodním měřítku a civilizační společenské hodnoty, jež pokládala tyto rasistické předsudky vůči Židům za ponižující příznak nevědomosti a občanské diskriminace.

²⁵ viz ZAHRADNÍKOVÁ, 2007, str.2-7. Středověký antijudaismus našel vyjádření v mnoha diskriminačních opatřeních, vydaných církví i světskými panovníky, jež vedly mimo jiné k uzákonění segregace židovských obyvatel od křesťanských. Katolická církev v čele s papežem Pavlem VI. odmítla všeobecné obviňování Židů až v roce 1965, kdy jako jedno z usnesení II. Vatikánského koncilu uveřejnila deklaraci *Nostra aetate*.

2. 4 Evropská duše a překonání utopie

Ve vztahu k hraběti Richardovi a ideálům jeho rodiny vystihl správně Rudolf Kučera v předmluvě k 2. vydání *Pan-Evropy* (COUDENHOVE-KALERGI, 1993), že pro Richarda Coudenhove-Kalergi nebyla Panevropa pouhým politickým prostředkem k uskutečnění ideologických cílů jako pro většinu jejích stoupců, ale cílem samotným. Vyplývala z jeho kulturního založení a z potřeb ducha a ověření vlastní identity. Proto také kromě politiků Richarda podporovaly kruhy básníků, umělců, filosofů a vědců – Paul Claudel, Paul Valéry, Heinrich a Thomas Mann, Stefan Zweig, Gerhart Hauptmann, Rainer Maria Rilke, Franz Werfel, Arthur Schnitzel, Sigmund Freud, Albert Einstein, Ortega y Gasset, Salvador de Madariaga a Richard Strauss. Protože hrabě Richard nechtěl sjednocovat Evropu za každou cenu, tj. třeba za cenu ztráty její kultury nebo svobody, ale šlo mu o naplnění původního smyslu jejího společenství, o *evropskou duši*, jež v dobách starověku razila všem Evropanům cestu přirozených práv a svobod. Tu měl nyní každý stát garantovat a chránit, a tu také Richard Coudenhove-Kalergi považoval za jedinečnou hodnotu jednoty Evropy v podmínkách moderní demokracie, jež se mohla ovšem rozvinout až po jejím sjednocení.²⁶

Moderní doba po skončení Velké války až do konce meziválečného období vynikala tvorbou různých sociálně-politických hnutí a filozofických systémů, a také tvorbou ideologicko-společenských utopií. Hrabě Richard se velmi obával, že bude podezříván z vytváření další společenské utopie při založení hnutí Panevropské unie (Panevropy) ve Vídni roku 1923, ačkoli sám ji za utopii nepovažoval, a utopií se nikdy nestala: „Pan-Evropě bude činěna výtka utopičnosti, ale tato výtka není správná. Uskutečnění Pan-Evropy nepřekáží žádný přírodní zákon. Pan-Evropa odpovídá zájmům převážné většiny Evropy a jen zájmy nepatrné

menšiny jsou jí poškozovány. ... Zůstane-li myšlenka utopií, či stane-li se skutečností, to záleží obyčejně na počtu a výkonné síle jejích přívrženců. Pokud v Pan-Evropu uvěří tisíce lidí – je ještě utopií, až v ni budou věřit miliony – bude politickým programem, a až v ni uvěří sto milionů – bude uskutečněna“ (z předmluvy k prvnímu vydání knihy Pan-Evropy, COUDENHOVE-KALERGI, 1923, str. 13).

Výrazným příkladem soudobých utopických úvah byl třeba případ katolického konzervativce a autoritářského federalisty „na třetí cestě mezi internacionalismem a nacionalismem“, rakouského šlechtice Karla Antona prince Rohana, mladšího bratra knížete Alaina Rohana ze Sychrova. Na rozdíl od hraběte Coudenhove-Kalergi uvažoval tento zastánce nové rakouské aristokracie na počátku 20. let „metapoliticky“, tj. podle vlastního prohlášení chtěl nejprve navodit „duchovní atmosféru“ v zájmu jednotné Evropy, a pak teprve vytvořit „společnou konzervativní frontu proti bolševismu a liberalismu“.²⁷ Po odsouzení vojenské povinnosti v armádě během první světové války složil ve Vídni právnickou zkoušku a v roce 1922 tam založil německou základnu Evropského kulturního svazu (Europäischen Kulturbund), který usiloval především o kontakty s Francií. Počátkem roku 1923 skutečně vznikl francouzský výbor „Comité“ tohoto „Kulturbundu“, jenž koncem roku 1924 byl transformován v Paříži ve „Fédération des Unions intellectuelles“ (Federace intelektuálních svazů=německy Verand für kulturelle Zusammenarbeit). Na kongresech této instituce, jež vzbuzovaly nemalou pozornost evropské veřejnosti, se v následujících deseti letech setkávali zástupci národních poboček z různých zemí. Jako tiskový orgán sloužila svazu Evropská revue (Europäische Revue), jejíž první číslo vyšlo pod Rohanovým vedením v roce 1925 a trvala až do roku 1936. V časopise publikovali i přední evropští intelektuálové a myslitelé té doby – Le Corbusier, Benedetto Croce, Winston Churchill, Ernst Hemingway, Aldous Huxley, Carl G. Jung a jiní další. Někteří z nich, jako Thomas Mann, Ortega y Gasset, Carl Schmidt či Paul Valéry zároveň podporovali hnutí Panevropy ve Vídni. Rohanův „Kulturbund“ se těšil také přímé podpoře Ignaze Seipela (1876-1932), předsedy rakouské Křesťansko-sociální strany a spolkového kancléře Rakouské republiky. Tento katolický prelát a theolog podporoval i Panevropu Richarda Coudenhove-Kalergi, zřejmě proto, že oba modely pro něj představovaly alternativu k Versailleské smlouvě a opozici vůči neuspokojivě působící Společnosti národů prezidenta Wilsona, podezříváného ze samostatných tajných plánů. (pozn. – Mitsuko na

kanceláře Seipela vzpomíná jako na velkého vlastence a odříkavého kněze, který v roce 1922 po pokusu o převrat a za politické krize První rakouské republiky zachránil svým vystoupením před Společností národů v Ženevě rakouskou měnu; PAMĚTI, 2005, str. 76). Evropská revue prince Rohana ovšem nebyla názorově vyhraněná, protože Rohan zároveň obdivoval italský futurismus s jeho civilizační dynamikou a zastával se i německého fašismu s proklamací nového sociálního řádu. Tak na počátku 30. let nejprve zanikla jeho Federace ve Francii a už v roce 1934 převzalo financování Evropské revue se sídlem v Berlíně Goebbelsovo ministerstvo propagandy s vlastní myšlenkou Nové Evropy. Princ Rohan se stálým sídlem v rakouském Grazu podpořil v roce 1938 i anšlus a vstoupil do NSDAP, nicméně jeho pojetí celoevropské jednoty ho odlišovalo od nacismu a odsunulo jej na okraj vážnějších úvah. Během druhé války pracoval do roku 1945 ve zpravodajské službě a později vystupoval jako politický přívrženec sudetoněmeckého Landsmannschaftu. Jeho syn Albert (nar. 1936) však působí v diplomatických službách Rakouska a Evropské unie a vedl jednání o mírovém řešení konfliktu v Kosovu. Dnes žije rodina převážně v Německu, Rakousku a v Anglii.

Na rozdíl od tohoto případu měl Richard Coudenhove-Kalergi v programu Panevropy zcela jasno a důsledně jej také propracoval. Původní Panevropská unie z roku 1923 (v Čechách založená s českou a německou sekcí v roce 1926 pod společným předsednictvím Václava Schustery, tehdejšího sekretáře ministerstva obchodu) byla chápána jako protiváha mocností USA, Ruska a Asie, avšak Richard již koncem 20. a počátkem 30. let varoval v měsíčníku Pan-Evropa, vydávaném v německé a francouzské verzi od roku 1924 ve Vídni, před nebezpečím národnostní a rasové intolerance, vyplývající z ideologie totalitních režimů fašismu a komunismu.²⁸ Po úspěchu prvního vydání své klíčové práce *Pan-Europe* v roce 1923 prosazoval myšlenku sjednocení Evropy také prostřednictvím přednáškových turné a dalších publikací. Následovalo vydání *Praktického idealismu* (1925) a *Boje o Panevropu* (1925 – 1928) a po 2. světové válce na ně navázaly spisy *Euronárod* (1953) a *Světová velmoc Evropa* (1971).²⁹ V letech 1924 až 1930 se panevropské hnutí orientovalo především na možnost francouzsko-německého porozumění. Mezi jeho přívržence patřilo kromě umělců a vědců i mnoho předních evropských politiků - Aristide Briand, Otto von Habsburg,

Konrád Adenauer, Georges Pompidou a další. Od roku 1925 začala pracovat hlavní kancelář Panevropy ve vídeňském Hofburgu a v roce 1926 se konal ve Vídni první mezinárodní kongres Panevropy (další následovaly v Berlíně 1930, v Basileji 1932 a ve Vídni 1935). Kongres, na němž se sešlo více než 2000 účastníků ze 24 národů, kladl důraz na mírovou politiku a upozorňoval na ohrožení bezpečnosti Evropy německou propagandou militantního nacionalismu. Richard Coudenhove byl na něm aklamací zvolen prvním mezinárodním předsedou Panevropské unie, zatímco francouzský ministr zahraničních věcí Aristide Briand čestným předsedou hnutí. „Pan“ se stalo synonymem pro politické sjednocení Evropy.

V ČSR podporovali myšlenku Panevropy prezident T. G. Masaryk a ministr zahraničí dr. Edvard Beneš, který nechal vystavit hraběti Richardovi také československý diplomatický pas. Na základě Masarykovy přímluvy byl Richard přijat i americkým ministrem zahraničí Frankem B. Kellogem, a stejnou měrou byl ochotně přijímán v Paříži.³⁰ Od roku 1924 přednášel o myšlence Panevropy v Praze i v Brně a v roce 1926 mu vyšlo první české vydání *Pan-Europy* v nakladatelství Aventinum, k němuž napsal předmluvu dr. Edvard Beneš. Hnutí Panevropy v ČSR podporovaly české i německé univerzitní kruhy, příslušníci inteligence a do značné míry také podnikatelé a představitelé hospodářského života. V době diplomatické iniciativy Aristida Brianda, který na popud Richarda představil plán Evropské federální unie v květnu 1930 na půdě Společnosti národů, sdružovalo toto hnutí přes tři tisíce členů. Pro námitky Velké Británie, Německa a Itálie však francouzský plán ztroskotal a po nástupu nacismu v Německu musela Panevropa omezit svou činnost na státy ČSR, Rakouska a Francie. Na kongresu Panevropy v Basileji roku 1932 již Richard Coudenhove-Kalergi varoval před Hitlerem a jeho přípravami na druhou světovou válku národů, a rovněž Hitler spatřoval v jeho osobě nebezpečného soupeře. V roce 1933 se Hitler stal německým kancléřem a Německo (spolu s Itálií) vystoupily ze Společnosti národů (Japonsko vystoupilo až v roce 1937). V Německu bylo zakázáno šíření panevropské literatury, nicméně ve třicátých letech ještě hnutí Panevropy ve Vídni sloužilo myšlence zachování samostatného Rakouska. Soustředilo se na samostatnost Rakouska v rámci Podunajské federace, ohrožované čím dál více německou expanzí. Nezabránilo ovšem Hitlerovu vpádu do Rakouska a následně ani „anšlusu“ v roce 1938, jenž činnost hnutí Panevropy ve Vídni

ukončil. Rakouská Panevropa byla přesunuta do švýcarského Bernu, kde působila do roku 1940 a její centrála fungovala v Paříži. Po okupaci ČSR přijal Richard Coudenhove-Kalergi francouzské státní občanství a po okupaci Francie uprchnul s manželkou před Němci v roce 1940 ze Švýcarska do Lisabonu, odkud odplul lodí do Spojených států. Tam přednášel během války na newyorské univerzitě světové dějiny a v roce 1943 inicioval 5. panevropský kongres. V exilu se setkal také s Otto von Habsburkem, který od roku 1940 do roku 1944 pobýval ve Washingtonu. Pro válečnou atmosféru a nepříznivý postoj prosovětských kruhů se však nepodařilo kongresu získat valný ohlas. Richard se však i nadále zabýval myšlenkou vytvoření společného evropského ústavního shromáždění. Po skončení války a návratu do Evropy zde našel nové pochopení a živnou půdu pro své teze. S podporou Winstona Churchilla, Charlese de Gaulla a dalších významných členů evropských parlamentů založil v roce 1947 Evropskou parlamentní unii (EPU) a stal se jejím generálním tajemníkem. Na tuto organizaci, usilující o politické a hospodářské sjednocení Evropy pak navázalo poradní shromáždění Evropské rady, z níž se postupně vyvinul Evropský parlament. Za toto své úsilí byl Richard Coudenhove odměněn v Cáchách v roce 1950 Mezinárodní mírovou cenou Karla I. Velikého.³¹ Richardovi Coudenhovovi se jako vědci a politologovi dostalo velkých poct a uznání po druhé světové válce v 50. a 60. letech, a to nejen v Evropě, ale i v rodném Japonsku.

Myšlenka **evropské duše** v osobě hraběte Richarda byla podpořena kromě jeho zázemí ze strany aristokratického otce také vědomím „japonské duše“ matky a (polo)židovským původem první manželky. Když Richard hovořil o naplnění evropské duše křesťanským náboženstvím, evropskou vědou, uměním a kulturou, jež podle jeho přesvědčení daly světu více než kultura kterýchkoli jiných kontinentů, spočívalo její pojetí samozřejmě na křesťansko-helénském základě. Za symbolický znak Panevropské unie si Richard zvolil červený křesťanský kříž na žlutém pozadí, symbolizující helénské slunce a řeckou moudrost, ačkoli Adolf Hitler a němečtí nacionální socialisté jej označili za ikonu rasových míšenců a za znak židovského ovládnutí Evropy. Richardův světonázor však pochopitelně formovalo i vědomí souvislostí křesťanských a buddhistických tradic, kde se jeho názory shodovaly do značné míry s názory matky, i když víra v tvůrčí a dějinný potenciál Evropy byla u něj nesrovnatelně silnější. K nelibosti Mitsuko prosazoval s oblibou panevropské symboly

jednotnosti v nejširším možném rozpětí - společnou evropskou měnu, evropskou centrální banku (již v roce 1924!), v třicátých letech evropský pas, evropskou vlajku, evropskou hymnu, Den Evropy, evropskou akademii, a jako její sídlo Prahu! Tak radikální postoj budil v duši jeho matky polemický vzдор, s pocity, že ohrožuje jeho i její vlastní identitu. Jako Richardova matka však byla Mitsuko v té době již známou osobností v evropských kruzích, takže i novináři v Japonsku ji titulovali „matkou moderní Evropy“.³²

I z tohoto důvodu cítíme dnes potřebu srovnávací analýzy kulturních vlivů zevně evropského kontextu na vznik Panevropy, spojené s otázkou, jak dalece může jiná kultura utvářet osobní i kolektivní identitu, aniž by se „evropská duše“ musela stát utopií. Přijmeme-li totiž předpoklad, že v meziválečných dějinách moderní Evropy nebylo kromě negativně chápaného nacionalismu nic moc „evropsky unikátního“³³, je třeba kosmopolitní vizi Richarda Coudenhove chápat jako cenné dědictví k rozvíjení nanejvýš humánní myšlenky, na základě poučení ze shodných rysů i rozdílů odlišných kultur.

V této studii jde tedy kromě faktické rekonstrukce historického příběhu rodiny i o hledání odpovědi na kulturologickou otázku, do jaké míry jsme my dnes, podobně jako kdysi byl zakladatel Panevropy, determinováni cítěním a smýšlením kulturou mimoevropskou, a jak tato okolnost ovlivňuje naše kulturně-politické vědomí ve vztahu k novému politickému uspořádání Evropy v současném vývoji globalizujícího se světa.

²⁶ Podrobněji lze otázku chápání panevropské identity a evropské duše sledovat u Richarda Coudenhove-Kalergi kromě jeho vlastních knih *Ein Leben für Europe=Život pro Evropu, Meine Lebenserinnerungen*, Köln; COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1966) a *Pan-Evropa* (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993), také v obsáhlé práci rakouské historičky Anity Ziegerhofer-Prettenhaler s názvem *Botschafter Europas=Výslanec Evropy*, která vyšla ze studií archivu Panevropy a zabývá se vývojem panevropského hnutí ve 20. a v 30. letech 20. století (ZIEGERHOFER-PRETTENHALER, 2004). Archiv byl v roce 1938 po rakouském anšlusu a zavření sekretariátu Panevropy ve Vídni zabaven Němci a odvezen do Berlína, odkud se v roce 1945 dostal v držení Rudé armády z Berlína přes Slezsko do Moskvy, kde je dodnes uchováván v jakémsi skladu sovětských válečných trofejí na ruském ministerstvu obrany.

²⁷ Převzato z článku Karl Anton Rohan: *Mezi dvěma kříži*, autor Karel Veliký, časopis *Délský potápěč*, 2009 / č.2 (<http://deliandiver.org/2009/07/karl-anton-rohan-mezi-dvema-krizi.html>), dále viz výklad této kontroverzní osobnosti v antologii 445 šlechtických rodů v Čechách *Modrá krev* (MAŠEK, 2010, str. 234) anebo v *Deutsche Biographie*, <http://bsbndb.bsb.lrz-muenchen.de/sfz106281.html>

²⁸ Viz například článek v časopisu *Panevropa – Válka a revoluce, Rusko a my*, který vydala Panevropa Vídeň, 4. ročník, listopad 1928 anebo *Panevropa a fašismus*, vydala Panevropa Vídeň, 9. ročník, květen-červen 1933.

²⁹ Všechny spisy vyšly v nakladatelství Panevropy a jsou archivovány v databázi Národní knihovny ČR.

³⁰ V srpnu 1928 podepsali v Paříži Aristide Briand s Frankem B. Kellogem tzv. Briand-Kellogův pakt, jenž byl dohodou o zákazu války a připojilo se k němu 62 států. Zůstal však pouhou papírovou deklarací, protože postrádal výklad mechanismu, jak uvést jeho principy v praxi. V roce 1929 byl oceněn Nobelovou cenou za mír a po 2. světové válce se stal ideovým základem pro souzení válečných zločinců (blíže viz CARLTON, 1928 v *Journal of British Studies*, 1969, str.141-162).

³¹ Viz podrobný výklad v předmluvě Doc. PhDr. Rudolfa Kučery k českému vydání knihy Richard. N. Coudenhove-Kalergi: *Pan-Evropa* (COUDENHOVE-KALERGI, Richard, 1993)

³² Například je zachován japonský kulturní měsíčník Shinchó z roku 1933 v poběžovickém archivu; dále výstřižky z japonských novin - články na pokračování s názvem *Návštěva u Mitsuko I. – III.*, říjen 1929; dále články *Paní Mitsuko I. – III.*, prosinec 1932, zachované tamtéž.

³³ Obdobným problémem se v ekonomice a tázání po kořenech ekonomického nacionalismu v Japonsku zabývá Jan Sýkora v publikaci *Ekonomické myšlení v Japonsku*, FFUK, Praha 2010 (SÝKORA, 2010)

3. Rozvržení kulturně-historického tématu

Z kulturně-historického hlediska je práce rozvržena do tří chronologicky uspořádaných rovin:

1. Rekonstrukce životních osudů rodiny Mitsuko, rozené Aoyama, na pozadí dobových okolností doby Meidži v druhé polovině 19. století v Japonsku – jejich sociálně-historické specifikum
2. Rekonstrukce rodu Coudenhove-Kalergi s charakteristikou dobových okolností přelomu století a vývoje Rakouska-Uherska do konce 1. světové války – jejich sociálně-historické specifikum
3. Mitsuko a děti v rovině moderních kulturních dějin

3. 1. 1 Rekonstrukce rodiny Mitsuko Aoyama a její sociální zařazení

Týmu odborníků NHK Service Center v Tokiu se koncem 90. let minulého století podařilo u příležitosti výstavy *Mitsuko* a vydání katalogu (*Katalog*, 2002) sestavit obstojný rodokmen rodiny Aoyama, jenž se větví v poslední třetině 19. století podle profesí, mj. podle obchodní činnosti jednotlivých členů rodiny. Potomci rodiny Aoyama však nedali oficiální souhlas k jeho publikování. Rodokmen ukazuje na velmi rozvětvenou hierarchii rodu se zařazením do střední vrstvy drobných obchodníků a leccos vypovídá o statutu této vrstvy v japonské společnosti na přelomu 19. a 20. století.

Otec Mitsuko, **Kihachi Aoyama** (1834-1910), pocházel z prefektury Saga na jihu země a provozoval obchod s olejem v námořním přístavu Nagasaki. Od roku 1870 začal japonský stát uvalovat vysoké spotřební daně na obchod se základním zbožím jako sůl, olej, rýže či cukr, a také vysoké clo na dovoz zboží z Koreje. Obchod se přestal vyplácet, takže Kihachi Aoyama se přestěhoval do Tokia, kde si otevřel ve čtvrti Ušigome, Nattó-čo, krám s použitým nábytkem a starožitnými či uměleckými předměty (spíše však s předměty z „druhé ruky“, dováženými z Číny a Koreje). Tento druh obživy byl předmětem poměrného pohrdání jeho současníků (sám statut obchodníka byl od doby Tokugawa ve společenské hierarchii na nejnižší příčce), avšak od začátku doby Meidži docházelo k značnému přílivu cizinců do země, takže i k celkovému oživení obchodního podnikání (GORDON, 2009, str. 42, 70-75, nebo SÝKORA, 2010, str. 8).

Matka **Tsune** (1839-1908) byla bylinkářkou a pěstovala farmaceutické byliny na pozemku

rodinného domku. Starší dcera **Sada** (1870-1923) byla předurčena otcem k uzavření výhodného sňatku, mladší dcera **Mitsuko** (1874-1941) byla zaprodána po ukončení základní výuky do luxusního restaurantu Koyokan, kde se školily gejši a hospodyně pro práci v zámožných rodinách. Restaurant s výhradně ženskou obsluhou, používaný k návštěvám prominentů a k oficiálním společenským účelům, byl umístěn v blízkosti někdejšího „západního“ klubu Rokumeikan (okolí dnešního Prince hotelu v Tokiu) zřízeného pro cizince v roce 1883. Ačkoli nebyl cizinci navštěvován, žákyně se učily i základům anglické konverzace. Kromě běžných kurzů vaření, úklidu a domácích prací byla významným předmětem estetická výchova - hra na hudební nástroje *koto* či *šamisen*, zpěv a obřadný tanec, kaligrafie, dále skládání japonských veršů *waka*, čajový obřad a aranžování květin *ikebana* aj. (pozn. - sám pojem *geiša=geisha* má podle japonských znaků význam „umělkyně=osoba umění“, tzn. *gei=umění + ša=osoba*). Samy gejši bývaly vždy luxusně oděné a upravené. Byl pro ně stanoven vyhraněný typ líčení i úpravy vlasových paruk. Zaměstnavatelé gejš kladli velký důraz na jejich řádné vystupování a pobavení hostů, takže i školení gejš bylo důkladnější a přísnější než u ostatních mladých dam ze středně a výše postavených sociálních vrstev té doby. Také proto, že právo rovnosti na vzdělání u žen, přiznané oběma pohlavím a všem sociálním vrstvám bez rozdílu v roce 1872 zákonem o povinné čtyřleté školní docházce (*Kjóiku kihonhó=Fundamental Civil Education*) nebylo u žen tehdy ještě obecně uplatňováno, zvláště pak na vyšších stupních škol.; výuka pro dívky na středních školách se stala běžnou až koncem 19. století. Společenský konsensus druhé poloviny 19. století v Japonsku předepisoval především „být dobrou ženou a moudrou matkou“ (*rjósaikenbo=good wife and wise mother*, jakožto pojem zavedený tehdejším lídrem vzdělanosti a význačným pedagogem **Masanao Nakamurou** (1832-1891), jenž byl oficiálně uplatňovaný i tehdejším ministerstvem školství (*Kjóikušó=Ministry of Education*).³⁴ O pravých dcerách doby Meidži, jež často dávaly podnět k sepsání čtivých literárních příběhů se však dodnes traduje, že byly v duchu doby velmi odvážné, statečné, prakticky založené, zvědavé a umíněné. Mitsuko Aoyama byla bezpochyby jednou z nich, svou kurážností odpovídá prototypu premoderních japonských žen.³⁵

V roce 1891 byly majetkové poměry otce Mitsuko díky oživení obchodu se starožitnostmi natolik uspokojivé, že si mohl dovolit vykoupit svou sedmnáctiletou dceru z restaurantu

zaměstnat ji doma v obchodě, než pro ni nalezne vhodného ženicha. Sňatek byl v té době považován za jedinou výhodnou možnost pro zajištění dívek ze středních vrstev s řádnou výchovou, díky níž unikaly otrocké práci služebných, konkubín, anebo hospodyň v cizích domácnostech. Jiné pracovní příležitosti pro ženy, s výjimkou pomoci při prodávání v krámech, prací v řemeslnických dílnách či přádelnách bavlny a textilních manufakturách, ještě nebyly zavedeny.³⁶ Kromě toho se v životě všech středostavovských rodin udržovala polygamie ve formě obecně uznávaného vztahu hlavy rodiny ke konkubínám a vydržovaným milenkám. To znamenalo také řešit výživné v případě nelegitimních potomků, protože konkubíny získaly jistá práva v pořadí po zákonných manželkách na základě výše uvedeného zákona z roku 1872, stanovujícího kromě rovnosti ve vzdělání i rovnost práv v rodině. Takto byla třeba do rodiny Aoyama adoptována nejmladší nevlastní sestra Mitsuko, se jménem **O-Fuku** (1892-1943), dcera otcovy konkubíny, jež zemřela při jejím porodu.

Japonské gejši, přestože denně sloužily k pobavení mnoha mužů, zaujímaly poměrně vysoké společenské postavení díky své vzdělanosti, a tím, že běžně neposkytovaly sexuální služby. Paradoxně nejlepší postavení získávaly, když se jim podařilo navázat vážnější vztah k vysoce postaveným movitým mužům. V některých případech se podařil i legitimní sňatek se zápisem do matriky. Mnohem více však bylo nešťastných případů, mezi něž se řadily příběhy tragické lásky k cizincům, končící nejčastěji vraždou nebo sebevraždou žen. V lepším případě dožívaly tyto gejši ke stáru jako žebračky, v bídě, posměchu a pohrdání od svého okolí. V tomto smyslu není ani proslulý příběh *Madam Butterfly* pouhou fikcí, podobné vztahy takto končily i ve skutečnosti. Provdání Mitsuko za evropského šlechtice bylo proto mimořádně světlou výjimkou, jež potvrdila obecně platné pravidlo.³⁷

³⁴ Ačkoli u příležitosti vydání zákona o povinné čtyřleté školní docházce bylo zřízeno státem v roce 1872 přes 20.000 základních škol po celém území Japonska, pět let poté činila docházka u chlapců 56% a u dívek 23%, takže nepoměr byl veliký. Bylo to přičítáno i soudobým výchovným zásadám připoutat dívky hlavně k rodinnému systému - v japonštině vyjádřeného pojmem *ie=dům*. V roce 1872 však před vydáním výše zmíněného zákona zřídila vláda Meidži v Tokiu také *Dívčí školu (Tókjó džoši gakkó=Tokyo Women's School)* s šestiletou výukou dívek od osmi do patnácti let pro předměty mateřského jazyka, šití, angličtiny a drobných domácích prací. V roce 1875 pak následovala na vyšším stupni tzv. *Tokijská řádná dívčí škola (Tókjó Doši šihan gakkó=Tokyo Women's Normal School)*, jež předcházela dnešní Univerzitě Ochanomizu. V roce 1885 ještě vznikla *Dívčí škola Meidži (Meidži džogakkó=Meiji Women's College)* a soukromá *Jissen jogakkó (Practice Women College, 1899)*, a také *Nihon Džoši Daigakkó (The Japan Women College School, 1901)*; viz SHIBUKAWA, 1970, str. 142-144.

O problematiku ženského vzdělávání, rovnost pohlaví a monogamii v rodině se zajímal i proslulý

myslitel doby Meidži Yukichi Fukuzawa (1835-1901), který navázal na požadavek ženského vzdělávání, vyjádřený nejprve studijní misí *Iwakura mission*, vyslané v roce 1871 do Evropy k prostudování evropského systému ženské vzdělanosti (SIEVERS, 2007, str. 218). Ve spolupráci s protagonistkami hnutí za vzdělání a práva žen, mj. Toshiko Nakajima a Hideko Fukuda, publikoval Fukuzawa na toto téma několik knih – *Nihon Fujinron (The Japan Woman Theory, 1885)*, *Onna Daigaku hjóron (A Critique of the Greater Learning for Women, 1899)* nebo *Šin onna daigaku (The New Greater Learning for Women, 1899)*. Mimoto uveřejňoval články o rovnoprávnosti žen ve svém časopise *Meiroke zasši*. Velmi oceňovaným spisem o emancipaci žen byl také soudobý knižní překlad Stuarta Milla *The Subjection of Women* (Londýn, 1869), vydaný v Tokiu v roce 1877 pod názvem *Dandžó dóken ron* (=Studie o rovnoprávnosti mužů a žen) - viz podrobně ve studii KIGUCHI, Junko: *Japan Women's Rights at the Meiji Era*, 2010, daigakuin.soka.acj/assets/files/pdf/major/kiyon/17-shakai2.pdf

Heslo „*ryósai kenbo=good wife and wise mother*“ bylo udržováno pro ženy japonským státem pragmaticky (nevyjímaje jeho dopad i na psychiku Mitsuko) především ve válečných a politicky krizových obdobích až do konce 2. světové války (viz blíže GORDON, 2009, str. 98-101); dále Dixon, Barbara: *Women of the Meiji Era*, 2006-2009, www.soka.ac.jp/soka/common/pdf/17_dixon2.pdf; anebo *Japanese Women of the Meiji Era § REW*, <http://andrewy12.wordpress.com/2010/05/29/japanese-women-of-the-Meiji-era>

³⁵ V Japonsku existuje terminus technicus *Meidži no onna* (Žena doby Meidži), jejíž charakteristiku se snaží japonští historikové vymezit na základě komparace profilů ženských osobností té doby. Jednou takovou známou publikací je kniha *Meidži no džosei tači* (Ženy doby Meidži, Hisae Shimamoto, nakladatelství Misuzu shobó; SHIMAMOTO, 1966), anebo *Meidži no gundzó*, 296 (296 portrétů doby Meidži, nakladatelství Gakken, portrét Mitsuko napsala Vlasta Čiháková Noshiro, Tokio; *Meidži no gunzó*, 2003). V roce 2012 vytvořila Univerzita Meiji ve své hlavní budově v Tokiu galerii dobových portrétů žen v rámci zveřejnění své obrazové a fotografické sbírky „*Meiji Girls Collection*“.

³⁶ Ženské práci v prádelnách a textilkách se přičítá velký obchodní úspěch textilního průmyslu i ve vývozu do zahraničí. Mladé dívky, původem často z chudých farmářských rodin, představovaly až půlmilionovou armádu levných pracovních sil, jež dělala od časných ranních hodin do noci téměř 12 hodin denně, za žebráckou mzdu a v přeplněných nehygienických dílnách. Na jejich nelidské pracovní podmínky poukazovali i křesťanští misionáři v Japonsku (viz Janet Hunter: *Japanese Women at Work, 1880-1920*. 12.4.2006; 20.9.2009, <http://www.questiaschool.com/PM.qst?a=o&d=5001668459>); dále PAULSON, 1983

³⁷ Přestože Občanský zákoník Meidži (*Minpó=Meiji Civil Code*) z roku 1898 upravil práva žen k větší rovnoprávnosti s muži, tj. např. povolil rozvody či svatební smlouvy, měl ještě daleko k spravedlivému pojetí ženských práv. Například v případě rozvodu se uvádí, že je možný „*z důvodu krutého zacházení, opuštění partnerem anebo vážného přestupku v chování, nikoli však kvůli nevěře*“; anebo v případě společného majetku manželů měla žena sice právo na spoluvlastnictví, avšak „*vdaná žena potřebuje manželův souhlas k prodeji či nákupu při uzavírání majetkových smluv*“ (PAULSON, 1983, str. 15). Proto také ke sklonku 19. století velmi zesílilo feministické hnutí za sociální práva žen (hnutí *Seitó=Women Liberation*, anebo *Tókjó fudžin kjófukai=Tokyo Women's Temperance Society*, viz KITAMURA, 1980, str. 37-52); dále TSUJIMURA a KANESHIRO, 1992

3. 1. 2 Uzavírání mezinárodních sňatků a „služba vlasti“

Japonsko druhé poloviny 19. století se otevíralo cizím vlivům ve všech oborech společenské činnosti - v průmyslu, obchodu, zemědělství i kultuře, a tento proces byl překotný a komplikovaný. Přijímalo dychtivě nové poznatky a cizí zkušenosti, na občanské úrovni

panovala v podvědomí Japonců obava, že v důsledku radikálních společenských změn a zavádění novot přijdou nejen o svá občanská práva a národní sebevědomí, ale i o svou osobní identitu. Tato obava, vyjádřená například pochybnostmi či přímo odporem ke změnám v účesech a odívání, byla zvláště výrazná v intoleranci mužů k ženám, či ke změnám v životním stylu bydlení, byla však v rámci smýšlení ostrovní a mentálně uzavřené země celkem pochopitelná. Muži byli například ve jménu pokroku a modernizace postupně vedeni k nošení evropského obleku a ustrížení tradičního copánku *chon-mage*, účesu doplňujícího pánské kimono, jež kdysi zdobivalo hlavy samurajů, vyholené nad čelem. Někdy míval tento copánek i tvar drdůlku na temeni, jenž původně sloužil praktickému účelu nasazování helmy u bojovníků. Jako u žen byl vždy naolejován do tuhého pevného tvaru a byl chápán jako symbol mužnosti, takže jeho odstříhnutí bylo z hlediska tradice považováno za pohanu či újmu na cti. S moderním stylem oblékání však tento účes nešel dohromady a totéž začalo platit i u žen (dnes se s typem copánku setkáváme příkladně u zápasníků *sumo*; podrobněji GORDON, 2009, str. 100-110).

Ani cizinci se však nechovali k domorodcům vždy vybíravě, s jejich ženami se neženili a problematické vztahy řešili v lepším případě finančním narovnáním, jak tomu byli zvyklí v případě mimomanželských svazků z domova. Proti smíšeným manželstvím se také stavěla celá společnost. Mezinárodní sňatky byly úředně povoleny až od 14. 3. 1873 (toto datum se dodnes považuje ve smíšených manželstvích za jubilejní), nešlo je však ještě jednoduše uzavřít. Trvalo vždy dlouhou dobu, než cizinci byli k tomuto účelu prověřeni a získali potřebná povolení. Nutno vzít v úvahu, že v té době neměli cizinci ani plnou volnost pohybu, museli mít zvláštní povolení třeba k cestování v zemi. Případ Mitsuko s hrabětem Heinrichem netvořil žádnou výjimku, v „poběžovickém archivu“ Státního památkového archivu v Klatovech je zachován originál povolení japonského ministerstva zahraničí k cestování v Japonsku pro Heinricha z roku 1892. Hrabě Heinrich dostával také často úřední osobní ochranu, zvláště v období čínsko-japonské války (1894-1895), avšak i v době po podepsání míru v japonském přístavu Šimonoseki³⁸ se jeho rodina pohybovala s ostrahou. Úřední povolení k sňatku, podepsané tokijským guvernérem Yosushim Miurou, zachované v klatovském archivu, získali snoubenci až k datu 7. 10. 1895, kdy prvním synovi táhlo už na druhý rok. Proto ani datum jejich svatby není jednoznačné: Mitsuko často uváděla

svých písemnostech datum 16. 3. 1892, tj. den ohlášení bydlení ve společné domácnosti, již dva týdny poté, co ji hrabě Heinrich poznal a zaměstnal na vyslanectví jako hospodyně. Registrace svatebního obřadu byla však provedena až ke dni 16. 12. 1892 a úřední povolení bylo vystaveno ještě o tři roky později, provázané s povolením ke křtu, tedy s konvertováním Mitsuko z buddhismu na katolickou víru manžela, k datu 1. 7. 1895 (originály v japonské i anglické verzi jsou zachovány v „poběžovickém archivu“ v Klatovech, nesignováno, viz v příloze Dokumentů). Již dne 19. 3. 1895 bylo však starostovi města Tokia doručeno potvrzení o sňatku, aby mohl být uznán za právoplatný v Evropě. Přes všechny tyto rozporuplné skutečnosti se lze domnívat, že formality s uzavřením sňatku, propojené se křtem Mitsuko, proběhly u manželů Coudenhove-Kalergi na tehdejší dobu relativně rychle. K úplné legalizaci mezinárodních sňatků ovšem došlo až vyhlášením „Císařské ústavy Velkého Japonska“ doby Meidži v roce 1899, kdy bylo zároveň občanským zákoníkem stanoveno, že Japonky provdané za cizince pozbývají s nabytím státní příslušnosti manžela japonskou státní příslušnost (to platilo až do roku 1916), a naopak cizinky provdané za Japonce si mají změnit svou státní příslušnost na japonskou (viz pozn. ⁴⁰).

Konverze v podobě obřadu katolického křtu proběhla u Mitsuko stejně jako její svatba v tokijském kostele Cukidži, jehož fara byla považována za jakési centrum západní vzdělanosti s výukou angličtiny a v přilehlé budově kláštera působila i mise francouzských katolických sester s dětským sirotčincem. Křest umožnilo zrušení tzv. protikřesťanského zákona v roce 1873, jímž bylo křesťanství, zakázané v Japonsku od roku 1590, opět povoleno po více než dvou stech letech a obnovena svoboda náboženského vyznání. Nicméně, Mitsuko byla po sňatku s cizincem a po svém přestupu z buddhismu na katolickou víru veřejným míněním prakticky odepsána. Rodiče ani jiní příbuzní se svatebního obřadu ani křtu nezúčastnili, obě rodiny se přes blízkost svého bydliště nestýkaly. Otec jako ortodoxní Japonec dával najevo svůj rozhodný odpor vůči cizincům, takže Mitsuko občas navštěvovala jen matku, především proto, aby jí umožnila setkání s vnuky. Již během hospodaření na rakousko-uherském vyslanectví v Tokiu se Mitsuko stala odrodilou občankou své země, což znamenalo rezignovat na svá občanská práva, včetně používání původního japonského příjmení. Ve vztahu ženicha k její rodině pak bylo samozřejmé, že ji vykoupí a odveze pryč z Japonska. Částka, kterou hrabě Heinrich za svou nevěstu složil, nebyla nikdy přesně

vyčíslena, avšak z různých zdrojů se hovoří zhruba o desetinásobku hodnoty domku jejich rodičů v Tokiu, nehledě na průběžně poukazované peněžité příspěvky hrabětem i později z Evropy. Dodnes se v důsledku těchto okolností potomci rodiny Aoyama ke své příbuzné nijak ochotně nehlásí, s odborným týmem NHK Service Center nechtěli navázat žádnou mediální spolupráci.

Japonská vláda doby Meidži se naopak snažila zajistit si tuto odrodilou občanku jako pomocnici pro svá delikátní diplomatická a vojenská posláná v Evropě. Vládní úředníci soudobého kabinetu premiéra **Hirobumi Itóa**³⁹ ještě za přítomnosti Mitsuko v Tokiu se snažili kontrolovat a usměrňovat její pohyby prostřednictvím společenských styků, jichž se vzájemně účastnili. Podle deníku hraběnky Mitsuko se například sám premiér Itó živě zajímal o vztahy manželů k čínskému vyslanci Juovi (pozn. - japonská transkripce) a jeho choti po skončení války a uzavření míru s Čínou, jež byly i v popředí zájmu hraběte Heinricha v důsledku rakousko-uherských plánů zřídit v Číně samostatné vyslanectví (bylo zřízeno v roce 1896 a prvním vyslancem byl baron Moriz Czirkann von Wahlborn, s poradenstvím významného sinologa, doktora Arthura von Rosthorna). Obě rodiny se navštěvovaly jednou týdně u večere a dorozumívaly se anglicky. Manželé Juovi měli několik synů a dvě dcery, z nichž starší napsala anglicky knihu o čínské císařovně a zvyklostech u čínského dvora, později vydanou v Paříži, kam byl vyslanec přeložen po skončení služby v Japonsku (*Paměti hraběnky Micu*, 2005, str. 34).

Japonská vláda si takto společensky předpřipravila „službu vlasti“ u Mitsuko ještě předtím, než s manželem a oběma syny nasedla v lednu 1896 na parník plující z Kóbe do Evropy. Pak se úvahy vlády zaměřily s požeňnáním japonského císařského dvora na využití jejího nově nabytého postavení v Evropě. Mitsuko se hned po příjezdu do Evropy dostalo osobního požeňnání od papeže Lva XIII., byla rovněž přijata u dvora císaře Františka Josefa I. a již během prvního pobytu ve Vídni představena i vysoké rakousko-uherské společnosti v paláci tety hraběte Heinricha, nazývané Marietta (Anna Maria Elizabeth Coudenhove, 1827-1902). Uvedení Mitsuko do dvorské společnosti ve Vídni přála i náhoda, neboť na jaře 1896 skonal otec následníka trůnu Františka Ferdinanda, dvůr držel státní smutek a hodně večírků bylo přeloženo do tetina paláce. Teta pak představila Mitsuko kněžně Metternichové, hraběti Lanckoskimu s chotí, hraběti Pallavicinimu s chotí, hraběnce Potocké, i jejich vzdálené

příbuzné kněžně Trauttmansdorfové z Horšovského Týna, sousedního panství Poběžovic. Manžel ji zase seznámil s maďarskou aristokracií z okolí jejich panství v Zamuto, přes zimu pobývajících ve vídeňských rezidencích, a s baronem Alfonsem von Rothschildem, který ještě před jejich odjezdem z Tokia přispěl velkým obnosem na obnovu kostela a kláštera v Cukidži, postižené silným zemětřesením (*Paměti*, 2005, str. 26).

Sedmdesátiletá teta také ukázala své nové příbuzné podobizny rodinných předků, zdobící stěny jejího vídeňského paláce a poučila ji o historii rodiny, jež po celé generace působila v různých funkcích u dvora. Jeden z jejích bratrů měl být například vychovatelem arcivévodky Maxmiliána, mladšího bratra císaře Františka Josefa I., který vládl v Mexiku a skončil tam na popravišti. V době vídeňské návštěvy manželů sloužila zase u dvora sestřenic hraběte Heinricha, Elisabeth Coudenhove, dcera polního maršálka Karla Coudenhove, jako vrchní komorná arcivévodkyně Elisabeth, dcery zesnulého korunního prince Rudolfa a korunní princezny Stefanie. Manželé se s ní setkali, dokonce v soukromých komnatách císařského paláce. Už řadu let bylo sice zapovězeno vpouštět příbuzné dvorních dam do komnat císařských Výsostí, avšak mladá arcivévodkyně Elisabeth si přála osobně poznat Japonku. Císař tedy povolil výjimku a sestřenic zavedla Mitsuko a Heinricha do paláce k mladé arcivévodkyni (*Paměti*, 2005, str. 40).

Arcivévodkyně Elisabeth byla údajně ještě dívkou v krátkých sukních a s rozpuštěnými vlasy, nicméně provedla manžele všemi komnatami paláce, kde v jedné z nich visel na stěně i portrét její babičky v životní velikosti, císařovny Elizabeth, zvané Sissi z období, kdy byla vyhlášenou krasavicí. Tento nádherný obraz, dosud vystavený v paláci Hofburgu, na němž císařovna stojí půvabně vzpřímená v krinolině, hlavu mírně pootočenou a účes zdobený královskou korunkou, Mitsuko zcela okouzlit. Jeho kopie zdobila jídelnu rakouského parníku, kterým se manželé plavili tři měsíce z Japonska do Evropy (*Paměti*, 2005, str. 41).

Před odjezdem do Evropy dala japonská císařovna Haruko u příležitosti novoroční audience v císařském paláci v Tokiu Mitsuko příkaz, aby zachovávala své vlasti věrnost, dělala jí čest a zároveň se sžila s novým domovem. Mitsuko tento příkaz věrně plnila až do své smrti, aniž by tušila, že kdyby se rozhodla navštívit znovu své rodiště, potřebovala by k tomu vízum - v nařízení platném pro mezinárodní sňatky z roku 1873 se totiž uvádí, že japonská žena po

sňatku s cizincem a po ztrátě kvalifikace japonského občana potřebuje v případě návratu do své země zvláštní povolení japonské vlády (viz pozn. ⁴⁰).

Profese diplomata manžela Mitsuko by však byla asi také polehčující okolností pro její návrat do vlasti, už proto, že životní osudy lidí byly tehdy hodně poznamenány válkami. Za pobytu manželů v Tokiu to byla čínsko-japonská válka, jež rodině znemožňovala volný pohyb mimo půdu vyslanectví, později v průběhu života v Evropě zase rusko-japonská válka (1904-1905), jež neumožňovala cestování lodí na Dálný Východ. A ještě později, po smrti hraběte a během pobytu Mitsuko ve Vídni s dětmi na školách, to byla první světová válka (1914-1918), jež zamíchala vztahy mezi národy od základu a zkomplikovala život všem. Mitsuko patřila během této války jako Japonka k nepřátelskému táboru rakousko-uherské monarchie. Její země měla z let 1902-1903 uzavřenou dohodu s Anglií, tzv. Britsko-japonskou alianci pro ochranu vojenských a diplomatických zájmů, uzavřenou z důvodu japonských obav před ruskou expanzí do Koreje a Mandžuska. Byla prodloužena v roce 1905 a 1911 a pozbyla své platnosti až v době po podepsání Versailleské dohody v roce 1921. Mitsuko hned po vypuknutí první světové války se uchýlila s dcerami z Vídně do Čech na své letní sídlo na Pivoň, kde v ambitu původního augustiniánského kláštera zřídila lazaret pro raněné rakouské vojáky z fronty a přečkala zde válku. Dva z jejích čtyř synů (nejstarší Hans a třetí Gerolf) byli odvedeni a bojovali v předních liniích na frontě, ačkoli Hans byl také rodilým Japoncem. Naštěstí se však oba vrátili domů bez úhony, ale - byla to právě Velká válka, jež udělala definitivní tečku za touhou Mitsuko po návratu domů. Společenské změny po válce jí z mnoha důvodů, včetně zdravotních a ekonomických, vymezily jako jediný možný životní prostor střední Evropu.

³⁸ Válka mezi Japonskem a čínskou dynastií Čching vypukla v důsledku soupeření o nadvládu nad územím korejského poloostrova a byla ukončena porážkou Číny s podepsáním mírové smlouvy v japonském přístavu Šimonoseki 17. 4. 1895 (zveřejněné 13. 5. 1895). Za japonskou stranu byl hlavním vyjednavatelem premiér Hirobumi Itó a za čínskou stranu významný politik Li Chung-čang (1827-1901). Smlouva byla pro Čínu dosti potupná, obsahovala 11 článků, v níž Čína 1) uznala Koreu za nezávislý stát, 2) odstoupila Japonsku Taiwan, poloostrov Liao.tung a Pescadorské ostrovy, 3) zavázala se zaplatit odškodné ve výši 200 milionů stříbrných taelů (300 milionů jenů), 4) garantovala Japonsku doložku nejvyšších výhod v nové obchodní smlouvě, 5) otevřela Japonsku čtyři přístavy. Čína si později na tyto kapitulační podmínky stěžovala u mezinárodního společenství. Zaslíbený výklad podává publikace *The Sino-Japanese War of 1894-1895*, PAINE, S. C.M., 2009

³⁹ Hirobumi Itó (16. 10. 1841-26. 10. 1909) byl čtyřnásobným ministerským předsedou Japonska. Pocházel ze samurajské rodiny z provincie Čóšú a studoval v Anglii a USA. Po návratu do země

působil od roku 1873 jako ministr práce a styků s veřejností. Pracoval také na zavedení japonské decimální měnové soustavy, jež dala vzniknout nové moderní měně japonského jenu, a měl hlavní zásluhu na zrodu japonské ústavy Meidži v roce 1889. V roce 1885 se stal prvním japonským premiérem, pak tuto funkci zastával v letech 1885-1888, 1892-1896 (doba pobytu hraběte Heinricha v Tokiu), 1898 a 1900-1901. Od roku 1905 působil jako guvernér Koreje. V roce 1909 podlehl atentátu v mandžuském Charbinu, když jej zastřelil korejský vlastenec v okamžiku, kdy vystupoval z vlaku, aby se setkal s ruským generálem Kokočevem k uklidnění ruských obav nad přístupem Japonska k Mandžusku a Koreji (viz *Great Historical Figures of Japan*, 1978 nebo BEASLEY, W. G., 2000, str. 79-80.

⁴⁰ Znění zákona v anglickém překladu mi zaslal z Japonska tým spolupracovníků z NHK Service Center u příležitosti vydání katalogu a CD „Mitsuko“ v roce 2002. Všechny skutečnosti jsou však publikovány i v knize *Kokusai kekkon no tandžó-Bunmeikoku Nihon eno miči* = Vznik mezinárodních sňatků – Cesta k civilizovanému Japonsku, Itoko Kimoto, Shinyósha; KIMOTO, 2001, str. 225-227. Povolení k návratu do Japonska bylo uděleno poprvé v historii až v roce 1933 (!) malířce O-Tama Ragusa, vlastním jménem Tamayo Kiyohara, provdané za italského umělce, která se po smrti manžela vracela do vlasti. Mitsuko znala její dílo a nechávala se inspirovat její krajinářskou tvorbou, viz dále v textu.

3. 1. 3 Asimilace žen v Japonsku po sňatku s cizincem

V průběhu druhé poloviny 19. století byly případy Japonek provdaných za cizince sporadické, avšak docházelo i k sňatkům cizinek s Japonci. Japonci začali vyjíždět na návštěvy cizích zemí v rámci národních delegací a misí anebo začali studovat v Evropě. Jako první příklad mezinárodního sňatku se uvádí případ japonského studenta jménem Juró Miura, původem z venkovské šlechty v prefektuře Mijazaki, který na studiích v Německu se zamiloval do Němky jménem Crescenze Gerstmayer. Před návratem do jeho vlasti se rozešli, avšak dívka přijela za ním a v roce 1874 uzavřeli v tokijském katolickém kostele Cukidži sňatek, jemuž požehnal kněz David Thompson. Tento katolický kostel byl jediným místem v Tokiu, kde se mezinárodní sňatek dal uzavřít, proto se tam také konala i svatba Mitsuko s hrabětem Heinrichem. V tisku bylo údajně uveřejněno několik článků, jež chválily dívčin „detektivní talent“ a uvedly, že dívka „je z velmi dobré rodiny v Německu, umí pět jazyků a krásně vyšívat.“⁴¹

Další případy manželství následovaly v druhé polovině století především u vysoce postavených osob v diplomacii, s nimiž se Mitsuko vesměs poznala osobně. Ženy diplomatů, ať už cizinky nebo Japonky, se setkávaly například na půdě Červeného kříže, zvláště v letech čínsko-japonské války (1894-1895), kdy organizovaly zásilky zdravotnických a potravinových potřeb na frontu či domácí pomoc válečným vdovám a sirotkům. Hrabě Heinrich takto účinkoval pro Červený kříž i na dobročinných pěveckých koncertech

v předních tokijských hotelích, neboť byl známý svým pěkným barytonem a hrál dobře na klavír. Poměrně významnou společenskou roli v setkáních s cizinci sehrál také markýz (od roku 1920 princ) **Kinmochi Sayonji**, tehdejší ministr školství (*Kjóiku daidžin=Ministr of Education*), jenž byl pokládán za jednoho z nejvzdělanějších mužů v zemi a za ostříleného diplomata, aktivně prostředkujícího společenská setkání s cizinci⁴². Hraběnka Mitsuko ve svých vzpomínkách uvádí, že tento bývalý japonský vyslanec v Rakousku-Uhersku v osmdesátých letech 19. století je často navštěvoval v jejich tokijské rezidenci i soukromě, s jejím manželem hovořil francouzsky a vždy jí dvorně překládal průběh konverzace (*Paměti*, 2005, str. 24). Cennou známostí pro Mitsuko také byla baronka Sanomiya, žena barona **Yoshitane Sanomiya**, *Velmistra ceremonií na císařském dvoře* (podle britských pramenů zněla jeho hodnost *Grand master of Ceremonies* anebo *Head of Imperial Household*), jež zasvětila Mitsuko do evropského svatebního obřadu, katolického křtu, rituálu audience v císařském paláci a do všech společenských povinností manželky diplomata. Byla původem Angličanka, vlastním jménem **Alethea Yayeno Raynor** (1846-1919) a s baronem Sanomiya se údajně setkali u příležitosti návštěvy císařské rodiny v Londýně, kterou jako člen delegace doprovázel. Stejně tak snacha soudobého japonského ministra zahraničí **Munemitsu Mutsu**, hraběnka **Ethel Iso Mutsu**, s níž byla Mitsuko společně představena japonské císařovně na novoroční audienci v roce 1896, a s jejíž rodinou se v Tokiu společensky stýkali, poznala svého manžela Hirokichiho při jeho studiích v Cambridge jako dcera jeho domácího. **Hirokichi Mutsu** pak působil ke sklonku století jako japonský konzul v San Francisku a po sňatku s Ethel na počátku 20. století jako japonský vyslanecký rada v Londýně.⁴³ Tyto mezinárodní sňatky byly poměrně časté u elity horních vrstev diplomacie, ale i ve vyšších obchodních a podnikatelských kruzích. Japonská vláda správně ocenila jejich význam, zvláště úlohu žen při zprostředkování styků s cizinci (opačně i úlohu Japonců ve vztahu k cizinkám) v rámci svého dlouhodobého úsilí za mírumilovný způsob odstranění nerovných podmínek diplomatických smluv, uzavřených s cizími státy brzy po restauraci Meidži, jež byly považovány za nerovnoprávné ve vztahu Japonska k USA a evropským velmocím, především z hlediska obranyschopnosti země, celních a dalších nevýhodných podmínek zahraničního obchodu.⁴⁴

Mitsuko bývala omylem často pokládána za první Japonku, jež se provdala za cizince do Evropy, ale prvním případem byla již výše zmíněná malířka **O-Tama Ragusa**, jejíž obrazy poznala Mitsuko na faře v Cukidži, aby se později staly pro ni vzorem krajinářské tvorby. Narodila se v roce 1861 jako dcera správce Einosuke Kiyohara v tokijském chrámu Zódžódži ve čtvrti Šiba-Šinbori. Od svých deseti let se učila malovat tradičním japonským stylem *nihonga*. Se svým pozdějším manželem, sicilským sochařem Vincenzem Ragusou, který v Tokiu působil na pozvání japonské vlády jako profesor výtvarné akademie, se seznámila ve svých sedmnácti letech jako jeho modelka. V roce 1882 se k němu i se svými rodiči připojila při návratu do vlasti a jako první japonská stážistka vstoupila na výtvarnou fakultu univerzity v Palermu. V roce 1884 si Ragusa otevřel v Palermu Vyšší umělecko-průmyslovou školu, kde nechal její rodiče vyučovat tradičním japonským technikám laku. Výuka však skončila po šesti letech pro nedostatečný přísun materiálu a rodiče se vrátili zpět do Japonska. Milenci uzavřeli sňatek v roce 1889 a O-Tama přijala umělecké jméno *Eleonora Ragusa*. Opustila svůj někdejší malířský styl a vstoupila do dějin moderní italské krajinomalby. Byla patrně první japonskou malířkou, jež se usadila na evropském kontinentu. V roce 1910 reprezentovala italskou malbu na mezinárodní výstavě v New Yorku a získala nejvyšší ocenění v ženské sekci. Její úspěchy ovšem do Japonska nikdy nepronikly. Když ji v roce 1927 s manželem rozdělila smrt, pojala úmysl zažádat na japonském vyslanectví v Itálii o návrat do vlasti. Sdělili jí, že žena provdaná za Itala už nemůže být nikdy Japonkou, tak ve svém zklamání se rozhodla zapomenout i na svůj mateřský jazyk. Později však Japonci přehodnotili svůj přístup na nátlak tisku a umožnili jí návrat domů v roce 1933, ve věku sedmdesáti dvou let, po padesáti letech odloučení od domova. Byla přátelsky přijata v kruhu svých známých, ve svém rodišti si vybudovala malířský ateliér a pokračovala ve své tvorbě, avšak zemřela o šest let později v roce 1939 v sedmdesáti osmi letech. (SHIMAMOTO, 1966 anebo *Meiji no gunzō=296 portrétů doby Meiji*, 2003)

Za dosud nejznámější „odrodilý“ případ Japonky byla zase považována dívka jménem **Yuki Kato**, jež se v roce 1903 provdala za amerického bankéře George Morgana. Původem gejša z Kjóta, u místních obyvatel nazývaná *maiko O-Yuki*, byla vykoupena ženichem ze svých závazků vůči zaměstnavateli za cenu čtyřicet tisíc jenů, což byla v té době obrovská suma (pytel bílé rýže stál asi devatenáct halěřových senů). George Morgan však patřil v Americe

k druhé generaci slavného bankéřského rodu, Japonsko navštívil celkem třikrát, a když se seznámil s O-Yuki při popracovních radovánkách, pojal s ní vážné úmysly. Zdálo se, že výše uvedená suma mu byla nejprve nadhozena napůl žertem, ale Morgan ji bez průtahů přijal a obnos ihned zaplatil. Sňatek se pak konal o rok později v Jokohamě za přítomnosti amerického generálního konzula a manželé ihned po svatbě odjeli do Spojených států. V té době bylo Morganovi třicet dva let a jeho partnerce dvacet tři let. Po manželově smrti se O-Yuki podařilo vrátit v roce 1936 nazpět do Japonska. Dožila se v poklidu osmdesát jedna let a zemřela v roce 1963. (SHIMAMOTO, 1966 anebo *Meiji no gunzó=296 portrétů doby Meiji, 2003*)

Mezinárodní sňatek Mitsuko Aoyama s hrabětem Heinrichem Coudenhove-Kalergi byl tedy v pořadí po malířce O-Tama Ragusa druhým registrovaným případem a o něco méně slavným než byl případ O-Yuki, nebyl však dozajista o to méně významným.

⁴¹ Popsané profily žen doby Meidži jsou uvedeny abecedně v antologii *Meidži no džosei tači* (Ženy doby Meidži), autorky Hisae Shimamoto, Misuzu Šobó, Tokio; SHIMAMOTO, 1966) anebo v *Meidži no gunzó 296 = 296 portrétů doby Meidži* (portrét Mitsuko napsala Vlasta Čiháková Noshiro); *Meiji no gunzó 296, 2003*

Ve skutečnosti docházelo k nelegitimním smíšeným spojením ještě před restaurací a zákonnými opatřeními doby Meidži. Například otec tlumočnicka hraběte Heinricha, šlechtice Alexandra von Siebolda, jménem Philipp Franz von Siebold, působil v Japonsku jako lékař už ve 20. letech 19. století v cizinecké kolonii na ostrově Dejima u Nagasaki a se svou japonskou kolegyní, lékařkou Taki Kutsumoto, zplodil v roce 1827 nemanželskou dceru, jejíž rodičovství uznal až o mnoho let později. Alexander byl jeho nejstarší legitimní syn. Jeho otec zavedl do Japonska vakcinaci a obor patologické anatomie. V Japonsku si vytvořil vynikající botanickou sbírku, kterou převezl ke konci století do evropského Leidenu, syn si zase vytvořil etnografickou sbírku, převezenu později do Švýcarska. (http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Alexander_von_Siebold&oklid=546766211).

⁴² Markýz Kinmochi Saionji (1849-1940) náležel k vysoké japonské rodové šlechtě, jejíž tituly byly dědičné. V roce 1920, po absolvování mírové mise do Francie v roce 1919, získal titul prince. Narodil se v Kjótu a vyrůstal v bezprostřední blízkosti Císařského paláce. V roce 1871 odjel přes Ameriku a Anglii do Francie. V Paříži studoval práva na Sorbonně a přátelil se s Émilem Acolassem, který vedl soukromou školu pro cizí právníky studující ve Francii a založil i Ligu pro mír a svobodu. Přátelil se s mnoha osobnostmi radikálního založení, Franzem Lisztem, bratry Goncourtovými či s Georgesem Clemenceauem. Když v roce 1882 navštívil pozdější japonský premiér Hirobumi Itó v roce 1888 Francii, jmenoval ho japonským vyslancem v Rakousku-Uhersku, Německu a Belgii. Po návratu do Japonska založil Saionji v roce 1900 s premiérem Itó (ve 4. volebním období) politickou stranu *Rikken Seijūkai* pro aktivní podporu parlamentní vlády. Byl vůbec prvním politikem v Japonsku, který zastával hledisko, že parlamentní většina má být i základem pro tvorbu vládního kabinetu. Svým politickým postojem, odtazitým od vlivu armády a námořnictva, si získal respekt u obou moderních císařů doby Meidži a Taišó, takže v roce 1913 byl jmenován poradcem císaře Taišó (titul *genró=senior adviser*). Jeho úkolem bylo navrhnout císaři kandidáty na premiéra se schopností sestavit dobře fungující vládu a v této funkci setrval až do roku 1940, kdy ve věku 91 let zemřel (CLEMENTS, 2008; CONNERS, 2010).

⁴³ Ke státním úředníkům té doby, sňatkem spojených s cizinkou, se vyjadřuje více cizí literatura než japonská. V případě uvedených osobností barona Sanomiya a barona Mutsu je to literatura britská - jednak je uvádí britská encyklopedie (*A History of the World*, 1992, Yoshitami Sanomiya (jr.) – New Japan), dále publikace *Falling Blossom: A British Officer's Enduring Love for a Japanese Woman*, Peter PAGNAMENTA a Momoko WILLIAMS, Random House Europe, UK 2006, Japan 2007; informace však přináší na svém internetovém portále i Britsko-japonská společnost v Londýně.

Ministr zahraničí Munemitsu Mutsu (1844-1897) působil ve své funkci v druhém vládním kabinetu premiéra Hirobumi Itó, vytvořeného v roce 1892, kdy hrabě Heinrich přijel do Japonska. V roce 1894, před vypuknutím čínsko-japonské války, uzavřel s Anglií tzv. Anglo-japonskou obchodní smlouvu, kde se mu podařilo revidovat původně nevýhodné obchodní podmínky pro Japonsko. Angažoval se rovněž následně v jednáních o čínsko-japonské válce v roce 1895 ohledně tzv. Trojité intervence=Triple intervention=Sankoku kanšó, jejímž účelem bylo zmírnit potupnost porážky Číny po její stížnosti mezinárodnímu společenství a zásahem Ruska, Německa a Francie zmírnit důsledky podepsání mírové smlouvy v Šimonoseki (23.4.1895) navrácením poloostrova Liaodong s přístavem Port Arthur, po stažení okupačních japonských vojsk. http://en.wikipedia.org/wiki/Triple_Intervention

⁴⁴ K této problematice viz studii David Lábus: *Modernizace Japonska*. Dějiny a současnost 4/1994, p.28, NLN, Praha 1994, Vol. 6, ISSN 0418-5129 anebo v širším kontextu REISCHAUER, 2000, str. 179.

3. 1. 4 Mitsuko Aoyama a její proměna v hraběnku Coudenhove-Kalergi

Mitsuko (Mitsu) Aoyama se narodila jako druhá dcera manželům Tsune a Kihachimu Aoyama dne 16. 7. 1874, po přestěhování rodiny z jihu země do Tokia. Otce lze považovat za typického, ortodoxně smýšlejícího Japonce střední vrstvy a samorostlého podivína, který měl poměr s řadou konkubín. O matce se nedochovala žádná podrobnější zmínka, ale je možné, že ani nebyla pravou matkou Mitsuko. Podle fotografií byla totiž dcera neobyčejně krásná, aniž by se podobala svým rodičům. Krátce poté, co Mitsuko opustila službu v restaurantu Koyokan a vrátila se nazpět domů, dorazil v březnu 1892 na rakousko-uherské vyslanectví do Tokia hrabě Heinrich jako legační rada (někdy označovaný i jako chargé d'affair, neboť titul řádného vyslance obdržel v roce 1896 až jeho nástupce hrabě Christoph Anton von Wydenbruck (1856-1917). Soudobý rakouský tisk hraběte Heinricha u příležitosti jeho návratu do Evropy označil jako *Legationsekretär und frühere Geschäftsträger in Japan* (doslovně tajemník a dřívější správce vyslanectví v Japonsku). Na cestě do Japonska ho doprovázel jeho osobní arménský sluha Babik Kaligjan a pro úřad v Tokiu mu byl přidělen pouze německý tlumočník Alexander von Siebold (viz pozn. ⁴⁵), takže hrabě hned po příjezdu začal hledat hospodyně pro provoz vyslanectví. Po svém náhodném seznámení s Mitsuko v blízkosti jejich bydliště ji hned zaměstnal a dívka se stala řádnou zaměstnankyní úřadu i s ubytováním. (SCHMIDT-MURAKI, 1998 anebo Katalog, 2002)

O seznámení manželů se dlouhou dobu tradoval jiný romantický příběh, že jeho kůň uklouzl

na náledí před jejím domem a dívka poskytla hraběti první pomoc s ošetřením (pozn. - jedná se o starší interpretace, např. KIMURA, 1996 anebo MINAMIKAWA, 1997) Zní to však značně nepravděpodobně, nejen proto, že na jaře nebývá v Japonsku už žádné náledí, ale především z důvodu, že ani dnes, natož před více než sto lety by japonská dívka spontánně neošetřovala neznámého cizince. V době Meidži bylo spíš na denním pořádku, že dívky pracující pro prominenty a cizince v luxusních podnicích byly žárlivě střeženy svými spoluobčany, neboť Japonci trpěli psychickou uzavřeností vůči cizincům. A sama Mitsuko, jež sepsala rukou své dcery Olgy deník vzpomínek na manžela, určený hlavně menším dětem, se o podobném setkání nikde nezmiňuje. Přitom, když detailně a s pýchou popsala třeba své setkání s japonskou císařovnou a dalšími významnými osobnostmi, jistě by epizodu romantického seznámení s manželem nevynechala, kdyby byla jen trochu pravdivá. Skutečnost se zdá být daleko prostší - dům rodiny Aoyama byl vzdálen pouhé dva bloky a deset minut pěšky od rakousko-uherského úřadu a zahrnoval obchod s nábytkem a předměty pro domácnost, jimiž se vyslanectví potřebovalo vybavit. Nakonec z majetkové pozůstalosti rodiny Coudenhove-Kalergi i dnes lze určit, které předměty byly zakoupeny s velkou pravděpodobností v tomto starožitnickém obchodě a dovezeny manželi z Japonska do Evropy. Hrabě Heinrich, o patnáct let starší než osmnáctiletá Mitsuko, byl pokládán svými současníky na přelomu dvou století za jednu z nejvzdělanějších osobností rakouské aristokracie se znalostí osmnácti světových jazyků. Jeho jméno však nenalezneme v žádném slovníku ani v encyklopedii, neboť před svou smrtí přikázal svou písemnou pozůstalost zničit žehem, a podle pravidel svého členství v řádu trappistů nepředávat svá osobní tajemství a myšlenky živým. Představu o jeho osobě tedy nejlépe naplňují již zmíněné *Deníky Mitsuko* z let 1925-1933, a pozdější editace jeho díla dětmi, především druhorozeným synem Richardem.

Do Japonska odjel hrabě Heinrich poté, co ho postihla osobní tragická událost – sebevražda milenky, francouzské studentky vídeňské konzervatoře Marie Dalmont⁴⁶, jež mu porodila nemanželské dítě, které však rok po porodu zemřelo. Rodina nedala souhlas k sňatku milenců, takže od této tragédie se odvinula i volba Heinrichovy diplomatické kariéry (v pořadí Řecko, Argentina, Brazílie, Turecko, Japonsko). Pozdější sňatek s Japonkou prostého původu měl podle mínění samotné Mitsuko zabránit i jeho vzpomínkám na emancipaci vzdělaných evropských žen. Uskutečnil se v Tokiu přesně šestadvacet let po navázání oficiálních styků

Japonska s Rakousko-Uherskem (1869), tedy druhým rokem po restauraci císařské moci Meidži, kdy Rakousko-Uhersko uzavřelo s Japonskem dohodu o diplomatických stycích. Dohoda byla uzavřena poměrně pozdě, neboť přišla na řadu až po větších bilaterálních smlouvách s velmocemi jako Amerika, Anglie, Rusko, Holandsko a Francie.

Mladá dívka Mitsuko, již v roce sňatku s hrabětem v roce 1895 bylo necelých osmnáct let, nevěděla o vlasti svého muže vůbec nic. Jako většina tehdejších prostých občanů v Japonsku patrně ani nepřemýšlela, proč název rodné země jejího ženicha se skládá ze dvou slov, kam až sahá její teritorium, jací lidé v něm žijí a jaká je jejich řeč. Rozhodla se prostě následovat svého milence a manželka do jeho rodné vlasti.

Nadto, Japonci uskutečňovali moderní revoluci v duchu tzv. „restaurace“ Meidži (*Meidži išin*) ve smyslu historického návratu k původní kultuře Japonska a s cílem obnovení vládnoucí moci císaře (zvaného *tennó*, soudobým názvem *mikado*). Jejich dějiny nikdy nevedly k zahraniční politice s jinými státy ani k válkám s nimi, byly především dějinami proměn ve vnitřním státním zřízení. (pozn. – např. PRONNIKOV a LADANOV, *Japonci, jak je neznáme*, 1989, str. 11 – 18). Japonci chtěli také v rámci modernizace svou zemi internacionalizovat, avšak po více než dvoustleté izolaci země začali teprve objevovat průmyslovou civilizaci světa druhé poloviny 19. století a studovat moderní dobu, takže i pojem mezinárodního sňatku bezpochyby přesahoval meze jejich chápání.

Samotný postoj otce Kihachiho, který sňatek s cizincem výslovně nezakázal, byl dosti neobvyklý, ale dá se vysvětlit tím, že za vyslovení svého souhlasu obdržel otec od hraběte velkorysý narovnání v hodnotě několikanásobku svého nemovitého majetku, který jej zabezpečil s rodinou až do smrti. Toto uvádějí s odvoláním na dobové zvyklosti především japonské literární prameny (viz *Katalog*, 2002), i když konkrétní obnos není nikde zmíněn. Otec v duchu neschvaloval sňatek své dcery, avšak Mitsuko si na jeho chování nikdy nestěžovala a zachovávala k němu stálý respekt a povinnou úctu. Až o mnoho let později to byl její druhý syn Richard, který ve svých pamětech zmínil tyto poněkud zvláštní okolnosti v rodině (*Paměti*, 2005, str. 112). Ve své době si však milenci prosadili prostě volnou lásku přes nepřejícnost svého okolí a jejich první syn Hans (Kótaró) se jim narodil už v prvním roce soužití jako nemanželský. Po něm následoval nemanželský Richard (Eijiró) a teprve pět dalších dětí přišlo na svět legitimně, po úředním uznání sňatku a přesídlení manželů do Čech.

V roce 1897 opustil hrabě Heinrich definitivně diplomatickou dráhu a ujal se podle poslední vůle svého otce správy rodového panství v západních Čechách (zahrnovalo Poběžovice, Mutěnin, augustiniánský klášter na Pivoni, kolem roku 1904 upravený na rodinné letní sídlo a lovecký zámeček Dianahof), dále v Uhrách podkarpatské panství Zamuto. Mimo správu zanedbaného rodového majetku se intenzivně zabýval studiem dějin filozofie, sociologií a politickými dějinami. Po přesídlení do Čech přicházely děti na svět každé dva roky, takže jejich matka Mitsuko je souhrnně nazývala „ti z Čech“ – svého třetího syna Gerolfa, první dceru Elizabeth, druhou dceru Olgu, třetí dceru Idu i čtvrtého syna Karla. Chtěla tím nejspíš vyjádřit jednak svůj odstup od Česka, jež jí po celý život zůstalo cizinou, ale také rozdílnost původu nejstarších dvou synů, jež považovala za Japonce, což mělo pro její bytostný patriotismus mimořádný význam.

V manželském svazku hrabě Heinrich svou choť velmi hýčkal, v dopisech ji nazýval „svým děvčátkem“ či „nebeským pokladem“, byla u něj chovaná jako ptáček ve zlaté kleci (originály dopisů hraběte Heinricha své ženě jsou zachovány - bez signatur - v „poběžovickém archivu“ Státního památkového archivu v Klatovech, viz ukázka v příloze Dokumentů). Pro dívku doby Meidži, otrkanou prací, s nižším třídním původem, snad ani takové rozmazlování nebylo nutné, avšak hrabě po čtrnácti letech soužití stejně manželku opustil, a mladá žena, jež do té doby nepoznala žádnou starost, musela po jeho smrti (1906) tvrdě pracovat na své samostatnosti. Respektovala tím závěť svého muže (originální znění je uloženo v „poběžovickém archivu“ Státního památkového ústavu Klatovech), který jí bezvýhradně svěřil výchovu dětí i správu panství, a odmítala jakékoliv zásahy ze strany mužovy rodiny. Po smrti manžela se Mitsuko přestěhovala do Vídně, kde její děti navštěvovaly elitní školy. Do Poběžovic se vracela pouze na pracovní návštěvy, hlavně o letních prázdninách. Neustále zůstávala ve spojení s japonskými diplomaty, kteří ji hojně využívali pro její četné společenské styky, a také pro vysoké postavení manželovy rodiny, hlavně strýců Karla a Maxe Coudenhove s jejich významným postavením v zemské správě Čech, Moravy a Slezska.⁴⁷ Strýcové sice nebyli formálními poručníky dětí, ale již za života hraběte Heinricha drželi nad mladou rodinou ochrannou ruku – nejprve to byl strýc Karl, po jeho smrti strýc Max. Když třeba v roce 1901 v Praze byl přestavěn most přes řeku Vltavu od Národního divadla na Újezd, původně zvaný Řetězový most císaře Františka I. (dnešní Most

legií), zastával strýc Karl Maria Coudenhove úřad místodržitele v Čechách (1896-1911) a na slavnostní ceremoniál pozval jak Jeho Veličenstvo císaře, tak i Heinrichovu rodinu. Mitsuko popisuje podrobně ve svých *Pamětech* (2005, str. 52), že šlo tehdy o velkou slávu - z obou stran mostu byly postaveny dvě věže, sloužící k vybírání mýtného a vyzdobené jako slavobrány, a celá Praha se shromáždila, aby uvítala vídeňského mocnáře. U bran byla umístěna řada stánků, kde se kromě občerstvení prodávaly pamětní medaile, upomínkové koflíky, dečky, kapesníky a nepřeberné množství drobných suvenýrů s pietním portrétem císaře. Večer v paláci Lobkowitzů se na počest císaře konal slavnostní ples a byla pozvána všechna česká a rakouská šlechta. Strýc Karl, pražský místodržitel, se účastnil spolu se svým bratrem Maxem, tehdy ještě rakouským politikem ve Vídni. Domácí paní, kněžna Anna Lobkowitzová, rozená Lichtensteinová, manželka zemského maršála Čech, knížete Jiřího Lobkowitze, chtěla prokázat Mitsuko poctu, aby jako první ze vzácných hostů se poklonila císaři. Ve frontě čekatelů tedy Mitsuko vzdala hold císaři jako první, v doprovodu svého manžela. Císař se jí zeptal, zdali už si zvykla na svou novou vlast. Jeho němčina byla dosti srozumitelná, takže Mitsuko odpovídala hladce a dostávala další otázky. Šlechta za jejími zády však začala reptat, že snad tímto rozhovorem chce Mitsuko na sebe upoutat pozornost. Mitsuko se toho šumu v pozadí polekala, tak raději rozhovor s císařem rychle ukončila. Když pak požádala o vysvětlení svého manžela, údajně odvětil: „Šlechta by měla respektovat vůli císaře. Přichází do módy neshášenlivost, všichni poměrují svou prestiž postavením u dvora a svou národností. O přízeň císaře dnes soupeří Slované, Hunové i Germáni. Tím říší jen politicky oslabují a její moc upadá, zatímco ostatní státy jsou silné díky své svornosti.“ (*Paměti*, 2005, str. 52)

Později se přízeň strýce Karla osvědčila ve prospěch japonského císařství, když v roce 1911 navštívil Vídeň a Prahu princ **Kotohito Kanin** (1865-1945) se svým doprovodem.⁴⁸ Japonský princ, narozený v Kjótu a vychovaný v buddhistickém klášteře, vystudoval v letech 1877-1881 Císařskou japonskou armádní akademii (*Rikugun šikan gakkó=Imperial Japanese Army Academy*). Pro dědičnou fyzickou slabost hlavní linie císařského rodu Meidži, provázeného četnými úmrtími následníků, byl adoptován za bratra a potenciálního dědice císaře Meidži, který ho v letech 1882-1894 vyslal studovat ještě vojenskou strategii a techniku ve Francii. Specializoval se na dělostřelectví a po svém návratu do japonské armády nastoupil

k dělostřeleckému pluku. Bojoval nejprve v čínsko-japonské válce (1894-1895), poté v rusko-japonské válce (1904-1905) a v roce 1912 dosáhl hodnosti generála. Stal se vrchním válečným poradcem armády císaře Taišó (1911) a ochotně ho zastoupil i při první diplomatické misi do Evropy (1911), neboť císař Taišó se nijak netěšil pevnému zdraví. Poté, s nabytím hodnosti polního maršála v roce 1919, působil v Císařské japonské armádě (*Dainihon Teikoku Rikugun=Imperial Japanese Army*) a doprovázel ještě při návštěvě Evropy v roce 1924 korunního prince Hirohita, budoucího císaře éry Šówa (1926-1989). V roce 1931 se stal náčelníkem generálního štábu Císařské japonské armády, namísto odstupujícího generála Hanzó Kanaya. V roce 1938 byl silně kritizován zato, že použil chemických a bakteriologických zbraní proti čínskému Kuomintangu a čínským civilistům při vojenském zásahu v Nankingu. Bránil rovněž v roce 1940 soudobého japonského premiéra a admirála ve výslužbě Mitsumasy Yonai v úsilí o obnovení dobrých vztahů s USA a Spojeným královstvím, a tím, že přinutil k rezignaci jeho ministra války, generála jménem Shunroku Hata (1879-1962), způsobil i pád jeho vládního kabinetu. (TANAKA, 1998, str. 16-17). Poté po dohodě s vysokými armádními činiteli navrhl jako nového ministra války generálporučíka Hidekiho Tójo a nový kabinet pod vedením prince Fumimaru Konoe (1940-1941). Podpořil tím uzavření Paktu tripartity japonského císařství s nacistickým Německem a fašistickou Itálií. Ze své funkce odstoupil v roce 1940 a zemřel přirozenou smrtí v roce 1945. Byl rovněž podporovatelem militaristické ideologie v kontextu tzv. státního náboženství šintó. (AMMENTHORP, *The Generals of World War II.*), <http://www.generals.dk/princ/Kanin/Kotohito/Japan.html>

Mitsuko se s ním a jeho chotí, princeznou Chieko Sanjó (1872-1947), setkala v hotelu Imperial ve Vídni roku 1911 a obdržela od nich darem dvě role japonského vyšívání hedvábí na nové kimono. Setkání zprostředkovali jejich společní známí z tokijského císařského dvora – dvorní ceremoniáři baron a baronka Sanomiya, kteří také požádali Mitsuko prostřednictvím Japonského vyslanectví ve Vídni o doprovod delegace po pražských památkách. Tehdy dodal oficiální rámec návštěvě delegace v Praze právě strýc Karl Coudenhove s uspořádáním slavnostní hostiny a Mitsuko provázela osobně delegaci po Praze. (*Paměti*, 2005, str. 52).

Na počátku 20. století dožrála Mitsuko v Evropě exotické krásy. V roce 1904 vyrobili

k její počtě v pařížské firmě Guerlain parfém, jenž dodnes nese její jméno a s touto značkou je stále v oběhu na trhu. V průběhu první dekády 20. století však zemřeli Mitsuko v Japonsku oba rodiče a její závislost na přízni japonské komunity ve Vídni se stále stupňovala. Jinak, svou hlavní mravní oporu nacházela Mitsuko v aristokratickém původu svého manžela a v konzervativním založení jeho rodiny s vazbou na katolický klér, v Rakousku i v Čechách. Byla pyšná na tuto svou příslušnost ke starobylému šlechtickému rodu, vůči němuž navzdory přeměnám v evropské společnosti po 1. světové válce a odlišné dráze svých dětí zůstala loajální až do své smrti.

⁴⁵ V návaznosti na pozn. ⁴¹ - Německý tlumočník hraběte Heinricha, Alexander George Gustav von Siebold (1846-1911), byl skutečně velkou osobností. Jako nejstarší syn japanisty a lékaře Philippa Franze Balthasara von Siebolda dospěl v městě Nagasaki, kde také získal první tlumočnickou práci pro Císařské ruské námořnictvo. Pak pracoval ještě jako nezletilý mladík na britském konzulátě v Edu (starší předrevoluční název pro Tokio) a v roce 1869 se stal oficiálním poradcem pro Rakousko-uherskou monarchii v Japonsku (od císaře Františka Josefa I. dokonce obdržel titul barona). Poté pobýval několik let v Evropě a do Japonska se vrátil v roce 1885, kdy v letech 1892-1894 pomáhal při uzavření Anglo-japonské smlouvy pro obchod a lodní přepravu. Byl cenným spolupracovníkem hraběte Heinricha při plnění úkolů jeho diplomatické mise v Japonsku. (SIEBOLD, 2013)

⁴⁶ Marie, příjmením Dalmont a původem Francouzka, je skutečnou postavou studentky operního zpěvu ve Vídni, uváděné v archívních záznamech rodiny, u níž však není prokázán příbuzenský vztah s tehdejší slavnou sopranistkou Marií Domain Dalmont, jež v polovině 19. století zpívala převážně v operetách Jacquesa Offenbacha ve Vídni i v Praze. V archívu u nás se objevuje její jméno jen jako studentky vídeňské hudební a herecké konzervatoře v druhé třetině 19. století. Byla první nešťastnou láskou hraběte Heinricha, jež po porodu jeho levobočka spáchala sebevraždu zastřelením, společně se svou blízkou přítelkyní. Syn hraběte zemřel rok po své matce v Paříži, kde po dvacetiletém pátrání hraběte Heinricha byl jeho hrob nalezen policií a úředně ověřen.

⁴⁷ Rakouský státní úředník a politik Karl Maria Coudenhove (1855-1913), bratr Maxmiliána Julia Coudenhove, vystudoval práva a věnoval se politice. Ve státní službě působil nejprve od roku 1876 na moravském místodržitelství v Brně, pak v letech 1893 – 1894 byl místodržitelem v Čechách. V letech 1894 – 1896 byl zemským prezidentem ve Slezsku a v letech 1896 – 1911 českým místodržitelem. Po něm nastoupil kníže František Thun a jeho následníkem se stal strýc Max Coudenhove (1856-1928), poslední místodržící v Čechách během Velké války, známý jako ortodoxní katolík a monarchista s militantním postojem, působící ve své funkci až do převratu v roce 1918. Proslul tím, že před rozpadem Rakouska-Uherska plánoval korunovaci císaře Karla na českého krále (MAŠEK, 2010, str. 46-47).

⁴⁸ Japonská historička Yuki Tanaka shromáždila dokumenty o použití chemických zbraní v Číně z příkazu prince Kanina - viz TANAKA, 1988, p.16 - 17. Jinak, armádní kariéru a politický vliv prince Kanina v Japonsku především v 30. letech spolu s dalším válečným vývojem ve vládě prince Konoe ve 40. letech minulého století popisuje u nás podrobně publikace Aleše Skřivana Cestou samurajů, SKŘIVAN, 2005, str. 79 – 171.

3. 1. 5 Angažovanost manželů Coudenhove-Kalergi v mezinárodních vztazích

Když v roce 1904 vypukla rusko-japonská válka, hraběnka Mitsuko onemocněla po porodu nejmladšího syna Karla (1903) plicní chorobou (patrně TBC ve svých počátcích) a léčila se v sanatoriu Arco ve švýcarských Alpách. Panuje i domněnka, že trpěla psychickými depresemi a potřebovala změnu prostředí. Děti si vzal na starost manžel a domácí učitelé. Starší chlupci matce často psali a referovali, jak se rodině doma daří (korespondence s dětmi v různých jazycích je zachována v „poběžovickém archivu“ Státního památkového archivu v Klatovech, nesignováno). V té době pobýval ve Švýcarsku z důvodů perzekuce carského dvora i Vladimír Iljič Lenin. Japonský tým NHK Service Center v Tokiu vyvodil z historických pramenů, které se jim podařilo získat, a také z děkovných listů, psaných Mitsuko japonskými armádními činiteli po skončení rusko-japonské války, že manželé, či přinejmenším hrabě Heinrich, se s Leninem setkali. V poběžovickém archivu je zachován fragment dopisu bývalého ministra japonského námořnictva, námořního admirála a markýze **Tsugumichi Saigo** (viz jeho profil v *Great Historical Figures*, 1978, str. 280-283), v němž manželům děkuje za jejich spolupráci během války. Kontakt zřejmě zprostředkovalo japonské vyslanectví ve Vídni (viz přílohu Dokumentů v závěru práce). Vzhledem k tomu, že žádná jiná „spolupráce“ manželů během rusko-japonské války není známa, dá se vyvodit, že k setkání s hrabětem Heinrichem (možná i s Mitsuko) mohlo dojít v Curychu v roce 1904, u příležitosti navazování spojení ze strany japonských výzvědných kruhů.

Jistá pravděpodobnost tu existuje. Když V. I. Lenin pobýval v Curychu v roce 1904 a sanatorium, kde se v té době necelý rok léčila Mitsuko, nebylo od města daleko. Navštěvoval ji tam nejen manžel, ale i japonští diplomaté z Vídně. V průběhu rusko-japonské války vytvořilo Rusko trojalianci s Německem a Francií na obranu svých zájmů v Jihovýchodní Asii, kdežto Japonci měli na ochranu svých zájmů v Mandžusku a Koreji vytvořenou dohodu s Anglií. Rakousko mělo zase své zájmy v Jižní Africe, kde válka v blízkosti Černého moře skončila v roce 1906. Nálada v Rakousku byla stálým způsobem protiruská. Na podkopání ruského impéria měli stejný zájem jak Rakušané, tak i Japonci, kteří podporovali aktivně přípravy revolučního povstání v Rusku. To vypuklo poprvé v roce 1905, po vítězství Japonska ve válce s Ruskem. Japonci velmi stáli o jednání s Leninem, podnět k tomu měl dát osobně **Jacob Schiff**⁴⁹, americký bankéř a bohatý židovský obchodník,

který se ostře stavěl proti pogromům v Rusku na přelomu 19. a 20. století. Nejprve půjčoval carské vládě peníze s podmínkou, že zastaví perzekuce a masakrování Židů. Ruská vláda mu bezprostředně po půjčce vždy vyhověla, ale později vše vrátila do starých kolejí. Jacob se tedy rozhodl skoncovat s vládou carského Ruska a předsevzal si, že problém se dá vyřešit podporou proletářské revoluce. Carské Rusko tehdy drželo světový primát v počtu rebelantů proti vnitřnímu režimu. Jejich spolky, včetně židovských, se přesunuly do podrobeného, ale vzdálenějšího Polska nebo Finska a jejich počet se pohyboval kolem jednoho sta. Jacob těmto spolkům dával peníze, avšak přednost u něj získala v průběhu rusko-japonské války úderná japonská armáda, o níž byl přesvědčen, že Rusy nakonec porazí. Jacob chtěl, aby carské Rusko zůstalo válkou vyčerpané a destabilizované, a aby je zachvátila revoluce ještě dříve než válka skončí. Japonští vojáci byli z jeho pohledu velmi disciplinovaní a trénovaní, pouze jim chyběly hmotné prostředky pro dosažení vítězství. Bylo tedy dobré podporovat jejich armádu a chránit tím zároveň svou židovskou rasu. Investiční podporu Japoncům od něj přejímala Japonská národní banka. (viz SCHIFF, 1928)

Nebyla to však pouze osoba Jacoba Schiffa, ale sami ilegální rebelové organizovaní ve spolicích a stranách v Polsku a Finsku, formálně podřízených Rusku, kteří si byli vědomi nutnosti spojení s vojenským nepřítelem. Pro navázání vzájemného spojení tedy jmenovala japonská vláda zvláštního pověřence, plukovníka jménem **Motojiró (=Genjiró) Akashi** (1864-1919), jehož úkolem bylo zmapovat všechny vzbouřence a pomoci jim ke svržení carské moci.⁵⁰ Akashi byl jmenován vojenským atašé u japonských konzulátů nejprve v Rusku, pak ve Francii, později svou činnost přesunul do Vídně a do dalších zemí. Pocházel ze samurajského rodu v prefektuře Fukuoka, vystudoval Císařskou japonskou armádní akademii a na své projekty dostával od japonské vlády mimořádné prostředky (údajně šlo o částku až 1 milionu amerických dolarů, tj. v dnešním přepočtu cca 40 bilionů dolarů, určených výslovně na podporu ruské revoluce; KOYAMA, 1966). Původně sloužil v armádě, avšak technokraté si ho příliš necenili, takže objevil svou nezastupitelnou roli jinde. Od roku 1902 zahájil svou výzvědnou činnost u japonské legace v Petrohradě, kde vybudoval síť spojení s ilegálními buňkami revoluce v Rusku. Za hranicemi Ruska pak navázal spojení s pomocí Britsko-japonské aliance a britského špiona Sidneyho Reilly, který kamufloval svou činnost v Rusku obchodem s dřevem, s hnutím za samostatnost v ruských satelitních državách. Akashi si získal důvěru protagonistů hnutí

svým vystupováním, byl údajně společenský, hovorný a družný. O setkání s Leninem v roce 1904 v Curychu svědčil později, v době po skončení rusko-japonské války takto: „Byl absolutně oddaný své ideologii, čistého smýšlení a nezištný, na vlastní prospěch nikdy nepomýšlel. Byl na první pohled jediným možným vůdcem ruské revoluce.“ (pozn.⁵⁰,převzato z reedice *Rakka rjúsui*, Státní knihovna japonského parlamentu, http://www.ndl.go.jp/jp/data/kensei_shiryou/kensei/akashimotojirou 1.html)

Akashi líčí i epizodu, jak při jednom z konspiračních setkání kouřil doutník a Lenin se podivoval jeho dobré kvalitě. Akashi mu doutník nabídl, ale získal odpověď, že každý vůdce politického hnutí si musí dávat pozor i na takové maličkosti, jako co před kým kouří. Lenin rovněž údajně obhajoval své přesvědčení, že demonstranti nebo rebelové by neměli být hned vyzbrojováni. Mínil, že dokud nemají v rukou zbraně, nebudou vojensky napadáni ani armádou ani policií. Akashi však pro ně přivážel velké peníze, jež musely být použity účelově. Netrval vždy jen na vyzbrojování - jednal v zásadě jako Jacob Schiff - podporovat destabilizaci carské vlády stávkami, sabotážemi a všemi možnými prostředky, avšak s konečným cílem svrhnout vládu revolucí. Jeho prostředky mohly být například použity dílem na podporu plánovaných mezinárodních konferencí carského odboje, dílem na sabotáže transsibiřské magistrály, přes kterou se přepravovala ruská munice do sibiřské oblasti námořních bojů s Japonci. (převzato z reedice *Rakka rjúsui*, Státní knihovna japonského parlamentu, http://www.ndl.go.jp/jp/data/kensei_shiryou/kensei/akashimotojirou 2.html)

Kromě Lenina jednal Akashi i s Gabonem, Klotokinem, Siliaksem, Plechanovem, Gorkým a dalšími protagonisty carského odporu. Jeho přímým nadřízeným v japonské armádě byl **Gaishi Nagaoka** (1858-1933), starý známý manželů Coudenhove-Kalergi již od dob Tokia, s nímž se hrabě Heinrich poznal během čínsko-japonské války (1894-1896) na frontě v Číně a který v době rusko-japonské války se bojů přímo neúčastnil, avšak působil v týlu jako generál japonské armády a zástupce náčelníka generálního štábu.⁵¹ Nagaoka věděl, že hrabě Heinrich ovládá ruštinu. Je tedy možné, že plukovníka Akashiho mohla poznala nakonec osobně i hraběnka Mitsuko a její manžel zvlášť.

V rodinné korespondenci v „poběžovickém archivu“ v Klatovech se zachovalo hodně novinových výstřižků a zpráv z průběhu rusko-japonské války, i z doby po vítězství z Japonska. Zaslala je jednak rodina, avšak také přátelé a známí manželů z japonských vládních kruhů,

z nichž mnozí rozvíjeli svou kariéru právě nejen ve funkcích vysokých státních úřadů pro vnitřní a zahraniční politiku, ale především v japonské armádě. Jednou takovou klíčovou osobností byl baron **Kenichi Óshima** (1858-1947), jenž se seznámil s hrabětem Heinrichem rovněž v průběhu čínsko-japonské války, kde sloužil ve štábu generála Aritomo Yamagata a sblížil se s hrabětem hlavně proto, že uměl dobře německy.⁵² Před jejich seznámením v letech 1891-1893 pobýval na studijní stáži jako vojenský atašé se specializací na dělostřelectví ve Francii a v Prusku, takže ovládal jazyky. S hraběnkou Mitsuko si byli představeni ve vládním kabinetu premiéra Itó na podzim 1895, kdy premiér s ní osobně konzultoval novoroční audienci u císaře Mutsuhito (Meidži) a císařovny Haruko v císařském paláci před odplutím manželů do Evropy. Tehdy se baron Óshima vyslovil, že manžele navštíví brzy i s chotí v jejich novém evropském domově (*Paměti*, 2005, str. 30-33). Nikdy však k jeho návštěvě nedošlo, protože baron sloužil během rusko-japonské války (1904-1905) na hlavním velitelství Císařské japonské armády a po válce zastával různé významné administrativní a vojenské funkce uvnitř generálního štábu japonské císařské armády. V roce 1907 byl jmenován generál majorem, v roce 1913 generál poručíkem, a od roku 1916 do roku 1918 se stal Ministrem války Japonska (v období premiérů Shigenobu Ókuma a Masatake Terauchi). V roce 1919 se však stáhl z aktivní politiky do oblasti vnitřního zásobování a ponechal si pouze členství v japonském Senátu (Sbor aristokratů=House of Peers). V politickém životě ho prakticky vystřídal jeho syn **Hiroshi Óshima** (1886-1975).

Baron Keniichi Óshima se svou chotí zasílali po řadu let pro Mitsuko během jejího pobytu ve Vídni na japonské vyslanectví časopisy a jiné tiskoviny, aby se jí nestýskalo po domově a její mateřštině. Od roku 1906 do počátku Velké války jí je jako prostředník předával údajně vyslanecký tajemník Honda, jehož osobu sice hraběnka děkovně zmiňuje na několika místech svého deníku, avšak nepodařilo se ho zatím identifikovat. Podle záznamů hraběnky Mitsuko tajemník Honda působil během Velké války na japonském vyslanectví v Londýně a dále ve 20. letech na vyslanectví v Německu, avšak jeho totožnost není prokázána (pozn – zcela náhodným způsobem objevil Mgr. Martin Krska z ÚJEP a Muzea v Ústí nad Labem osobu pana Seirokua Hondy, který od roku 1890 dojížděl za svého studijního pobytu v Německu do severních Čech, a zajímal se o „věčně ledové jeskyně“ na děčínsku, avšak souvislost diplomatem Hondou není pravděpodobná ani časově).

(link http://zpravy.idnes.cz/japonec-patral-sest-let-na-decinsku-po-tajemne-jeskyni-pp4-/domaci.asp?c=A100825_1438734_usti-zpravy_oks).

Jisté však je, že díky japonským tiskovinám udržovala Mitsuko s vyslanectvím ve Vídni pravidelný kontakt, prospěšný oběma stranám, na což druhý syn Richard nahlížel vesměs skepticky, zatímco třetí syn Gerolf, autodidakt japonštiny s vážným zájmem o kulturu Japonska se z nabytého studijního materiálu radoval (pozn. – *Paměti*, 2005 – německá část „Ausschritte aus Memorien von Richard Coudenhove-Kalergi, str. 111-113).

V roli zasílatele tiskovin podle deníku Mitsuko vystřídal své pracovně vytížené rodiče již před Velkou válkou syn Hiroshi Óshima s chotí, který při návštěvě u ní v Mödlingu v roce 1924 se k tomu sám přiznal, a také Mitsuko mu doznala, že má schováno od něj celých osm ročníků časopisu King (*Paměti*, 2005, str. 22; fragmentárně se tyto časopisy patrně přes dceru Olgu později zachovaly v knihovně na zámku v Poběžovicích). Ve 20. letech byl baron Óshima junior jmenován na dva roky (1923-1924) japonským vyslancem ve Vídni a v Budapešti, a měl před sebou slibnou diplomatickou kariéru.

Tato kariéra však skončila politováníhodným způsobem. Baron Hiroshi Óshima, jenž byl od roku 1906 do roku 1945 členem Císařské japonské armády a dosáhl hodnosti generál poručíka se nakonec stal oddaným diplomatem ve službách Adolfa Hitlera a nacistů. (pozn. – „byl nacistější než nacisti“ – citát amerického novináře Williama L. Shirera z knihy *The Rise and Fall of the Third Reich*, jinak viz v Steen Ammenthorp: „Oshima Hiroshi“ - *The Generals of World War II*. <http://www.generals.dk/general/Oshima/Hiroshi/Japan.html>)

Po návratu do Japonska v roce 1930 se Óshima stal velitelem 10. pěšího dělostřeleckého pluku do roku 1931. V roce 1934 byl jmenován vojenským atašé Japonského vyslanectví v Berlíně, tehdy ještě s hodností plukovníka. Německy hovořil téměř dokonale, takže se řadil k oblíbencům Joachima von Ribbentropa, favoritního poradce Hitlera v oblasti zahraniční politiky. Pod Ribbentropovým vedením se seznámil a stýkal s Hitlerem i soukromě do roku 1935. Díky těmto svým kontaktům byl jmenován v roce 1938 japonským vyslancem v Berlíně (pozn. - po válce vyšlo v průběhu norimberských procesů najevo, že dokonce plánoval zavraždění Stalina se spřátelenými ruskými agenty – viz *Nazi Conspiracy and Agression*, Nüremberg 1945-1946, vol. 1, str. 152). V roce 1939 však byl povolán zpět do Japonska, neboť vztahy mezi německou a japonskou vládou se přechodně řídily podepsáním Německo-

sovětského paktu o neútočení dne 29. 8. 1939 (pro svůj formální význam zvaného i Pakt Ribbentrop – Molotov). Nicméně, v roce 1941 se Óshima vrátil zpět jako vyslanec do nacistického Německa a jeho úzce přátelský poměr k Hitlerovi a Ribbentropovi se utužil natolik, že v roce 1941 obdržel od Hitlera medaili Řádu německého orla ve zlatě (=Order of German Eagle in Gold) jako projev ocenění za zdařilý japonský útok na Pearl Harbor. O všech těchto okolnostech pečlivě referoval Óshima domů do Japonska, aniž by tušil, že jeho přísně tajný „PURPLE kód“ v jeho depeších je průběžně dešifrován a čten Američany, takže v pozdějších letech generál George S. Marshall označil Óshimu za „nejvýznamnějšího tajného informátora o Hitlerových záměrech pro spojeneckou armádu“.⁵³ Po skončení války se Óshima navrátil z Německa do Japonska, byl souzen a krátce uvězněn za své válečné zločiny do roku 1955, kdy byl omilostněn a dožil se poměrně vysokého věku až do roku 1975.

Když se manželé Coudenhove-Kalergi vrátili v roce 1905 ze Švýcarska domů po skončení rusko-japonské války, byla Mitsuko zcela uzdravená, zatímco hrabě Heinrich, jenž se za její uzdravení nepřestával modlit k Bohu a stal se členem asketického katolického řádu trappistů, měl vážně narušenou životosprávu a začínal churavět. Z pozdějších vzpomínek syna Richarda vyplynulo, že jeho otec válečný konflikt Japonska s Ruskem předvídal, správně odhadl jeho průběh i konečné japonské vítězství, avšak po válce se už politiky neúčastnil a snažil se pouze dokončit svůj životní spis *Říše negace*. Zůstalo nezodpovězenou otázkou i pro děti, jak asi hluboce na něj zapůsobila nemoc manželky v období rusko-japonské války, kterou jeho žena tak těžce citově vlastenecky prožívala. Každopádně měl podlomené zdraví a z celkového tělesného vyčerpání si přivodil srdeční potíže, jimž nakonec podlehl (*Paměti*, 2005, str. 110-111).

Po smrti manžela a svém přesídlení do Vídně bydlela Mitsuko v pronajatém domě ve čtvrti Hietzingu a stýkala se s Japonským vyslanectvím pravidelně a často, zvláště když děti povyroستly a pobývaly převážně na školních kolejkách. V té době hned po vítězství Japonska v rusko-japonské válce se stal vyslancem ve Vídni a konzulem pro Švýcarsko hrabě **Kósai (=Yasuya) Uchida** (1865-1936), rovněž starý známý obou manželů z Japonska, ostřílený diplomat a státník od doby Meidži po dobu Šówa.⁵⁴ Vystudovaný právník a anglista, jehož žena byla vychována v Anglii a uměla dokonale anglicky, ještě za vlády dynastie Qing zastával post japonského konzula v Číně a v době působení hraběte Heinricha v Tokiu byl

viceministrem zahraničí ve vládním kabinetu premiéra Itó. Za rusko-japonské války se pak stal vládním zmocněncem pro vojenskou strategii v Mandžusku. Po svém poválečném jmenování vyslancem v Rakousko-Uhersku, dále do Londýna a Washingtonu, se v letech 1911-1912 stal ministrem zahraničí Japonska (za vlády Kinmochiho Saionjiho v jeho 2. volebním období těchto dvou let). Před revolucí v Rusku byl opět jmenován japonským vyslancem do Carského Ruska, avšak po revoluci v roce 1918 se vrátil do Japonska a stal se znovu ministrem zahraničí, jímž zůstal do roku 1923 (mezitím se vystřídal vládní kabinet třikrát – s premiéry Takashi Hara, Korekiyo Takahashi a Tomosaburó Kato). Uchida sloužil dvakrát krátce i jako prozatímní japonský premiér - v roce 1921 po násilné smrti premiéra Hary a v roce 1923 po náhlém úmrtí premiéra Kato, těsně před velkým zemětřesením v Tokiu a celé okolní oblasti Kantó. Ke konci 20. let ještě navštívil Evropu a při návratu přes Vídeň se zastavil v roce 1928 i u hraběnky Mitsuko v Mödlingu k jejich poslednímu setkání (*Paměti*, 2005, str.21). V roce 1930 pak byl jmenován do Sboru aristokratů (House of Peers) japonského Senátu a v letech 1932-1933 se stal ještě naposledy japonským ministrem zahraničí (za vlády premiéra Makoto Saito). Ke sklonku svého života usiloval o formální diplomatické uznání loutkového státu Mandžukuo v Číně a poté i o vystoupení Japonska ze Společnosti národů.

Hraběnka Mitsuko jím byla pozvaná na japonské vyslanectví ve Vídni v roce 1908, kde jí Kósai Uchida oznámil, že očekávají vzácnou návštěvu jeho spolupracovníka, barona **Giichiho Tanaku** (1864-1929)⁵⁵, který absolvoval v roce 1892 Císařskou japonskou armádní akademii a bojoval v první čínsko-japonské válce. Poté studoval od roku 1898 do roku 1902 v Rusku a získal i funkci vojenského ataše v Moskvě a v Petrohradě. V době rusko-japonské války sloužil se znalostí ruského jazyka jako pobočník generála Gentaró Kodamy v Mandžusku, a zároveň jako spolupracovník vyslance Uchidy vypracoval v roce 1904 pod jeho vedením plán obrany Japonska, vysoce oceněný generálním štábem armády, zvláště velitelem generálem Aritomem Yamagatou. Zůstala v platnosti až do vypuknutí první světové války a v roce 1906 za něj Tanaka obdržel Řád zlatého draka (Kinši kunšó=Order of the Golden Kite=Řád zlatého luňáka, udělovaný výhradně jen za vojenské zásluhy a zrušený až nejvyšším velením spojeneckých vojsk po 2. světové válce v roce 1947). Vyslanec Uchida tudíž svého kolegu chválil jako ostříleného vojáka a rozvědčíka, který se ovšem v té době věnoval i výchově mladých vojenských kadetů, takže hodlal navštívit ve Vídni tereziánské

vojenské gymnázium, kde studovali tři synové Mitsuko. Informoval ji, že pan Tanaka má před sebou velkou budoucnost, pozorovatelé v něm vidí politického následníka ministerského předsedy Itó. (*Paměti*, 2005, str. 42) Mitsuko tedy ochotně seznámila vzácného hosta s ředitelem gymnázia svých synů, který pak navštívil školu v doprovodu tehdejšího japonského vojenského ataše vyslanectví ve Vídni, plukovníka Kanayi Hanzó, pozdějšího vrchního velitele japonské armády v roce 1931. Patří i k zajímavostem okruhu těchto význačných vojenských známých Mitsuko, že baron Giichi Tanaka nahradil v roce 1918 ve funkci Ministra války jiného jejího přítele barona Keniichiho Tanaku, který tímto nadobro rezignoval na svou aktivní vojenskou kariéru.

Když vypukla první světová válka, od smrti hraběte Heinricha uplynulo již osm let. V Sarajevu byl zavražděn následník rakouského trůnu a Rakušané s Němci se dostali do válečného konfliktu se státy Dohody. Japonská národnost zahrnala Mitsuko na opačnou stranu politického tábora, na rodinný zámek Pivoň v sudetském pásmu u bavorských hranic. Před válkou absolvovala Mitsuko ve Vídni s ostatními dámami ze polečnosti kurs ošetřovatelky Červeného kříže, takže zřídila v ambitu bývalého kláštera vojenský lazaret pro raněné rakouské vojáky a v době nedostatečného zásobování pěstovala i brambory a obilniny, mimo jiné i pro odvodů armádě a válčícímu státu. Chtěla jít zjevně příkladem svým dětem (snad pod vlivem někdejšího mravního hesla „dobré ženy a moudré matky“?) a probudit v nich smysl pro vlastenectví, čest a splnění občanských povinností k jejich císaři. Zatímco v její pravé vlasti v Japonsku vyhlásili válečný stav Německu a potažmo i Rakousku-Uhersku a na ostrově Aošima budovali obrannou vojenskou linii, Mitsuko se svou prorakouskou činností na Pivoni se chovala především dle přání a poslední vůle svého chotě jako „dobrá Evropanka a katolička“. Kdepak by ji bylo napadlo, že jednou její rodná vlast a pracně zvládnutá druhá rakouská domovina vzájemně zkříží své zbraně?! Poslušna mravního imperativu svého bytostného patriotismu, tj. oddanosti, začínající poslušností k otci, přes věrnost manželovi až k zaslíbení se císaři a Bohu, rozhodla se být mravním vzorem svým dětem, i když neměla příliš v lásce politicky orientovaný nacionalismus a militarismus. Požádala však před odvodem nejstaršího syna Hanse na frontu svého známého z rakouské společnosti, majora Habersteina, původně vysokého úředníka na ministerstvu obrany ve Vídni a později pobočníka arcivévodky Karla I., aby vyslal jejího

nejstaršího syna Hanse přímo k velení rakouské spojenecké armády na frontě, a sama se oddala modlitbám za jeho záchranu. Všechny její děti nakonec válku přežily, nejstarší Hans i třetí syn Gerolf na frontě, pouze druhý syn Richard nebyl odveden ze zdravotních důvodů a situace se s ním vyvinula zcela jinak.

Předsevzetí „dobré katoličky a Evropanky“ hraběnky Mitsuko ovšem vzalo za své po skončení války, kdy byl po rozpadu rakousko-uherské monarchie zrušen po vyhlášení republiky v Čechách šlechtický stav zákonem z prosince 1918. Mitsuko se přihlásila ke své původní japonské identitě a obnovila styky s japonskou diplomacií, nejenom ve Vídni, ale i v Německu, a nakrátko také s nově ustaveným japonským vyslanectvím v Praze (prvním vyslancem, který do Prahy přijel v roce 1920 a působil zde do roku 1923, se stal dr. Harukazu Nagaoka (1877-1949), člen japonské delegace na Pařížské mírové konferenci v roce 1919 a později vyslanec v Berlíně (1926-1930) a v Paříži (1932-1933), a také úřadující člen Společnosti národů v roce 1932, viz podrobněji v *Pamětech*, 2005, str. 61). Pražský japonský vyslanec byl nadšeným stoupencem prezidenta T. G. Masaryka a obdivovatelem mírových snah Richarda Coudenhove-Kalergi. Reprezentoval Japonsko v roce 1923 na Mírové konferenci v Lausanne a sloužil v letech 1925-1926 také jako zplnomocněný ministr v Haagu. Zaměstnal na japonském vyslanectví v Praze Gerolfa Coudenhove-Kalergi jako tajemníka a tiskového mluvčího, kde setrval až do uzavření vyslanectví v roce 1941. Hraběnka Mitsuko však prožívala v poválečné době osobní roztržku s dětmi, jež daly přednost před japonskými styky spíše evropanství a novému modernímu způsobu života, se vzděláváním a plným pochopením pro principy liberální demokracie v nově ustavených republikách. Proto po vyhlášení samostatného Československa jejich matka přesídlila pouze s dcerou Olgou jako pečovatelkou v roce 1923 do tichého městečka Mödlingu u Vídně, kde si vytvořila malou japonskou domácnost a přijímala pouze japonské návštěvy. Zemřela tam v roce 1941 po třetím záchvatu mozkové mrtvice. Když v roce 1931 přijel do Vídně na státní návštěvu bratr japonského císaře Hirohita s manželkou, princ a princezna Takamatsu, jež byla vnučkou patnáctého šóguna rodu Tokugawa, byl mladý princ již v té době pověřen vrchním velením japonského námořnictva a podporoval i dohodu s hitlerovským Německem. Na cestě kolem světa se však zastavil v Anglii, aby poděkoval princovi z Walesu za někdejší zaslání Podvazkového řádu anglického krále a ve Vídni hodlal pozdravit tehdejšího rakouského spolkového prezidenta Wilhelma

Miklase (1872-1956), jenž působil ve funkci od roku 1928 až do německé okupace Rakouska v březnu 1938. Mitsuko byla tehdy pozvána do apartmá císařských manželů v hotelu Imperial ve Vídni k oficiální audienci, provázené mimořádnými poctami a dary uměleckých předmětů, neboť císařovna Haruko, jež kdysi v době Meidži přijala Mitsuko k audienci před odjezdem do Evropy, byla princovou babičkou. (*Paměti*, 2005, str. 20).

Vyslanectví ve Vídni s Mitsuko obnovilo čilé předválečné styky od 20. let, přestože byla v té době už nemocná a v nemajetném postavení, odkázaná na péči dcery Olgy a příspěvky na živobytí od nejstaršího syna Hanse z Poběžovic. Pravděpodobně však dostávala za své věrné služby i podporu od těchto Japonců, protože patřilo k nepsaným mravním povinnostem úřadu vyslanectví podporovat své „věrné rodáky“, ačkoli se k jejich návratům do vlasti stavěli neochotně. Japonsko mělo v té době před druhou světovou válkou mimořádný zájem na vývoji situace na Balkáně a v přilehlých mořích, také sledovalo pečlivě vývoj v nacistickém Německu z hlediska prosazování své mocenské hegemonie v Asii. Mitsuko v tomto smyslu, a v rozporu se smýšlením svého syna Richarda a ostatních dětí, svou zemi vlastenecky věrně podporovala až do své smrti, naštěstí se však nedožila potupného života v Rakousku po anšlusu, ani proválečné propagandy svých japonských přátel a císaře *mikado*, ani ideologické propagandy japonského imperialismu a vojenského paktu japonské vlády s Německem a Itálií, uzavřeného v roce 1941 za účelem rozdělení moci ve světě.

⁴⁹ K osobě Jacoba Schiffa a věci jeho podpory Japoncům během rusko-japonské války existuje bohatá literatura, viz především původní pramen SCHIFF, Jacob Henry a ADLER, Cyrus, 1928 anebo COHEN, 1999. Dále *Dictionnary of American Biography*, „Schiff Jacob Henry“, 1928-1990, str. 430-432 anebo LORD, 1960, str. 71-79 a další. Po skončení rusko-japonské války v roce 1905 byl Schiff oceněn Japonským řádem posvátného pokladu (Zuihóšó=Japanese Order of Sacred Treasure), dále v roce 1907 Japonským řádem vycházejícího slunce, zlaté a stříbrné hvězdy (Kjokudzicušó=Japanese Order of Rising Sun, Gold and Silver Star, v pořadí druhý řád z celkem osmi čestných řádů), osobně předaným císařem Meidži v císařském paláci v Tokiu. (ADLER, 1921, p. 12-14)

⁵⁰ Osobnost plukovníka Motojiró Akashi, který v závěru své vojenské kariéry se stal armádním generálem a získal titul barona, je pevně ukotvena v japonských dějinách. Váže se k němu i jeho vlastní autorská literatura: Rakka rjúsui (Proud Rakka= Rakka Stream) – spisy generála Motojiró Akashi, uložené ve sbírce Státní knihovny japonského parlamentu, anebo Russo-Japanese War of Plot Tools Akashi (Rusko-japonská válka podle strategie Akashi), vydal Maruzen, Tokio, 1995. Dále je to například Akashi taisa to roša kakumei (Plukovník Akashi a ruská revoluce), autor Kiyoshi KOYAMA, Hara Shobó, Tokio 1966 a 1984, anebo Saka no ue no kumo (Mraky nad svahem), autor Ryotaró SHIBA, New Edition Bungei, Tokio 1968 a 1999, a mnohé další.

Vzhledem k tomu, že Akashi působil po atentátu na guvernéra Hirobumi Itó v roce 1909 v Koreji jako jeho tamější nástupce a nejvyšší policejní japonský komisař s mimořádně přísným režimem zatýkání a vojenských zásahů, je běžně uváděn i v publikacích korejských dějin

(http://www.drysdalekd.com/Gup_Info/Gup_Histories/Ahn_Joong_Gun_Hist.htm).

V roce 1969 byl v Japonsku jeho životní příběh úspěšně zdramatizován a zfilmován pod názvem Nihon Daikaisen=Battle of the Japan Sea (Boj o japonské moře).

⁵¹ Generál Gaishi Nagaoka se vzdal aktivní služby v armádě v roce 1915 a věnoval se dále výzkumu letectví své země. Proslul svým velkým knírem o šířce 70 cm, o němž se tradovaly legendy, že rostl úměrně jeho hodnostem v japonské armádě. Měl nesporně velké zásluhy o rozvoj aviatiky v Japonsku, díky nimž byl zvolen v roce 1924 poslancem Senátu japonského parlamentu. Z roku 1931 se zachoval jeho fotografický snímek s Charlesem Lindberghem (Nagaoka Gaishi, 1989).

⁵² Zaslouženou monografií o osobnosti a vojenské kariéře barona Kenichiho Óshimy představuje kniha Harriese Meiriona, *Soldiers of the Sun: The Rise and Fall of the Imperial Japanese Army*, HARRIES, 1994. (dále Wendel, Marcus. „Army Ministers of State“, link <http://www.axishistory.com/index.php?id=6793>. Axis History Factbook)

⁵³ O osobnosti Hiroshiho Óshimy byla publikována zdařilá monografie BOYD, 1993 a MATTHEWS, 1993. U nás jej představila publikace Aleše Skřivana, *Pád Nipponu*, SKŘIVAN, 2006, str. 257. Jinak viz Ammenthorp, Steen. „Oshima Hiroshi“. *The Generals of World War II*. Link, <http://www.generals.dk/general/Oshima/Hiroshi/Japan.html>

⁵⁴ Profil osobnosti Kósaie Uchidy představují publikace BEASLEY, W.G. anebo GULIK, 1993. (link - http://en.wikipedia.org/wiki/Uchida_Kosai)

⁵⁵ Profil osobnosti barona Giichiho Tanaky viz v publikaci GLUCK, 1987 anebo MORTON, 1980 anebo HARRIES, 1994. (biografický link je ze zdrojů Kolumbijské encyklopedie přístupný na <http://www.bartleby.com/65/ta/Tanaka-G.html>)

3. 2. 1 Rekonstrukce rodiny hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi a její sociální zařazení

Rodina hraběte Heinricha Coudenhove-Kalergi vznikla spojením holandského rodu Coudenhove a řeckého rodu Kalergi(s) sňatkem otce, hraběte Franze Karla Coudenhove s Marií Kalergi(s) v roce 1857 v Paříži. Coudenhovové měli široce rozvětvený rodokmen po střední Evropě, s původem v severobrabantském Uradelu. První zaznamenaným předkem rodu je Theodoricus Coudenhove z Brabantu (1240). Jeho potomek Gerolf (pozn.- jeho portrét je vystaven v obrazové galerii stálé expozice rodiny na Státním hradu a zámku v Horšovském Týně) se v polovině 13. století účastnil křížáckých výprav do Palestiny. Vojenské dráze se později věnovalo mnoho příslušníků rodu (MAŠEK, 2002, str. 67).

V 15. století se Coudenhovové rozdělili do několika větví, z nichž některé zůstaly na kontinentu, jiné odešly do Anglie. Na konci 17. století došlo k dalšímu dělení rodu na starší hraběcí a mladší baronskou větev. Baronská větev se větvila na francouzskou a českou. Příslušníci české baronské linie žili v 19. století a na počátku 20. století převážně v severních Čechách, v Duchcově, Teplicích a Chomutově, a vlastnili statek Vojkov na Sedlčansku. (MAŠEK, 2010, str. 46)

Starší větev rodu Coudenhove bojovala v 17. století v holandských válkách za národní sebeurčení na straně Habsburků, a když Habsburkové museli zemi opustit, přesídlili s nimi do Flander, dnešní Belgie. Zůstali tam s nimi do dalších revolučních válek. Když byli během nich opět Habsburkové vykázáni, následovali je do Rakouska. Tam se usadili a za své služby Habsburkům obdrželi od Leopolda II. v roce 1790 hodnost říšských hrabat. Do tohoto stavu byli povýšeni hraběcí manželé Franz Karl Ludwig a Sophie Coudenhove se svými syny Franzem Karlem a Franzem Ludwigem, kteří rozdělili tuto větev do dalších dvou linií. Starší linii založil Franz Karl Coudenhove a v roce 1834 jí byl udělen český inkolát, což znamená, že byla zařazena mezi zemskou šlechtu v zemích České koruny. Její příslušníci žili převážně v Rakousku a Bavorsku. Linie však vymřela po meči Franzem Eduardem, říšským hrabětem Coudenhove v roce 1964. Další, mladší linie říšského hraběte Franze Ludwiga Coudenhove (dědečka hraběte Heinricha) s dvěma syny, Karlem Mariou a Franzem Karlem, se rozdělila na moravskou a českou větev. Strýc hraběte Heinricha, Karl Maria Coudenhove (1814-1868), vstoupil v devatenácti letech do armády a v hodnosti plukovníka se v roce 1849 účastnil

uherského tažení. V roce 1851 se oženil s Leopoldinou, rozenou Honrichsovou z Wolfswarffenu a měl z tohoto svazku syna Franze Josefa, který po vymření rodu Honrichsů v roce 1901 získal panství Kunštát a přesunul se s rodinným jménem Coudenhove-Honrichs z Tyrol na jižní Moravu. Druhý říšský hrabě Franz Karl Coudenhove (1825-1893), otec hraběte Heinricha, byl rakouským c. k. komořím, vlastnil statky v Uhrách a po krátké vojenské službě se stal diplomatem. Po svém sňatku s Marií Kalergi (1840-1877), ze starého byzantsko-krétského rodu, zakoupil v roce 1864 zámek Ronsperg na panství v Poběžovicích a usadil se v západních Čechách. Zde také založil bohatou knihovnu, zčásti zděděnou po Mariině otci Johannesovi Kalergis a její velmi kulturně založené matce, polské hraběnce Marie Nesselrode, v mládí vychovávané v carském Rusku. (MAŠEK, 2010, str. 47)

Hrabě Franz Karl Coudenhove opustil Poběžovice, až když jeho žena předčasně zemřela a nejstarší syn Heinrich odjel za diplomatickou kariérou z Evropy. Odkázal mu však celé české panství i panství Zamuto v Maďarsku pro jeho budoucí rodinný život, od roku 1896 po boku hraběnky Mitsuko. Sám dožíval na rodinném rakouském sídle zámku Ottensheim u Linze v horním Rakousku, odkud pocházela i další větev rodu hraběte Theophila Coudenhove (1803-1880) s manželkou Henriettou z Auerspergů, jejichž potomky byli starší bratřenci hraběte Heinricha, tzv. „strýcové“ Karl a Max, vysocí správní úředníci rakousko-uherské monarchie na Moravě, ve Slezsku a v Čechách. (<http://patricus.info/Rodokmeny/Coudenhove.txt>)

Kalergiové (v řečtině Kalergis) byli jedním z nejstarších evropských rodů byzantské císařské dynastie Fokasů, jež vládla v Evropě v 10. století. Jedna větev rodu pronikla ve středověku do benátské šlechty a překrásný palác Vendramini-Kalergi v Benátkách, kde zemřel Richard Wagner, a který při návratu z Japonska přes Vatikán a Řím navštívili v roce 1896 hrabě Heinrich s manželkou, je připomínkou tohoto člena rodu, který se vyznamenal v bitvě u Lepanta a poté se oženil s dcerou dóžete. Jeden z jejich potomků přešel v 18. století do Ruska, jeho syn Johannes se oženil s Marií, neteří a adoptivní dcerou ruského nejvyššího kancléře Nesselroda, a tato Marie Nesselrode-Coudenhove, babička hraběte Heinricha, byla proslulou krasavicí kosmopolitního založení, jež se přátelila s Wolfgangem Goethem, Heinrichem Heinem, Richardem Wagnerem, Honoré Balzacem, Theophilem Gautierem, Eugénem Delacroix, F. A. R. de Chateaubriandem a dalšími osobnostmi své doby. Jejich dcera Marie Thekla, manželka hraběte Franze Karla

Coudenhove a matka Heinricha, byla jejich jedinou dědičkou. Aby větev rodu Kalergi nezanikla, dal Johannes Kalergi souhlas k sňatku své dcery Franzu Karlovi Coudenhove s podmínkou, že manželé budou používat obě rodová jména. O spojení obou jmen však požádali až Franzovi synové Heinrich a Richard v roce 1903, aby je ve dvacátých letech 20. století opět z nezbytí zrušili. Od té doby bylo příjmení Kalergi používáno členy rodiny Coudenhovů jen sporadicky. (MAŠEK, 2011, str. 47)

Naopak moravská větev rodu Coudenhove-Henrichs, z linie Karla Marii Coudenhove, byla ve spojení obou jmen zachovávána od roku 1899 až do roku 1933, i po sňatku syna Franze Josefa Coudenhove-Honrichse se čtvrtou dcerou hraběte Franze Karla a Marie Kalergi, Marií Theklou (1865-1933), jež se stala také kmotrou hraběnky Mitsuko při jejím katolickém křtu. Narodila se v Poběžovicích, ale byla vychovávána po předčasné smrti své matky staršími bratry ve Vídni. Manžel Franz Josef byl jejím příbuzným, bratrancem, avšak po udělení papežského dispenzu snoubenci uzavřeli legitimní sňatek. Měli jedinou dceru Franziscu (1892-1977), kterou vychovávali na zámku a panství v Kunštátě, jež však v roce 1917 vstoupila do Kongrace Těšitelek Božského srdce Ježíšova v Rajhradu u Brna a v roce 1919 složila slib čistoty. Přijala jméno Marie Anežka po vzoru dnes svatořečené Anežky Přemyslovny, jež se rovněž pro Boží království zřekla majetku, šlechtických titulů a dala přednost evangelijní chudobě. Marie Anežka se stala sekretářkou Matky Rosy, představené rajhradského kláštera a pečovala o své nemocné spolusestry. Její rodiče ovšem oba mezitím onemocněli, otec zemřel dříve roku 1912 a matce pomáhal se správou majetku její synovec hrabě Kuno Theodor Des-Fours-Walderode. S dcerou se vůbec nestýkaly a tento stav trval až do vzniku samostatného Československa v roce 1917, kdy nastoupil ke správě panství placený ředitel. Hraběnka Marie Thekla pak byla upoutána na invalidní křeslo v péči ošetřovatelky a dožila se roku 1933 na zámku za občasných návštěv a péče svého bratra Richarda (mladšího bratra hraběte Heinricha) s dcerou Marií Lucíí. Z dětí Mitsuko jí byla nejbližší Olga, jež prostředkovala občas i korespondenci se svou matkou Mitsuko. Jediná dcera Thekly, dědička Marie Anežka, však v roce 1939 darovala zámek i s velkostatkem rajhradské Kongregaci a odjela nadobro do města Rosario v Argentině, kde misionářsky působila až do své smrti v roce 1977. Větev rodu Coudenhove-Honrichs tím zanikla a zámek zůstal ve státní správě, dnes i jako sídlo Moravského zemského archivu. (ŠTĚPÁN, 2007; 2008)

Muži z větve rodu hraběte Franze Karla Coudenhove byli tradičně vojáky a diplomaty. I hrabě Heinrich Coudenhove-Kalergi (1859 – 1906) absolvoval vojenské školení a po skončení právnických studií ve Vídni snil o tom, že bude jednou rakouským kancléřem, pokračovatelem knížete Metternicha. Měl k tomu všechny předpoklady, jazykové i vzděláním, a snad by byl svého cíle dosáhl, kdyby nepotkal na jaře roku 1892 v Tokiu svou ženu Mitsuko, jež určila jeho budoucnost jinak. Hrabě Heinrich si byl vědom, že krokem mezinárodního sňatku si uzavírá, či přinejmenším omezuje svou diplomatickou kariéru. Jeho syn Richard však ve svých pamětech poznamenal: „Otec věděl, že koneckonců může žít bez kariéry, ale nemůže žít dále bez Mitsuko“. (PAMĚTI, 2005, česká část, str.10)

Podle pamětníků a zápisů v kronice města zažily Poběžovice v západních Čechách dne 21. 4. 1896 velký svátek. Na panství, po šestileté nepřítomnosti majitele, přijel nový pán hrabě Heinrich Coudenhove-Kalergi s japonskou rodinou. Městečko se vyzdobilo chvojím, lampiony, rakouskými i japonskými vlajkami. U vjezdu do města na manžele čekala deputace členů okresního a obecního zastupitelstva, hasičského a pěveckého spolku, spolku vojenských veteránů, židovské náboženské obce, čtyři dechové hudby z města a okolí, hospodářští a lesní úředníci, i sestry řádu svatého Karla Boromejského s dětmi z klášterní školy, kterou založili v městě Heinrichovi rodiče. V místním děkanském chrámu sloužil poběžovický děkan páter Tomáš Pelnář slavnostní mši Te Deum. Večer připravili obyvatelé města pro hraběcí rodinu hudební koncert a lampiónový průvod, jak svědčí záznamy z městského archivu.⁵⁶

⁵⁶ Dobové záznamy z archivu města Poběžovic a Městského muzea v Domažlicích prostudovala a zpracovala PhDr. Věra Závacká z Městského úřadu v Domažlicích u příležitosti první souhrnné výstavy „Mitsuko“ v roce 1994 na Státním hradu a zámku v Horšovském Týně. Poskytla pak zjištěné skutečnosti, včetně rodokmenu rodiny Coudenhove-Kalergi k publikování v katalogu japonské výstavy „Mitsuko“, pořádané NHK Service Center v Tokiu a na dalších pěti místech v letech 2002-2003 (ZÁVACKÁ, *Katalog*, 2002). Její příspěvek má název *Richard Coudenhove-Kalergi a Ronsperg*; viz rovněž CD ve volné příloze.

Další obsažnou informaci genealogie rodu viz na (<http://patricus.info/Rodokmeny/Coudenhove.txt>) či v edici Andree H. Perottiho pro Paneuropa-Union, [http://www.epaneurope.eu/tl_files/epaneurope 2011/downloads/documents/Paneuropa%20History.pdf](http://www.epaneurope.eu/tl_files/epaneurope%2011/downloads/documents/Paneuropa%20History.pdf)

3. 2. 2 Zámeček Ronšperk a panství v Poběžovicích

Město Poběžovice se nachází v podhůří severního svahu Českého lesa na západní hranici Čech a Bavorska poblíž Domažlic v krajině s mnoha loukami a hlubokými lesy. Na svahu nad levým

první písemně doložený majitel Zdeněk z Poběžovic založil v letech 1359 až 1369 vísku, již dal název podle svého jména. Obyvatel malé vsi rychle přibývalo a v následujícím století jsou o ní archivní zmínky už jako o městu. Jeden z dalších majitelů panství, Dobrohost z Ronšperka, vybudoval kolem tvrze pevné hradby se třemi branami a uprostřed města vystavěl kostel zasvěcený Panně Marii s farou. Pro sebe postavil na nejvyšším místě poběžovického vrchu nové sídlo, gotický hrad. Pak v roce 1502 poskytl obyvatelům města výsady, jimž se tehdy těšili jen občané svobodných královských měst. Na paměť svých činů stanovil, aby se zámek v Poběžovicích jmenoval jeho rodovým jménem Ronšperk (německy Ronsperg). Během staletí se několikrát změnili majitelé zámku i přilehlého panství a po dvou velkých požárech se změnila také tvářnost města, včetně poběžovického hradu. Nejprve ho jeho majitelé přestavěli na renesanční zámek, později na barokní sídlo a současnou podobu získal v letech 1840 – 1845 po velké přestavbě majitelem hrabětem Leopoldem z Thunu. V té době u hraběte působil jako domácí učitel hudby přechodně i Bedřich Smetana.⁵⁷

V roce 1864 prodali Thunové poběžovické panství manželskému páru hraběte Franze Karla Coudenhove, který je posléze odkázal nejstaršímu synovi Heinrichu Hansovi. Příjezdem nového majitele z Japonska v dubnu 1896 se změnil od základu poklidný ráz města. Původně chtěl hrabě Heinrich Coudenhove-Kalergi pokračovat ve své diplomatické kariéře a císařský dvůr ve Vídni mu také nabízel s ohledem na původ manželky úřad velvyslance v Siamu (Thajsku). Po zralé úvaze však hrabě usoudil vzdát se své diplomatické kariéry a věnovat se zanedbané správě statků a vlastnímu vědeckému výzkumu. Panství v té době se rozkládalo na ploše 3 900 hektarů (1 200 hektarů polí a 2 700 hektarů lesa) a zahrnovalo i rybníky a pivovar na nedaleké Pivoni. Tam k němu ještě náležely stavby kostela a původního augustiniánského kláštera, dále lovecký zámek Dianahof nedaleko v pohraničních lesích. Hrabě nechal nejprve pro potřeby rodiny a návštěv upravit zámek Ronšperk, naposledy opravovaný hrabětem Thunem, a pak zadaptoval pivoňské klášterní budovy na letní rodinné sídlo. Aby zvýšil výnosy panství, zmodernizoval i celý způsob hospodaření. Štědře také podporoval místní farnosti, poskytoval peníze na školní a dobročinné účely a přispíval na činnost poběžovických kulturních spolků. To vše se příznivě odrazilo v prosperitě města.

Začal i společenský život na zámku, navštěvovaného řadou cizích vzácných hostů. Hrabě při svém působení v různých částech světa vždy intenzivně studoval místní kulturu, náboženství

a tradice. Byl obeznámen s islámem, judaismem a buddhismem, k němuž choval zvláště blízký vztah. Pod vlivem buddhismu, který studoval v Japonsku, Číně a Koreji, se dokonce vzdal své velké záliby – lovu. Stal se důsledným pacifistou a vyzýval své okolí k vzájemnému poznávání a porozumění, i mezi národy s jejich kulturními a rasovými odlišnostmi.⁵⁸

Manželům se narodilo po nejstarším Hansovi (1893-1967) a druhém Richardovi (1894-1972), narozených v Japonsku, ještě pět dětí v Poběžovicích - Gerolf (1896-1978), Elisabeth (1898-1936), Olga (1900-1976), Ida Friederike (1901-1971) a Heinrich Karl (1903-1987). Otec je vedl od nejtělejšího dětství k toleranci různých etnik, kultur a náboženství. Různých národností bylo i zámecké služebnictvo. Osobním komorníkem a později tajemníkem hraběte byl Armén Babik Kaligjan, kterému hrabě zachránil život při protiarzémském pogromu v Istanbulu během své diplomatické mise počátkem devadesátých let 19. století, a jenž z vděčnosti zůstal v jeho službách po celý život. S hrabětem spolu hovořili turecky a francouzsky. Mnohonárodnostní atmosféra poběžovického zámku nalezla patřičnou odezvu i v životě města samého. V Poběžovicích žili v naprosté shodě němečtí obyvatelé s českou menšinou a početnou židovskou obcí, kde rasistické a nacionální předsudky byly naprostou výjimkou.⁵⁹ Osoba hraběnky Mitsuko přivedla na zámek také mnohé příslušníky inteligence z okolních měst Horšovského Týna a Domažlic ze zájmu o buddhismus, jehož učení a kořeny byly v té době ještě velkou neznámou. Hraběnka Mitsuko si však podle svědectví sloužících, žijících v městě ještě v devadesátých letech minulého století, na Poběžovice nikdy zcela nezvykla, protože jí připadaly cizí a příliš vzdálené. Útěchu nacházela na rodinném letním sídle v Pivoni, kde po celý prázdninový čas s dcerami kreslila a snažila se zachytit tužkou, uhlem i štětcem proměnlivou krásu okolní lesnaté přírody. „Byla půvabná a tajemná jako princezna z pohádky. Křehká jako panenka z míšeňského porcelánu, vzdálená a neskutečná jako sen,“ popsal ji těmito slovy rodinný fotograf, Josef Tauber, v kronice města Domažlic. Jinými slovy vyjádřil to, co o své matce později v pamětech napsal její syn Richard: „Byla otrokyní a královnou zároveň. Žila ve zlaté kleci – ale byla to přece jenom klec.“ (PAMĚTI, 2005, německá část, str. 112)

Po porodu sedmého dítěte Karla hraběnka Mitsuko onemocněla a její choroba byla nejspíš jednou z příčin, proč se její manžel v té době ucházel o přijetí do náboženského společenství řádu trappistů a přiklonil se k neúměrně asketické životosprávě. Chtěl si u Boha zřejmě

vyprosit uzdravení své choti a v tomto smyslu i velkoryse podporoval sanatorium, kláštery a útulky pro chudé. Fanatické odříkání jej však odsoudilo k vážnému onemocnění a předčasnému úmrtí v pouhých čtyřiceti sedmi letech.

Když po manželově smrti převzala Mitsuko správu panství i péči o výchovu sedmi dětí, společenské styky na zámku zcela přerušila, takže jeho sláva postupně vyhasla. I její povaha se změnila. Z původně tajemné a něžné manželky a matky se stala údajně tvrdá a panovačná žena, které se celé okolí bálo. Často střídala zámecké služebnictvo a zaměstnance ve správě panství. Doboví pamětníci svědčili, že původně uctívaná a obdivovaná hraběnka se před nimi postupně měnila v nepopulární cizinku.⁶⁰

Pamětníci z řad místních obyvatel a kronika města Poběžovic také svědčí, že na rozdíl od hraběnky Mitsuko, se její nejstarší syn Hans, dědic panství, od doby své plnoletosti v roce 1918 stal oblíbeným pohlavárem místní společnosti.⁶¹ Snažil se ze všech sil vrátit zámku lesk, kterým proslul za života jeho otce. Ve dvacátých letech minulého století provedl generální opravu budovy, kde jižní křídlo změnil na rodinnou rezidenci a nechal zvýšit věž, v níž měla mít jeho matka, posléze i on sám, malířský ateliér. Jako autodidakt pilně maloval, výborně hrál na klavír, věnoval se heraldice, numismatice, architektuře, filatelii a archeologickým vykopávkám. Měl excentrický vkus a zbyly po něm modely různých užitkových předmětů, malované střelecké terče i množství grafických návrhů v kresbách, avšak hospodařit příliš neuměl. To za něj obstarávala jeho manželka Lily, s níž se seznámil na frontě v Maďarsku v neobvyklém prostředí pod cirkusovým šapitó. Židovka z obchodnické rodiny, Lily (Lilly, Helene) Steinschneider (1891 – 1975) se za Hanse provdala v roce 1915. Byla cirkusovou krasojezdkyní a první ženskou pilotkou v rakousko-uherské monarchii. Byla také šetrnou hospodyní, což velmi prospělo zatíženému poběžovickému panství. Její manžel, přes napjatou finanční situaci totiž velkoryse podporoval kulturní a společenský život města. Když se česká menšina v Poběžovicích rozhodla po roce 1918 postavit si vlastní školu, hrabě Hans zdarma věnoval pěkný a velký pozemek. Místní židovské obci věnoval i část otcovy vzácné knihovny judaik. Ačkoli se to zdá neuvěřitelné, k jeho popularitě v Poběžovicích a v kraji přispělo právě jeho bohémství a osobitý smysl pro humor.

V poběžovickém zámku si Hans nechal například podle vlastní fotografie postavit kachlová kamna v nadživotní velikosti své postavy oblečené do županu, jehož spodní lem nesl vytesaný

nápis Hans, Graf Coudenhove–Kalergi von Ronspergheim (kamna byla zničena Čsl. armádou na počátku padesátých let, ale jejich fotografie je vystavena ve stálé expozici na zámku v Horšovském Týně). Jindy si z egyptských vykopávek přivezl mumii, kterou umístil pod podlahou zámecké kaple, a později také zvěčnil ve svém autoportrétu, vystaveném nyní také v expozici na zámku v Horšovském Týně (viz fotografickou přílohu v závěru práce). Všude ji s sebou vozil jako talisman a traduje se, že ji jednou odvezl i do Berlína, kde ji v hotelovém pokoji pod postelí našli, takže Hanse hned poté na ulici zatkli. Měl údajně co vysvětlovat policii, že mumie zemřela už někdy před tisíci lety.⁶²

Druhá světová válka postavila hraběte Hanse do těžké situace. Nacismus odmítal a nechtěl s ním mít nic společného, avšak po záboru Sudet v září 1938 se Poběžovice staly součástí Německa. Hansova žena byla Židovka a jejich jedinému dítěti, dceři Marii Electě (1927 – 1987) hrozila podle norimberských zákonů deportace. Hans, který svou dceru velmi miloval a po jejím narození nechal dokonce razit pamětní medaili, dělal všechno možné, aby ji uchránil potvrzením o „rasové čistotě“ její matky. On, člověk bytostně apolitický, se stal za tímto účelem velitelem Henleinovy městské nacistické domobrany „Sudetendeutschen Freikorps“. Kýžené potvrzení sice v roce 1943 získal a manželka Lily okamžitě vycestovala za hranice, avšak jemu se členství v nacistické organizaci vymstilo. V květnu 1945 ještě vyjednával s americkou armádou o kapitulaci Poběžovic a pomáhal Američanům jako tlumočnick, ale pak jej americké velení jako velitele místních nacistů muselo vydat českým úřadům. Hanse, Marii Electu a sestru Olgu, která jim po matčině smrti od roku 1941 vedla domácnost, odvezli do sběrného tábora v Holešově a v říjnu 1945 je vyhostili do Bavorska. (MAŠEK, 2010, str. 49)

Hans se po válce se svou ženou Lily setkal ještě jednou v roce 1947 ve Švýcarsku, ale v roce 1960 se rozvedli. Oženil se znovu v roce 1963 s Němkou Ursulou Grosh, narozenou v Regensburgu a žil s ní v Německu do své smrti v roce 1967. Byl multikulturního založení, měl rakouskou, českou a německou státní příslušnost. Jeho dcera Pixie se provdala do Kalifornie v roce 1954 za Američana K. W. Dama, kde žila a zemřela v roce 1987 v Los Angeles. Podle sdělení odborného týmu NHK v Tokiu ocenila v pokročilém věku svazek dopisů od své babičky Mitsuko, která je z Mödlingu psala ve dvacátých letech rodičům do Poběžovic s obsažnými instrukcemi, jak ji mají správně vychovávat (dopisy jsou částečně

zachovány v „poběžovickém archivu“ Státního oblastního archivu v Klatovech, nesignované; dále viz YOSHIDA, 1997).

Po druhé světové válce poběžovický zámek osiřel a v roce 1948 byl zúřadován na základě benešovských dekretů. Veškerá zbylá předmětná pozůstalost byla odvezena do jiných státních depozitů. Půvabné letní sídlo rodiny Coudenhove-Kalergi na nedaleké Pivoni, jež bylo původně augustiniánským klášterem a sloužilo malířským zálibám Mitsuko s dcerami, kde ona za první světové války vybudovala vojenský lazaret pro raněné rakousko-uherské vojáky, minulý režim zcela zanedbal a jako zemědělskou stavbu nechal zchátrat. Z původního gotického farního kostela Zvěstování Páně z druhé poloviny 13. století s pozdější barokní přestavbou zbyl jen presbytář s křížovou klenbou a rozpadlé obvodové zdi, dnes určené k rozsáhlé památkářské obnově. A někdejší půvabný lovecký zámeček Dianahof, ležící v pohraničním sudetském pásmu, vyhodili komunističtí činitelé do vzduchu dynamitem. Stejně tak jako zámek v Poběžovicích upadlo v Čechách na několik desetiletí do zapomenutí i jméno hraběcí rodiny Coudenhove-Kalergi.

⁵⁷ <http://www.mesto.obce.cz/pobezovice>, dále <http://www.hrady.cz/?OID=1731>, dále viz RONSPERG (něm.), 1990

⁵⁸ dtto ⁵⁶ Dobové záznamy z archivu města Poběžovic a Městského muzea v Domažlicích prostudovala PhDr. Věra Závacká u příležitosti první souhrnné výstavy „Mitsuko“ v roce 1994 na Státním hradu a zámku v Horšovském Týně. Poskytla je včetně rodokmenu rodiny Coudenhove-Kalergi k publikování v katalogu japonské výstavy „Mitsuko“, pořádané NHK Service Center v Tokiu 2002-2003. Její příspěvek má název Richard Coudenhove-Kalergi a Ronsperg; ZÁVACKÁ, 2002; viz také ve volné příloze CD Rom.

⁵⁹ viz *The Jews and Jewish Communities of Bohemia in the past and present*, 1934 (Pobezovice, str. 575-576) – link <http://www.jewischgen.org/yizkor/bohemia/Bohemia.html>

⁶⁰ dtto ⁵⁸; dále viz www.pobezovice.cz, *Vzpomíná Marie Strinberková z Poběžovic*. Dále PAMĚTI, 2005, česká část Vzpomínek hraběte Richarda, str. 15. Dále, na život hraběcí rodiny Hanse, Lily a Pixie má své vzpomínky i PhDr. Jana Croy, kurátorka UPM muzea v Praze, jež byla nejprve pomocnicí a později provdaná za mnohem staršího hraběte jménem Alexis Croy-Dülmen (1910-2002), posledního člena svého rodu (MAŠEK, 2010, str. 51), který s hrabětem Hansem Coudenhove udržoval styky ohledně chovu ušlechtilých koní a často na něj vzpomínal. PhDr. Jana Croy také zpracovala pro sbírky UPM v Praze drobnou textilní a galanterijní pozůstalost rodiny ze zámku Jemniště, kam byla převezena v roce 1948 ze zámku v Poběžovicích.

⁶¹ Zpracování profilu Hanse Coudenhove-Kalergi viz v *Katalogu*, ČIHÁKOVÁ-NOSHIRO, 2002; dále SCHMIDT-MURAKI, 2003; dále MAŠEK, 2003; 2008; 2010

⁶² Samostatnou informaci o koničcích hraběte Hanse Coudenhove-Kalergi podává článek Tomáše Kleisnera, *Medaile hrabat Coudenhove*, Sborník Národního muzea v Praze, řada C, sv. 57/2012, č.1-2, str. 150-156, 186

3. 2. 3 Děti hraběnky Mitsuko a vznik Panevropy v rovině moderních kulturních dějin

Děti Heiricha a Mitsuko vyrostly ve výrazné osobnosti, avšak přes matčinu obětavost a péči o výchovu i školní výuku se netěšily její spokojenosti. Jak už to tak bývá, usilovaly hlavně o to, aby předčily své rodiče. Doplácely však na předčasný skon génia svého otce a na matčiny nevyvážené emoce, její předsudky a stesk po domově. Nejstarší **Hans** (1893 – 1967), silně excentrického založení, jako první zklamal matku tím, že si vzal za ženu maďarskou Židovku, plebejku, jež byla cirkusovou krasojedkyní a první ženskou pilotkou v Evropě. Usmířilo ji s ní částečně až narození vnučky Marie Electa, zvané také Marina nebo Pixie. Druhorozený **Richard** Nicolaus (1894 – 1972), stejně jako Hans narozený v Japonsku, byl jejím nejhýčkanějším synem, protože od dětství byl slabší tělesné konstituce a nadějí rodičů pro své mimořádné studijní vlohy. Ten se však také k matčině rozčarování oženil s poloviční Židovkou, ženou o jedenáct let starší, jinak vynikající herečkou Idou Roland Klausner (uměleckým jménem Rolland, 1881 – 1951) z vídeňského Burgtheatru, jež v měla v té době už dvanáctiletou dceru. Oč hlouběji ho jeho matka milovala, o to nemilosrdněji ho později zavrhl. Richard sám ji však velmi miloval a ctil, jak vyjádřil ve svých pamětech. Příběh útěku manželů Richarda a Idy v roce 1940 do USA se stal námětem k natočení známého filmu Casablanca, americkými režiséry Michaelem Curtizem a Maxem Steinerem (1942). Richardovo manželství s Idou Roland zůstalo celý život šťastné, avšak bezdětné. Po její smrti v roce 1951 se Richard ještě dvakrát oženil – v roce 1952 se švýcarskou hraběnkou Alexandrou hraběnkou von Thiele, rozenou Bally, dcerou lékaře ze Solothurnu, která po krátkém harmonickém manželství zemřela. Třetí sňatek pak uzavřel v roce 1969 s Rakušankou Melanií Benatzky Hoffmannovou, vdovou po skladateli Ralphu Benatzkym. Byl mimořádným světoobčanem, kromě japonské národnosti vlastnil ještě rakouskou, českou, francouzskou a švýcarskou státní příslušnost. Jako politolog byl až geniálně jasnozřivý. K jeho myšlenkovému odkazu dnešnímu světu patří především varování před nebezpečím totalitních masových hnutí - bolševismu, nacionalismu a fundamentalismu, nehledě na mohutný odkaz myšlenky globální Pan-Evropy. Zemřel 27. 7. 1972 ve vorarlberském Schrunsu a jeho náhrobek spočívá v bernském Oberlandu, ve švýcarském srdci Alp. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, Katalog, 2002); dále (MAŠEK, 2010, str. 47 – 50)

a (PEROTTI, ed., <http://www.epaneurope.eu>)

Třetí syn **Gerolf** (1896 – 1978) se jako jediný z dětí naučil sám iniciativně česky a japonsky. Jeho život se odvíjel po linii standardní intelektuální kariéry. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, *Katalog*, 2002); dále (MAŠEK, 2010) Vybaven silným vědomím dítěte narozeného v Čechách, nicméně o to s větším zájmem o kulturu vlasti své matky, se naučil oba dva mateřské jazyky. To, že patřil k „českým dětem“ hraběnky Mitsuko, mělo z jejího patriotického hlediska nižší hodnotu než japonská národnost jejich dvou starších synů, avšak byl jediným, kdo se k její útěše oženil s nežidovskou a „rodem rovnou“ maďarskou šlechtičnou Sophií Pálffy z Erdödu (1901 – 1976). O Mitsuko se ovšem proslýchalo, ačkoli jde o zcela nepotvrzenou domněnku, že po smrti hraběte Heinricha se často stýkala ve Vídni v desátých letech 20. století s hrabětem Fidélem Pálffym (Fidélem Pálffym z Erdödu ?), jehož dvoření sice přijímala, avšak jehož milenkou ani chotí se nestala. (YOSHIDA, 1997). Pálffy pobýval po 1. světové válce na svém panství v české Březnici a ke konci dvacátých let se vrátil do Budapešti, kde založil Maďarskou národně socialistickou stranu a stal se ministrem zemědělství. Později se však zapletl s nacisty a v roce 1946 byl v Maďarsku popraven jako kolaborant. (viz Stanley G. Payne, *A History of Fascism, 1914-1945*, London-Wisconsin: The Wisconsin University Press, 1995, str. 270, ISBN-13:978-0-299-14874-4) Jisté je, že Gerolfovou manželku Sophii pojil k hraběti z Erdödu pokrevní vztah a Mitsuko se s rodinou ženy Gerolfa odmítala stýkat. Nepoznala ani jejich šťastné manželství, ani jejich čtyři potomky, svá vnoučata. Gerolf nejprve vystudoval práva ve Vídni, odkud po obdržení doktorátu a zřízení samostatného československého státu v roce 1918 přesídlil do Prahy. Zde působil jako tajemník a tiskový mluvčí na japonském vyslanectví do jeho uzavření v roce 1941, kromě toho přednášel na Karlově univerzitě světové dějiny. Během druhé světové války pracoval pro exportní obchodní firmu a v roce 1945 uprchl jako pražský Němec s rodinou do emigrace ve štyrském Grazu. U nás je známa jeho dcera, novinářka Barbara Coudenhove-Kalergi (narozená v Praze roku 1932), jež pracovala jako redaktorka několika významných rakouských listů ve Vídni a později pro rozhlasové vysílání ORF jako komentátorka politických událostí ve východní Evropě. Za socialistického režimu podporovala český disent ve Vídni a v roce 1989 byla oceněna titulem Žena Evropy

reportáže o revolučních událostech v Česku a v Německu. Po revoluci jí v roce 2001 udělil prezident Václav Havel řád T. G. Masaryka 4. třídy za boj o demokracii a lidská práva. Její dva starší bratři Hans a Jakob už údajně nežijí, avšak mladší bratr, malíř Michael Coudenhove (narozen 1937) se nakonec oženil s Japonkou a dnes úspěšně portrétuje v Tokiu svoji legendární babičku jako obrazový kronikář rodiny. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, *Katalog*, 2002); dále (MAŠEK, 2010) ; dále (COUDENHOVE-KALERGI, Barbara, 2013) Gerolf zemřel v roce 1978 v Chelsea v Anglii jako Rakušan, Čech a Angličan. Proslul mimo jiné svými překlady japonské poezie *haiku* do němčiny, jež se dočkaly několika vydání v podobě sborníku nazvaném *Úplněk a zpěvy cikád*.⁶³ Ke své matce se choval vždy loajálně a snažil se o nápravu rodinných vztahů, svých vlastních s matkou, i jejích se sourozenci. Kromě mladší sestry Olgy byl však jediný, kdo z dětí zastupoval rodinu při pohřbu Mitsuko ve Vídni roku 1941. (PEROTTI, ed., <http://www.epaneurope.eu>)

Dcery Mitsuko se „nevyvedly“ především z důvodu emancipace a vysokých požadavků na ženskou vzdělanost, jimž daly přednost před vdavkami a zajištěním pokračování rodu. Nejstarší **Elisabeth** (1898-1936) byla matkou vždy nazývána „modrou punčochou“, neboť na vídeňské univerzitě získala dva doktoráty, z práv a ekonomie. V roce 1932 se stala sekretářkou a blízkou spolupracovnicí nábožensky založeného kancléře Engelberta Dollfuse, představitele tehdejší pravicové koaliční vlády v Rakousku, pro jeho malou postavu též přezdívaného Millimetternich. Na podporu režimu své konzervativní Křesťanské sociální strany vytvořil kancléř v srpnu 1933 organizaci, nazvanou Vaterländische Front, v níž sloučil stranu s polovojském a nacionalistickým Heimwehrem. Jeho protiinflační opatření se však v ekonomice meziválečného Rakouska stala tak nepopulární, že musel nakonec rozpustit parlament a vládnout pomocí dekretů. Tento krok zdůvodňoval jako nutné opatření proti vzrůstajícímu vlivu rakouských nacistů v zemi. Bylo zřejmé, že v dalších volbách by nacisté opravdu získali většinu a Rakousko přestalo existovat jako stát, tedy připojilo by se k Německu, což se ostatně nakonec stalo. V červenci 1934 se pokusila skupina osmi rakouských nacistů, údajně s vědomím Hitlera, o puč v budově kancléřství. Kancléř byl postřelen a svým zraněním podlehl. Po atentátu a vlasteneckém pohřbu ztratila Elisabeth, považovaná dosud za jeho pravou ruku motivaci a víru v budoucnost Rakouska. Emigrovala

do Francie, kde získala francouzskou státní příslušnost. Nikdy se neprovdala a zemřela předčasně v mladém věku za chřipkové epidemie v roce 1936 v Paříži, aniž by se udobřila se svou matkou. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, Katalog, 2002) ; dále viz (*Protokolle des Ministerrates der Ersten Republik*, 1918-1838. R. Neck, A. Wandruszka, I. Ackerl ed., Verlag Austria Ministerrat, 2008, ISBN 3704600040, 9783704600042)

Druhá dcera **Olga** (1900-1976), ačkoli byla ze tří sester nejhluběji rodinně založená, zůstala starou pannou, jíž se životní sny o lásce a manželství nenaplnily. Hovořilo se o její první lásce ke studentovi Hansovi (původ není znám) ve Vídni po přestěhování s matkou do Mödlingu v roce 1923, avšak z neznámých příčin, nejspíše ekonomických, ke sňatku nikdy nedošlo. (YOSHIDA, 1997) Olga byla pasivní povahy, o matku se trpělivě starala až do její smrti v roce 1941. Mladší sestra Ida jí často vyčítala trpnou povahu, kvůli níž upadla do vztahu závislosti na matce. Žila pak s ní osaměle a starala se o ni obětavě zvláště po roce 1926, kdy u Mitsuko došlo k dvěma opakovaným záchvatům mrtvice. Zaznamenala vlastnoručně i její životopisné vzpomínky. Po smrti matky prodala dům v Mödlingu, nějaký čas pobývala ve Vídni a pak se uchýlila k nejstaršímu bratrovi Hansovi do Poběžovic, kde mu pomáhala s výchovou dítěte a s vedením domácnosti. Přežila u něj druhou světovou válku. V roce 1945 byla spolu s ním vysídlena do Německa a získala také německou státní příslušnost. Když se Hans v Mnichově v roce 1963 podruhé oženil s Němkou Ursulou Grosh, přestěhovala se do klidného bavorského městečka Altstadt, kde žila osamoceně do své smrti v roce 1976. Pohřeb zařizovali sousedé, kteří údajně dodnes pečují o její hrob. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, Katalog, 2002)

Třetí dcera **Ida Friederike** (1901-1971), považovaná matkou za „sufražetku“ a rebela rodiny, jež věčnou kritikou a připomínkami podkopávala její rodičovskou autoritu, byla ve dvacátých letech minulého století činná v různých emancipačních hnutích své generace. Svou matku kritizovala tak silně, že se přestaly úplně stýkat. Proslula jako spisovatelka katolických románů, prodchnutých náboženským mysticismem. V roce 1923 se stala novickou v katolickém Mary Ward Institutu v St. Pollen u Vídni, později se zaměřila na práci v Hnutí německé mládeže. Věnovala se výchově katolické mládeže, především dívek. Napsala pro ně

pojednání Krystal (1. vydání Freiburg, Verlag Herder, 1936). Mimoto v třicátých letech publikovala náboženské úvahy a eseje pod názvy Germánská svatost, Diskuse o svatosti, Maria Ward – hrdina legendy, Ze dvou věží – konverzace o posvátnosti a další. V roce 1935 se provdala v Lipsku za špičkového odborníka na počítače, inženýra Charlese J. Goerese, který byl také básníkem a theologem. Stal se jejím životním partnerem a nejbližším spolupracovníkem. Díky němu jí sourozenci přestali přezdívat „Panna Orleánská“. Žila s ním v Anglii, kde v roce 1944 vydala svou nejznámější knihu, studii matky Thérèse of Lisieux pod názvem Skrytá tvář (The Hidden Face). Hodně cestovala a přednášela, dokud jí v tom v padesátých letech minulého století nezabránilo podlomené zdraví. Své deníkové záznamy a korespondenci shrnula v anglicky psané knize *Broaken Lights Diaries*, 1951–1959 (Londýn, nakladatelství Burns & Oates, 1961). Zemřela v německém Frankfurtu v roce 1971. Po odchodu z domova, kdy přerušila styky s matkou, se s ní už v životě nikdy nesetkala. Zazlívala jí zotročení sestry Olgy, jež jí znemožnilo samostatný život. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, *Katalog*, 2002); dále COUDENHOVE-KALERGI, Ida, 1964) Nejmladší syn Karl (1903–1987), rodičovskou péčí poněkud zanedbávané dítě, byl stálou bolestí Mitsuko od jeho útlých let. Jakoby zamýšlel potvrdit kosmopolitní založení své rodiny, odešel ještě v nezralém věku ke konci první světové války do australského Sydney, kde se připojil k hnutí hippies. Živil se jazykovými překlady, získal australskou státní příslušnost a v roce 1929 se oženil s Židovkou Anitou Karolínou Neuder (1898–1981), jež byla o pět let starší než on. S ní pak přesídlil do Athén a nakonec do Švýcar, země jejích rodičů. Manželství zůstalo bezdětné. V závěru svého života proslul Karl jako známý překladatel ve Švýcarsku. Zemřel v roce 1987 ve Vídni. (ČIHÁKOVÁ–NOSHIRO a ZÁVACKÁ, *Katalog*, 2002) ., <http://www.epaneurope.eu>)

Pokud jde o vznik Pan-Evropy, není známo, že by některý ze sourozenců nesouhlasil s činností jejich bratra, hraběte Richarda Coudenhove, naopak s ním všichni sympatizovali a vyjadřovali jeho hnutí duchovní podporu. Žili však každý v jiné zemi a s vlastním profesním zaměřením, takže jejich vzájemný styk se omezoval jen na občasnou korespondenci a příležitostná setkání. Diskuze kolem činnosti a programu hnutí Pan-Eropy vznikla víceméně pouze ve výměně názorů hraběte Richarda se svou matkou.⁶⁴

⁶³ Sborník japonské poezie Gerolfa Coudenhove pod názvem *Tanka und Haiku* vydal v Německu Nanesche Verlag (1. vydání 1963, poslední vydání 1994). Zmiňuje se o něm i Karel Trinkewitz v publikaci *Chvála haiku*, vydal Akropolis, Praha, 2004

⁶⁴ Z japonského pohledu, určeného výslovně pro čtenáře v Japonsku, přispívá k výkladu okolností vzniku Pan-Evropy také publikace HAYASHI, Shingo. *Aoyama Eijiró-den* (The Story of Eijiró Aoyama). Tokyo: Kadokawa shoten, 2009, opírá se však převážně o evropské prameny.

3. 3. 3 Mitsuko jako „japonská matka moderní Evropy“ ?

S výjimkou dcery Olgy zůstala Mitsuko opuštěná dětmi až do svého úmrtí. Jak postupně stárla, měnila se v uzavřenou a tvrdohlavou ženu. Byla otřesená názorovým rozpadem rodiny, zaviněným podle jejího úsudku nástupem nové moderní doby, jež skoncovala s aristokracií a hodnotami předválečné vysoké společnosti. Když se v roce 1923 přesouvala s Olgou z Pivoně do Mödlingu u Vídně, kam jí Hans posílal doživotní apanáž, měla už duši zpuštěnou. Do svého pozdního věku vyznávala jen oddanost japonskému císaři a žehrala na zánik šlechtického stavu v Evropě. Byla vždy podezírána i z přílišné oddanosti vojenským přidělcům Japonska v Evropě, ačkoli jejich styky zůstávaly na společenské úrovni, a Mitsuko už druhou světovou válku i nový spojenecký svazek Japonska s Německem a Itálií vůbec nezažila. Její kulturní a povahové vlastnosti daly vyžrát spíše vyhraněným osobnostem dětí, ona sama zůstala pro svět uzavřenou, či spíše rozporuplnou bytostí, neboť její duše podléhala vlastním mravním zásadám. Humanistickým cílům svého manžela, který předznamenal životní dráhu Richarda a vznik Panevropy, ať už jde o klíčové myšlenky anti-semitismu, pan-buddhismu, pan-evropanismu či náboženského monoteismu, se celý život víceméně vyhýbala. Ani jeho nadšení pro sionismus úplně nesdílela a k židovské kultuře si udržovala stálý odstup, vyplývající nejspíš z vlastního komplexu rasové méněcennosti. Zůstává otázkou, co při své přirozené inteligenci soudila o ideálech svého manžela – byly pro ni tak komplikované, že se jí zdály nepochopitelné, až pošetilé? Byly především a nepochybně pro ni příliš filozofické, i když byly obecně srozumitelné a směřovaly proti veškeré rasové a národnostní nesnášenlivosti. Slučovaly také víru a kulturu různých světových stran. Mitsuko se z toho jistě poučila a obdivovala se i mimořádně vůli a intelektu svého manžela, avšak sdílela jeho přesvědčení převážně z respektu k němu, a také z důvodu vlastní rezignace vůči jeho dominantní povaze. Neučila své děti ani česky, ani japonsky, žily na zámku jako ona v mnohojazyčné enklávě. Samotné Čechy byly pro ni pouze jednou

z držav rakouského mocnáře, regionem rakousko-uherské monarchie s pěkným hlavním městem. Proto asi také upřednostňovala děti narozené v Japonsku před „těmi z Čech“ (Die Böhmen). Nadto, pokud jde o její dodatečné vzdělání získané od domácích učitelů, její vědomosti nebyly příliš hluboké, neboť účelem tohoto učení bylo obstát společensky v aristokratických kruzích a být vzorem dětem, aby nebyla hraběnkou jen podle jména. Své studium tedy vnímala ryze účelově. Také její vztah k rodné vlasti zůstal celý život poněkud naivní a nevyzrálý, vždy více citový než rozumový. Její sny se zformovaly a ustálily v nový model světa, na němž nehodlala vůbec nic měnit, protože jeho udržování považovala za svou mravní povinnost. O své skryté představy se také s nikým nedělila, pomáhaly jí přežívat v osamění. Vzpomínky na minulost motivovaly stálým způsobem její přítomný život i výhledy do budoucnosti. Byly to však představy a iluze mladé ženy, v níž se nezapřel prostý původ. V království svého prince vštěpovala dětem japonskou kulturu prostřednictvím obrázkových knížek, hraček a uměleckých předmětů a dbala především na dodržování vlastních mravních zásad. Neprostředkovala jim myšlenky svého muže, děti se jich dopídily později samy. Také její osobu vnímaly především esteticky, jako ztělesněnou krásu, násobenou jejím vnitřním sebezapřením. Richard ve svých pamětech napsal: „Spíše bychom byli rozhněvali otce, než zarmoutili matku. Kořeny této lásky spočívaly v její kráse. U dětí je vždycky estetický prožitek silnější než morální. Krása otvírá srdce dětí, jako sluneční paprsky rozvíjejí poupata. Po všechna ta léta byla naše matka krásná jako obraz.“ (COUDENHOVE, 1966)

Mitsuko tesknila po své vlasti tak silně, že si toho děti nemohly nevšimnout, ale přidávalo jí to zjevně na půvabu. Její mravní zásadovost měla kořeny v ctnostech, vštípených ortodoxní výchovou v mládí v Japonsku, a proto také s příkladnou poslušností a oddaností ctíla příkaz „nezapomenout na svou vlast“, přijatý od japonské císařovny, i manželovu vůli „být dobrou Evropankou a katoličkou“. Nevnímala, že by mohlo jít o rozpor, konečný soud měl nejspíše vynést Bůh. Mýtus jejího jedinečného kouzla proto odezněl se ztrátou jejích životních iluzí, konkrétně během zrodu demokracie a moderní občanské společnosti v prvních letech meziválečné Evropy, s níž už se nedokázala ztotožnit. Hrdá iluze této ženy se týkala výhradně šlechtického stavu a titulu, nabytých sňatkem. Její děti pak v době dospělosti ozelely daleko

přirozenějším způsobem ztrátu svých aristokratických výsad a přimkly se k systému liberální demokracie, kdežto ona sama nikdy nezapomněla na svou aristokratickou minulost a neodpustila nikomu pro ni nepříznivé změny. Její deníky (PAMĚTI, 2005) se i po jazykových a edičních úpravách hemží natolik poctivě citovanými hodnotami šlechticů, že se text stává až nesrozumitelným. I toto se však zdá být základní pýchou princezny, jež sice přišla o trůn, ale prince z pohádky už jí nikdo nemohl vzít. Popravdě měla být na co pyšná, její hrdost jí nelze vyčítat. Nemělo to však asi být na úkor jejího vztahu k dětem, ani na úkor pojetí obecně humánních hodnot. Ona, která měla prostý měšťanský původ, zazlívala svým synům nerovný sňatek, ona, jejíž manžel získal doktorát na téma antisemitismu, chovala ke svým židovským snachám přezíravě pohrdavý vztah. Ona, jejíž děti šly usilovně ve stopách duchovního odkazu otce, se zásadně distancovala od jejich snů a uzavřela se do svých vlastních, kam je nikdy nevpustila. Dokonce ani třetího syna Gerolfa, který vlastnosti její duše chápal nejcitlivěji, a učil se proto sám česky a japonsky. Její postoje však lze pochopit v důsledku ztráty jejich životních iluzí, osamělosti a zklamání.

Pro své chorobně střežené sny zemřela Mitsuko osamocená a je pochovaná nikoli po boku manžela, ale v rodinné hrobce Coudenhovů na vídeňském hřbitově v Hietzingu. Manžel odpočívá na čelním místě hřbitova v blízkosti poběžovického zámku, slavného i svou historickou židovskou a německou částí, z boku u hřbitovní zdi je pohřben jeho věrný sluha Babik. Konečnou samotu věčných milenců lze chápat i jako konečnou spravedlnost, z hlediska jejich rozdílného názoru na svět.

Tři ze čtyř synů Mitsuko se oženili s ženami staršími o řadu let. Nabízí se vysvětlení, že postrádali mateřskou něhu. Matka, kterou nepochybně velmi milovali, byla pro ně nejprve milenkou jejich otce, pak přísnou školitelkou a pečovatelkou, zachovávající k nim fyzický odstup. Dbala především na formu vzájemného styku, byla zaneprázdněná správou panství a společenským životem, na něhu jí nezbývalo moc času. Ona sama však ve svém dětství také rodičovskou něhu nepoznala, vnější projevy něhy nikdy nepatřily k japonským zvyklostem. Po svých dětech zatoužila až příliš pozdě, když jí jedno po druhém opouštělo. Bylo pozdě na vzájemné dorozumění, neboť celý život vyžadovala od nich jen poslušnost, a ony se jí dlouho nevzpouzely. Ke stáru nebyla šťastná, nakonec chtěla všechny děti s výjimkou Hanse a Olgy

v poslední vůli vydědit. Jejich majetková práva však popřela sama historie, z rodového majetku nic nezbylo, nebylo co zdědit.⁶⁵

Hraběnka Mitsuko, jež si vynahrazovala svá životní příkoří sněním o Japonsku a věrnou službou své vlasti, se těšila z každého projevu ocenění své osoby, zvláště když bylo vyřčeno či napsáno její rodnou japonštinou. V „poběžovickém archivu“ oblastní správy v Klatovech jsou o ní zachovány některé publikované články, ukázky viz v příloze Dokumentů této práce.⁶⁶ Ve svých *Pamětech* (2005, str. 68-70) uvádí v německém překladu také japonské básně, jež na ni složili pánové a dámy z intelektuálního okruhu jejích známých. Soudobí slavní portrétisté – rakouský malíř Carl Theodor von Blaas (syn malíře Julia von Blaase u dvora císaře Františka Josefa I.) a slavný mnichovský malíř Franz Lenbach - namalovali její olejové portréty v životní velikosti, z nichž první byl vystaven v roce 1914 těsně před vypuknutím Velké války ve vídeňském Künstlerhausu a výstavu navštívil sám císař František Josef I..⁶⁷

V předválečném období minulého století byla Mitsuko skutečnou hvězdou společenského života ve Vídni, účastnila se všech koncertů, výstav, divadel a setkání vysoké vídeňské společnosti. Již za života manžela byla zvyklá s ním pravidelně navštěvovat letní festivaly Richarda Wagnera v Bayreuthu, neboť hrabě Heinrich s pietní vzpomínkou na babičku Marii Nesselrode byl velkým obdivovatelem Wagnerovy hudby. V parku u divadla se zahradní restaurací se vždy shromažďovala evropská smetánka před poslechem koncertních představení a paní Cosima Wagnerová, druhá žena skladatele a dcera Franze Liszta, pro všechny pořádala ve své vile Wahnfried velká soirée, kde svou společnost seznamovala s operními hvězdami a dalšími umělci. (*Paměti*, 2005, str. 56) Mitsuko vykonala návštěvu festivalu v doprovodu dcery Olgy i v roce 1924, kdy byla obnovena válkou přerušovaná kontinuita tradice a organizátory festivalu se stali syn skladatele Siegfried s manželkou Winifred. K návštěvě však došlo navzdory přístupu manželů Richarda a Idy Coudenhove, kteří festival a jeho návštěvníky ignorovali, neboť ho považovali za součást propagandy ideologických vystoupení Adolfa Hitlera.

Mitsuko udržovala pietní styky i s maďarskou šlechtou, k níž ji vázalo pouto původního vlastnictví panství Zamuto v podkarpatské oblasti, jež byla nucena nakonec po smrti manžela prodat, ve prospěch úhrady školného dětem a správy panství v Čechách. Považovala to za velkou osobní oběť, neboť Uhry si zamilovala, připadaly jí pokrevně spřízněné s asijskými národy. Zvláště ráz vesnických stavení na maďarském venkově jí připomínal korejské vesnice a vyhovovala jí i maďarská pohostinnost, včetně loveckých zábav a vyjížděk na koních, jež měla už od dob Japonska ve velké oblibě. (*Paměti*, 2005, str. 28-29) I jako vdova později sama dojížděla na závody v Sedmihradsku nebo pobývala návštěvou na zámku u hraběnky Pálffyové poblíž Kološváru, či na venkovském sídle hraběcíh manželů Andrássyových, Hadikových a Széchenyiových.. Také v Budapešti a ve Vídni se čile stýkala s uherskými šlechtickými rodinami hrabat Zichy (pozn. – hrabě August Zichy byl dvorním maršálkem císaře Františka Josefa I. a v sedmdesátých letech 19. století navštívil Japonsko, kde shromáždil cennou uměleckou sbírku; za vlády císaře Karla obdržel Řád zlatého rouna) a s rodinou hraběte Lászla Széchényi, jenž měl za ženu Američanku a v třicátých letech byl jmenován rakouským vyslancem do Washingtonu. U nich se Mitsuko seznámila například s arcivévodkyní Augustou, vnučkou císaře Františka Josefa I. a dcerou Gisely, manželky Leopolda Bavorského, ale i s cestovatelem a japanofilem, katolickým prelátem a hrabětem de Vayem, který psal knihy o Japonsku, a jehož přijala k audienci i sama japonská císařovna. (*Paměti*, 2005, str. 25, 53 a 58). Mitsuko udržovala také kontakt s někdejším přítelem svého muže z dob jejich společného působení v Konstantinopoli, pozdějším místodržitelem v Uhrách Miklósem von Horthym (1868-1957) a jeho chotí, v jejichž doprovodu navštívila dokonce těsně před vypuknutím Velké války závody regaty plachetnic na námořní základně Rakouska-Uherska v Pule, jež se konaly i za účasti členů císařské rodiny. (*Paměti*, 2005, str. 65). Tyto bohaté kontakty a živá společenská činnost nepochybně byly potěšujícím námětem konverzace i pro japonské vyslanectví ve Vídni, při jejích pravidelných návštěvách a přejímání tiskovin a knih. Vezměme v úvahu, že například Miklós von Horthy de Nagybána se později v roce 1917 stal admirálem, do druhé světové války vstoupil na německé straně, v letech 1945-1946 byl Američany zajat a od roku 1946 dožíval v exilu v Portugalsku.

Ve třicátých letech 20. století, kdy Mitsuko bydlela s dcerou Olgou v Mödlingu, fandila všem

japonským sportovcům, kteří svými sportovními úspěchy šířili dobré jméno země – v *Pamětech* (2005, str. 23) se třeba zmiňuje o vítězném hokejovém týmu japonských studentů z Mukdenu, kteří ji navštívili u příležitosti přátelského utkání s Rakouskem v roce 1930, jinde se rozepisuje o japonském olympijském vítězi v jízdě na koni nebo o vítězích v atletice a v plavání na olympijských hrách v Los Angeles v roce 1932. Podle svých slov sledovala stárnoucí Mitsuko horoucně a bez dechu jejich sportovní výkony, natolik se prohloubilo s věkem její vlastenectví.

Zemřela fyzicky i psychicky ochromená po třech opakovaných záchvatech mrtvice v pouhých šedesáti sedmi letech. Jako matka Richarda Coudenhove byla tiskem nazývána „matkou zakladatele moderní Evropy“, sama však považovala toto přízvisko za ironii – vždyť celý svůj život toužila alespoň jedenkrát podívat se zpět do své vlasti a přesto neustále předstírala něco, co narušovalo její bytostnou identitu. V jistém smyslu tomu však nemohlo být jinak – jestliže se její děti rozprchly do světa žít ve shodě s kosmopolitními tradicemi svých předků, osud dal nakonec za pravdu ideálům jejího manžela hraběte Heinricha a syna Richarda – nebát se žít kdekoli, ve sjednocené Evropě a ve světě, který je v zásadě jenom jeden.

⁶⁵ Originál závěti, několikrát pozměněné a opatřené dodatky, je uložen ve své finální verzi, potvrzené notářem v roce 1940 v „poběžovickém archivu“ Státního oblastního archivu města Klatov.

⁶⁶ Jedná se například o výstřižek z kulturního měsíčníku Shinchó (=Nový proud) z roku 1933, dále výstřižky z japonských novin – články na pokračování s názvem „Návštěva u Mitsuko „ I. – III., říjen 1929; dále články „Paní Mitsuko I. – III.“, prosinec 1932 – zachované bez signování v „poběžovickém archivu“ Státního oblastního archivu v Klatovech.

⁶⁷ Když byl portrét Mitsuko v japonském kimonu od Carla Theodora von Blaase uveřejněn v prosincovém čísle německého časopisu *Dame* v roce 1932, nesl titulěk „Hraběnka Mitsuko Coudenhove-Kalergi, Japonka, matka zakladatele panevropského hnutí hraběte Coudenhove-Kalergiho“. Toto uvádí Mitsuko ve svých *Pamětech* (str. 43), kde zmiňuje i jiný článek v japonském časopisu *Hinode* (=Východ slunce, prosinec 1932), jenž uveřejnil kromě její fotografie i fotografie hraběte Richarda a vnučky Pixie, a sepsal jej údajně legační sekretář Nobumitsu Mikuruya, japonský delegát Společnosti národů v Ženevě.

4. Hodnocení tématu

4.1 Naplnění „evropské duše“ vědomím buddhismu

V úvodu pojednání Coudenhove-Kalergi a Pan-Evropa⁶⁸ se táže autor Rudolf Kučera, proč nešly uskutečnit myšlenky tvůrce Pan-Evropy již v době meziválečné. Nachází pro to řadu důvodů. Jedním z nich bylo, že většina tehdejších politiků nevěřila Richardovi Coudenhove-Kalergi, že bez jednotné Evropy bude snahou Rusů a Američanů rozdělit ji do zájmových sfér svého vlivu, což se potvrdilo až po druhé světové válce. Druhým důvodem bylo, že při sjednocování Evropy se měly státní hranice jednotlivých národních států marginalizovat a nakonec zrušit, jako je tomu dnes v schengenském prostoru či v té části Evropské unii, kde se realizuje nejen volný pohyb osob, ale i zboží a kapitálu. To se však v meziválečné době nelíbilo těm politikům, kteří v sázeli v rámci politiky národních států na nacionalistické emoce, jež sami vyvolávali a za něž sbírali voličskou přízeň, počínaje národními socialisty v Německu, a konče průmyslníky s ochrannými cly pro své podniky.⁶⁹ Národní politiky se však v tehdejší Evropě nikdo nechtěl vzdát, protože Evropa se zrodila v tradici historie mocenských bojů mezi jednotlivými státy, jež byly přechodně vždy ukončeny nastolením stavu rovnováhy do doby, než vypukla další nepřátelství a další sváry. Hrabě Richard Coudenhove-Kalergi byl údajně podezírán při vytvoření Panevropy i z toho, že Panevropa má sloužit mocenským ambicím konkrétních států, což se nakonec odrazilo doopravdy ve vztahu nedůvěry mezi Francií a Německem v třicátých letech, jež pohřbila veškeré naděje a plány na evropskou integraci. K smíření obou států Francie a Německa došlo až po skončení druhé světové války z iniciativy Spojených států amerických, jež potřebovaly evropskou integraci především k tomu, aby západní Evropa obstála před mocenskými ambicemi Sovětského svazu.

Chceme-li si klást otázku po vlivu **japonské duše** na Richardovu vlastní duši, uvědomme si nejprve, že jeho matka Mitsuko byla vyznáním buddhistka. Buddhismus má monoteistické kořeny stejně jako křesťanství, přestože japonští filozofové razí místo monoteismu jiný pojem⁷⁰. V základu buddhismu však neopominutelně zůstává jeden personalizovaný Buddha, jemuž jsou prisuzovány různé nadpřirozené schopnosti a božské vlastnosti, před nimiž je třeba projevit poslušnost a pokoru. Japonský filosof Shóson Miyamoto říká, že ne nadarmo při zavádění buddhismu z Indie přes Čínu do Japonska v 6. století, byl jeho hlavní protagonista

princ Shótoku fascinován krásou Buddhovy sochy (*Shótoku taishi* (574-622), kultovní osobnost a princ regent císařovny Suiko, získal vzdělání v Číně a převzal úřad v roce 593, zhruba půl století před oficiálním zavedením buddhismu do Japonska; je považován za zakladatele japonského státu ve smyslu vytvoření první centralizované vlády a formulování první ústavy; znaky jeho jména značí *svrchovanou morální sílu*). Původní japonské náboženství šintoismu bylo totiž bezobrazné, nepersonifikované, kdežto Buddha inspiroval tvůrčí osobnosti k obrazovému ztvárnění jejich vnitřních přání a představ. V 6. století, kdy Japonsko ztratilo na korejském poloostrově řadu území a v důsledku vnitřní politické krize přibýlo do země mnoho uprchlíků z řad korejských buddhistů, se buddhismus prosadil napřed jako náboženství těchto přistěhovalců, a také japonských diplomatů a obchodníků v cizině, neboť s jeho pomocí mohly tyto vrstvy zavést do země svou mravní suverenitu, vzdělanost i krásu, a zajistit si tak postavení ve společnosti, která byla ještě egalitářská v zápolení mnoha feudálních rodinných klanů. Panovnický rod si pak prostřednictvím buddhismu zajišťoval hegemonii své vlády. Jen obyčejní lidé zůstávali dlouho intaktní vůči tomuto cizímu náboženství.⁷¹

V japonském buddhismu se neklade důraz na světonázorové otázky a mravní principy jako v křesťanství, ale na příslušnost k vyznání určitého stavu „buddhovství“ (=buddhahood), tj. procítění víry srdcem, v návaznosti na empatický přístup původního náboženství šintó vůči světu. Na cestě k duchovnímu prozření se pak buddhista stává nedílnou součástí kosmologie, z níž pro něj vyplynou určité normy chování, s nimiž toto náboženství plní i sociální funkci psychologicko-individuální regulace. Buddhisté směřovali vždy přímo k Buddhovi, cestou duchovní kultivace *Bucudó*=Buddhova cesta) s jejím prověřováním v praxi (*dóri*=pojem vzniklý ze spojení cesty *dó*=čínské *tao* a *ri*=čínské *li* ve smyslu rozumu, zákonu věcí jako obecného principu). „Když se člověk ráno začne učit Cestě, večer už může umřít bez lítosti“, říkával prý i Konfucius (YUKAWA, 1982, str. 58) Buddhisté se však nedomlil jenom za sebe, ale za lidi, zemi a společnost jako celek, k zabránění vzniku pohrom, chorob a jiných neštěstí. Od počátku neměl buddhismus žádný imperiální či státní status, všechny jeho rituály na cestě k duchovnímu prozření směřovaly pouze k zachování mírumilovného a prosperujícího společenství lidí (pozn. – MIYAMOTO, 1944, str. 854-911).

Filosof Hideki Yukawa hovoří o rozdílnosti buddhistické filosofie od křesťanské v tom, že

kdežto východní způsob byl spíše adaptací na toto prostředí, ideově i v praxi. To bylo také příčinou, proč na straně západní se zrodil racionální a abstraktní způsob myšlení, aktivní a dynamický v přístupu k přírodnímu světu, jenž experimentací založil moderní vědeckou civilizaci, kdežto na východní straně převládal v zásadě pasivní a statický způsob myšlení, iracionální tím, že se vyhýbal jakékoliv konfrontaci člověka s vnějším prostředím. Jestliže západní kultura shledávala přírodu pro člověka nepřátelskou s nutností pokořit ji civilizačními zbraněmi, východní kultura nikdy fenomén odcizení člověka od přírody nepoznala, stačilo vždy jen navrhnout podmínky způsobu lidského života v adaptaci na přírodní podmínky vnějšího prostředí. Jakékoli indiferentní hledání pravdy jako v křesťanství údajně Japonci nikdy neoslovilo. Proto také podle Hidekiho Yukawy dominovali v zavádění západní civilizace do Japonska během doby Meidži Angloameričané jen v oblasti praktických věd, zatímco v náboženské oblasti byly Japoncům bližší spíše německé filosofické systémy, jež v sobě skrývaly jistý mysticismus a usilovaly o spásu lidské duše.⁷²

Byl to však buddhismus, jenž založil typicky účelový, pragmatický rozum Japonců, nepociťující potřebu mystiky křesťanského ducha. V případě japonského buddhismu bylo jeho nejvyšším cílem naučit člověka samostatnosti a osvobození od praktických těžkostí a bolestí života. Buddhismus založil svou filosofii na přesvědčení, že základní těžkosti žití jsou způsobeny především zmatením tužeb uvnitř duše člověka, jichž je třeba se zbavit, aby mohly být odstraněny i těžkosti v žití. Japonský buddhismus však nebyl natolik důsledný jako indický, aby se snažil z života vymýtit veškerá přání člověka, popírající vyváženost jeho duše. Jak říká filosof Hideo Kishimoto, Japonci jsou národem milujícím život a mají kladný přístup k životu. Japonská buddhistická filosofie tedy modifikuje její původní indický výklad v tom, že navrhuje pouze uspořádat vnitřní strukturu tužeb lidské duše, aby se nedostávala do konfliktu se svým způsobem života a s vnějším prostředím, a nepůsobila si tak mentální těžkosti. Pokud dosáhne člověk takového stupně prozření na cestě k rozumnosti, svou duši uspořádá a její strukturu zkoriguje, může se i radovat ze života. I v tomto smyslu musí být Japonec připraven v duchu tradice své země na adaptaci vůči podmínkám životního prostředí, založené na empirické zkušenosti, za účelem akceptace podmínek žití, aby se nedostal se svým prostředím do konfliktu, nýbrž setrval s ním v harmonickém vztahu. Empirický vztah člověka ke světu tak tvoří základ japonské buddhistické víry. Pro duši japonských buddhistů

je v tomto smyslu typická zvědavost, nadaná empirickým pudem i intuicí k průniku hluboko pod povrch věcí, spíše než logickým odstupem od věcí a analytickou dedukcí, běžných u západních ideových systémů.⁷³

Tato dispozice se stala u Japonců přirozeností, jež je nepochybně dědičná a posilovaná výchovou, lze ji tedy do jisté míry předpokládat i u dětí rodiny Coudenhove-Kalergi, zvláště pak u Richarda, zakladatele panevropské myšlenky. Hideo Kishimoto hovoří o empirickém idealismu jakožto základu buddhismu a všech japonských náboženství, oproti křesťanství, jež pokládá za realistické a faktické, zatížené jen spekulativním idealistickým myšlením v západním pojetí. Buddhismus sám však opozita odmítá, i spekulaci, takže typicky idealistickou dispozici náboženství a kultury v Japonsku lze charakterizovat pouze empirií bezprostřední zkušenosti a duchovní intuicí. (KISHIMOTO, 1982, str. 111-113). Možná, že i díky tomuto přirozenému nadání empirie spojené s intuicí, se panevropská myšlenka Richarda Coudenhove-Kalergi nikdy nestala utopií.

Pokud Japonci přijali křesťanství kdy za své, bylo to nejspíš v důsledku jejich zájmu o nové učení, jež v zásadě nenarušovalo jejich víru v buddhismus. Týká se nepochybně i hraběnky Mitsuko po nabytí katolické víry, kterou musela uvést do souladu se svou adaptací na podmínky nového životního prostředí, skrze bezprostřední zkušenost života v Evropě. Pro Richarda Coudenhove-Kalergi však musela být konverze jeho matky Mitsuko z buddhismu na křesťanství, jež jí bylo formálně vnuceno sňatkovým spojením s rodinou, vyznávající pouze katolickou víru, vážným podnětem k zamyšlení. Otec Heinrich sice studoval v Japonsku učení různých sekt buddhismu (pozn.- Mitsuko cituje v *Pamětech*, 2005, str. 24, i jméno prof. Tsuria Inoneho jakožto věhlasného učence, u něhož manžel bral hodiny buddhistické výuky) a snil o jejich sjednocení v mírumilovný pan-buddhismus, avšak v důsledku poznání, že buddhismus má velké množství forem výkladu světa poznal, že tento cíl není reálný a spokojil se pouze se základním zaměřením buddhismu na pacifismus, jakožto cestu k osvobození člověka od světských útrap (pozn.- později v Evropě dokázal spojit tento pacifismus s odmítáním tužeb a přání v lidské duši, ve shodě s Schopenhauerovou voluntaristickou filosofií a s vírou katolických trappistů). Dalo by se předpokládat, že k obdobnému duchovnímu smíření dospěla i jeho japonská manželka, jež se vyrovnávala s křesťanskými rituály v odlišném životním prostředí.

Buddhismus formoval japonskou duši po staletí, avšak křesťanství přišlo do Japonska jen nakrátko, poprvé v 16. století, kdy v roce 1548 přicestovali do Japonska se španělskými kupci i katoličtí mniši. Bylo jim povoleno konat bohoslužby, čehož okamžitě využili. Měli za to, že jejich náboženství najde snadnou cestu k srdcím Japonců. Brzy se však ukázalo, že vstřícnost jejich hostitelů se zakládá spíše na spojení slova božího s dovozem lákavého zboží a poskytováním darů ze Španělska či z Portugalska, později z Holandska. Nicméně, zbožní strategie zaznamenala poměrný úspěch a v roce 1582 bylo v Japonsku už usídleno osmdesát křesťanských misionářů, kteří obrátili na novou víru kolem sto padesáti tisíc lidí. Křesťané však představovali pro svět buddhistů konkurenci, hlavně tím, že mimo poskytování klášterního vzdělávání zřídili pro své věřící i kolej a univerzitu. Buddhisté proto začali proti nim organizovat vzpoury a v roce 1587 vydal vládnoucí šógun Toyotomi Hideyoshi první protikřesťanský edikt, po němž následovala řada dalších; edikt z roku 1614 již stanovoval různé protikřesťanské represálie.⁷⁴

K legální obnově křesťanství a jeho druhému zavedení do Japonska došlo v roce 1873 po restauraci císařské moci Meidži, kdy se zjistilo, že v říši přežilo předchozí staletou dobu šógunátu Tokugawa na šedesát tisíc skrytých křesťanů. Toto druhé období šíření křesťanství začalo ještě před jeho legalizací, ustavením první protestantské misie v přístavu Nagasaki v roce 1859. V Jokohamě byl postaven první katolický kostel v roce 1862 a první protestantský kostel v roce 1872. Přes obchodní přístavy si opět začali razit cestu do země misionáři - katolíci, ale i ruští ortodoxní kněží a protestanti. Naplňovali představu modernosti v rozvoji země a sehráli ve společnosti významnou roli – stali se aktivními činiteli v provádění sociálních reforem, hlavně ve školství, či v hájení rovnoprávnosti žen, včetně svého pozdějšího vlivu na vnitřní politiku země a vznik dělnického hnutí. Vláda císaře Meidži, ideologicky spojená s původním japonským náboženským kultem šintoismu, křesťany pouze mlčky tolerovala, nemínila je oficiálně podporovat, ostatně podobný vztah zaujala i k buddhistům. Podle mínění Hidea Kishimoto, jenž je profesorem teologie na Tokyo University, bylo pro Japonce křesťanství novinkou nejen v jeho přísně monoteisticky pojímané kultuře, ale i v těsném propojení náboženských principů s etickými. Znamenalo pro ně náboženství s novou strukturou, neboť tam, kde v buddhismu se tradičně oddělovala víra od etiky a společenskou etiku řešil separátní vliv konfucianismu, se

do popředí dostávala spíše estetika, založená na bezprostřední zkušenosti kulturní tradice – se základem v harmonickém poklidu a rozjímání. (pozn. - na toto zjištění navázal později i Richard Coudenhove-Kalergi ve svém rozboru a pojetí *hyperetiky*). Proto také „westernizace“ v době Meidži znamenala pro Japonce ohromující společenskou proměnu, neboť správně se měli naučit oddělovat to, co v západním myšlení má smysl kulturní a co jen moderní. Japonci však převzali západní kulturu s křesťanstvím jako jeden integrovaný celek, nerozlišovali v něm věci kulturní od moderních. Proto také nedošlo ani k modernizaci jejich vlastních náboženství, tedy k žádné inovaci ani buddhismu ani šintoismu. Tam, kde společnost prošla v průběhu doby Meidži radikální civilizační proměnou, náboženství a kultura se uchýlily spíše ke svým archaickým prototypům, začalo se tedy rozlišovat co je typicky japonské a co je moderní západní. Tato dualita pak učinila z japonského procesu modernizace v kulturním slova smyslu fenomén spíše schizofrenní.⁷⁵

Ke konci 19. století, kdy činnost misionářů byla v Japonsku čím dál aktivnější, se s jejími praktickými formami působení seznámili i manželé Mitsuko a Heinrich Coudenhove-Kalergi a vážili si charitativního úsilí křesťanských misionářů, hlavně v pozvednutí úrovně vzdělávání a školství. Po jejich odjezdu v roce 1896 do Evropy však začala japonská vláda vystupovat celkově proti křesťanům a omezila jejich činnost jen na vnitřní rámec misí. Japoncům se zřejmě zdálo, že křesťanství opět ohrožuje jejich národní identitu a vývoj společnosti, takže někteří misionáři se ihned vrátili do Evropy. Od té doby má křesťanské náboženství v Japonsku jen druhořadý význam; počet křesťanů se dnes odhaduje přibližně na 873 000 věřících v různých křesťanských církvích, včetně dělení do nových forem menších náboženských sekt.

⁶⁸ viz internetový portál Panevropské unie ČR, www.panevropa.cz

⁶⁹ viz Richard Coudenhove-Kalergi: Pan-Evropa, vydala Panevropa Praha 1993, kapitola Cesty k Pan-Evropě; zde dělí autor odpůrce Pan-Evropy na nacionální šovinisty, komunisty, militaristy a průmyslové podniky, chráněné cly (COUDENHOVE, 1993, str. 93)

⁷⁰ Filosof Hideki Yukawa, profesor Kyoto University a Columbia University zavádí místo monoteismu pojem *advaitism* (z indického *advaya*=non-duality=non-dualita), jenž odmítá opozita a rozporná hlediska, není však žádnou nihilistickou negací, pouze tzv. pravou přirozeností. V principu odmítá i dělení světa na objekt a subjekt, jež pojímá jako souvztažnost ve svém nekonečném vývoji. (YUKAWA, *Modern Trend of Western civilisation*, 1982, str.61-62).

⁷¹ Shóson MIYAMOTO, emeritní profesor Tokyo University, *The Relation of Philosophical Theory*

to Practical Affairs in Japan, 1982, str. 5-6

⁷² YUKAWA, 1982, str. 63-64

⁷³ Hideo KISHIMOTO, *Some Japanese Cultural Traits and Religions*, 1982, str. 114-115

⁷⁴ Nejproslulejším případem prvního zavedení křesťanství do Japonska a jeho perzekuce byl František Xaverský, který začal kázat evangelium od roku 1549 v Kagošimě, hlavním městě knížectví Satsuma na ostrově Kjúšú, kam připlul z tehdejší Malakky, Malajského polostrova. Za svůj bohabojný život a milosrdné skutky však narazil na odpor buddhistických mnichů, kteří v té době všemi prostředky rozmnožovali bohatství svých klášterů. V roce 1551 musel opustit Japonsko a přeplavit se do Makaa, kde zemřel téhož roku na ostrůvku poblíž Kantonu.

⁷⁵ KISHIMOTO, Hideo, dtto pozn. 73, str. 117-120.

4.2 Šintoismus a nacionalismus „japonské duše“

Celistvost, harmonii a vyváženost „japonské duše“ v poněkud jiném smyslu zajišťovalo také původní japonské náboženství šintó (šintoismus), propojené po restauraci císařské moci v roce 1868 s kultem moderní státnosti doby Meidži. Na rozdíl od buddhismu měl šintoismus polyteistický charakter, nevyklučoval ani víru v jiné náboženství a zformoval specifický pohled Japonců na přírodu, svět a vztahy věcí. Podle něj pochází regulace světa ze světa samého, zdůrazňuje sílu života, svět nedělí na živé a neživé, přirozené či umělé, nehodné úcty je pouze to, co je rasově a etnicky „nečisté“, avšak může být očištěno. Byly to původně rituály šintoistických chrámů, jež vypěstovaly v Japoncích onu adaptabilitu, přizpůsobivost vůči přírodním podmínkám a životnímu prostředí. Díky tomu také bylo Japonsko schopné přijmout po restauraci v roce 1868 jakoukoli modernizaci, jestliže byla uvedena do souladu s domácí duchovní tradicí. V době Meidži byly však nezřídka přijímané i účelově protikladné koncepce, kvůli překotnosti zavádění módních novot (GORDON, 2009, str. 5-8).

Šintoismus existoval v Japonsku ještě před buddhismem, avšak nelze jej považovat za filosofickou či religiózní aktivitu. Vyjadřoval prostotu přírodního života ve starém Japonsku a obavy lidí před pohromami, jež z něho vyplývaly. Způsob života byl ryze praktický, takže nevedl ani k žádným složitým koncepcím či spekulacím. „Plynul tak, jak jej vyjadřují přímé linie dřevěných trámů jednoduše vybudovaných svatyň, představovaných každých dvacet let pro zachování stylu jejich architektury. Uvnitř svatyň panovala vždy jen posvátná prázdnota a klid „ (SHÓSON, 1982, str. 5-6).

Neexistovalo ani slovo Příroda jako něco odlišného od Člověka, jenž byl integrální součástí

vesmírného celku, provázán s prvky a přírodními silami životního prostředí. V přirozeném vesmíru se všechny nadřazené prvky a síly, přesahující akční rádius či lidský rozměr člověka nazývaly *kami* (pojem je různě překládaný - od *boha*, *bůžku*=*god*, *deity* po výše, *nahore*=*above*, či *nadřazené*=*superior*; jeho etymologie je poprvé uváděna v nejstarší japonské kronice *Kodžiki den*=*Záznamy dávných událostí* z roku 712, kapitola I., překlad Karel Fiala, Praha: Ex Oriente, 2012). Poukázal na to proslulý japonský učenec národních studií *kokugaku* z doby Eda, Motoori Norinaga (1730-1801), nazývaný i otcem moderního šintoismu, který definoval pojem *takto*: „Termín *kami* je používán v první řadě k označení různých *bůžků* Nebes a Země, tak jak jsou uváděni ve starých záznamech, avšak slouží i jejich duši=*mitama*, která sídlí v chrámech, jež ji posvětily. Nejenom však lidské bytosti, ale i ptáci, zvířata, rostliny, stromy, moře a hory, a všechny další věci, jež si zasloužily být obávány nebo ctěny pro své mimořádné vlastnosti, byly nazývány *kami*. ...Nejdůležitější z nich byly spojovány s aktem zrození, růstu, změny nebo smrti. Byly však stejně tak antropomorfní jako antropopatické. Jen těžko mezi ně zařadit císaře *mikado*, přes jeho přisuzovaný božský původ a okolnost, že *šintó* je doslova vzato cestou bohů.“⁷⁶

Připustíme-li však, že někteří *bůžkové* se stali také ochránci mocných politických rodů v zemi, není nikterak divné, že jako hlavní činitel mezi nimi se objevuje císařská rodina, jejíž původ je od dob prince Shótoku odvozován od luna bohyně slunce Amaterasu. Prosadila se vlastně jako rodina Yamato, předsedající několika klanům hlavních kněží a kněžek s dědičnou linií do počátku 6. století. Několik velkých chrámů, především chrám Ise ve středním Japonsku, je považován od nejstarších dob (registrace chrámů a svatyní proběhla v 8. století) za rodinná centra císařské rodiny. Má-li tedy podle šintoismu mít císař božský původ, posvěcený kněžími, je i hlavou národa jako jediné rodiny a příbuzný s celým národem. Nakonec to byli i šógunové, kteří vládli Japonsku více než tři sta let, jež se označovali za představitele instituce císaře. Když tedy ztotožníme hlavu národa s hlavou státu, císař se stává také jedinečným symbolem japonského národního státu, což je základem ideologie japonského nacionalismu. (GORDON, 2009, str. 5-8)

Podle znalce asijské a japonské buddhistické filosofie, profesora Hajime Nakamury, má japonský nacionalismus zásadní souvislost nejen s prestiží císaře, ale i se základní koncepcí

esteticko-etického pojmu harmonie=*wa*, jenž je právě symbolizován institucí císaře. Nakamura zastává stanovisko, že po dlouhou dobu feudalismu japonských dějin bývala loajalita feudálních knížat vůči císaři silnější než třeba láska dětí k rodičům.⁷⁷ Atmosféra harmonického vztahu a loajality k císaři vyplynula i z toho, že císařská dynastie panovníků v Japonsku byla pořád jenom jedna, nestřídala se v průběhu dějin jako v jiných zemích. Nakamura tedy zdůrazňuje, že pro japonské dějiny je sice důležitý původ císaře jakožto syna bohyně Slunce, ale nelze také zapomenout, že sami bohové byli ve starých dobách důležitější než sám císař. Nakonec je tedy rozhodujícím faktorem prestiž císaře pro náklonnost jeho lidu k němu, jakožto ideálnímu monarchovi, neboť ho umisťuje do čela hierarchického pořádku společnosti, zakládajícího národní i nacionalistické sebevědomí. (NAKAMURA, 1982, str.152)

Je docela dobře možné, že i Richard Coudenhove-Kalergi, který se nevyslovil nikdy výslovně proti šintoismu, ačkoli ho chápal jako základ militaristické ideologie Japonska, to neudělal jen kvůli svému původu či původu jeho matky, ale i proto, že esteticko-etický pojem *wa* jakožto harmonie zakládal rovněž jeho koncepci *hyperetiky*, jakožto sociálně-regulační normy chování člověka k člověku a ke světu.

Po revoluci Meidži dodal novodobý šintoistický výklad moci císaře (dnes pojem *tennó*=vládce nebes, tehdy *mikado*), od výše uvedeného Motoori Norinagy nebo i učence Atsutane Hiraty (1776-1843) význam nejvyšší společenské autority. Spojení náboženské víry s mocí císaře symbolizuje totiž i kořeny japonského etnocentrismu, daného specifíkem geografické polohy země, ostrovní izolací a nutností stálé připravenosti na přírodní pohromy. Opodstatňuje tím také do jisté míry nacionalismus, jenž v procesu internacionalizace země kladl důraz na rasovou čistotu Japonců ve vztahu k cizím národům. Ve vědomí japonské společnosti pak založil tento etnocentrismus sociálně-psychologický systém, v němž národní vědomí se shrnovalo do první osoby plurálu „my, Japonci“, oproti třetí osobě plurálu „oni, tj. všichni, kdo Japonci nejsou.“ Profesor Nakamura ještě zdůrazňuje, že vědomí japonské nacionální nadřazenosti posilovalo i přesvědčení, že Japonci jsou božský národ. Lze například citovat prohlášení šintoistického hlasatele Chikafusy Kitabatakeho (1293-1354) z dob historického středověku země: „Naše velké Japonsko je svatým národem. Založili ho naši svatí předkové. Bohyně Slunce nechala své následníky vládnout po dlouhý čas. To je

ojedinělý jev, neboť žádný jiný národ nemá tuto zkušenost,. Proto může být náš národ poprávu nazýván svatým“. (citát z *Džinnó šótóki=Rozpravy o původu císařské rodiny*, Tokyo: Kokumin Tosho kabushiki kaisha, reeditováno 1925, str. 585)

Teoretickou bázi nacionalismu však zajistil v japonském moderním státu konfucionismus, jakožto původně čínská platforma pro oficiální teorii budování státu. Konfucianismus, stejně jako buddhismus, byl historicky schopen koexistovat ve svých raných fázích i s náboženskou praxí šintoismu. Představoval idealistický model státu, který pak Japonci aplikovali na aktuální potřeby svého vlastního státu, dokonce tak důkladně, že tím původní autoritu konfuciánství popřeli. Ve smyslu, že jeho obecná ideová platforma mohla být použita jako modifikace i pro specifické potřeby jiného státu. (NAKAMURA, 1982, str. 158-160)

S vědomím státotvorné funkce šintoismu byla po restauraci Meidži v roce 1868 zřízena japonským státem vládní organizace chrámů Šintó nazvaná Úřad svatosti, který v roce 1869 vydal prohlášení, že Japonsko následuje „cestu bohů“. V roce 1871 byly šintoistické svatyně vyhlášeny už jako vládní instituce „národních ritů“. V roce 1877 byl Úřad svatosti nahrazen Úřadem pro svatyně a chrámy. V roce 1900 byl začleněn jako Úřad pro náboženství do instituce Ministerstva vnitra a zrušen až novou ústavou v roce 1946 po druhé světové válce. Na důkaz státní podpory šintoismu byla v roce 1879 také postavena v centru města Tokia také velká svatyně Jasukuni džindža, dodnes chápaná jako symbol japonského militarismu, kde například po rusko-japonské válce v roce 1905 bylo pohřbeno 92 000 padlých japonských vojáků. Tak v kontrastu s veřejně uznávanou svobodou náboženského vyznání byl šintoismus jednoznačně preferován v průběhu modernizace země jako státní náboženská ideologie až do konce druhé světové války, zatímco buddhismus byl naopak často podrobován otevřené kritice i perzekucím. Stejně totiž jako křesťanství byl buddhismus, jakožto náboženství importované do země zvenčí podezírán, že narušuje Japoncům jejich národní identitu. S křesťanstvím to ovšem bylo ještě horší: „Vyžeňte barbary! Otráví naši duši!“ – bylo hlavním heslem japonských šógunů doby Tokugawa. (GORDON, 2009, 108-109)

Ani v době Meidži však nemohla být hraběnka Mitsuko ještě společensky tolerována za své konvertování na katolickou víru, neboť spory o národní identitu stále silně ovlivňovaly vnitropolitický život země a primární příčinou bylo, že se provdala za cizince. Mitsuko sama

však nikdy svou vlast v hloubi duše neopustila, ani nezdala svého císaře ani náboženství buddhismu, nepřestala prostě být nikdy Japonkou. V důsledku nového života se jen stala křesťanskou Evropankou, jež pro přijetí víry svého manžela dokázala propojit učení buddhismu s křesťanstvím tak, že nakonec rozlišovala i pojem ryzího vlastenectví od politicky orientovaného nacionalismu, podbarveného šintoismem, a ideologicky ohrožujícím mír ve světě a v mezinárodních vztazích Japonska s Evropou. Toto přesvědčení vštěpovala i svým dětem.

Pokud jde o jejího syna Richarda, ten dokázal naprosto správně postihnout rozdíly obou „japonských duší“ i od „evropské duše“: „Společná řeč, společný osud, stejné klima, stejné životní zvyklosti, stejné míšení krve, to spojilo určité skupiny lidí v národy. Tyto národy tvoří duchovní společenství, většinou pospojovaná řečí. Považují se za společenství pokrevní a vynalézají mýtus společného původu, mají své národní hrdiny...Jednoho dne však přijdou tyto národy, i Evropané k poznání, že jsou obětí ohromného podvodu...Kult hrdinů je totiž náboženstvím nacionalismu. Třeba jednotlivé národy Evropy se přece utvářely vzájemným mnohonásobným promíšením a stěhování různých vlivů. Skutečnost jejich jazykových rozdílností je dnes jen zneužívána demagogy bez jakéhokoliv svědomí a šílenými polovzdělanci k tomu, aby se tyto národy mezi sebou vzájemně napadaly a ohrožovaly svou společnou budoucnost (Evropa se probouzí, 1934)⁷⁸ - Netřeba jistě podotýkat, že tato Richardova úvaha se vztahovala nejen na Evropu, ale vůbec na celý svět, tedy samozřejmě i na jeho rodné Japonsko.

Cenné je také zjištění, že Richard Coudenhove-Kalergi neviděl žádný protiklad mezi panevropskou ideou a pojmem kulturního národa, neboť nezakládal pojem národa na biologickém, ale na kulturně-duchovním společenství. „Národ je říší ducha, takže všechna moderní kultura v Evropě je samozřejmě národní. Každý, kdo cítí úctu před duchem, musí též cítit úctu před národní myšlenkou. ...Boj proti národní myšlence by byl bojem proti kultuře. Národní šovinismus se nedá potlačit abstraktním internacionalismem, nýbrž prohlubováním a postupným rozšiřováním národní kultury v kulturu celoevropskou“ (*Pan-Evropa*, 1993, str. 87).

Richard Coudenhove-Kalergi takto vyvracel i nacionálně socialistickou, árijskou teorii Hitlera

svým konstatováním, že všichni Evropané patří k téže evropské rase, na základě vědomí smíšené krve. Jenomže Hitler útočil právě na tuto myšlenku smíšené Panevropy ve své „Druhé knize“, za jeho života ještě nepublikované: „Je očividné, že Panevropa je ideálem všech méněcenných a smíšených bastardů. To, že obzvláště vítá takové pojetí Žid, ji vede v konečném důsledku do rasového chaosu a zmatku, k bastardizaci a negerizaci kulturního lidstva, konečně k takovému snížení jeho rasové hodnoty, které umožní Hebrejci stojícímu stranou, aby se postupně stal pánem světa...“ (pozn. převzato z doslovu Martina Posselta k Pan-Evropě, 1993, str. 110-111)

Richard proto v Pan-Evropě kontroval proti těmto útokům z pozice nacistické ideologie následovně: „Dogma evropského nacionalismu hlásá, že národy jsou krevní příbuzenstva. Toto dogma je mýtus. Po nesčetném stěhování národů, jež se v našem světadílu událo v předhistorické a historické době, neexistuje v Evropě čistá rasa. Všechny národy Evropy (snad vyjma Islandčany) jsou národy smíšené. Jsou to míšenci nordické, alpské a středozemní rasy; míšenci z árijských přistěhovalců a mongolských praobyvatelů, z rusých a tmavých, dlouholebečných a krátkolebečných ras ...(*Pan-Evropa*, 1993, str.83) Dále pak ještě upřesnil a zopakoval i ve svých pamětech: „Křesťansko-židovská morálka Písma byla nahrazena darwinistickým principem boje o existenci a přežití silnějšího. Ten silnější v Nietzscheově slova smyslu se stal lepším, a násilí a krutost nahradily v morálním hodnocení lidskost a spravedlnost. Vzniklo biologické pseudonáboženství – paralela nacionálně-ekonomického náboženství k bolševismu. Mobilizuje u svých přívrženců nejvyšší i nejnižší instinkty, heroické sebeobětování a zvířecí krutost, aby je postavily do služeb politiky.“⁷⁹

Tehdy Richard Coudenhove-Kalergi vůbec nezmínil šintoismus, který vytvaroval duši militarismu v Japonsku a důraz na čistotu rasy byl pro něj symptomatický. Rozhodně však ze svých úvah nevyпустиł Japonsko jako takové, nejenom pro původ své rodiny, ale hlavně proto, že od meziválečného období je považoval za velmoc, jejíž vliv na Východě starého světa se stal silnějším než jakýkoli vliv evropský. V publikaci *Pan-Evropa* (1923) uvedl, že „světová nadvláda bílé rasy je nyní zlomena a japonský národ je po tom anglosaském nejmocnějším na světě. Japonská světová velmoc svrhla výsadní panství evropských národů a rozmach Japonska je doplněn ještě počínajícím poevropšťováním a militarizací Číny a ostatních asijských národů“ (*Pan-Evropa*, kapitola 1., Evropa a svět, str. 15).

Zbývá pouze dodat, že celistvost nacionalistické duše Japonska v silné vazbě na šintoismus se ocitla z pohledu Richarda Coudenhove-Kalergi, stejně jako fašismus a bolševismus, v pozici směřující proti zdravým základům evropské kultury – humanismu a křesťanství, i proti ideálům japonské kultury samé, a proti duchovní svobodě celého světa.

⁷⁶ Viz esej SAKAMAKI, Shunzō. Shintó: Japanese Ethnocentrism, ve sborníku *The Japanese Mind*, 1982

⁷⁷ Viz esej NAKAMURA, Hajime. Basic Features Legal, Political and Economic Thought of Japan, ve sborníku *The Japanese Mind*, 1982

⁷⁸ Viz internetový portál Panevropské unie ČR, www.panevropa.cz

⁷⁹ Převzato z citace v doslovu Martina Posselta ke knize *Pan-Evropa*, Panevropa Praha, COUDENHOVE, 1993

4. 3 Oddělení etiky od náboženství v hyperetice

Nelze podcenit asijské rysy povahy Richarda Coudenhove-Kalergi, zděděné po rodové linii matky a promítající se do jeho pojetí etiky a filosofie, zvláště v úvahách o *hyperetice*. „Etika je estetikou duše, naukou o kráse v nás – tak jako je estetika naukou o kráse okolo nás.“⁸⁰ K etickým, estetickým, a také normativním rysům Japonců skutečně stále patří jistá *zdrženlivost=džisei, gaman*, jež zahrnuje nejrůznější významové nuance, od sebeovládání přes uměřenost a elegantní jednoduchost výrazu v umění, až po zdvořilost a rytířství v lidském chování. Kořeny tohoto pojmu jsou tak hluboké, že občas budí uvnitř společenského vědomí dojem pasivity vyčkávání před nástrahami nevyhnutelného osudu. Výrazně se tento fatalismus projevuje při přečkávání živelných pohrom, v souvislosti se svérázností přírodních podmínek země. Přičítá se někdy i vlivu čínského taoismu, jakožto učení o věčném koloběhu vývoje nebo učení Lao'c, s jeho odstupem k přirozenému běhu světa. Zdrženlivost však souvisí i se zvykem nedávat najevo láskyplné city nebo něhu, ani mezi rodiči a dětmi. Projevuje se i zábranami k fyzickým kontaktům, například v odmítnutí podání ruky či políbení, řada pozdravů se vyjadřuje úklonami a jinými gesty. Fyzický kontakt matek s dětmi se omezuje na raný věk a přátelské doteky jako poplácávání se připouštějí jen jako projev kolegiality či emocionální soudržnosti v rámci skupinového společenství. Zdrženlivost se týká i výbuchů emocí, hněvu a veselí, stejně jako zachovávání důstojnosti, aby se jedinec nestal terčem výsměchu druhých. Tyto projevy emocí postrádaly u matky i děti hraběnky Mitsuko

a přičítaly jejich absenci nedostatku citu, někdy jí to i zazlívaly. Šlo však vesměs o nedorozumění. Filozof Hideo Kishimoto dává za příklad japonskou ženu, která upadne na ulici a přes vnitřní zmatek nedá najevo žádný pocit. Přestože se jí těžko vstává ze země, má na tváři úsměv a snaží se zachovat vnitřní rovnováhu. V duchu si jistě přičítá toto nedopatření sobě – toto je výsledek dlouholeté kulturní tradice. Anebo Kishimoto navrhuje představit si člověka, jak kráčí podzimní venkovkou krajinou a pociťuje neurčitý stesk, jakousi nostalgii ze zážitku osamělé procházky v přírodě. Charakterizuje své pocity slovem *samishii=osamělý=lonesome*. Neřekne však „mně je nějak smutno“ nebo „tady je nějak smutno“ nebo „ta příroda je nějaká smutná“, použije pouhé přídavné jméno, vyjadřující určitý neutrální pocitový stav. Kishimoto definuje tento druh projevu jako typicky japonský, vyjadřující samu vazbu mezi subjektem a objektem, a podložený bezprostřední zkušeností v daném okamžiku. Ta ovšem může působit na druhého člověka i jako povahová uzavřenost. (KISHIMOTO, 1982, str. 110-118). Na zdrženlivost citového projevu se však dbalo vždy nejen v Japonsku, ale příkladně i ve výchově aristokratů a vyšších společenských vrstev v Evropě.

Zdrženlivost je oceňovaná také jako princip uměřenosti výrazu v kultuře a japonském umění, kde svého vrcholu dosahuje v elegantní střídmosti a stylové prostotě zen *buddhismu*, aplikovaného na estetické rituály typu čajového obřadu, aranžování květin, kaligrafie, umění meče, úpravy zahrad apod. Podle učence Daisetsu Suzukiho byl zen výchovným tréninkem, cvičením duše (*šugjó*). Meditativní sezení (*zazen*) byla praktikována nejlépe v lesních zákoutích, vždy vzdáleně od reálného světa, s přísným dodržováním pravidel metodického postupu a kázně. Účelem bylo nabýt sebe-vědomí a naučit se komunikovat s druhými. Ve formě umění pak zen naplnil duchovní ideál jednoduchosti, čistoty, bezprostřednosti a opravdovosti, v souladu s ryzí povahou buddhismu a typickými vlastnostmi japonské kultury.⁸¹

Se zdrženlivostí také úzce souvisí pojem *zdvořilost=reigi* v rámci každodenního života, jenž je rovněž paralelou k vybranému chování aristokratických vrstev v Evropě. Nejde však pouze o „dobré způsoby“ či správně volenou mluvu, ale především o zásadu být v mezilidských vztazích uctivý, dobrý a šlechetný. Tento princip se ostatně promítl i do postoje otce Richarda

Coudenhove-Kalergi, když kladl své manželce a dětem na srdce „být především dobrým katolíkem a Evropanem“.

Systém hodnot, jenž vyvěrá ze spojení etiky a estetiky, nazývaný Richardem Coudenhove-Kalergi hyperetika, byl publikován poprvé v jeho knize, vydané v roce 1922 ve Vídni, pod názvem „Etika a hyperetika“. Pojednává o problémech etiky a sociálně-politického uspořádání moderní společnosti v soudobé Evropě. V témže roce následovaly ještě spisy „Apologie techniky“ a „Ušlechtilost“, jež údajně výrazně upoutaly pozornost svých současníků.⁸² Hyperetika se u Richarda také promítla do jeho ideální představy džentlmenství, navazující jak na japonskou etickou normu zdvořilosti, tak na klasický pojem *rytířství=bušidó*, v Japonsku příslušejícího vojenské šlechtě samurajů, kdežto v Evropě především šlechtě: „Křesťan může být gentlemanem stejně jako Žid, muslim, pohan, velkomyšlenkář či ateista. Je to moderní forma konfuciánství i stoicismu; obrození starých rytířských ideálů všech národů a všech dob.“⁸³

Richard oddělil pojem rytířství od etického principu i ve vazbě k náboženství, avšak chápeme to nikoli jako pokus o ateistický přístup, ale právě jen jako poučení východní kulturou. Byl přece vychován jako zbožný křesťan a jeho sestra Ida Görres, věčná rebelantka a oponentka matky, patřila k vůdčím osobnostem generace katolických spisovatelů dvacátých let. Richardova religiozita ovšem s sebou nesla jasné východní rysy: „Svět uvnitř nás a kolem nás je plný záhad. Náboženství se snaží je nějak vyložit, avšak mudrci se před nimi spíše sklánějí.“⁸⁴

Ve znamení *nové rytířskosti* měla Richardova filosofie definovat především morálku 20. století, narušenou Velkou válkou a ztrátou křesťanských hodnot. I Masarykova politická koncepce samostatného československého státu byla vytvořena z pozic, jimž se později říkalo „čechoslovakismus“ a byla charakterizována odklonem od Vatikánu a katolické církve ve smyslu aktualizace někdejšího hesla „Pryč od Říma!“. Poprvé v českých dějinách se katolická církev dostala do situace, kdy státu na ní v podstatě nezáleželo a nepovažoval ji už za duchovní základ národní identity, neboť pluralitní demokracii vyhovoval lépe systém sekularizované společnosti tolerující různá náboženství. Ke kulturní obnově starého kontinentu s narušenými mravními hodnotami tedy nepochybně patřila i Richardova snaha

zformulovat novou „duchovní aristokracii“ a obrodit tím celý politický a sociální svět. V kulturních dějinách Japonska se podařilo ztotožnit pojem zdvořilosti s pojmem rytířství, takže Richardův zájem se upnul k výkladu japonského společenského principu harmonie=*wa*, i ve smyslu vazby na vytvoření kultu nového rytířství. Výše zmíněný příklad japonského zachovávání duševní rovnováhy v obtížných situacích se totiž váže i na specifický způsob a vzorec chování jak čelit bolestem a smrti. Japonská kulturní tradice vyzývá člověka přistupovat k bolesti a smrti s odvahou a klidem. Smrt není v Japonsku koncem života, ale má své pozitivní místo v životě, nastává v rámci života. Proto je pro japonské rytíře=samuraje možné to, co v západní kultuře těžko chápeme, totiž položit svůj život s klidnou rozvahou za někoho jiného, pokud k tomu mám závažné mravní důvody. Filosof západní kultury, Josiah Royce (1855-1916; *The Philosophy of Royalty*, nakladatelství Vanderbilt University Press, 1995) se snažil vyložit Evropanům princip japonského bušidó jako loajalitu samuraje vůči svému pánovi, který sebeobětováním završuje smysl svého života nanejvýš pozitivním aktem dobra. Obětování života totiž znamenalo pro samuraje nejvyšší možné odevzdání svého já principu úcty a respektu pro společnou věc. Smrt sama příliš mnoho neznamená, ostatně i v evropské premoderní době se na ni nahlíželo jinak. Loajalita vůči pánovi a společné věci byla pro japonského samuraje od začátku jeho válečnické kariéry víceméně přípravou na smrt, což v Japonsku vyjádřil i populární samurajský kodex cti z počátku 18. století s názvem *Hagakure*.⁸⁵

Jestliže šintoismus představoval stěžejní duchovní princip japonského náboženství, pak bušidó představovalo klíčovou normu etického chování této společnosti, a dodnes plní v tomto smyslu svou regulační sociální funkci. V kultu bušidó bylo původně zásadou pečovat o tělo, jež je třeba naučit sebezapření, tj. odvaze a umění trpět, v duchovním slova smyslu pak dát přednost morálnímu vztahu k těm druhým před sebou samým, víceméně v popření vlastního já. Rytířství bylo také vždy bodem, v němž se Richardova matka Mitsuko názorově rozcházela s manželem, který v důsledku svého pacifismu osvojeného buddhismem se posléze vzdal své původní vášně lovu a jakéhokoliv zabíjení živých tvorů. Zahrnoval v to i souboje a rytířská klání, jež považoval za zcela nesmyslné a zbytečné, nehledě na bytostný odpor, který choval vůči extrému samurajské sebevraždy *harakiri (seppuku)*. V tomto smyslu také

sepsal hrabě Heinrich svůj spis *Minotaurus „cti“*. Studie o hnutí proti soubojům a jejich pohnutkách (COUDENHOVE-KALERGI, H., reedice 2010). Podle svědectví dětí však jejich matka hodnotila postoj otce jako zbabělost, včetně jeho popírání mravnosti sebevražedného kultu. Milovala jako určitou duchovní kompenzaci téma rytířství v četbě anglických romantických románů, jež ji uspokojovaly morálními schémata potrestání viny a rytířskými souboji. Usmiřovaly její japonskou duši s evropskou šlechtou, u níž shledávala rozpor v životě, vyznávajícím křesťanské náboženství a zároveň holdujícím lovu, a u níž stěny zámku musely být vyzdobeny hrdými loveckými trofejemi (pozn.-i chodby poběžovického zámku byly plné loveckých trofejí, nepočítaje v to samotný lovecký zámek Dianahof, kde i lustry v jídelně byly vytvořeny z jeleního paroží). Tentýž rozpor by se ovšem dal vytknout Japoncům z hlediska jejího manžela, který ve shodě s buddhismem a trappisty toleroval zabíjení pouze a jedině pro účel obstarání potravy.

Sebevražda jako taková nebyla v Japonsku nikdy chápána jako hřích nebo hanba. Hideo Kishimoto tvrdí, že ohniskem zájmu byl vždy způsob, jakým byla spáchána. Jestliže se někdo rozhodl ji spáchat sobě vlastním způsobem, mohla se sebevražda stát i předmětem uctivého obdivu. To vysvětluje, proč lidé tleskali a volali *banzai* (=bravo) po úspěšně dokonaných sebevražedných útocích kamikadze za druhé světové války. Potlačení strachu ze smrti a důraz kladený na klid a vnitřní rovnováhu byl prostě lidem v Japonsku vštěpován už od dětství jako výsledek empirické kulturní tradice. (KISHIMOTO, 1982, str. 118-119).

Harakiri byla také v Japonsku od druhé poloviny 16. století do poloviny 17. století vykonávána nejen ve smyslu odčinění nějakého provinění či výkonu trestu na sobě samém, ale i za účelem následování pána po jeho smrti podřízeným služebníkem (*džunši*).⁸⁶ Historikové proto hodnotí duchovní význam bušidó a aktu spáchání sebevraždy nejen z hlediska samurajské bojové cti, jež byla svého času dokonce uzákoněna, ale především v ideovém vztahu ke smrti a sebevraždě jako takové, kde statistiky ostatně hovoří o relativně vysokém počtu úmrtí v zemi.

Regulující sociální a politická síla bušidó se pak nejsilněji projevila při plnění národních povinností, jako během druhé světové války v souvislosti se sebevražednými útoky

kamikadze, prováděnými „ve jménu národa“. Dnes se mohou zdát tyto věrnostní závazky vůči císaři a vlasti až groteskní či morbidní a jejich propagace není rozhodně podporována japonskou školní výukou, nicméně stále ještě znamenají v Japonsku „tělo a krev“ duchovní tradice kulturních dějin národa.

V běžné společenské praxi se však v Japonsku naštěstí setkáváme i s nenásilnými projevy společenské loajality pod pojmem *giri=povinnost vděku*, jenž je považován rovněž za loajální etickou normu a je vyjadřován především předáváním různých společenských pozdravů a darů. Tento pojem je hodnocen pozitivně a progresivně ve prospěch rozvoje společenských vztahů a má v tomto smyslu i značně široké rozpětí. Zahrnuje širokou škálu projevů vděku a je užitečnou základnou pro budování přátelských vztahů, jimž zajišťuje setrvalost. Tím, že jeden prospívá druhému, a to na základě sympatií a přátelských vztahů, je na jediné správné cestě k vlastnímu duchovnímu prozření, což nemá daleko ani k pojetí katarze v křesťanském náboženství při dodržování desatera přikázání, vedoucího ke spáse duše.

Správný je nepochybně úsudek Martina Posselta v doslovu k Pan-Evropě (1993), že Richardova *nová rytířskost*, jež měla definovat novou morálku 20. století po zhroucení křesťanských hodnot v meziválečném období, se jako filozofický model nevztahovala pouze na Pan-Evropu, ale na celé lidstvo a svět, ačkoli se Richard později snažil, aby odpovídala hlavně jeho pojetí *evropské duše*. Vyplynulo to však zjevně z toho, že na počátku dvacátých let Richard Coudenhove-Kalergi usiloval jako jiní ostatní především o překlenutí poválečného chaosu doby a nalezení způsobu jeho přeměny v univerzální společenský pořádek. Vyhraněný individualista Richard Coudenhove ovšem směřoval své myšlenky o hyperetice především k možnostem jejího využití ke stanovení morálních zásad v budoucím společenství jednotné Evropy.

⁸⁰ Převzato z doslovu Martina Posselta ke knize Pan-Evropa, Panevropa Praha, COUDENHOVE, 1993. Podle Martina Posselta usilovala filozofie Richarda Coudenhove-Kalergi, ovlivněná Platonem i Nietzsem o probádání vnitřního esteticko-etického řádu světa, str. 110.

⁸¹ SUZUKI, Daisetsu Teitaro. *Reason and Intuition in Buddhist Philosophy*. Převzato ze sborníku The Japan Mind, 1982

⁸² Z doslovu ke knize Pan-Evropa, kde Martin Posselt cituje chvalozpěv recenze Felixe Saltena ve vídeňském deníku Wiener Blatt, 1922 (COUDENHOVE-KALERGI, 1993, str. 101).

⁸³ - dtto - ⁸², str. 100

⁸⁴ - dtto - ⁸³, str. 101

⁸⁵ Hagakure=Skrytý v listí (The book of samurai. Hidden by the Leaves), text knihy chápané jako duchovní průvodce pro válečníky, byl údajně nadiktovaný samurajem Tsunetomo Yamamoto v letech 1709-1716 po smrti svého pána Mitsushige Nabeshimy a je rozpravou o nezlomných zásadách, vůli a cti válečníků. Těšil se velké oblibě zvláště o obdobích, kdy se posilovala japonská národní identita, například před 2. světovou válkou a v jejím průběhu. Piloti kamikadze údajně z něj čerpali odvahu a mravní sílu.

⁸⁶ Vyhraněná demonstrace loajality prostřednictvím seppuku se odehrála v roce 1912, kdy těsně po pohřbu císaře Mutsuhito, osvíceného vladaře doby Meidži, spáchal sebevraždu harakiri generál Maresuke Nogí, v japonských dějinách zvaný „hrdina od Port Arthuru“. Tento syn samuraje z rodu Chófu s titulem knížete, bojoval udatně v japonské císařské armádě nejprve v čínsko-japonské válce, kdy v roce 1894 po krátké bitvě úspěšně obsadil přístav Port Arthur, avšak při jeho obraně v rusko-japonské válce v roce 1904 ztratil hodně mužů, včetně vlastního mladšího syna. Byl vojensky úspěšný i v rozhodující bitvě o mandžuský Mukden. Po válce pak nabídl císaři svou rezignaci a vykonání harakiri k uctění památky padlých vojáků, ten však ji nepřijal, takže se generál rozhodl společně se svou manželkou obětovat svůj život po jeho smrti, aby mu dále posloužil v záhrobí. Podle šintoistického zvyku se stal také bůžkem *kami* a byla mu postavena svatyně v jeho původní tokijské rezidenci Nogizaka, kterou oba s manželkou obývali a kde vykonali svůj čin.

4. 4 Etické normy a regulace sociálního chování ve společnosti

V Japonsku byla od dob buddhismu, ovlivněného konfucianstvím, zavedena v průběhu mnoha staletí povinnost následovat příklad toho, kdo je výše postaven. Systém rodinné výchovy i instituce vzdělávání byly zaměřeny na respektování autorit. Do popředí byla stavěna úcta k rodinným, vzdělávacím, náboženským i státním autoritám, uspokojování osobních zájmů muselo jít stranou. *Autorita=ken'i* byla a je dodnes udržována ve vědomí lidí různými prostředky, stala se jednou ze společensky platných etických norem. Původ tohoto autoritářství se přičítá konfucianství, jenž bez problémů koexistoval s buddhismem i šintoismem a ovlivňoval mezilidské vztahy z Koreje a Číny už od 4. století. Konfucianská doktrína učila Japonce úctě k předkům, rodičům a podřízenosti níže postavených k vyšším, a na rozdíl od psychologicko-individuální regulace buddhismu, zformovala Japonsko jako právoplatný etický systém. Upevnila tradiční patriarchální základy země a nastolila i sociální nerovnost, přísným dodržováním hierarchie v rodině a ve společnosti. Filosof Hajime Nakamura uvádí konfucianství také do souvislosti s principem společenské harmonie *wa*, podle mnohých učenců převzaté odtud. Zdůrazňuje však zároveň i princip mravní solidarity

v japonské komunitě, do značné míry vyvinuté na vlastním území. Již princ Shótoku usiloval v dávných dobách o zavedení míru mezi feudálními klany bojujícími o moc, poukázáním na potřebu svornosti v podřízení se přírodním podmínkám země. V prvním článku Ústavy uvedl, že prvotní a hlavní povinností lidu je dosáhnout svornosti na základě úcty k druhému a sebezpytování, aby byly odstraněny společenské nesváry. Morálka společnosti musí být založena na vzájemném pochopení, lásce a úctě. Jen ti, kteří dosáhnou svornosti, dosáhnou také společenského uznání. (NAKAMURA, 1982, str. 145).

Již od útlého věku si japonské děti zvykají podříditi své osobní „já“ zájmům společenských skupin (*kumi, seken*), počínaje vztahy v rodině až po vědomí národního „my“. Místo zákazů a trestů se učí nahlížet, jak jejich chování posuzují ostatní. Formování osobnosti lidí musí odpovídat požadavkům sociální skupiny. Skupinový život začíná v rodinném soužití a rozšiřuje své pojetí na skupinu ve škole, v bydlišti, v práci a ve společnosti. Základním cílem této výchovy je naučit mladou generaci chápat skupinové zájmy, nedistancovat se od skupiny a neodlišovat se od ní. V rámci skupiny se děti učí oddanosti, věrnosti, solidaritě a osvojují si i sociální rozdíly za účelem dodržování skupinových norem. Jde sice o dosažení jisté konfirmity, avšak všechny společenské zvyklosti jsou hluboce zakořeněny v povaze národního ducha, jenž chce být kulturně veden a kultivován (Furukawa, Tesshi. *The Individual in Japanese Ethics*, in: *The Japanese Mind*, 1982, str. 239). Takto se u dětí vždy pěstovalo i národní sebevědomí a národnostní cítění. Společný zájem byl také vždy nadřazován zájmům jedince ve prospěch celkového vývoje společnosti. Dokonce i znění zákonů bylo vždy konfrontováno s tradičními zvyklostmi a pravidly společenského chování. Hajime Nakamura uvádí, že třeba obchodní smlouvy se vždy uzavíraly napřed na základě konsensu, nikoli na uplatňování jednotlivých podmínek ujednání jako v cizině, protože bylo vždy třeba dosáhnout napřed shody a ponechat prostor pro diskusi k zabránění nesvárů. Tak i pojetí zákonů vychází v Japonsku venkoncem z principu zachovávání společenské harmonie (NAKAMURA, 1982, str. 146).

Takový způsob výchovy neměl patrně daleko ani k tradicím výchovy šlechticů v Evropě. Dělení po meči a po přeslici vypovídá o analogických přístupech k pohlaví, i výchova je

vedena k úctě vůči předkům a povinnému osvojení znalosti rodinných znaků a erbů. I u šlechty vedla výchova k chápání rodové hierarchie jakožto regulační normy společenského chování. A přísnost aristokratické výchovy v Evropě si jistě nezdala s přísností v rodině a ve školní výuce v Japonsku. Normy chování se dokonce asi tak vzájemně podobaly, že i manželé Coudenhove-Kalergi mohli k sobě najít dostatečnou tolerantní vztah a vzájemný respekt ke kultuře a zvyklostem toho druhého.

V hyperetice Richarda Coudenhove-Kalergi znamenala úcta k autoritám spíše podřízení se principu *vzdělanosti*(=*kjójó*): „Za středověku, kdy kultura Evropy byla přes různost jazyků jednotně křesťanská, měla Evropa jednu víru, jednoho papeže, jeden rytířský ideál, jednu řeč učenců...náboženství bylo tenkrát současně pojícím i dělícím živlem. Rozdvojením západního křesťanstva, zesvětštěním Evropy a osvětou však zmizela duchovní páska, jež národy vnitřně pojila. Jazyk nastoupil v dědictví po náboženství – národnost v dědictví po kostelu. ...Jako byly katedrály středisky církevního života, dnes jsou středisky národního života univerzity. ...Školy, literatura a tisk se staly orgány moderní národnosti. Tyto orgány sdělují národu v malých dávkách myšlenky a činy jeho velkých vůdců, a pracují tak neustále na jeho povznesení. Takto se dostává mýtu o společném původu národa symbolické pravdy a děti jednoho národa mají skutečně společný původ – jsou bratry, avšak bratry duchem, nikoli krví. ...“ (Pan-Evropa, Podstata národa, str. 86 – 87)

Myšlení Richarda a vůbec všech dětí rodiny Coudenhove-Kalergi se však rozcházelo s matkou v bodě chápání *práva*=po zavedení zákonodárství západního typu v průběhu modernizace doby Meidži se tento pojem překládá výrazem *kenri*. V době premoderní, kdy však ještě platilo přirozené právo dané konsensuálním harmonickým soužitím a naplněné pochopením, dobrou vůlí a láskou k lidem, se nazývalo *magokoro*. Je celkem logické, že hraběnka Mitsuko uplatňovala ve svém osobním životě spíše tento civilní pojem, zatímco děti s moderním vzděláním se držely striktního významu racionálního pojmu občanských a lidských práv. Zde opět docházelo evidentně k nedorozuměním, neboť sám pojem *lidských práv*=*human rights* pro jedince v Japonsku neexistuje, je Japoncům bytostně cizí. Při uplatňování těchto práv dětmi zaměňovala Mitsuko často jejich význam za nárokování osobní

svobody, jejich sobectví či dokonce zlé vůle. Proto docházelo třeba k silným kolizím s dcerami, jež uplatňovaly svá práva na emancipaci a vzdělání, anebo i se syny, kteří si rovněž prosazovali svůj jedinečný způsob života. Matka dětem vyčítala nedostatek osobní poslušnosti a společenské pokory.

Pokora před autoritou či lépe poslušnost se ovšem v Japonsku vyjadřovala především vztahem podřízenosti níže postavených k výše postaveným, tj. i k těm, kteří měli majetek a moc. Proto se u mnohých jedinců poslušnost změnila v povahový rys, potlačující jejich vlastní osobnost, ačkoli vytvářela mravní kodex jejich chování. Japonci vyjadřují běžně svou pokoru i fyzicky - sezením, pokleky, úklonami či lehce ohnutým hřbetem. U matky Richarda, hraběnky Mitsuko, se pokora smísila bezpochyby s duchovním respektem k výše postaveným společenským vrstvám, a jako přirozená vlastnost zkorigovala její temperament v chování. Avšak zavinila možná na straně druhé i nepochopení pro níže postavené, tj. i pro vlastní děti, zvláště pro společensky diskriminované jedince, například u židovských manželek jejich synů. Psychologové uvádějí, že podřízenost přináší přísně normovaným jedincům pocity slasti a uspokojení ve vztahu k vyšším autoritám, avšak vůči níže postaveným a pokořovaným se mění v pravý opak. Také pouze z hlediska poslušnosti k nadřazeným se naplňuje jejich náboženská víra – znamená to, že pro Mitsuko se mohl stát Bohem císař, manžel i otec rodiny, protože jí byl z hlediska postavení a autority nadřazený, nikoli však třeba její děti. Pouze nejstarší syn jako dědic rodových práv zaujímal v hierarchii rodiny poněkud vyjimečné postavení. Nadřazenost se totiž opírala i o paternalistický systém, kde v čele rodiny a národa měl stát muž, zakladatel koncepce „rodina-národ“, ačkoli zátěž a kultivace systému spočívala zásadně vždy na ženách a matkách. Mitsuko se však dostalo poučení z buddhismu, že se ocitá v nižším společenském postavení nežli muž, a dokonce by se musela stát mužem, aby vůbec dosáhla nirvány. Její úcta k mužům byla jinak vyžadována rovnocenně jak k jejím předkům, tak k jejím partnerům a mužským potomkům, ovšem v hierarchickém pořadí.

Richard Coudenhove-Kalergi spatřoval důvod této podřízenosti a nepříliš soudné pokory v nedostatku vzdělanosti, jenž zúží jedincům duchovní obzor a ukazuje rub jejich mravního kodexu: „Měšťanská inteligence, jež zná pouze vlastní kulturu, zatímco kulturu svých

sousedů vidí ve zkreslených obrazech, se stává hlavní nositelkou národního šovinismu. Tento šovinismus, projevující se v pohrdání cizími národy, vzniká tím, že nacionalista zná a miluje jen díla vlastní literatury, pouze myšlenky a činy svých hrdinů. Kulty, jež nezná, protože nerozumí jejich řeči, se mu zdají bezcenné a barbarské. Čím méně zná své sousedy, tím více jimi pohrdá. Dopouští se chyby v perspektivě: vidí pouze vlastní kulturu, protože je mu blíže a je větší než kulty cizí, vzdálenější. Protože mu pro neznalost cizích jazyků chybí měřítko k hodnocení vlastní kulty, upadá v národní velikášství, a je zaslepen vůči přednostem jiných národů“ (Pan-Evropa, Podstata národa, str. 86 – 87).

Není známo, zda toto Richardovo stanovisko bylo se stejnou přísností uplatňováno i během rozprav s jeho matkou, bylo to však nepochybně ono hledisko, které je dělilo od úrovně myšlení matky a jejího umíněného udržování modelu vlastních mravních hodnot. Mitsuko se sice nikdy nestala vyslovenou nacionalistkou a byla pouze zapálenou patriotkou, avšak pro svou nevědomost a horlivý postoj zaujímal nezdánlivě i netolerantní stanoviska, jež byla charakteristická pro její nedostatečné pochopení okolí. Richard své matce přinejmenším zazlíval, že z vědomí duchovní převahy svého národa vyvozovala neoprávněně i jakési přesvědčení, které pak vnucuje nekulturním „barbarům“ jako vyšší kulturu, než tomu může ve skutečnosti být.

Richardova vlastní pokora vyvěrala z úcty k autoritám vzdělanosti, jimiž byl od mládí na zámku v Poběžovicích obklopen – z prostředí knihovny a otcovy pracovny, jádra bohatého duchovního vesmíru, jež odráželo otcovo stálé hledání společného jmenovatele velkých světových kultur, filozofií a náboženství. Tam stály busty myslitelů v životní velikosti, jež Richarda od dětství vedly k přesvědčení, že jen univerzální duchové jsou imunní proti národnímu šovinismu, protože cizí kultura je jim důvěře tak známá jako jejich vlastní, a protože umějí milovat a ctít rovněž cizí kulturní velikost.

Buddhismus a konfuciánství však představovaly v Japonsku i světonázorový aspekt tradiční výchovy a vzdělávání. Z buddhismu byla pro školní výuku přejata zásada kázně, vytrvalosti a cílevědomosti. Konfuciánství se zase stalo základem etické výchovy a obecně platné

morálky. Od doby vydání císařského výnosu o vzdělávání v roce 1890 byly konfuciánské ideje o úctě k rodičům a ke společenským autoritám, dále i regulační principy sociálního chování prostřednictvím etických norem - povinnosti, zdvořilosti, uctivosti aj. vždy ukotvovány do vládních nařízení, stejně jako poučky o nutnosti stálého učení a zkoušek, zapisované do pedagogických metodik. Dodnes je výchovná a vzdělávací soustava v Japonsku založena na těchto zakořeněných nábožensko-etických doktrínách historie, avšak zároveň čerpá i z teorií a koncepcí současné světové pedagogiky. Normy společenského chování jsou však stále pevně zafixované v různých mravních kodexech, občanském právu a kulturních tradicích.

V době před sto lety byla společenská integrace konzervativně vychované, mladé hraběnky Mitsuko do Evropy možná jen díky propojení dobré ortodoxní výchovy v Japonsku s nově osvojeným učením při vzdělávání v Evropě. Také její postoje, utvářené regulačními principy sociálních a etických norem japonské společnosti, se mísily v mnohém s analogickými zásadami výchovy a křesťanského světa evropské šlechty. Podstatnou roli ve formování jejího světového názoru sehrála u ní symbióza víry v božskou moc v prolnutí se světskou mocí, čímž mohlo dojít i k rozlišení jejího ryziho vlastenectví od ideologie státního nacionalismu. To umožnilo Mitsuko projevit také paradox někdejšího vyslání nejstaršího syna na frontu v boji za císaře, který patřil do nepřátelského tábora v první světové válce a ještě v téže době zřízení lazaretu na nepřátelské půdě domácích Čech pro rakouské raněné vojáky. Taková zásada patriarchálního vlastenectví ovšem nebyla obecnou příčinou válečných konfliktů v mezinárodní politice a problémů v civilním světě lidí, spíše ona nacionalistická ideologie, k níž se Mitsuko během svého života v Evropě ani nestačila přihlásit. Ostatně i Richard považoval pro budoucnost Pan-Evropy za nezbytné přejít postupně z pozic nacionalistického egoismu na pozice evropského patriotismu.

„Jako minulá osvěta svrhla fanatismus – tak příští osvěta svrhne šovinismus a připraví cestu národní snášenlivosti. Tato snášenlivost doplní lásku k vlastnímu národu i úctou k národům cizím a položí tak základ ke kulturnímu znovuzrození Evropy,“ napsal Richard v Pan-Evropě (Podstata národa, str. 87). Pro nás to dnes znamená, že pokud panevropská unie prosazuje

je poučné vzít na vědomí nejen komparaci evropské a japonské kultury v myšlence Pan-Evropy, ale i komparaci kulturních dějin všech těch národů, které se o společné soužití v Evropě ucházejí.

Závěr

Jaký význam má pro nás příběh hraběnky Mitsuko Coudenhove-Kalergi s podnázvem „matka moderní Evropy?“ ve vztahu k synu Richardovi, zakladateli Panevropské unie z hlediska hodnocení současnosti?

Hrabě Richard Coudenhove-Kalergi chápal svůj život jako osud proroka epochální myšlenky pro vznik významného **politického hnutí**. Když se na jaře roku 1923 uchýlil na zámek Würting v Horních Rakousích, aby zde program Pan-Evropy zpracoval do své klíčové knihy, nemínil vytvořit jen další papírovou teorii, ale program hnutí, jak uvádí v jejím úvodu: „Cílem této knihy je probudit k životu politické hnutí, dřímající ve všech evropských národech. Mnozí z nás snili o jednotné Evropě, ale jen někteří se rozhodli tento sen uskutečnit. Jako předmět touhy zůstává tato myšlenka jalovou, oplodnit ji může jenom vůle . . . Jedinou silou, schopnou uskutečnit Pan-Evropu je vůle Evropanů; jedinou silou, která je schopná tuto myšlenku zastavit, je také vůle Evropanů. Každý Evropan má v moci část osudu svého světa.“ (COUDENHOVE-KALERGI, R., 1993, str. 11)

Martin Posselt v doslovu k publikaci Pan-Evropy ovšem správně podotýká, že tato Evropa je pojmána bez Anglie a Ruska, takže její politický pojem se nekryje s jejím geografickým a kulturním pojetím. Richard Coudenhove-Kalergi měl pro tehdejší vyloučení Anglie z evropské komunity pádné důvody: politiku kolonialismu, neboť Pan-Evropa zahrnovala požadavek autonomie evropských kolonií. Dále, její geografická poloha ostrovní země a vnitřní uspořádání konstituční monarchie mu nepochybně připomínaly svým autoritativem uzavřenou mentalitu rodného Japonska. Pro Rusko, u něhož zásadně odlišoval sympatie k socialismu od negativního bolševismu, razil následující zdůvodnění: „Bolševismus se má k socialismu jako islám ke křesťanství: bojuje s propagandou v jedné, s mečem v druhé ruce; uplatňuje násilí, teror, militarismus: je mužskou formou – a sociální demokracie ženskou formou marxismu“ (COUDENHOVE-KALERGI, 1993, str. 37). Na straně druhé předpokládal celistvost ekonomické a politické spolupráce z hlediska federativního uspořádání Evropy, kde by fungovalo i evropské ústavodárné shromáždění, evropská parlamentní unie: „Zde jde o duši nové Evropy, nejen o její ústavu. Přesto budeme ze srdce podporovat každou politickou iniciativu evropského ražení, ať přichází odkudkoli:

od vlád, parlamentů, Evropské rady nebo od nějaké z početných skupin, které pracují pro tuto společnou ideu.“ (1952, z proslovu Richarda Coudenhove na reorganizační schůzi poválečné Evropské unie, <http://www.panevropa.cz>)

Richard Coudenhove-Kalergi navrhoval Evropu v koexistenci různých kulturních etnik jako Evropu demokratickou, národů svéprávných a svébytných, sdruženou na společném nadnárodním a nadstátním základě, se společným ekonomickým rozmachem, mírovým životem bez hranic, s kulturou bez hranic, bez obav o její národní specifikum a s duchovní identitou na hyperetickém základě.

V Evropské unii se nyní diskutuje o evropské ústavě a o naplnění „evropské duše“ v rámci globalizujícího se světa. Jako platforma „jednoty v rozmanitosti“ se hlásí ke slovu **multikulturalismus**, a to s nárokem, aby veřejné instituce uznávaly svébytnou identitu lidských skupin, zvláště minoritních, těžko se integrujících do společenství většiny, z hlediska kulturního, vzdělanostního, náboženského, etnického i sociálního. Prosazuje se i **otevřená společnost**, v původním pojetí rakousko-britského myslitele Karla Poppera,⁸⁷ jakožto systém, kde jednotlivci jsou zodpovědní za svá rozhodnutí a činy, a kde otevřeným způsobem je zajištěna správa veřejných věcí.

Ve filozofické interpretaci tohoto požadavku navrhl kanadský sociolog, filozof a politolog Charles Taylor **politiku uznání** v liberálně demokratické společnosti.⁸⁸ Zaměřuje se na pojem identity, vytvářené v otevřeném dialogu, ve společnosti, kde probíhá integrace různých minoritních skupin a subkultur, vůči nimž každý ústavní patriotismus a právní řád zachovávají etickou neutralitu. Multikulturní společnost se zasazuje o svobodu a rovnost práv všech lidí, neboť je založená na respektu k jejich vzdělanostním, politickým a kulturním rozdílům. O rozdílech se má diskutovat a vést konstruktivní dialog, jenž je základním principem společenského života. „Můžeme shledat dvě změny, které v poslední době vysunuly do popředí jak zájem o identitu, tak o politiku uznání. Je to především zhroucení společenských hierarchií, které dříve tvořily základ cti. Zde pojem **čest** (honor) chápeme ve smyslu, jaký měl v „ancien régime“, kde byl úzce spjat s nerovností. Má-li čest v tomto smyslu náležet jenom některým lidem, pak nemůže příslušet každému. ...V určitém protikladu k tomuto pojmu cti stojí moderní pojem **důstojnosti** (dignity), používaný v univerzalistickém

a egalitárním slova smyslu, například když hovoříme o nezadatelné důstojnosti lidských bytostí či o důstojnosti občanské. Jeho základem je předpoklad, že na důstojnosti se podílí každý člověk. Je zjevné, že s demokratickou společností je slučitelné pouze toto pojetí důstojnosti, a že nutně muselo překrýt starší pojetí cti. To vede i k tomu, že se formy rovnoprávného uznání stávají podstatnou součástí demokratické kultury.⁸⁹

Pojetí důstojnosti v navrhované politice uznání konvenuje pojmu nového rytířství v hyperetice Richarda Coudenhove-Kalergi, kdežto pojem cti, běžně používaný jeho matkou Mitsuko, odpovídá spíše univerzálnímu, klasickému pojetí rytířství, spojeného se ctí. Samo pojetí **uznání** v demokratické společnosti pak je vyspělejší formou **úcty k autoritám** v dřívější hierarchické společnosti.

Podle Taylora se v demokratické společnosti identity lidí řídí převážně jejich sociálním postavením, jako tomu bylo i v hierarchické společnosti, avšak jsou posílené evropským individualismem. **Individualismus** prorazil v Evropě poprvé ve Francii koncem 18. století,⁹⁰ kdy osobní identita lidí byla ještě svázaná s morálním, intuitivním citem pro to, co je správné a co špatné, vzhledem k boží odměně či božímu trestu. Moderní individuální identita v současné společnosti je však podle Taylora provázaná s požadavkem **autenticity**, pro posun v morálním cítění, kdy už nevedeme dialog ani tak s Bohem, jako s těmi druhými. Autenticitou se pak rozumí hledat a nalézat svůj originální způsob dialogu s druhými, a z tohoto vztahu vyvodit i způsob společenského uznání.

Když se před sto lety odevzdávala hraběnka Mitsuko víře v křesťanského Boha, a to v dialogu s různými ikonami božství – Madonou jako matkou, Kristem jako otcem, Ježíšem jako dítětem apod., se vši pokorou a úctou k autoritám, vyplývající z ortodoxní japonské výchovy, její víra se prolнула s úctou ke světské moci, od níž očekávala společenské uznání. Svět její víry v symbióze se světskou mocí se prolnul i se světem její identity a s jejím uznáním. Byl ojedinělý v tom, že zahrnoval různorodost přístupů při udržování a hájení této identity - předjímal tak způsob dialogu doby moderní.

Také její syn Richard, s vědomím pokory a úcty k autoritám vzdělanosti, mohl pojmout náboženskou víru jako kulturně-duchovní (hyperetickou) doktrínu s přesvědčením, že evropský aristokratický rod Coudenhove si zachoval otevřené myšlení právě spojením s japonským měšťanským rodem Aoyama, a v dialogu s ním vytvořil autentickou identitu,

Charles Taylor zdůrazňuje, že ideál autenticity v dnešní době, podobně jako společenský ideál uznání, vyplynul především ze zániku hierarchické společnosti. Neboť originální způsob bytí nelze odvodit z funkce společnosti jako takové, musí být vytvořen v jádru naší identity. Způsobnost pro chápání sebe sama a vlastní identity pak získáme tím, že povedeme dialog s druhými lidmi, různými jazyky, zahrnuje v to i jazyk umění, gestiky, projevy lásky a pod. Způsobu vyjadřování se učíme v kontaktu s těmi, kteří jsou pro nás signifikantní, na základě interakce s nimi.⁹¹ Široká znalost světových jazyků a počítačová inteligence ostatně předpokládají pro budoucnost světa, že nakonec bude vytvořen jednotný jazykový kód k proniknutí do ducha různých etnik a kultur, jenž se stane klíčem k vzájemnému porozumění v dialogu velkého kulturního společenství.

Projevem etiky politického chování v dnešní demokratické společnosti je projev **rovného uznání**, na základě občanské rovnoprávnosti a pojetí **rovné důstojnosti**, jež náležejí všem lidem při vyrovnávání jejich práv a nároků. Toto chování vyrůstá z politiky univerzální rovnosti a důstojnosti, jejichž základem je idea, že je třeba si vážit všech lidí rovným způsobem. A to, co je v ní zdůrazňováno, tj. univerzální lidský potenciál, je schopnost společná všem lidem. Z tohoto pojetí se také odvozuje politika rovné úcty k vnitřním hodnotám rozdílných kulturních forem.

Těmito etickými principy v politickém chování by byl dnes Richard Coudenhove asi překvapen - nicméně tam, kde on ve své době považoval za nutné oddělit ve své hyperetice etiku a hyperetiku od náboženství za účelem posílení společenské morálky, dnešní myslitelé slučují politiku s etikou a oddělují politiku od náboženství. V evropské liberální společnosti je oddělování náboženství od politiky pokládáno již za samozřejmé. To potvrzuje nakonec i islámské hledisko, označující sám liberalismus za výplod křesťanství, v důsledku separace církve od státu v počátcích křesťanské civilizace. Rané formy tohoto oddělení se sice od dnešních lišily, avšak položily základ pozdějším vývojovým tendencím. I termín sekulární (světský) je původně součástí křesťanského slovníku.⁹²

Základem etické politiky je svět jazyka a vzdělanosti, který také vyzdvihoval již Richard Coudenhove-Kalergi z hlediska úcty k poznání, jež od středověku si vytvářelo vlastní autoritu vůči náboženství. Bylo to právě poznání, co vneslo i do jeho osobní religiozity respekt k asijské moudrosti. Na vzdělanost navazuje nyní také Taylorův požadavek **rovné úcty**

k rozdílným kulturám a jejím představitelům, dále i předpoklad uznání **rovné hodnoty**, který jako postoj zaujímáme, když se pouštíme do zkoumání jiné kultury. Je uplatňován proto, abychom rozšířili naše porozumění světu a zvýšili svou vnímavost pro jeho krásu, a vyvarovali se nepatřičné arogantní nadřazenosti v hodnocení jiné kultury, což v politice rovného uznání znamená i morální selhání. Politika rovného uznání v multikulturalismu nás iniciuje k uznání rovné hodnoty proto, že vychází z pojetí světa, kde se odlišné kulturní hodnoty vzájemně doplňují a poskytují nám různorodé druhy poznání. Je v protikladu k antropocentrismu, stejně tak jako k jakémukoli třídnímu, rasovému nebo kulturnímu egoismu. Vyžaduje pokoru a vyzývá nás k sebeúctě, když uznáváme hodnotu toho, co je jedinečné na identitě ostatních kultur.⁹³ Také toto bylo předpokladem kulturně-morálních (hyperetických) úvah Richarda Coudenhove-Kalergi.

Přijetím tohoto předpokladu vyjadřujeme zároveň ochotu otevřít se **komparativnímu studiu kultur**, jež staví horizonty našeho poznání ke shrnujícímu sloučení. Je to důležité i ve vztahu k systémům liberální demokracie, zahrnujících ještě náboženskou dimenzi lidské zkušenosti, ekologická hnutí, a kladoucí důraz na posilování různých etnických identit a kulturních tradic.⁹⁴ Liberální politická kultura je morálně neutrální také v hájení lidských práv, tím, že podporuje toleranci jako žádná jiná kultura, a chrání svobodu víry, projevu a shromažďování. Mimo jiné znamená tvořivou metodu společenských změn, v čemž spočívá její hluboký duchovní a revoluční význam. Naším konečným cílem je kultivace této politické kultury, založená na poznávání kulturních dějin světa, a na využívání naší tvůrčí a autentické identity k otevřenému dialogu pro hledání řešení otázek společenského vývoje.

⁸⁷ Viz publikaci *Otevřená společnost a její nepřátelé*, Karl Raimund Popper, 1. české vydání 1994, překlad Miloš Calda a Jana Odehnalová, vydala ISE, edice OIKÚMENÉ. K rozhodnutí napsat tuto knihu dospěl autor v březnu 1938, kdy se dozvěděl o vpádu Německa do Rakouska. Psaní se protáhlo do roku 1943 pod vlivem války. V roce 1947 se Popper stal spoluzakladatelem Mont Pelerin Society, jejímž cílem bylo bránit klasický liberalismus v prostředí otevřené společnosti. Jeho kolegy byli mj. Milton Friedman, Friedrich Hayek, Henry Hazlitt, Ludwig von Mises, Leopold Read a další; (POPPER, 1994).

⁸⁸ Charles Taylor, *Multikulturalismus, Zkoumání politiky uznání*, vydala Filosofia, Praha, 2001; (TAYLOR, 2001, str.41-44)

⁸⁹ - dtto- ⁸⁸, str. 42-43. Zajímavý výklad posunu od „cti“ k „důstojnosti“ lze také nalézt u Petera Bergera, ve studii *On the Obsolescence of the Concept of Honour* (sborník *Changing Perspectives in Moral Philosophy*, Notre Dame, Ind. 1983, str. 172-181)

⁹⁰ Charles Taylor připisuje prosazení pojmu individualismu zásluhám J. J. Rousseaua a jeho teoretickým pracím, zvláště *Dumy samotářského chodce*, český překlad K. Šafář, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, Praha, 1962 (dále srovnej *O společenské smlouvě anebo Emil čili o výchování* aj.)

⁹¹ - dtto - ⁸⁸, str.48

⁹² viz publikaci *Mind, Self, and Society*, George Herbert Mead, vydal Chicago University Press, 1. vydání 1934 (MEAD, 1934)

⁹³ podrobněji viz *Demokracie v Evropě*, Larry Siedentop, český překlad Pavel Pšejja, vydal Barrister & Principal, Brno, 2010

⁹⁴ viz Steven C. Rockefeller, *Komentář k publikaci Multikulturalismus. Zkoumání politiky poznání*, str. 112, *Filosofia*, Praha, 2001; dále viz John Dewey, *Creative Democracy-The Task before Us*, sborník *Later Works of John Dewey 1925-1935* (ed. J. A. Boydston), vydal Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988

Seznam použité literatury

Poznámka: seznam použité literatury je uveden v abecedním pořadí, původní anglické názvy nepřekládám do češtiny. U publikací v japonštině je uveden i alternativní anglický název, pokud byl uveřejněn. V opačném případě je uveden překlad do češtiny v české transkripci, bez japonských znaků. Vlastní jména japonská, japonské názvy institucí a místní názvy jsou uvedeny v Hepburnově anglické transkripci, tj. nepočestěné, u jmen je uváděno napřed příjmení, pak křestní jméno.

Dobové prameny

1. Literární

- *Deníky hraběnky Mitsuko* (6 sešitů, psaných rukou dcery Olgy, Mödling: 1925 - 1933) – dostupné jako „poběžovický archiv rodiny Coudehove-Kalergi“ ve Státním památkovém archivu v Plzni a Klatovech (nesignováno); dále různé drobné původní dokumenty v Městském archivu v Poběžovicích, Okresním úřadu v Domažlicích a v archivu Státního hradu a zámku Horšovský Týn (nesignováno)
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria Graf von. *Politische Studie über Österreich-Ungarn*. Wien: Commissionsverlag von Gerold, 1900, BNID: 2940033588992
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria Graf von. *Zür Charakteristik der Los von Rom-Bewegung*, Wien: Commissionsverlag von Gerold, 1906, BNID: 2940033958146
- COUDENHOVE-KALERGI, Richard. *Pan-Evropa*. Wien: Paneurope-Verlag, 192 a dr. Edvard Beneš, 1926
- COUDENHOVE-KALERGI, Mikuláš Richard. Kompletní seznam děl je dostupný v databázi Národní knihovny; dostupné také na internetové databázi www.cs.wikipedia.org/wiki/Richard-Mikuláš-Coudenhove-Kalergi
- COUDENHOVE-KALERGI, Richard. *Ein Leben für Europa, Meine Lebenserinnerungen* (Můj život pro Evropu – paměti). Köln: Kiepenheuer & Witsch, 1966
- COUDENHOVE-KALERGI, Richard. *Bi no kuni* (The Country of Beauty). Tokyo: Kashima shuppankai, 1968
- COUDENHOVE-KALERGI, Barbara. *Zuhause ist überall*. Wien: Zsolnay Verlag, 2013, ISBN-10:3-552-0561-7, EAN: 9783552056015

- COUNHOVE-GÖRRES, Friederike. *Broken Light Diaries and Letters of Ida Görres*, 1951-9. London: Burns & Oates ; Newman Press, 1964
- *Dobové japonské archiválie rodiny Aoyama* – dostupné v archivu NHK Service Center, Tokyo
- ELIÁŠOVÁ, B. M. *Dcery Nipponu*. Praha: F. V. Kočí, 1925
- FRIED, Alfred Hermann. *Pan-Amerika*. Zürich: Orell.Füssli, 1910
- HLOUCHA, Joe. *Sakura ve vichřici*. Praha: A. Neubert, 1932
- CHAMBERLAIN, Houston Stewart. *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts*. München: F. Bruckmann, 1. vydání 1899, Artikel-Nr.:4863; 2. vydání 1909, CB 415. C. 4431909; angl. překlad Lees, John, MA, D. Lit.: *The Foundations of the Nineteenth Century*, 2 vol., London: The Bodley Head, 1911, 1913
- KOŘENSKÝ, Josef. *Žaponsko*. Praha: Jan Otto, 1899
- KOŘENSKÝ, Josef. *Podruhé v Japonsku*. Praha: Jan Otto, 1910
- *Knihovna rodiny Coudenhove-Kalergi* – dostupná na zámku v Poběžovicích, v archivu Státního hradu a zámku Horšovský Týn a v archivu Národního muzea v Praze
- KREJČÍ, F. V. *Jaro v Japonsku*. Praha: Jan Štenc, 1923
- *Rakka rjúsui* (Proud Rakka) – spisy generála Motojiró Akashi, Tokyo:knihovna Japonského parlamentu (v záznamu Wikipedie: „Rakka Stream. General manuscripts of Motohiro Akashi, National Diet Library Collection. In: „The diplomatic memoirs, Volume 2“)
- SCHIFF, Jacob Henry and ADLER, Cyrus. *Jacob H. Schiff, his Life and Letters*. New York: Garden City, Double day, 1928, OCLC 801997

2. Obrazové

- *Obrazy a kresby, pohlednice, fotografie* – dostupné ve stálé expozici a v archivu Státního hradu a zámku Horšovský Týn, dále ve sbírce Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze (stálá expozice a depozit, signo, viz příloha)

3. Předmětné

- *Předmětná pozůstalost evropské provenience* – dostupná ve stálé expozici a depozitu Státního hradu a zámku Horšovský Týn, dále v Umělecko-průmyslovém muzeu v Praze (signo viz příloha)
- *Předmětná pozůstalost asijské provenience* – dostupná ve stálé expozici a v depozitu

Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze (stálá expozice a depozit, signo viz příloha)

Edice dobových pramenů

- *Akashi taisa to roša kakumei* (Plukovník Akashi a ruská revoluce), Koyama Kiyoshi ed.. Tokyo: Hara Shobó, 1966, reedice 1984
- ADLER, Cyrus. *Jacob Henry Schiff: A Biographical Sketch*. New York: The American Jewish Committee, 1921
- *Journal of British Studies* (David Carlton: The Anglo-French Compromise on Arms Limitation, 1928), Vol.8 / No.2, May 1969
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria Graf von. *Politische Studieüber Österreich-Ungarn, 1859-1906*. Edice London: Bastion Books, 2008. ISBN-10:0554825104, ISBN-13: 978-0554825106
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria Graf von. *Zür Charakteristik der Los von Rom-Bewegung*. Edice London: Biblio Bazar, 2009, ISBN-10: 111520288X; ISBN-13: 978-1115202886; London: Bibliolife, 2011, ISBN-13: 9781115202947, ISBN: 1115202944
- COUDENHOVE-KALERGI, Richard. *Pan-Evropa* (1. české vydání v překladu O. Laurové. Praha: Štorch-Marien, edice Aventinum, 1926); 2. vydání (předmluva Rudolf Kučera, doslov Martin Posselt), Praha: Panevropa Praha s.r.o., 1993, ISBN 80-900034-7-8; dostupné také na webovém portále www.panevropa.cz anebo na www.bibliothecaeconomica.cz/library
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich, Johann, Maria, Graf von. *Das Wesen Des Antisemitismus* (O podstatě antisemitismu, 1859-1904), Leipzig: Neue Geist-Verlag, 1923; reedice Coudenhove-Kalergi, Richard. 1. vydání London: Hutchinson, 1935; 2. reedice London: Biblio Bazar 2209, ISBN-10: 111367735X, ISBN-13: 978-1113677358; Wien: Nabu Press, 2011, ISBN-13: 9781247803234
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich, Johann, Maria, Graf von. *Anti-Semitism throughout the Ages* (angl. překlad edice Richarda Coudenhove-Kalergi, Angelo Salomon Rappoport, London: Greenwood Press, 1935, ISBN-10: 0837125952, ISBN 13: 978-0837125954); *Antisemitismus: von den Zeiten der Bibel bis Ende des 19. Jahrhunderts* (Landersmann, Peter ed., Wien, München: Amalthea, 1992 ISBN-13: 9783850023252, ISBN: 3850023257

- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria, Graf von. *Politische Studie über Österreich-Ungarn*. Edice London: Bastian Books, 2008, ISBN-10: 0554825104, ISBN-13: 978-0554825106
- COUDENHOVE-KALERGI, Heinrich Johann Maria, Graf von. *Der Minotaur der „Ehre“: Studie zur antidiuellbewegung und duelllüge* (Minotaurus „cti“. Studie o hnutí proti soubojům a jejich pohnutkách), edice London. Kessinger publishing, 2010, ISBN-10: 116744082X; reedice 2012, ISBN-13: 978-1167440823
- *Časopis Střední Evropa* (periodikum, průběžná editace původních článků z časopisu Pan-Europe od r. 1924), vydává Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku od roku 1992, ISSN 0862-091 X, INDEX 47 407
- *Dictionnary of American Biography*, „Schiff, Jacob Henry“, New York: Charles Scribner's Sons, 1928-1990
- *Katalog retrospektivní výstavy „Mitsuko“*, Vlasta Čiháková Noshiro ed., texty - Vlasta Čiháková Noshiro, Věra Závacká, Yoshida Naoya, Praha-Tokyo: NHK Service Center Inc., 2002 (příloha čtyřjazyčný CD-Rom, editace písemných, obrazových a předmětných pramenů, grafické zpracování: studio Chevalier)
- KITAMURA, Masamitsu ed., *Starting Word of Seitó* (Hiratsuka Raichó ed. 1911).Tokyo: Ryukoku shoten, 1980
- *Nagaoka Gaishi kankei mondžó: kaikóroku-hen*=edice sebraných spisů Gaishiho Nagaoky. Tokyo: Yoshikawa kóbunkan, 1989
- *Paměti hraběnky Micu Coudenhove-Kalergi*, Ladislava Váňová a Alena Vondrušová eds., Domažlice: Český les, 2005, ISBN 80-86125-53-X
- *Ronsperg: Ein Buch der Erimerung* (Ronsperg: A Book of Rememberence). Ed. Ortsrat Pobezovice, Felsberg: 1990
- *Russo-Japanese War of plot tools Akashi* (Rusko-japonská válka podle strategie Akashi). Tokyo: Maruzen, 1995
- SCHMIDT-MURAKI, Masumi. *Coudenhove Mitsuko no shuki*, ed. Tokyo: Kawade shobósha, 1998, ISBN 4-309-22329-X
- SCHMIDT-MURAKI, Masumi. *Mitsuko to shichinin no kodomo tachi* ed. (Mitsuko a sedm dětí). Tokyo: Kódansha, 2003, ISBN 4-06-210767-8
- SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa I. a II.*, ed. a překlad Milan Váňa, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 1996, ISBN: 80-901916-4-9, EAN: 9788090191648

- SUCHOMEL, Filip a Marcela SUCHOMELOVI. *Námořní deník hraběte Erwina Dubského*, publikace k výstavě fotografií a předmětné sbírky, Brno: UPM , 2006 a Praha: UPM, 2007, ISBN 80-7027-146-9
- *The Jews and Jewish Communities of Bohemia in the past and present- Pobežovice*, ed. Hugo Gold, Brno-Praha: Judischer Buch-und Kunst Verlag, 1934; dále <http://www.jewischgen.org/yizkor/bohemia/Bohemia.html>

Literatura (odborná)

1. v japonštině

- AIDA, Yúji. *Nihon bunka no jóken* (The Conditions of Japanese Culture). Tokyo: Banchó shobó, 1965
- ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Šinwa to gendžicu* (Mýtus a realita). In: katalog výstavy „Mitsuko“. Tokyo: NHK Service Center, Inc., 2002
- DOI, Takeo. *Amae no kódzó* (The Anatomy of Dependence). Tokyo: Kódansha International, 1973
- *Hapusuburukuke no onna tači* (The Hapsburg's Women, antologie). Tokyo: Gakken, 1996
- HARA, Takeshi. *Taišó tennó* (Císař Taišó). Tokyo: Asahi shinbunsha, 2000
- HATANO, Seiichi. *Time and Eternity*. Tokyo: Japanese National Comission for Unesco, 1963
- HAYASHI, Shingo. *Aoyama Eijiró-den* (The Story of Eijiró Aoyama). Tokyo: Kadokawa shoten, 2009
- IENAGA, Saburó. *Nihon dótoku šisóši* (History of Japan Moral Thought). Tokyo: Ivanami shoten, 1954
- INATOMI, Eijiró. *Nihondžin to nihon bunka* (The Japanese and Japanese Culture). Tokyo: Risósha, 1963
- KIMOTO, Itoko. *Kokusai kekkon no tandžó – Bunmeikoku eno miči* (Vznik mezinárodních sňatků – Cesta k civilizované zemi). Tokyo: Shinyósha, 2001
- KIMURA, Takeshi. *Coudenhove Mitsuko-den* (The Story of Mitsuko Coudenhove). Tokyo: Kashima shuppankai, 1986
- KOYAMA, Kiyoshi. *Akashi taisei to roša kakumei* (Plukovník Akashi a ruská revoluce). Tokyo: Hara shobó, 1. vydání 1966, 2. vydání 1984

- MARUYAMA, Masao. *Nihon seidži šisóši kenkjú* (A History of Japanese Political Thought). Tokyo: University of Tokyo Press, 1952
- MATSUMOTO, Seichó. *Kuroi či no senmai* (Whirling of the Black Blood). Tokyo: Nihon hósó shuppan kyókaí, 1986
- *Meiji no gunzó 296* (The 296 portraits of Meiji - antologie, portrét Mitsuko od Vlasty Čihákové Noshiro). Tokyo: Gakken, 2003
- MINAMI, Hiroshi. *Nihondžinron: Meidži kara ima made* (Jací jsou Japonci : od Meidži po dnešek). Tokyo: Iwanami shoten, 1994
- MINAMIKAWA, Sanjiró. *Kuroi hitomi no hakushaku fujin* (Hraběnka s černýma očima). Tokyo: Kawade shobó-sha, 1997, ISBN 4-309-22309-5
- MIYACHI, Masato. *Ničiro sengo seidžiši kenkjú* (Studie politických dějin po japonsko-ruské válce). Tokyo: Tokyo University Press, 1973
- MIYAMOTO, Shóson. *Čúdó šisó ojobi sono hattacu* (Middle-Way Thought and Its Development). Kyoto: Hozokan, 1944
- ÓTSUKA, Tomoyoshi. *Ainu*. Tokyo: Shinjuku shobó, 1995
- SHIBA, Ryótaró. *Saka no ue no kumo* (Mraky nad svahem), Tokio: New Edition Bungei Shunju, 1. vydání 1968, 2. vydání 1999
- SHIMAMOTO, Hisae. *Meidži no josei tachi* (Women of the Meiji Era). Tokyo: Misuzu shobó, 1966
- TAKEDA, Chóshú. *Minzoku bukkjó to sosen šinkó* (Folk Buddhism and Ancestor Cult). Tokyo: University of Tokyo Press, 1971
- UMEHARA, Takeshi. *Kakusareta džúdžika* (Hidden Cross). Tokyo: Shinchósha, 1972
- YOSHIDA, Naoya. *Mitsu Coudenhove-Kalergi - Čó no maisó* (The Burrial of a Butterfly). Tokyo: Iwanami shoten, 1997
- ZÁVACKÁ, Věra. *Heinrich Coudenhove-Kalergi and Ronsperg*. In: katalog výstavy „Mitsuko“. Tokyo: NHK Service Center, Inc., 2002

2. v evropských jazycích

- BABIK, Michal. *Iniciativa Aristide Brianda 1929- 1930 a Československo*. Brno: Brněnské centrum evropských studií, Masarykova univerzita, 2006, ISBN 80-210-4068-8
- BAIRD, Robert. *Category Formation and the History of Religion*. The Hague: Mouton, 1971

- BEASLAY, W. G. *The Rise of Modern Japan*. London: St. Marten's Manuel Castello Press, 2000, ISBN 0-312-04077-6
- BEASLEY, W. G. *Japanese Imperialism 1894-1945*. London: Oxford University Press, 1991. ISBN 0-19-822168-1
- BELLAH, Robert N., *Tokugawa Religion: The Values of Pre-Industrial Japan*. New York: Free Press, 1957
- BERGER, Peter. *On the Obsolescence of the Concept of Honour. In: Changing Perspectives in Moral Philosophy* (anthology). Ind.: Notre Dame 1983
- BOYD, Carl. *Hitler's Japanese Confidant: General Hiroshi Óshima and Magic Intelligence, 1941-1943*. Lawrence, Kansas: University Press of Kansas, 1993. ISBN 0-7006-1189-4
- BRUBAKER, Jay F., *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge: Cambridge Mass., Harvard University Press, 1992
- CLEARY, Thomas. *Japonské umění války* (překlad Robert Hýsek), Praha: Pragma, 1998, ISBN 80-7205-477-5
- CLEMENTS, Jonathan. *Makers of the Modern World: Prince Saionji*. London: Haus Publishing, 2008. ISBN 978-1-905791-68-2.
- COHEN, Naomi Wiener. *Jacob H. Schiff: A Study in Anmerican Jewish Leadership*. Hanover, New Hampshire: University Press of New England, 1999. 10-ISBN 0-87451-948-9; 13-ISBN 978-0-87451-948-8
- CONNERS, Leslie. *The Emperor's Adviser: Saionji Kinmochi and Pre-War Japanese Politics*. London: Routledge Kegan & Paul, 2010. ISBN 0-7099-3499-1.
- *Confucianism and Tokugawa Culture*, Peter Nosco.ed., Princeton N. J.: Princeton University Press, 1984
- CONZE, Edward. *Stručné dějiny buddhismu* (překlad Jolana Navrátilová). Brno: Jota, Brno, 1997, ISBN 80-7217-002-3
- DÄNIKER, Gustav. *Der Totale Krieg. In: Formen des Krieges. Vom Mittelalter zum „Low-Intensity-Conflict“*. Graz: Styria, 1991, ISBN 3222121397
- *Dějiny Japonska*, Erwin O. Reischauer, Albert M. Craig, (překlad David Lábus a Jan Sýkora). Praha: Lidové noviny, 2000, EAN 978810710651135
- *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, In: Milan Stloukal, Eduard Maur, Ludmila Fialová, Pavla Horská, Jiří Musil. Praha: Mladá fronta, 1998, ISBN: 80-204-0720-0

- DEJMEK, Jindřich a kol. *Zrod nové Evropy: Versailles, St. Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2011, ISBN 978-80-7286-188-0
- DEWEY, John. *Creative Democracy-The Task before Us*. In: Later Works of John Dewey 1925-1935, J. A. Boydston ed., Carbondale: Southern Illinois University Press, 1988
- DREA, Edward J. *Japan's Imperial Army: Its Rise and Fall, 1853-1945* (Modern War Studies). Kansas: University Press of Kansas, 2009, ISBN-10: 0700616643; ISBN-13: 978-0700616633
- ELIOT, Charles, Sir. *Japanese Buddhism*. London: Routledge and Kegan Paul, 1959;
- Cambridge University Press, 1989
- EMMER, P. C., *Intercontinental Migration*. European Review No. 1, 1993
- FRANKL, Michal. *Emancipace od Židů – Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha: Paseka, 2007, kód 10879
- GALANDAUER, Jan a Miroslav HONZÍK. *Osud trůnu habsburského*. Praha: Panorama (ed. Stopy, Fakta, Svědectví), 1986 (3. vydání), 11-084-86 13/33
- GILLIGAN, Carol. *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii mužů a žen* (překlad Eva Klimentová). Praha: Portál (edice Spektrum), 2001, ISBN 80-71784-02-8
- *Globální spravedlnost a demokracie*, mezinárodní sb., Martin Hrubec ed., Praha: Filosofia, AV ČR, 2005, ISBN 80-7007-21-05; EAN 9788070072103
- GLUCK, Carol. *Japan Modern Myths*. Princeton: Princeton University Press, 1987. ISBN 0-691-008112-4
- GONĚC, Vladimír. *Evropská idea mírové, kooperující a sjednocující se Evropy do r. 1938*. Brno. Masarykova universita, 2001, ISBN 8021207509
- *Great Historical Figures of Japan*. Murakami Hyóe, Thomas J. Harper eds., Tokyo: Japan Culture Institute, 1978
- GORDON, Andrew. *A Modern History of Japan – From Tokugawa Times to the Present*. New York: Oxford University Press, 2009
- GULIK, Carol. *Shówa: The Japan of Hirohito*. New York: W.W.Norton & Company (re-edition), 1993. ISBN 0-393-31064-7
- HAHNOVÁ, Eva a Hans Hening HAHN. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání.*, Praha: Votobia, 2002, ISBN 8072201174

- HABSBERG, Otto von. *Úvahy o Evropě* (překlad Vladimír Kraus). Praha: Panevropa Praha, 1993, ISBN 80-900034-6-X
- HABSBERG, Otto von. *Časopis Střední Evropa – Problémy Evropy*, č. 88 (ze sborníku *Europa als Auftrag*, Böblau-Verlag, Köln-Weimar-Wien, 1997), Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999, ISSN 0862-091 X, INDEX 47 407
- HABSBERG, Otto von. *Die Paneropäische Idee. Eine Vision wird Wirklichkeit* (Panevropská idea. Vize se stává skutečností). Wien, München: Amalthea, 1999, ISBN 3-85002-424-5
- HARRIES, Meirion. *Soldiers of the Sun: The Rise and Fall of the Imperial Japanese Army*. Random House: 1994, ISBN 0-679-75303-6
- HAVLÍČEK, Jakub. *Cesty božstev. Otázky interpretace náboženství a nacionalismu v moderním Japonsku*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, ISBN 9788021055636
- HONNETH, Axel. *Sociální filozofie a postmoderní etika* (překlad Josef Velek). Praha: Filosofický ústav AV ČR (edice Filosofie a sociální vědy), 1995, ISBN 80-7007-082-X
- HOUSKA, Ondřej. *Praha proti Římu*. Praha: FFUK, 2011, EAN 9788073083403
- IROKAWA, Daikichi. *The Culture of the Meiji Period*. Princeton: Princeton University Press, 1985
- JANOŠ, Jiří. *Japonsko a Korea, dramatické sousedství*. 1. vydání, Praha: Academia, 2007, ISBN: 978-80-200-1503-7
- *Japan Women History: Women's Work*. ed. All woman historical study association, Tokyo: Kadokawa shoten, 1993
- *Japanese Religion in the Meiji Era*. Kishimoto Hideo ed., transl. John F. Howes. Tokyo: Óbunsha, 1956
- *John Dewey a jeho američtí následovníci*. In: Americká pragmatická pedagogika (přeložil a uspořádal František Singule). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991, ISBN 80-04-20715-4
- JOHNSTON, William. M. *The Austrian Mind 1848-1938*. Cal.: University of California Press, 1983
- Kami (transl. Havens Norman). *Tokyo: Institute for Japanese Culture and Classics*, 1998
- *Konflikty moderní doby*. In: Encyklopedie moderní doby (P. Luňák a M. Pečenka, kol.) Praha: Libri, 1998, ISBN 80-85983-46-X

- KALVODA, Josef. *Genese Československa* (angl.orig. The Genesis of Czechoslovakia. 1. vydání v USA 1986, překlad Aleš Valenta). Praha: Panevropa Praha s. r. o., 1998, ISBN 80-85846-09-8
- KISHIMOTO, Hideo. *Some Japanese Cultural Traits and Religions*, in: *The Japanese Mind*. Tokyo: Charles E. Tuttle Co., 1967; 1973; 1982
- KUČERA, Jan. P., *K politické filosofii Arthura Schopenhauera*, *Acta Politologica*, roč. 1, č. 1. Praha: UK FSV, Institut politologických studií, 2009, ISSN 1803-8220
- KUČERA, Rudolf. *Kulturní dědictví v dnešní Evropě*, časopis *Střední Evropa*, roč.16, č. 100. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1999, ISSN 0862-091-X, INDEX 47 407
- KUČERA, Rudolf. *Kapitoly z dějin Střední Evropy*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku (3. vydání), 1992, ISSN 0862-091-X, INDEX 47 407
- KRAMAR, K. a P. STUIBEROVÁ. *Vrtochy Habsburků* (překlad Blanka Pscheidtová). Praha: Brána, 2000, ISBN 80-7243-084-X
- *Křížovatky 20. století* (V.Mencl, M. Hájek, M. Otáhal, E. Kadlecová eds.), Praha: Naše vojsko, 1990, ISBN 80-206-0180-5
- KYMLICKA, Will. *Liberalism, Community and Culture*. Oxford: Oxford University Press, 1989
- LORD, Walter. *The Good Years. From 1900 to the First World War*. New York: Harper & Brothers, 1960
- MAREK, Pavel. *Český katolicismus 1890-1914*. Olomouc: Katedra politikologie a evropských studií FF UP, 2003, ISBN 80-86200-76-0, EAN 9788086200762
- MAŠEK, Petr. *Modrá krev*. Praha: Mladá Fronta, (1.vydání 2003), 2009, 2010, ISBN 978-80-204-2349-8
- MAŠEK, Petr. *Česká šlechta – Rodina Coudenhove-Kalergi v běhu staletí*. SANQUIS č. 18/2002
- MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I .a II.*, Praha: Argo, 2010, ISBN 978-80-257-0294-9-s.
- MATTHEWS, Tony. *Shadows Dancing: Japanese Espionage Against the West, 1939-1945*. New York: St. Martin's Press, 1993. ISBN 0-312-10544-4
- MEAD, George Herbert. *Mind, Self, and Society*. Chicago: Chicago University Press, 1934

- MIYAMOTO, Shóson. *The Relation of Philosophical Theory to Practical Affairs in Japan*. In: *The Japanese Mind, Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1967, 1973, 1982
- MORTON, William Finch. *Tanaka Giichi and Japan's China Policy*. New York: St. Martin's Press, 1980
- *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání* (Amy Guttmann ed., překlad A. Bakešová, M. Hrubec, J. Velek, Princeton University Press, 1994). Praha: Filosofia, Filosofický ústav AV ČR, 2001, ISBN 80-7007-161-3
- NAKAMURA, Hajime. *Some Features of the Japanese Way of Thinking*. Tokyo: Monumenta Nipponica, XIV., Nos. 3-4., 1954-1955
- NAKAMURA, Hajime. *Ways of Thinking of Eastern Peoples: India, China, Tibet, Japan*. Honolulu: East-West Center Press, 1964
- NAKAMURA, Hajime. *Basical Features of Legal, Political and Economic Thought of Japan*. In: *The Japanese Mind, Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1967; 1970; 1982
- PAINE, S. C. M. *The Sino-Japanese War of 1894-1895: Perceptions, Power and Primacy*. New York: Cambridge University Press, 2009. ISBN 978-0-521-61745-1
- PAULSON, Joy. „*Evolution of the Feminine Ideal*“. *Women in Changing Japan*. Joyce Lebra, Joy Sievers, Sharon I., ed.,. *Flowers in Salt*, Stanford: Stanford University Press, 1983
- PERNES, Jiří. *Pod habsburským orlem*. Praha: Brána, 2006 (2. vydání), ISBN 8072432907, EAN 9788072432905
- PERNES, Jiří. *Poslední Habsburkové*. Brno: Barrister & Principal a Knižní klub, 1999, ISBN 80-85947-30-7, ISBN 80-242-0245-X
- PICKEN, Stuart D., *Shintó – Japan's Spiritual Roots*. Tokyo: Kódansha International, 1980
- POLÁKOVÁ, Jolana. *Filosofie dialogu*. Praha: (1. vydání) Filosofia, Filosofický ústav AV ČR, 1993; (2. rozšířené vydání) Praha: Ježek, 1995, ISBN 80-85996-01-4
- POLÁKOVÁ, Jolana. *Smysl dialogu. O směřování k plnosti lidské komunikace*. Praha: Vyšehrad, 2008, ISBN 978-80-7021-966-9
- POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřátelé* (překlad Miloš Calda a Jana Odehnalová). Praha: ISE (edice OIKÚMENÉ), 1. vydání 1994, 2. vydání 2011, ISBN 978-80-7298-272-1, EAN 9788072981892

- PRONNIKOV, V. A. a I. D. LADANOV. *Japonci, jak je neznáme* (překlad Dagmar Krtičková). Praha: Lidové nakladatelství, 1989, ISBN 80-7022-040-6
- *Philosophy and Culture – East and West*, Charles A. Moore ed., Honolulu: University of Hawai Press, 1962
- REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, M. Albert. *Dějiny Japonska* (překlad Lábus, David a Sýkora, Jan). Praha: LN, 2009, ISBN 80-7106-391-6, EAN: 9788071065135
- RAWLES, John. *Teorie spravedlnosti* (překlad Karel Berka). Praha: Victoria Publishing, 1995, ISBN 8085605899, EAN 9788085605891
- *Recreating Japanese Women*, Gail Bernstein ed., Berkeley: University of California Press, 1991
- ROYCE, Josiah. *The Philosophy of Loyalty*. New York: The Macmillan Company, 1930
- SAKAMAKI, Shunzō. *Shintó: Japanese Ethnocentrism*. In: *The Japanese Mind, Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Tokyo: Charles E. Tuttle Company 1982
- SIEBOLD, von Alexander. *Japan's Accession to the Comity of Nations*. London: Routledge Library Editions, 2013. ISBN-10: 0415845459; ISBN-13: 978-0415845458
- SEIDENSTICKER, Edward G.. *Low City, High City, Tokyo from Edo to the Earthquake*. New York: Knopf, 1983
- SIEDENTOP, Larry. *Demokracie v Evropě* (překlad Pavel Pšeja). Brno: Barrister & Principál (edice Evropská politika), 2010, ISBN 80-86598-76-4, EAN 9788086598765
- SIEVERS, S. L., „*The Bluestockings*“ *Meiji Japan; Political, Economic and Social History, 1868-1912*, ed. Peter Kornicki, New York: Routledge, 2007
- SHIBUKAWA, Hisako. *Modern Japan Woman History of Education*. Tokyo: Kashima Press, 1970
- SCHORSKE, Carl R. *Fin-de-Siecle Vienna: Politics and Culture*, Wien: Fischer, 1982
- SCHREIBER, Georg. *Habsburkové na cestách* (překlad E. Bezdičková, L. Šedová). Praha: Melantrich, 1994, ISBN 80-7023-242-0
- SKED, Alan. *Úpadek a pád habsburské říše* (překlad V. Petkevič). Praha: Panevropa Praha, 1995, ISBN 8085846004, EAN 9788085846003
- SKŘIVAN, Aleš. *Cestou samurajů*. Praha: Themis, 2005, ISBN 80-7312-043-7
- SKŘIVAN, Aleš. *Pád Nipponu*. Praha: Themis, 2006, ISBN 80-7312-045-3

- SOUKUP, Jaromír. *The Entente Powers and the Rhineland Question in the Armistice Period and during the Paris Peace Conference of 1919*. Praha: Prague Papers on the history of International Relations, 2007, roč. 11
- *Sources of Japanese Tradition*. (R. Tsunoda, W. T. de Barry, D. Keene eds.), London / New York: Columbia University Press, 1971
- STELLNER, František. *Poslední německý císař: Z německých dějin v epoše Viléma II.*, Praha: Panevropa Praha, 1995, ISBN 80-85846-04-07
- SUZUKI, Daisetsu Teitaro. *Reason and Intuition in Buddhist Philosophy*. Převzato ze sborníku The Japan Mind, Essentials of Japanese Philosophy and Culture, Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1967, 1973, 1982
- SÝKORA, Jan. *Ekonomické myšlení v Japonsku*. Praha: FFUK, 2010, ISBN 978-80-7308-309-0
- SZENIC, Stanislaw. *Maria Kalergis*. Varšava: Państwowy Instytut Wydawniczy 1963, OCLC 601884232; Polish Philanthropists. Londýn: General Books LLC, 2010, ISBN 1158615531, 9781158615537
- ŠEDIVÝ, Ivan. *První světová válka a zhroucení křesťanských hodnot*. In: Křesťanské hodnoty v české politice. Obzory. Časopis pro křesťanskou a konzervativní politiku, 2004, roč. 1, č. 1, s. 9-15.
- ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a velká válka 1914-1918*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, ISBN: 80-7106-274-X
- ŠEDIVÝ, Ivan. *Vznik Československa (Možné roviny pohledu)*. In: Valenta, Jaroslav a Voráček, Emil a Harna, Josef. *Československo 1918-1938: Osudy demokracie ve Střední Evropě*. 2. Sborník z mezinárodní vědecké konference. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999
- ŠTĚPÁN, Radim. *Státní zámek Kunštát: kapitoly z dějin šlechtického sídla*. Brno: NPÚ, ÚOP v Brně, 2007
- ŠTĚPÁN, Radim. *Státní zámek Kunštát ve 20. století*. Brno: NPÚ, ÚOP v Brně, 2008
- TANAKA, Yuki. *Poison Gas, the Story Japan Would Like to Forget*. Bulletin of Atomic Scientists, October 1988
- TAYLOR, Charles. *Source of the Self. The Making of the Modern Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989
- TAYLOR, Charles. *Etika authenticity* (překlad Martin Hrubec). Praha: Filosofia (edice Morální a politická filosofie), AV ČR, 2001, ISBN 8070071508, EAN 9788070071502

- *The Japan Mind – Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Charles A. Moore ed., Tokyo: Charles E. Tuttle Company, Inc. of Rutland, Vermont, 1973
- *The New Generation in Meiji Japan: Problems of Cultural Identity, 1885 – 1895*. Stanford.: Stanford University Press, Calif. 1969
- TONDL, Ladislav. *Sémiotické rozměry a rozhraní dialogu*. Praha: Filosofia, AV ČR, 1997, ISBN 8070070927, EAN 9788070070925
- TSUJIMURA, Miyoko a KANESHIRO, *Seiko. History of Woman Right*. Tokyo: Iwanami shoten, 1992
- VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. 1. vydání, Praha: Svoboda, 1986, ISBN: 978-80-7294-695-5
- VEBER, Václav. *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha, ČSAV, 2004, (2. doplněné vydání) 2009, ISBN 978-80-7422-183-5, EAN 9788074221835
- WAKABAYASHI, Tadashi, Bob. *Anti-Foreignism and Western Learning in Early-Modern Japan: The New Theses of 1825*. Cambridge: Harvard Council on East Asian Studies, 1986
- WAGNER, Gottfried. *Kdo nevyje s vlkem* (překlad E. Kratochvílová). Brno: Barrister & Principal a Knižní klub, Brno, 2006, ISBN 80-7364-028-7
- WILSON, George. *Patriots and Reedemers in Japan: Motives in the Meiji Restoration*. Chicago: Chicago University Press, 1992
- YUKAWA, Hideki. *Modern Trend of Western civilisation*. In: *The Japanese Mind, Essentials of Japanese Philosophy and Culture*, Tokyo: Charles E. Tuttle Co., 1967, 1973, 1982
- ZAHRADNÍKOVÁ, Marie. *Historický nástin antisemitismu, s důrazem na české země*, (Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze). In: *Dovedete to pochopit?* (výukový sborník), Praha: Varianty, Člověk v tísní, 2007. ISBN: 978-80-86961-40-8
- ZIEGERHOFER-PRETTENHALER, Anita. *Botschafter Europas* (Vyslanec Evropy). Wien: Bochlau-Verlag, 2004
- *Zrod nové Evropy: Versailles, St.-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému*, Jindřich Dejmek a kol., Praha: Historický ústav AV ČR, Praha, 2011, ISBN 9788072861880, EAN 9788072861880

Literatura (populárně vědecká)

- *A Hundred Things Japanese* (antologie japonské kultury s příspěvkem Vlasty Čihákové Noshiro a Antonína Límana, angl.orig.). Tokyo: Japan Culture Institute, 1975
- BOHÁČKOVÁ, L. a V. WINKELHÖFEROVÁ. *Věžír a meč - Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987, 9788072861880, EAN 9788072861880
- *Britská encyklopedie - A History of the World*, 1992, Yoshitami Sanomiya (jr.) – New Japan, 1992
- ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Nippon Šinpan* (jap. orig. - Japan Trial). Tokyo: Shinpyósha, 1980
- ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Design a architektura v Japonsku, I. a II.*, Praha: ÚBOK, 1989 (edice Malé studie, evid.č. ÚVTEI 81 019, zak. č. ÚBOK 183/602/69)
- “*Elisabeth*”, katalog výstavy. Tokyo: NHK Service Center Inc., 2001
- FIALA, Václav. *Literární toulky dunajskou metropolí*. Praha: ASPI Publishing, 2004, ISBN 80-7357-056-4, EAN 9788073570569
- GOLDEN, Arthur. *Sayuri, Memoirs of a Geisha, I., II.*, Tokyo / New York: Bungei Shunju / Alfred A. Knopf, Inc., 1997
- *Guides to Japanese Culture*, (angl. orig., Murakami Hyóe, Edward G. Seidensticker ed.), Tokyo: Japan Culture Institute, 1977
- *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*, Praha: Libri, 1996, ISBN 80-85983-94-X
- *Kdy, kde, proč, jak se to stalo* (Encyklopedie). Praha: Reader’s Digest Výběr, 1999, ISBN 80-902-069-6-4
- *Moderní dějiny* (Anna Huliciusová ed.), dostupné na portálu Wikipedie, www.jan-amos.cz/smk/dokumenty/Sylabus/huliciusova-moderni-dejiny-doc
- LÍMAN, Antonín. *Krajiny japonské duše*, Praha: Mladá fronta, 2000, ISBN 80-204-0848-7
- *Nakamura Hajime senšú* (Selected works of Nakamura Hajime). Tokyo: Shunjúsha, 1962
- *Osobnosti českých dějin* (antologie, autorský kolektiv s Vlastou Čihákovou Noshiro). Praha: Fragment, 2007, ISBN 978-80-253-0509-6, EAN 9788025305096
- PAGNAMENTA, Peter and Momoko WILLIAMS. *Falling Blossom: A British Officer’s Enduring Love for a Japanese Woman*. Random House Europe / UK 2006, Japan 2007
- *Suzuki Daisetsu zenšú* (Collected works of Suzuki Daisetsu). Tokyo: Ivanami shoten, 1968 – 1971

- WINKELHÖFEROVÁ, V. a M. LÖWENSTEINOVÁ, *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006, ISBN 80-7277-265-1, EAN 9788072772650
- ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. Praha: Libri, 1999, ISBN 978-80-7277-371-8, EAN 9788072773718

Příloha 1 – přehled členů rodiny Mitsuko a Heinricha Coudenhove-Kalergi

1. Rodina Mitsuko (Mitsu) Aoyama (1874 – 1941)

Rodiče: **Aoyama Kihachi** (otec, 1834 – 1910)

Aoyama Tsune (matka, 1839 – 1908)

Sourozenci: **Aoyama Sada** (sestra, 1870 – 1923)

Aoyama Fuku (sestra, 1892 – 1943)

2. Rodina Heinricha Coudenhove-Kalergi (1859-1906)

Rodiče: **Franz Karl Coudenhove** (otec, 1825 – 1893)

Marie Thekla Kalergi (matka, 1840 – 1877)

Sourozenci: **Friedrich Coudenhove-Kalergi** (bratr, 1861 – 1882)

Hans (=Johann, bratr, 1863 – 1925)

Maria Thekla Coudenhove-Kalergi (sestra, 1865 – 1933)

Richard Coudenhove-Kalergi (bratr, 1867 – 1934)

Marietta Coudenhove-Kalergi (sestra, 1871 - 1938)

Strýcové: **Karl Maria Coudenhove** (1855 – 1913)

Max Coudenhove (1865 – 1928)

Teta: **Anna Maria Elizabeth Coudenhove** (=Marietta, 1827 - 1902)

3. Děti Mitsuko a Heinricha Coudenhove-Kalergi

Hans Coudenhove-Kalergi (=Johann, 1893 – 1967) - manželky Lily Steinschneider-Wenckheim (1891 - 1970); Ursula Grosh (1909 – 1989); dcera Maria Electa (=Marina, Pixie 1927 - 1987)

Richard Coudenhove-Kalergi (1894 – 1972) - manželky Ida Roland (1880 - 1951); Alexandra von Tiele (1896 – 1968); Melanie Benatzky Hoffmann (1909 – 1983)

Gerolf Coudenhove-Kalergi (1896 – 1978) - manželka Sophie Pálffy z Erdödu (1901 – 1976); synové Hans (1926 – 2004), Jakob (1928 - ?) a Michael (1937); dcera Barbara (1932)

Elizabeth Coudenhove-Kalergi (1898 – 1936)

Olga Coudenhove-Kalergi (1900 – 1976)

Ida Friederike (1901 – 1971) - manžel Karl Josef Görres (1905 – 1973)

Karl Coudenhove-Kalergi (1903 – 1987) - manželka Anita Karola Neuder (1898 – 1981)

Příloha 2 - Seznam předmětů asijské provenience ze zámku v Poběžovicích, v depozitu a správě Náprstkova muzea v Praze

Inv. nr.

14.002 Trubka ze sloního klu	Pob. 46
14.003 dtto	Pob. 41
14.153 Svitek, Čína	Pob. 201
14.152 Gong, Čína	Pob. 33
14. 693 Štít, kožený, Afrika	Pob. 2743
14.917 Plastika, dlouhý drak, d. 49cm, Japonsko	Pob. 163
14.920 Soška,, bronz, Buddha Amida, v. 15cm	Pob. 183
14.926 Soška, bronz, želva s mládětem na krunýři, 21 x 13	Pob. 50
14.937 Meč, katana, d. 106cm	Pob. 149
14.936 dtto, d. 98cm	Pob. 148
14.938 Meč, wakizaši, d. 70cm	Pob. 150
14.939 dtto, d. 63cm	Pob. 153
14.940 dtto, d. 50 cm	Pob. 158
14.941 Meč, katana, d. 92cm	Pob. 162
14.948 Meč, wakizaši, d. 68cm	Pob. 157
14.949 dtto, d. 64cm	Pob. 152
14.960 Koto, hud. nástroj	Pob. 36
14.965 Stojánek na zvonek, v podobě Torii, červený, v. 27cm	Pob. 188
14. 972 Třmeny, železné, Japon.	Pob. 221a
14.973-6 Třmeny, dtto	Pob. 221bcde
14.977 Meč, chrámový, d. 180 cm	Pob. 1
15.008 Meč, wakizaši, d. 51cm	Pob. 161
15.009 Meč, katana, d. 82cm	Pob. 154
15.010 Meč, wakizaši, d. 75	Pob. 151
15.011 Meč, wakizaši, d. 47cm	Pob. 155
15.018 Schránka na květináč, dřevo, v. 21, 15 x 15 hor. čtver.	Pob. 216
15.019 dtto	Pob. 217
15.025 Zrcadlo, bronzové	Pob. 203
15.026-7 Figurky císařovny, dřevo, loutky hinamacuri	Pob. 207ab
15.080 Inkan, v. 5,6 cm	Pob. 206a
15.085 Počítadlo, soroban,	Pob. 208
15.090 Pochva k dýce, lak	Pob. 102
15.092 Meč, wakizaši, d. 79cm	Pob. 2
15.120 Sedlo, lak, dřevo,	pob. 223
15.121 Vykuřovadlo, keramika bizenjaki	Pob. 6
15.124 Soška, dřevo, v. 26cm	Pob. 54
15.125 Dekorační řezba, borovice na podstavci, dřevo	Pob. 204
15.126 Džingasa (deštník)	Pob. 35c
15.127 dtto	Pob. 35a
15.146 - 379? nebo jen - 151 cuba (meč)	Pob. 11
16.435 Váza sacuma, baňatá	Pob. 72
16.450 Konvice, zelená poleva, Japonsko	Pob. 53
20.389 Čepel meče, Japonsko	Pob. 166
20.811 Obraz na dřevě, Čína	Pob. 175
20.931 Pouzdra v podobě tyčinek	Pob. 206
48.095 Maska, dřevo	CC 4
48.201 Drbátko, dřevo	Pob. 225
48.308 Krabice s víkem na kimono, dřevo, lak, perleť	Pob. 833

48.457 Povlak na polštář zabuton	Pob. 20
48.463 Dečka s motivem Fudži	Pob. 96
49.383 Pálka hagoita	Pob. 10i
49.405 - 49.437 Mečové ozdoby cuba	Pob. 189 - 190
49.447 Obraz z tvrdého papíru Japonsko	CC 11
54.888 Vějíř učiwa pr. 41 cm	Pob. 12
54.901 - 907 Pálka hagoita	Pob. 10 a - h
54.957 Čtyři části postroje	Pob. 76ab a 77ab
54.975 Maska koně	Pob. 79
54.976 Slunečník	Pob. 186
54.984 Čepel meče	Pob. 159
55.583 Obraz, svitek, poutníci v krajině, Čína	Pob. 122
55.616 Dřevořez, bůh dlouhého věku, Čína	Pob. 117
55.617 Dřevořez, Čína	Pob. 119

A 2794 Nádoba na čtyřech nohách, Přední východ	Pob88
A 3401 - A 3429 Ozdoba na kabelku	Pob.109
A 3351 - A 3376 Ozdoba na tabakoire (váček na tabák)	Pob. 107
A 3377 Kašira k meči	Pob. 107
A 3319 - A 3320 Ozdoba na kabelku	Pob.109
A 3920 Kachel v rámu složený ze čtyř částí, Persie	Pob.218
A 7588 Drnkací nástroj san-sien	Pob. 49
A 7936 Svitkový obraz Džuródžin s jelínkem, Kanó Eišin	Pob. 97
A 8633 Kozuka, rukojeť nožiku	Pob.98a
A 8730 Bodhisattva na lotosovém trůně, bronz, Siam	Pob.214
A 12485 Pálka hagoita	Pob. bč.
A 12 447 Kunijoši, Hjakunin iššu 78, Minamoto no Kanemasu	CC 10
A 13.373 Dřevcová zbraň, pchaj-čcha, Čína	Pob.224
A 18677 - 688 Kunijoši dtto (jiné dřevořezy)	CC 1 - 12

/hotové knihy: 19401 - 21000
48000 - 50000
55501 - 56500
14000 - 16500
A 1 - A 19000 dobře do A 17000/

Příloha 3a – seznam restaurovaných předmětů sbírky Coudenhove-Kalergi na Státním hradu a zámku Horšovský Týn

Inv.č.

- 173 Květinový obraz, sklo, perleť, slonovina, 20 x 26 cm, Střední Evropa, 1.polovina 18.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 983 Šperkownice, vyřezávané dřevo, lak , zlacení, 102 x 55 x 95 cm, Evropa, 1.čtvrtina 18.století
- 982 Podstavec ke šperkownici, vyřezávané dřevo, zlacení, 102 x 55 x 96 cm, Francie/Anglie, 1.čtvrtina 18.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 1087 Talíř, porcelán ve stylu Arita, malba kobaltem pod glazurou, emailem a zlatem na glazuře, 31,4 x 4,7 cm, Japonsko, 1700 – 1740 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 1588-2465 Figurky – myš, kohouti, buldok, králíček, had, pes, kráva, divoký kanec, kočička, žena sedící na mule, malé sousoší - bílý glazovaný porcelán, Střední Evropa, polovina 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 2996 Konvice s proutěným držátkem, kamenina, malba emaily, pečeť Nihon Banko, výška 14,7 cm, Japonsko, kolem 1900 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3387 Košíček, bronzová litina, cizelovaná, výška 30 cm, Japonsko, začátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3388,9 Dvě vázy, litý kov, výška 22 cm, Japonsko, konec 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3391 Model kachlových kamen, pálená červená hlína, glazura, výška 35 cm, Německo, 1840 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3408 Hlava Heinricha Coudenhove-Kalergi, manžela Mitsuko, bronzová litina, výška 54 cm, Rakousko, 1918 (patrně dílna Gustava Ambrosi) (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3409 Pultík na čtení, dřevo, perleť, bronz, zrcadlové sklo, 33 x 47 cm, Paříž, 1867 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3418 Model pomníku, tesaný alabastr, výška 55 cm, Čechy, počátek 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3433 Pečetidlo, železná litina, 2 x 9 cm, Čechy, 4.čtvrtina 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 3647 Stolek, dřevo, intarzie, Čechy, 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4575a Lilly, snacha Mitsuko, v leteckém úboru, nesignováno, pastel a křída na papíře, 31,5 x 49,5 cm, 1916 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4577a Kostelík v Poběžovicích, lepenka, olejomalba Mitsuko nebo dětí, 30 x 45 cm, počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4680a Hřbitov v Poběžovicích, plátno, olejomalba, nesignováno, 29 x 37,5 cm, Čechy, 1849 (Hrad a zámek Horšovský Týn)

- 4687a Pohled na Pivoň, papír, kolorovaná kresba, nesignováno, 28 x 41,5 cm, Čechy okolo 1850 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4701 Pixie, vnučka Mitsuko, papír, pastel, nesignováno, 58 x 68 cm, Čechy, kolem 193 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4714a Mitsuko, papír, pastel, nesignováno, 71 x 92 cm, Čechy, 1.čtvrtina 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4739a Marietta, švagrová Mitsuko, papír, pastel, nesignováno, 53,5 x 72,5 cm, Čechy, 1891 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4740a Manžel Mitsuko, dr.Heinrich Coudenhove-Kalergi v pracovně, plátno, olejomalba, nesignováno, 103 x 85,8 cm, Čechy, kolem roku 1903 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4755a Hans, nejstarší syn Mitsuko, papír, pastel, nesignováno, 30 x 70 cm, Čechy, okolo 1900 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4865a Mitsuko Aoyama, plátno, olejomalba, signováno Alfred Offner, 200 x 90 cm, Čechy/Rakousko, počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4866a Hans Coudenhove-Kalergi, dědic zámku Ronšperk v Poběžovicích, plátno, olejomalba, pravděpodobně autoportrét, 106 x 142 cm, Čechy, 1924 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4875a Lilly Coudenhove-Kalergi, manželka Hanse, plátno, olejomalba, nesignováno, 164 x 204 cm, asi Čechy, 1936 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 4913a Mitsuko Coudenhove-Kalergi, plátno, olejomalba, signováno Karl Th. Blass, 200 x 85 cm, Rakousko, 1914 (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 6922 Stolek, dřevo, intarzie, Čechy, 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 7942 Poběžovický zámek, fotografie, 10 x 17 cm, přelom 19. a 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8077 Ronšperk, pohlednice, 9 x 14 cm, Čechy, počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8084 Ronšperk, pohlednice, 9 x 14 cm, Čechy, počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8125 Portrét Mitsuko, fotografie, 20 x 30 cm, Japonsko, konec 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8127 Rodinná fotografie, 10 x 16 cm, Čechy (asi domažlický fotograf Tauber), počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8128 Fotografie obrazového portrétu Mitsuko, 9 x 14 cm, asi Čechy, počátek 20.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)
- 8142a Rodinný erb, papír, tempera, nesignováno, 71 x 87 cm, Rakousko, 19.století (Hrad a zámek Horšovský Týn)

Příloha 3b - Obrazy v depozitu Státního hradu a zámku Horšovského Týna

Malá badatelna:

Obrazy z Poběžovic – inv.nr. HT:

4575, 4680, 174, 173, 4577, 7969, 7975, 8000, 7973, 7972, 7968, 7992, 7974, 7991, 4755, 4701, 4714, 4739, 4687, 4769, 8208, 4657.

Velká badatelna:

Obrazy z Poběžovic – inv.nr. HT:

4892, 4713, 4740, 4784, 4865, 4707, 752, 4738, 4939, 4806, 4915, 4692, 4866, 4669.

Velká hala:

Obrazy z Poběžovic – inv.nr. HT:

4781, 4782, 4837, 4785, 4844, 4842, 4911, 4877, 1284, 4880, 4750, 4874, 4913, 4889, 8142, 4752, 4745

(Jedná se o inventární výčet obrazů ze zámečku v Poběžovicích, nyní v depozitu Státního hradu a zámku Horšovského Týna, většina z nich není restaurovaná. Seznam restaurovaných obrazů je uveden v separátní příloze.).

Příloha 4

Seznam dokumentů z klatovského archivu

I. Originály/Originals

1. Časopis Panevropa – „Válka a revoluce, Rusko a my“, nakladatelství Paneuropa, 4. ročník / listopad 1928
2. Časopis Panevropa – „Panevropa a fašismus“, nakladatelství Paneuropa, 9. ročník / květen, červen 1933
Periodical Paneuropa – „Paneuropa and Fascism“, edition Paneuropa, the 9th Volume / May, June 1933
3. Cestovní pas Heinricha, vydaný v roce 1890 ve Vídni císařem Franzem Josefem I.
Travel passport of Heinrich, issued in Wien 1890, by Emperor Franz Josef I.
4. Kresba tužkou – Ida, Pivoň 1916
Drawing by pencil – Ida, Stockau 1916
5. Kresba tužkou – Ida, Pivoň 1916
Drawing by pencil – Ida, Stockau 1916
6. Kresba tužkou – Ida, Pivoň, kolem 1917
Drawing by pencil – Ida, Stockau, around 1917
7. Kresba tužkou – Mitsuko, Pivoň, kolem 1917
Drawing by pencil – Mitsuko, Stockau, around 1917
8. Kresba, akvarel – Mitsuko, Pivoň, kolem 1917
Water-colour drawing – Mitsuko, Stockau, around 1917
9. Kresba tužkou – Mitsuko, Pivoň, kolem 1917
Drawing by pencil – Mitsuko, Stockau, around 1917
10. Kresba tužkou – Mitsuko, Pivoň, kolem 1917
Drawing by pencil – Mitsuko, Stockau, around 1917
11. Úmrtní oznámení Mitsuko z 28.srpna 1941, Modling a Ronšperk
Obituary notice of Mitsuko, dated August 28th, 1841, Modling and Ronsperg
12. Úmrtní oznámení Heinricha, 15.květen 1906, zámek Ronšperk
Obituary notice of Heinrich, dated May 15th, 1906, Castle Ronsperg
13. (a,b) Povolení k sňatku Mitsuko a Heinricha, vydané tokijským guvernérem, panem Yosushi Miura, dne 7.října 1895 (anglická verze)
Marriage Permit of Mitsuko and Heinrich, issued by Tokyo's Governor, Mr. Yosushi Miura, dated October 7th, 1895 (English version)
(c) Japonská verze povolení k sňatku Mitsuko a Heinricha
Japanese version of Marriage Permit of Mitsuko and Heinrich
14. Časopis „Wiener Salonblatt“ s fotografií Mitsuko, č.23/4.června 1910
Magazine „Wiener Salonblatt“ with photo of Mitsuko, No.23/June 4th, 1910
15. (a,b) Pohlednice zámku Ronšperk, zaslaná Heinrichem Mitsuko do Prahy, 27.3.1899
Postcard of Rosperg Castle, sent by Heinrich to Mitsuko to Prague, 27.3.1899
16. Velký skicář Mitsuko (fotografie není přiložena)
Big sketchbook of Mitsuko (photo is not attached)
17. Výstřížek z japonského časopisu – princezna Takako v 9 letech, 1937
Cutting of Japanese Magazine – Princess Takako, 9 years old, 1937
18. Výstřížek z japonského časopisu – císař Shówa, 1937
Cutting of Japanese Magazine – Emperor Shówa, 1937
19. Výstřížek z japonského časopisu – následník císaře, 1937
Cutting of Japanese Magazine – Successor of Emperor, 1937
20. Výstřížek z japonských novin – článek Návštěva u Mitsuko I., říjen 1929
Cutting of Japanese Newspapers – article Visit of Mitsuko I., October 1929
21. Výstřížek z japonských novin – článek Návštěva u Mitsuko II., říjen 1929
Cutting of Japanese Newspapers – article Visit of Mitsuko II., October 1929

22. Výstřížek z japonských novin – článek Návštěva u Mitsuko III., říjen 1929
Cutting of Japanese Newspapers – article Visit of Mitsuko III., October 1929
23. Výstřížek z japonských novin – článek Paní Mitsuko I., prosinec 1932
Cutting of Japanese Newspapers – article Missis Mitsuko I., December 1932
24. Výstřížek z japonských novin – článek Paní Mitsuko II., prosinec 1932
Cutting of Japanese Newspapers – article Missis Mitsuko II., December 1932
25. Výstřížek z japonských novin – článek Paní Mitsuko III., prosinec 1932
Cutting of Japanese Newspapers – article Missis Mitsuko III., December 1932
26. (a,b) Japonská pohlednice, zaslaná Mitsuko paní Toyoko Oshima
Japanese Postcard, sent to Mitsuko by Mrs. Toyoko Oshima
27. (a,b) Pohlednice, zaslaná Mitsuko do Modlingu synem Gerolfem v japonštině z Prahy, 1937
Postcard, sent to Mitsuko in Modling by her son Gerolf in Japanese from Prague, 1937
28. (a,b) Pohlednice z japonského výletního ostrova Enoshima, zaslaná paní Michiko Tanaka Mitsuko do Modlingu v 30. letech minulého století
Postcard of Japanese Enoshima excursion island, sent by Mrs. Michiko Tanaka to Mitsuko in Modling in the thirties of last century
29. (a,b) Novoroční pohlednice, zaslaná v japonštině Mitsuko synem Gerolfem v roce 1935
New Year Postcard, sent to Mitsuko by her son Gerolf in Japanese, 1935
30. (a,b) Japonská novoroční pohlednice, zaslaná Mitsuko japonským diplomatem, panem T. Nagaoka, v němčině
Japanese New Year Postcard, sent to Mitsuko by Japanese Diplomat, Mr. T. Nagaoka, in German
31. (a,b) Dva korespondenční lístky, zaslané Mitsuko japonským vojenským přidělcem ve Vídni, panem Takamori Saigó, asi 1907
Two postcards, sent to Mitsuko by Japanese Military Attaché in Wien, Mr. Takamori Saigó, perhaps 1907
32. Potvrzení o platbě, podepsané Mitsuko Aoyama
Confirmation of payment, signed by Mitsuko Aoyama
33. Potvrzení o platbě, podepsané Mitsuko Aoyama
Confirmation of payment, signed by Mitsuko Aoyama
34. Potvrzení o platbě, podepsané Mitsuko Aoyama
Confirmation of payment, signed by Mitsuko Aoyama
35. Pohlednice od japonského diplomata pana Iwao Óyama z Vídně, psaná německy
Postcard from Japanese diplomat Mr. Iwao Óyama in Wien, written in German
36. Povolení japonského ministerstva zahraničních věcí manželům Coudenhove-Kalergi cestovat volně po Japonsku, kolem 1890
Permit of Japanese Ministry of Foreign Affairs to the Coudenhove-Kalergi's for inland travels, around 1890
37. Potvrzení japonského Červeného kříže o přijetí peněžitého daru Heinricha, patrně po čínsko-japonské válce, kolem 1895
Receipt of Japanese Red Cross, concerning Heinrich's monetary contribution, perhaps after China-Japanese War, around 1895
38. Dopis pana Tatsumichi Tokugawa Heinrichovi, během jeho konzulárního působení v Tokiu
Letter of Mr. Tatsumichi Tokugawa during Heinrich's consular activity in Tokyo
39. (a,b,c) Svitkové dopisy rodiny Aoyama Mitsuko do Poběžovic, přelom 19. a 20. století
Scroll letters of Aoyama family to Mitsuko in Pobežovice, break of 19. and 20. century
40. Svitkový dopis Heinrichovi v Tokiu, podepsaný panem Nobuaki Makino, po 1892
Scroll letter to Heinrich in Tokyo, signed by Mr. Nobuaki Makino, after 1892
41. (a) Malý skicář Mitsuko, s nápisem Kitzbuhel III., s ukázkovou skicou z roku 1917
Small sketchbook of Mitsuko, with one sample sketch, titled Kitzbuhel III., 1917
42. Malý skicář Mitsuko, s nápisem Kitzbuhel I., 1917
Small sketchbook of Mitsuko, titled Kitzbuhel I., 1917
43. Malý skicář Mitsuko, s nápisem Stockau/Kitzbuhel II., 1917
Small sketchbook of Mitsuko, titled Stockau/Kitzbuhel II., 1917

44. Malý skicář Mitsuko, s nápísem Stockau 1918/1919
Small sketchbook of Mitsuko, titled Stockau 1918/1919
45. Malý skicář Mitsuko, s nápísem Stockau 1919
Small sketchbook of Mitsuko, titled Stockau 1919
46. Sešit s instrukcemi k výchově vnučky Pixie, Modling 1929
Notebook with instructions to the education of granddaughter Pixie, Modling 1929
47. Deník Mitsuko 1914 - 18, psaný dcerou Olgou v Modlingu, 1925
Mitsuko's Diary 1914 - 18, written by her daughter Olga in Modling, 1925
48. Deník Mitsuko, obsahující výstřižky z časopisu Shincho, psaný dcerou Olgou v Modlingu, 1933
Mitsuko's Diary, including cuttings of Shincho magazine, written by her daughter Olga in Modling, 1933
49. Výstřižek z českých novin o příjezdu manželů Coudenhove-Kalergi do Poběžovic, 1896
Cutting of the Czech newspapers, concerning arrival of the Coudenhove-Kalergi's to Pobežovice, 1896
50. Oficiální dopis na uvítanou manželů v Poběžovicích, 1896
Official Welcome Letter to the Coudenhove-Kalergi's in Pobežovice, 1896

II. Fotokopie / Photocopies

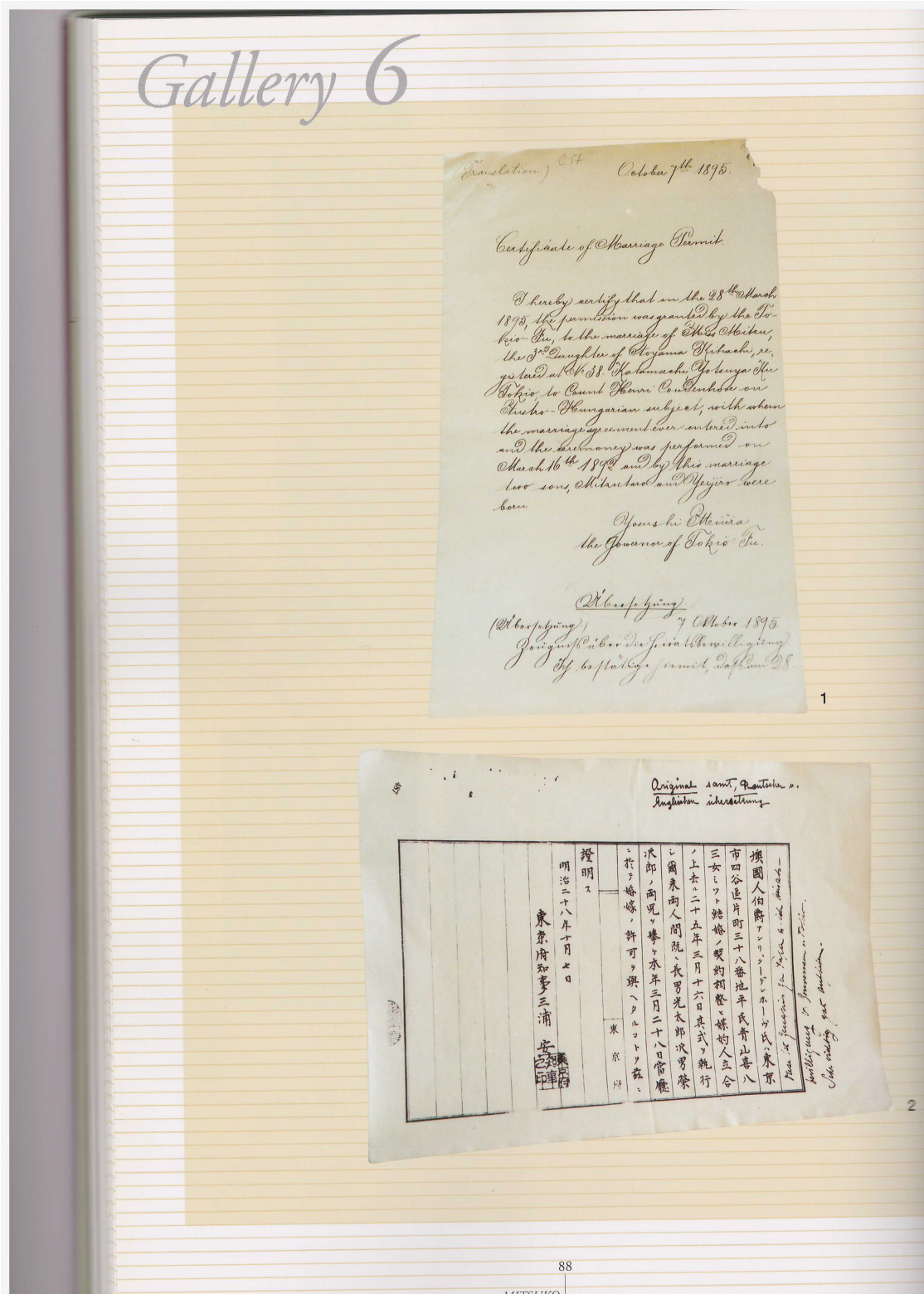
51. Dopis nejstaršího syna Hanse Mitsuko v němčině, 8.10.1917
Letter of eldest son Hans to Mitsuko in German, 8.10.1917
52. Dopis dětí Hanse a Dickyho v němčině a angličtině rodičům do Švýcarska, 29.11.1903
Letter of children Hans and Dicky in German and English to their parents in Switzerland, 29.11.1903
53. (a,b) Dva dopisy Dickyho Mitsuko v angličtině, patrně oba z roku 1903
Two letters of Dicky to Mitsuko in English, perhaps both two dated 1903
54. Dopis dcer Mitsuko, 30.12.1903 (foto není připojeno)
Letter of daughters to Mitsuko, 30.12.1903 (photo is not attached)
55. (a,b) Dopis Hansiho Mitsuko v němčině, 25.12.1903
Letter of Hansi to Mitsuko in German, 25.12.1903
56. Dopis druhorozeného syna Richarda (Dicky) Mitsuko v angličtině, Gsteed 1936
Letter of second son Richard (Dicky) to Mitsuko in English, Gsteed 1936
57. Dopis třetího syna Gerolfa (Rolfi) Mitsuko, Praha 1934
Letter of third son Gerolf (Rolfi) to Mitsuko, Prague 1934
58. (a,b) Dopis švagrové Thecly Mitsuko v angličtině, 14.5.1896
Letter of sister in law Thecla to Mitsuko in English, 14.5.1896
59. (a,b) Dopis Heinricha Mitsuko v japonštině latinkou z maďarského panství Zamuto, 9.6.1897
Heinrich's letter to Mitsuko, written in Japanese by Latin characters, from their Hungarian estate Zamuto, 9.6.1897
60. (a,b) Dopis Mitsuko Heinrichovi v angličtině, z Ronšperku asi do Vídně, 23.11.1896
Letter of Mitsuko to Heinrich in English, perhaps from Ronsperg to Wien, 23.11.1896
61. (a,b) Dopis Mitsuko Heinrichovi v angličtině, z Dianahofu asi do Vídně, 28.9.1896
Mitsuko's letter to Heinrich in English, perhaps from Dianahof to Wien, 28.9.1896
62. Portrét mladé Mitsuko, se stuhou kolem krku, asi 1896, Vídeň
Portrait of young Mitsuko, with a ribbon on the neck, perhaps 1896, Wien
63. Portrét Mitsuko v klobouku, asi 1896, Vídeň
Portrait Mitsuko with the hat, perhaps 1896, Wien
64. Portrét Mitsuko s Heinrichem, asi 1896, Vídeň
Portrait Mitsuko with Heinrich, perhaps 1896, Wien
65. Čtyři snímky Mitsuko před úmrtím, patrně 1941, Modling
Four snaps of Mitsuko before her death, perhaps 1941, Modling
66. (a-i, 9 stran) Heinrichova závěť, s potvrzením platnosti v roce 1903 a potvrzením o jejím výkonu v roce 1906

- Heinrich's testament (in total 9 pages), with notar's verification, dated 1903 and confirmation of execution, dated 1906
67. (a-f, 6 stran) Závěti Mitsuko, datované 1935 s dodatkem 1939, dále 1938, 1939 a dvakrát 1941, notářské potvrzení je z roku 1940
Mitsuko's testaments (in total 6 pages), dated 1935 with post scriptum 1939, then 1938, 1939 and twice 1941, the notar's verification is dated 1940
68. Pověřovací listina rakousko-uherského císaře k vyslání Heinricha s jeho pomocníkem Babikem na konzulát v Tokiu, Vídeň 1892
Accreditation of Heinrich and his assistant Babik for Tokyo Consulate, issued by Austria-Hungarian Emperor Franz Josef I. in Wien 1892
69. (a,b) Rodný list Heinricha, narozeného 1859 ve Vídni, kopie originálu z roku 1940
Birth Certificate of Heinrich, born 1859 in Wien, copy of original, made in 1940
70. Potvrzení o katolickém křtu Mitsuko v Tokiu, 1895
Baptist Certificate of Mitsuko in Tokyo, 1895
71. Oznámení o úmrtí Heinricha ve vídeňském listu „Observer“, 1906
Obituary notice of Heinrich in the Wien newspapers „Observer“, 1906

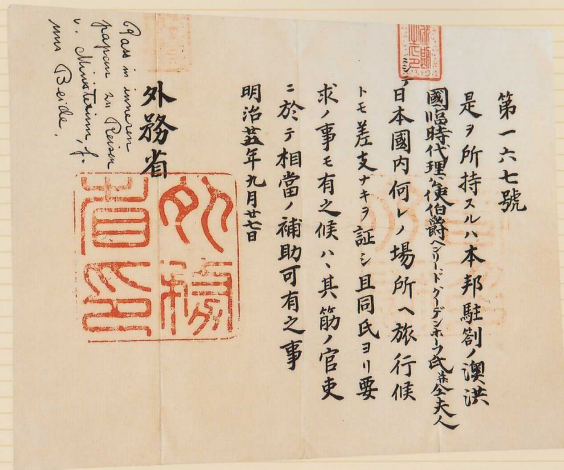
Miss Condensone
1904.

Dokumenty (z katalogu výstavy Mitsuko v Tokiu 2002-2003)

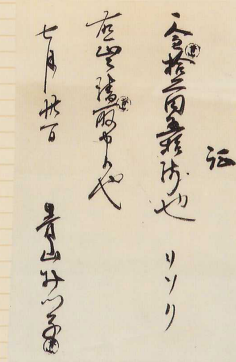

1. Povolení k sňatku Heinricha a Mitsuko, vydané tokijským starostou v angličtině (1895)

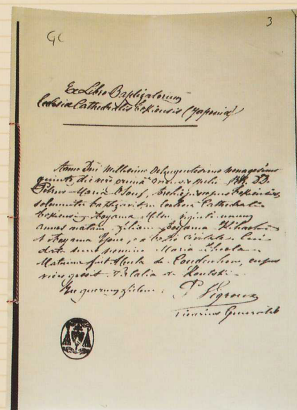
2. Povolení k sňatku Heinricha a Mitsuko, vydané tokijským starostou v japonštině (1895)

3

4

5

- 1 ミツコとハインリッヒの東京府から発行された結婚許可書 (英文)
- 2 ミツコとハインリッヒの東京府から発行された結婚許可書 (和文/写)
- 3 ハインリッヒとミツコのために国内旅行の自由を認める日本外務省発行の許可書
- 4 青山みつ子とサインした領収書
- 5 光子の東京での洗礼式の証明書 (写) 1895年

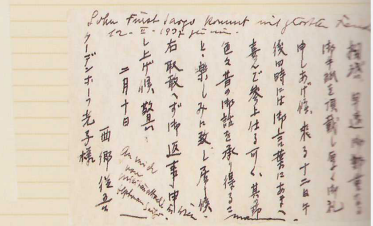
※全てビルゼン国立古文書館クラトヴィ支所所蔵

3. Povolení k cestování Heinricha a Mitsuko k cestování po Japonsku, vydané Ministerstvem zahraničních věcí Japonska (1892)

4. Potvrzení podepsané rukou Mitsuko

5. Potvrzení Mitsuko o katolickém křtu v Tokiu (1895)

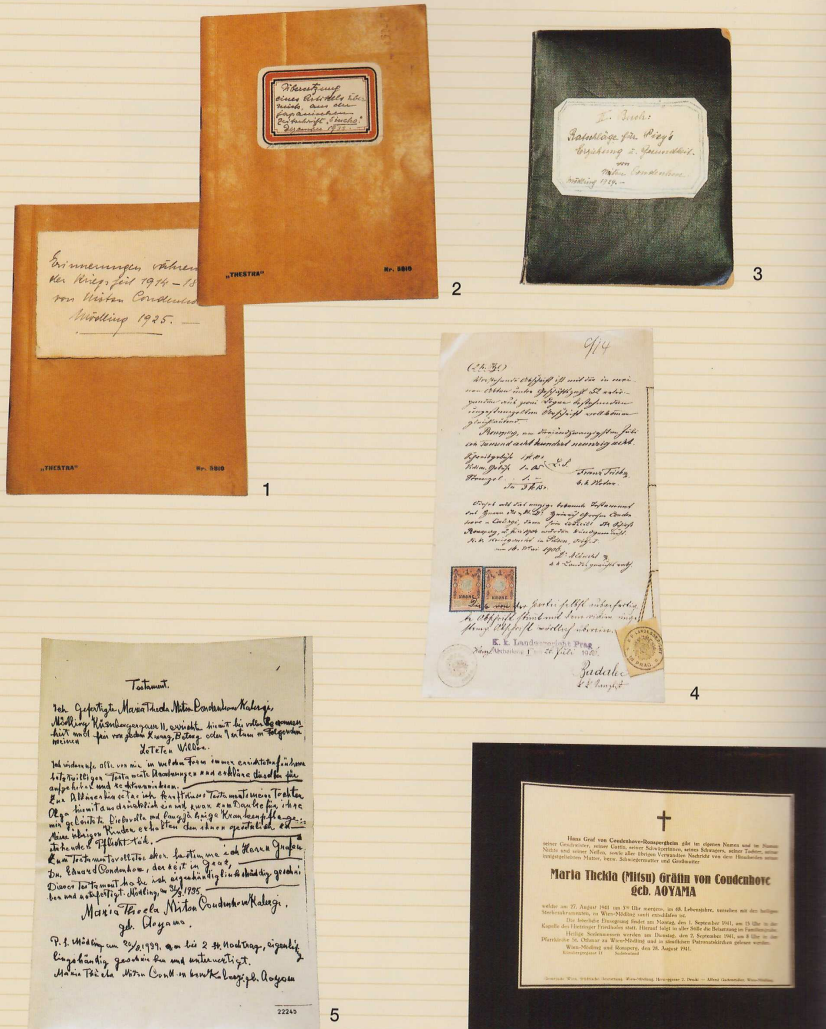
Gallery 6

- 1 Mitsukoの紹介記事を載せた「ワインナー・サロンブラット」誌(1910年6月4日)
- 2 三男ゲロルフからMitsukoに送られた年賀状(1935年)
- 3 ウィーンの日本大使館武官・西郷従吾からMitsuko宛てた葉書(1937年2月)

1. Článek o Mitsuko ve Wiener Salonblatt po příjezdu do Evropy (1896)
2. Novoroční přání Gerolfa, zaslané Mitsuko v roce 1935
3. Dopis od vojenského atašé Japonského vyslanectví ve Vídni (1937)

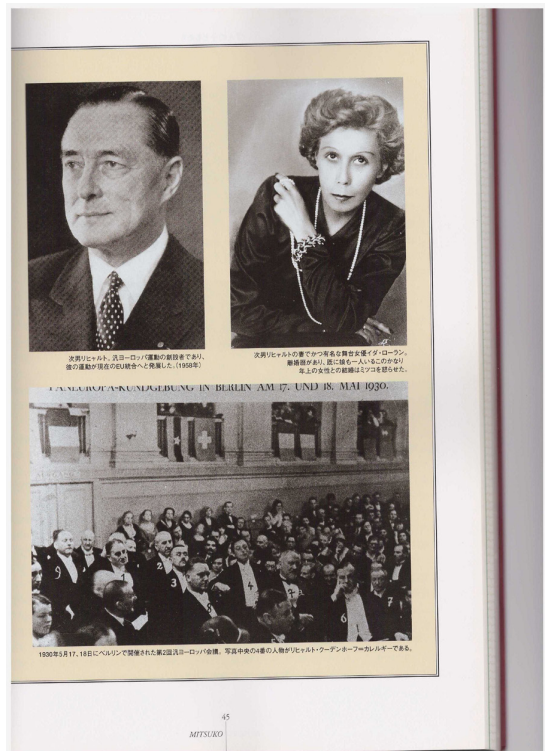
Gallery 6

- 1 次女オルガが代筆したミツコの1914~1918年の日記 (1925年)
- 2 日本の雑誌「新潮」に載った記事のドイツ語訳 (オルガ代筆)
- 3 孫娘ピクシーの教育と健康のためのアドバイスを書いたミツコのノート (1929年)
- 4 ハインリッヒの遺書 (1903年に有効に) 1906年に実行された

※全てビルゼン国立古文書館クラトヴィ支所所蔵

1. Deník vzpomínek Mitsuko 1914-1918, psaný rukou dcery Olgy (1925)
2. Německý překlad Olgy článku o Mitsuko v časopisu Šinčo
3. Poznámky Mitsuko o výchově vnučky Pixie (1929)
4. Závěť Heinricha z roku 1903, jež vešla v platnost roku 1906
5. Závěť Mitsuko z roku 1935, jež obsahuje dodatky z let 1938 a 1939, s podpisem notáře v roce 1940
6. Úmrtí oznámení Mitsuko (28.8.1941)

1. Obrazový portrét Heinricha (1903) a Mitsuko (1930), olejomalba, autor neurčen
2. Fotografie Richarda (1958) a Idy (nedatováno), dále z Berlínské konference Panevropy (1930)
3. Autoportrét Hanse v Poběžovicích z 30. let

Velký Salon - stálá expozice
Státní hrad a zámek Horšovský Týn

Malý Salon - stálá expozice
Státní hrad a zámek Horšovský Týn